

چہند بابہ تیکی زانستی تہ سہ ووف

عہدولرہ حمان بیلاف بہرزنجی

چهند بابہ تیکی زانستی ته سهووف

عہدولرہ حمان بیلاف بہر زنجی

ههولیر - ۲۰۱۹

هَیرِبوون

ناوی کتیب: چەند بابەتییکی تەسەووف.
نووسینی: عەبدولڕەحمان بێلاف بەرزنجی.
پیتچنین: محەمەد عەبدولفەقور باقلائی بەرزنجی.
دیزاین: رێمان عەبدولجەبارە حەمان.
چاپ: یەكەم - ۲۰۱۹.
تیراژ: (۱۰۰۰) دانە.
چاپخانه: (لە بلاوکراوەکانی ناوەندی فێربوون) هەولێر.
نرخ: (۶۰۰۰) شەش هەزار دینار.
لە بەرپۆڵەرایەتیی گشتیی کتیبخانه گشتییه‌کان ژمارەئێ سپاردنی (۵۹۴) ی سائی (۲۰۱۷) ی پێندراوە.

هەموو مافیکی بۆ نووسەر پارێزراوە

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- [قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ٩ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ١٠] (١).

- [إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ
أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ ١٠ وَمَنْ أَوْفَى
بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ١١] (٢).

(صدق الله العظيم)

١ - سورة الشمس، الآية ٩ و ١٠.

٢ - سورة الفتح، الآية ١٠.

پیرست

پیشه کی	۱۱
له پیناو ته سه ووف دا	۱۵
له باره ی وشه ی (سو فی) یه وه	۳۵
پیناسه ی ته سه ووف	۷۱
نه یاران ی ته سه ووف	۹۷
پیناسه په سه ند و پیناسه ناپه سه ند ه کان	۱۱۱
علم الیقین ، عین الیقین ، حق الیقین	۱۴۵
فهلسه فله و ته سه ووف	۱۸۷
چه مکی نازادی له جیهانی ته سه ووف دا	۲۰۵
شیعر و ته سه ووف	۲۲۷
ته ریقه ت و شه ریعه ت	۲۳۳
ته سه ووف بو؟	۲۴۱
کاریگه ری سؤفیگه ری له سه ر شۆر شه کانی کورد	۲۵۵
سه رچاوه کان	۲۶۲

پیشه‌کی

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

تەسەووف کەلتوریکی مەزنی نەتەوە موسڵمانەکانە، گەر باس لە میژووی تەسەووف بکەین "لەبەر ئەوەی بە قوولی گوزارشت لە پلەیی باوەڕ دەکا، تایبەت نیه بە جوگرافیایەک، بە واتا بە شوینیك، بەلکو لە چەندان ناوەند و جێگەی جودا جودا سەریان هەڵداوە و لەیەک کاتیشدا بە چەندەها جۆر یاخود شیواز هاتۆتە کایەو، لەبەر ئەمانە گرتگی خۆی لە قورئانی پیرۆز و ھەدیسەکانەو (ھەدیسەکانی پیغەمبەرەو ﷺ) وەرگرتووە، تاکو ئەو پۆژەیی گەشتۆتە ئاستیکی بەرز، لێردا ئەوەی بە پێویست دەزانم دواي کامل و گەشەکردنی زمانی کوردی، ئەو کەلتورە بەرفەرەوانە بە زمانی شیرینی کوردی بنووسریتەو، بێگومان مەبەستم لە نووسینەوێ هەر تەنھا سەردەمانیک نیه کە ئەم زانستە وەک تەریقەت نەشونمای کردووە جێگەی دەرکەوتوو، بەلکو ناسینیەتی لەسەر زەمینی کوردستاندا، چونکە نەتەوە موسڵمانەکانی دیکە، هەر لە زوووەو بە زمانی خۆی ئەم کەلتورەیان نووسیوەتەو، لەگەڵ ئەوەی گەلی تیکۆشانیان ھەبوو، پەنگە بزانیی زمانی عەرەبی پۆلی ھەبوو، بەلام نەتەوەکانی تر چەندان سەدە پیش ئێمە بەزمانی خۆیان نووسینیان ھەبوو، کەواتە دەگەینە ئەو ئەنجامەیی کە کورد گەلی ھەولی ھەبوو لە تەسەووفدا،

له پیناوته سهووف دا

گهر بمانه وی باس لهو مه عریفانه بکهین که له سروشته وه
هاتوون، بیگومان که دیاردهکان بهدی هاتوون، چونکه دیاردهکات
له میژده دور له مروؤ له جوله و خولانه وه دان و دهبینین بؤ خویان
سوپریان هیه، یاخود به شیوازیکی تر له کوپوه بهدی هاتوون؟! کی
ئهم سوپانه بهرپوه دهبا؟! بؤچی بهم جوړه پیکوپیکه وه، به بهرنامه
بهرپوه دهچی؟! ئەمانهش بهرهو پرسپاری ئه بهدی و
سهرسامکه رمان دهبن، حه تمه له دهره وهی ئەمانه وه هاتوته دی،
له بهر نه وه لهو لوژیکه ی بنیادمان ناوه و تهواو پرومان له سهر پتهو
کردوه دور دهکه وینه وه و له چه قیکی تر نزیك دهبینه وه، که دهبی
ئهم جاره پالنه ریکی مه زن له پشت نه مه وه هه بی، بیگومان له
گهر دوون دا چهنده ها پرسپاری سهرسوپرین هه، ئەمانهش
بؤخویان بؤ پیویستییه کمان دهبن، بهو پییه ی ئاده میزاد بهو عه قلنه
و قهواره ی هیه تی له بهرامبهری دوش داده مینی، له بهرامبهر هه موو
گوږانکاری و پهره سه نذنی هه بوون و نه بوون کهان دهبی چ
هه لویستیکی بؤ بیته کایه وه، به واتا له مه سه له سهرچاوه کان چوون
دیته کایه وه؟! جا ئهم مه سه لانه که دینه پیشه وه چهنده ها شیوا
له خو دهگرن و له هه موو بوونه وریکدا بهدی دهکری و له هه موویان
دا بؤ سهرچاوه یه که دهگه ریته وه، چونکه خودی مروقیش کاتی وورد
دهبیته وه له خو و له دهووبه ری گه لی چه مک لای کا کله دهکا و بهره

و هه مان چەق دەيبا، هەر زوو درک بەو دەکا کامەيان لە بەرژووەندی دان و کامەيان لە بەرژووەندی دابن، بۆ ئەوەی چاکە و خراپە فيزىي و لە پیناو هەموو ئادەمیزادەکان ئەو بەرنامەيەک جى بەجى بکا، لە ساتیکا ژيان بۆ خۆى پیناسەى خۆى دەکا، چونکە کاتى يە، بوون و نەبوونە، نازارو ئەشکەنجە و خوشى يە مەرگەسات و بەزمەساتە، ئەزموون و عەقلە، هتد... بەلام ئەوەى لەمانە گەرەترە و سەرپا ئەمانە و ئەم گەردوونەى لە خو گرتووە خواوەن هەموو پیناسە بەرزەکان و چاکەکان دا، خۆى سەرچاوەیە بەدى هینەرى ژيانە و واتای لە هەموو ئەوانەدا هەيە کە بوون و دەبنە بوونیش.

لەو ساتەى ئادەمیزاد بەرامبەر هەرچى هەيە دادەمىنى، دەيهوى لە ئاو، لە هەوا، لە فەرىن، هتد ووردبیتەو، دادەمىنى و بێردەکاتەو: ئەمانە چىن؟! لە کوێو هاتوون؟! چلۆن بەم جوړە کاردەکەن؟! بۆ کوێ دەپوون؟! حیکمەتى ئەمانەش پەرنگە لەو ساتەى دەست پى بکا، کە ئادەمیزاد خۆى لە مەرگ دا پووبەپووى دەبیتەو، چونکە ئەک تەنها مەرگى خۆى، بگرە مەرگى هەموو بوونەوەرەکان و گيانەوەرەکان و شتەکان بەچاوى خۆى دەبینى، لە کاتیکا هەر کردەوێک خۆى يا بوونەوەرەکان دەیکەن، پالئەرەکە يان بۆ ئاشکرا دەبیت، بەلام ئايا لە پشت مەرگەو چى بەدى دەکرى؟! نابیت لە پشت ئەمەو پالئەر نەبیت، ئەم پالئەرەش لە هەموومان گەرەترە و هیزیکە بۆ ئەزموون و پێوهرى ئیمە، کەواتە پوون دەبیتەو ئەوەى پوچ مانى هەلگرتووە پێگەى فەنا بوون دەگرى و نامىنیت، ئەک - پوچ - مان خۆى، لەبەر ئەو جەستەمان دەچیتە ژيەر خاک يا خود نامىنیت، بەلام لاى

خودای گهره، ئه‌وه‌ی هی‌زی مه‌رگی ئیمه‌ی به‌ده‌سته، نه‌و
نه‌نییه‌مان پی‌ نیشان ده‌دات بۆ ئه‌وه‌ی هه‌رچی له‌ گه‌ردوون هه‌ن
به‌بینن و له‌سه‌ر ئه‌م په‌یامه‌ به‌روامان پته‌و به‌که‌ین، له‌لایه‌که‌وه‌ له‌
ژیان هه‌رچی له‌ خۆشییه‌کان هه‌ن بۆ ئاده‌میزاد دانراون، که‌واته‌
ئاده‌میزاد ده‌توانی‌ پێیان دا گوزه‌ر بکات، به‌لام نیشانه‌ی مه‌رگ و
دوا چاره‌نووس بۆ ئه‌وه‌یه‌، بۆ هه‌موو مه‌سه‌له‌کان به‌گه‌رینه‌وه‌ و
به‌روا به‌ په‌یامی خه‌لقنده‌ و دروستکه‌ر به‌یینن، چونکه‌ له‌ خۆوه‌
نیه‌، ماسیه‌یه‌کان له‌ ده‌ریا و پووبار، له‌ نیو ئاودا ده‌ژین!!، له‌ خۆوه‌
نیه‌ بالنده‌کان بالیان گرتووه‌ و به‌ ئاسماندا ده‌چین!! له‌ خۆوه‌ نیه‌
کانیاوه‌کان ده‌ته‌قن!!! له‌ خۆوه‌ نیه‌ خاکه‌کان به‌ر ده‌ده‌ن!! له‌ خۆوه‌
نیه‌ گوله‌کان بۆنی خۆش بلاوده‌که‌نه‌وه‌!!! له‌ خۆوه‌ نیه‌ دره‌خته‌کان
به‌ر ده‌ده‌ن!! له‌ خۆوه‌ نیه‌ ئاسمان باران دا ده‌کا!!! له‌ خۆوه‌ نیه‌
چاوه‌کان پهن له‌ بینایی!! له‌ خۆوه‌ نیه‌ گوێیه‌کان ده‌بیستن!!
له‌خۆوه‌ نیه‌ هه‌سته‌وه‌ره‌کان ده‌گوازنه‌وه‌!!! له‌ خۆوه‌ نیه‌ قاچه‌کان
هه‌نگاو ده‌نن!!! له‌خۆوه‌ نیه‌ سیه‌یه‌کان هه‌ناسه‌ ده‌ده‌ن!!! له‌خۆوه‌
دله‌کان له‌ ته‌په‌دان!! له‌خۆوه‌ نیه‌ مرو‌ف خاوه‌ن ئاوه‌ن و هۆش و
عه‌قله‌!!! گه‌ر به‌رسین ئه‌م هه‌موو سیفاتانه‌ له‌ کوێوه‌ هاتوون!!!
ده‌شی له‌خۆوه‌ هاتن! بیگومان نه‌خێرا! چونکه‌ هه‌رچی له‌ خانه‌ی
هه‌ست پێکردن و بینن و زه‌ین و می‌شکمان دا هه‌ن له‌خۆوه‌ نین،
جا به‌و ئاراسته‌یه‌ی شته‌کان له‌ به‌جووکه‌ترینیاوه‌ تا کو
گه‌وره‌ترینیان هه‌ن، له‌مه‌وه‌ به‌یرکردنه‌وه‌ی قوولتر دیته‌کایه‌وه‌،
چونکه‌ هه‌موو ئه‌مانه‌ له‌ دایک ده‌بن و ده‌ژین و پاشان ده‌مرن، به‌لام
گه‌ر لێی ووردبیننه‌وه‌ له‌لایه‌که‌وه‌ جه‌سته‌ ئاماده‌گی هه‌یه‌ و

لەلایەکی روح، ئەم هاوکیشەیه‌ش هێندە ئاسان نیە، بۆئەوەی
 خۆمان ئی بێ بەری بکەین، بمانەوی یا نەمانەوی حەتمیەتی خۆی
 سەپاندوو، چونکە بوونی مەرگ ئەمەمان بۆ پوون دەکاتەو،
 تاكو له بابەت ئەوانە‌ی نابینرین بزانی چارە‌نووسیان چین!!!؟
 مەگەر ئەمە پرسیاریکی زۆر سەتەمە، بە‌لام ئەوەی زانست و
 مە‌عریفە‌ی ئێمە‌ی پێ دەگا له خۆلیا و ئارەزوو سەر‌هە‌ڵدە‌دا،
 بۆ‌خۆ‌ی هە‌مان ئەو پێ‌گایە‌یه‌ که بۆ سەر‌چاو‌ی تاک و تە‌ن‌ها
 دە‌گەرێتە‌و، لە‌م‌و‌و دە‌پرسین- تە‌ن‌ها لەو چوار چێ‌و‌دا دە‌رفە‌تمان
 هە‌یه‌- روح- پە‌وان چی یە‌؟!؟! چلۆن دیتە‌ کایە‌و‌؟!؟! له‌ کوێ‌و‌ دێ‌
 و بۆ‌ کوێ‌ دە‌چی‌؟!؟! ئایا جیهانی روح- پە‌وان- چ تایبە‌تمە‌ندی
 هە‌یه‌؟!؟! بۆ‌چی ناکە‌و‌نە‌ بە‌ر جە‌ستە‌ی ئادە‌میزاد؟!؟! جا ئە‌م
 پرسیارانە‌ هە‌روا سادە‌ و ساکار نین، سائە‌هایە‌کی ویستوو بۆ
 دە‌رک‌کردنی، پاشان ئە‌و ئە‌نجامانە‌ی ئی‌ها‌توونە‌ کایە‌و‌، که
 تیایدا ئە‌و هێ‌ڵە‌ بە‌نە‌ینی و ئاشکرا دروست دە‌بی‌ بۆ ئە‌وە‌ی هە‌ست
 بە‌- سەر‌چاو- ببیتە‌ یە‌کە‌م مە‌سە‌لە‌ی ئادە‌میزاد، دە‌یه‌وی
 لە‌و سەر‌چاو شتە‌کان بناسی و چە‌قیکی دە‌ست کە‌وی‌ که ئە‌م
 بە‌دی هێ‌نە‌ریە‌تی، ئە‌ک بکە‌ویتە‌ جیهانیکی ناپە‌سند و دە‌رە‌وە‌ی
 بە‌هاکان، دە‌یه‌وی بزانی له‌ کوێ‌و‌ بە‌دی ها‌توو‌؟!؟! چ نە‌ینیە‌ک له‌
 ژیان دا هە‌یه‌؟!؟! بۆ‌چی دە‌ژی و ژیا‌نی بە‌و تایبە‌تمە‌ندییە‌ بۆ
 دانراو‌؟!؟! چۆن بە‌دی ها‌توو‌ و ها‌تۆتە‌ کایە‌و‌؟!؟! بۆ‌چی بە‌دی
 ها‌توو‌؟!؟! ئایا ئە‌م بە‌دی ها‌تووانە‌ بۆ‌ کوێ‌ دە‌پوێ‌؟!؟! لە‌بەر‌چی
 پێ‌رە‌ویان بە‌م جو‌رە‌یه‌؟!؟! ئایا ئە‌م بە‌دی ها‌تووانە‌ سەر‌چاو‌ی
 مە‌موویان هەر یە‌کیکە‌؟!؟! یا‌خود هەر بە‌دی ها‌توویە‌ک بۆ‌ خۆ‌ی

دروستكەر و سەرچاوهی خوئی ههیه؟! ئایا دهكری ئەم بهدی هاتووانه سیفاتی گشتی یان لهیهك جودا بی؟! ئایا ههموو ئەم شتانه چۆن به یهكهوه بهستراونهتهوه؟! بۆچی بهو شیوانهی ههیانه هاتوونهته ئاراوه؟! چۆن لهگهڵ یهكدا گونجاون؟! بۆچی بهم جۆره ههڵدهكهن؟! چهنده پرسپاری تر بهرو مهزلگایهكهمان دهبن، كه تیايدا خۆمان بناسین و لهسەرچاوهی سەرچاوهكان بگهین، بی هۆ نیه خۆر ئەم گهرمی یه له راده بهدهرهی ههیه و وزه به گۆی زهوی دها و پێکی دهخا!! بی هۆ نیه مانگ بهو جوانیهی ههیهتی تیشکی خۆر دهاتهوه و پێرهویکمان بۆ دادهنێ و پۆژهكان پێك دهخا!! بی هۆ نیه ئەستێرهكان پۆژمان بۆ دهژمێرن و چهندهها نیشانهمان پێ دهدهن!!!.

ئادهمیزاد دواي ئەوهی ههموو قهوارهی بۆ تیگه‌یشتن له ده‌وربه‌ر و دیاردەكان خسته کار و ویستی زیاتر به‌نه‌ینی یان شاره‌زا بێت، به‌دواي هه‌موو پرسپاره‌كان گه‌را، وه نه‌بی وه‌لامی په‌های ده‌ست بکه‌وی، به‌لام ده‌یوست ئەو شوینه‌وارانه پێ بزانی كه سنووره‌کانیان بۆ ئاشکرا ده‌کهن، خۆیان پیناسه ده‌کهن، بۆ ئەوه‌یان ده‌بن له گه‌ردوون به‌روانی و له پشت به‌وونی گه‌ردوونه‌وه سه‌یری هه‌موو شتیك بکات، چونکه سوپ و بزاف و جولانه‌وه‌كان سه‌لمینه‌ری پاستی گه‌وره‌ن و نیشاندهری حه‌قیقه‌تی په‌هان، كه تیايدا له یه‌ك تاريفه‌وه خوئی ده‌دۆزیته‌وه، ئەوه‌تا له گه‌ردووندا هه‌موو سیفاته‌كان خۆیان ده‌خه‌نه پێشه‌وه، هه‌موو سیفاته‌كان، هه‌موو ئاكاره‌كان خۆیان نیشان دها، مه‌گه‌ر هه‌ر ئەم ئاكارانه‌ش به‌دی ده‌کری، ئەگینا ده‌ریاکان چۆن به مانگ کاریگه‌ر ده‌بن!!!

خۆر چۆن تيشكەكانى دەخاتە سەر زەوى!!! چۆن ئاسمان پەنگ
 ھەلدەگرى!!! ئەمانە بەر لە مەزە ھاتونەتە كايەو، مەزە ساتى
 سەيرى خۆر ھەلاتن و خۆرنىشىنى كرد "كاتى مانگى بىنى بەپى
 زەمەنى خويان، ساتى لە پەرشەنگ و جوانى ئەستىزەكان پاما، لە
 سەروشت جوانىەكانى دى، لە سەروشت ترس و لەرزى دى، ئازار و
 ئەشكەنجە دى، ئەمانە بىگومان پوو بەپەوى بوونەو، بۇ ئەو دى
 ھەرچى ھەيەتى بخاتەكار، دەبى دور لەمانە چى بەدى بەپىرى!!!
 بە دۇنيايىەو ئەمە دور خستەو، چونكە دور لەمانە ژيان
 مەھال دەبوو!!! ئىنجا كەوتە چەقى پرسىارەكان، بەو پىيە
 خاوەن ھەست و نەست و عەقل و خوليا و لىكدانەو، لە
 پرسىارەكان پاما و تىپوانىن و پوانگە ھەلئىنجا بۇ ئەو دى نىك
 بىتەو لە وەلامەكان، ياخود لە دەروازە وەلامەكان ھەقىقەتى
 پەھا بناسى، ئەو ھەش پەيوەندىيەكە ناچىتە خانە تەواوى
 وەلامەكان، لەلايەكى ترەو وەلامەكان خەستەتى مەھالى
 ھەلدەگرن، ئەم ھاوگىشە پرسىارو وەلامە، تىزىكى تايبەتى يە
 لەم بابەتەدا، چونكە پرسىارەكانى گەلى زۆرن، گەلى ئاست لەخۇ
 دەگرن، لەناو پرسىارەكان دا پەگەزى سەرسامى بالادەستى
 دەنويىنى، بەلام لەناو وەلامەكان دا تووشى تەمومژ دەبىن،
 ئاستەكان لەگەل ئەو دى زۆرن، بەلام دانەوھيان مەرج نىن، بەلام لەم
 نىوەندەدا لە مېشكى ئىمەدا شوينىك داگىر دەكەن و بەرەو پىگەي
 (سەرچاوەكان) ئىنجا بۇ (سەرچاوە سەرچاوەكان) ھەنگا
 ھەلدەگرى، كە بۇ خوى لە سەروشتدا لە گەردوون دا ھىزەكان
 ھەبن!! دەبى لە كويە ھاتىن!!! جا چلۆن ئەم جوانىانە ھەن!!!

جا چۆن نەترسى كە ئەم ھەموو ھېزانەى بەدەستە!! چۆن ئەم مەترسىيانەى ھېناو تەكايەو!! جا دەبى ھەر مەن ھەم ياخود ھى تىرىش ھەبى!! دەبى بەدەينەرى ئەم ژيان و گيان و مەترسى و بارودۇخانە كى بى!! ئايا ئەم ھېزە گەرەيە چۆن لىي نىك دەينەو!! نىك بوونەو لىي بە چ جۆرە خوشەويستىيەك بەدى دىت!! دەبى مەن بە چ شىوھىي بىمە خوشەويستى و مەحبەت پەيدا بىكەم!! بە چ شىوھىي لە (خۆمى لى) پازى بىكەم!! ئايا پەسەندەكان چىن و ناپەسەندەكان چىن!! چى بەلایەو چاكە و چى بەلایەو خراپە!! چۆنى بەدى كەم!! چۆن پوناكىيەكان بدۆزمەو و لە كوى دا بەرەو تروسكاىيەكان بىچم!! ئەى خۆزگەكان چىن!! بىگومان خۆزگە ھەمىشەيىەكان.

دەكرى ئەو جىھانە بدۆزتەو تىايدا تا ئەو پەر خۆم بپارىزم!! تا ئەو پەر لە مەرگ دور بىكەومەو!! تا ئەو پەر مەرگ نەناسم!! دەكرى لەم نىوئەندەدا بە گيانم ئاسوودەم!! ئەى ئەگەر لەم نىوئەندەدا مەحبەت ھەبى" دەبى بەسەر كۆسپەكان زال بىم!! لە ژيان دا چى لەسەر مەن پىويستە!!.

بىگومان ئەم پىسيارانە بەرەو سەرچاوەيەكى گىرنگەمان دەبەن، بۇ ئەوھى لە ھەموو شتەكان دا شتىك بناسىن، بۇئەوھى بەوھى لە قەوارەمان ھەيە ھەموو مەسەلەكان بدۆزىنەو، چ عەقل، چ لىكدانەو، چ پوانگە، تاكو راستەقىنەى ئيمانمان بۇ دەرگەوى، و لەسەر پىگەى ئيمانەو پوانىنمان بچەسپىنن، تاكو لەم پىسيارە ھەمىشەيىانە خودى خۆمان بناسىن!! ئامانجەكان بەدەر بخەين، لەمەو پۆچوون بەرەو ناوھەى مەوۇ و ناسىنەوھى ئەم جىھانە،

له کاتیڤا مروؤ پئی ناشنا بووه، توانیویه تی بیکاته مهزلگایه کی
 گرنگ وهک پیوه ریگه ئی مهسه له ی تیایدا چاره سهر کردووه،
 به جوړی قهواره ی خو ی پاراستووه له ههنگاو ی یه که مدا، ئینجا له
 ههنگاو هکانی تردا له ریگه ی (پۆشه ن بوونه وه) و درک کردن به
 نهینی هکان، واته له شوینیکدا سهیری ژبان دهکا که پاکترین
 شوینه له هه موو سات و کاتیڤا، به هو ی ئه م پرسیارانه وه
 دهگهینه یه که م رهگی ته سه ووف، ئه مهش بناغه یه که بو
 ته سه ووف، له مه وه ده زانین رهگهکانی له سروشت له کویدا هه ن!!
 وهک ده زانین بیرمه ند و لیکۆله ران له زووه وه گوزارشتیان له
 ژبان کردووه، لیروه وه دوو چه مک دینه ئاراوه، ئه ویش خودی
 گوزارشت، ئه وی تریش گوزارشت ئی کهر، به واتا ئه و شوینه ی
 گوزارشته که ی هی ناوه ته ئاراوه، له مه وه دهگهینه ئه م ئه نجامه ی
 چه ندان ئه وانه ی کاریگه رن بو ئه وه ی گوزارشت بیته ئاراوه،
 بینگومان مه به ست له گوزارشت به شیوه یه کی گشتی هه موو ئه و
 به ره مه مانه ن که مروؤ له پووی مه عنه ویه وه ده ری بریوه، له بهر
 ئه وه له قهواره ی مروؤدا "عه قل" و "عاتیفه" و "نالوش" و "هیز" و
 "ئیراده" و "خود" و "ئیمان" و "پوانگه" و "بوچوون" و "یه قین" .. هتد
 هه ن، بویه کاتی ئه مانه له گه ل ده ورو به ری له گه ل سروشتدا له گه ل
 که مه لگا کارلیکیان کرد، به م هو یه وه گوزارشته کان دینه کایه وه،
 جا ئه م هاوکی شه یه، وهک چه سپاو یگ له گه ل ئه وه ی پرسیاره کان
 به ره مه دینی، ههروه ها له پوویه کی تردا به دوای وه لامه کان
 دهگه ری، خودی ئه م پرسته یه گه وره ترین حیکمه تمان پیشکesh
 دهکا و به ره و جیهانیکی پاکمان دهبا، ئه ویش (بروا بوون) ه،

بهواتا (ئيمان) ئەو شۈينەي بە بنيادناني گەورە بەناوبانگە،
چونكە ھەموو پىنگەكانى تر لەسەرى وەستاو، ئەمەش پىناسىكى
گشتى يە كە يەككە لە پىنگەكانى تەسەووفە.

بەو پىيە ئەم ھاوگىشەيە لە پىگەي (عەقل) و ئەوەي لە
قەوارەمان دا ھەيە و بەرھەم ھىنە و دەتوانى بەم ئاواتە بگا كە
(بەديھىنەر) تاقە (بەديھىنەريك) (خەلقنەدەي) ئەم جىھانە
بناسى، (بەمانەش ئەلەين: فەيلەسووفەكان) بەلام ئەو دەستەي
دوھەمە لەگەل ھەموو زانىارىيەكان تا ئىستەش ھەر بە مراز
نەگەيشتونو ھەر سەرگەردان و ھەريەكەي ئەوەي پىشوو بە
درۆ ئەخاتەو، و تەوەكو ئىستا نەيانتوانىو پىگايىكى
زانىارى بۆ ناسىنى خاوەنى جىهان بدۆزنەو.... جا ئەم ھەولو
تەكۆشانە بۆ دۆزىنەو سەرچاوەي سەرچاوەكان وە
ھەلسوپىنەرى كاروبارى گەردوون و گيانداران.

و ھەول و تەقەلادان بۆ خو نزيك كەردنەو لەم سەرچاوەيەو
ئەنجام دانى ھەرشتيك كە ئەو پىي خۆش بىت، و دەس لە ھەموو
شت و ھەموو كەسى ھەلگرتن.

تا ئەو كاتەي كە بە تەواوي بەو مرازە بگەن و لەو ھىزە
تەگەن و لە خۆيانى پازى كەن، و پىشت بەو زياتر پىشت بە
كەس نەبەستن، و ھەول بۆ دۇنيا بوون لە بوون و لە چۆنيەتى
ئەو ھىزە“ برىتيە لە (تەسەووف) كەوابو ھىچ درۆ نە ئەگەر
بلىين (تەسەووف) لەسەرەتاي ھاتنى مرقەو لەسەرەتاي بەدى
ھاتنى ئاوەز و ژىرى يەو ھەر بوو، چونكە ھەموو برىتى يە لە
شەيدا بوون بە شۈينى سەرچاوەي سەرچاوەكان و بەشۈينى

هه ئسورپنهرى نه ناسراوى ئەم گەردوونەدا، وه تىكۆشانه بۆ ناسىنى ئەو دىوى هەمووى ئەم شتانه كە ئەيان بىنين لە گياندار و بى گيان، بۆچى؟ بۆ تىگەيشتن بە باوەرى تەواو واتە بە (يەقین) بە ئارامى دل و گيان^(۱).

ئەم تىكۆشانهش ئەگەر بەهۆى باوەرپەوه چەسپاوە نەبێت، بىگومان بى پەروا و بى سەنتەر دەمىنیتەوه و بى ئامانج دەبى و هەرودا خوۆشى ناناسیتەوه، لەبەر ئەوه ون دەبێت و سەرەپاى ئەوهى وهك رېبازىك خوۆ نامىنى، بەلكو پووكانەوه دەبى لە پىناو ناوهدەى مروڤدا، جگە لەوهى وهك ئارەزوويك، وهك خوولايەك دىتە پىشەوه، يا ئەودا لە پىناو ئامانجىكى ناپەسەند و زشت بەكار دەهينرى، ئەمەش لەلایەكەوه لەسەرچاوەوه هەلئەقولاوه و لەلایەكى تریش پىنكەتەى تەواوى نىه و سەرەپاى ئەوهى ئامانجىشى ناديارە، لەبەر ئەوه دەچىتە خانەى فريودان، لەگەل ئەودەش بەتەواوى لە مەغزای خوۆ تىر نەبووه، بەلكو لە هەموو ئەمانەدا بەشىكى وەرگرتووه و بۆ ئەوه ھاتۆتە كايەوه كە مروڤ بختە سەرگەردانى و لە شوینە پاكەكان دوورى خاتەوه، بەلام هەرچى تەسەووفى ئىسلامى يە، لەگەل حىكمەت ھەلنراوه و گەل خاسلەتى لە خوڤرتووه، بەر لە ھەر شتى تەسەووف تىكۆشانه، دەشى پىرسىن ئايا چ شتىك ھەيە ھىندە لە مەرگ دا خوۆ تى پەرىنى^{۱۱۹} ئەم پىرسيارە لەگەل هەموو ئەمانەشدا دوو پووكارى ھەيە، ئەودا خودى تەسەووف لە پووكارى يەكەمدا ئەوهى

۱ - تەسەووف چى يە ؟ ۳۹.

درکاندووه که مهرگ ههیه، ئیدی له خوار ئەمه یاخود لهم نێوهندهدا
 ژيان ههیه، کهواته ژيان کاتی یه، بۆیه بهدوای ئەم هاوکیشهیه
 تهسهووف بۆ ههیشهیی و له رادهبهدر دهگهڕێ، دهیهوێ بهچاوی
 (یهقین) پروانی، ئەوهی له دڵدا ههیه یهکسهر به پروانگهی
 ببهستێتهوه، ههرجی پروکاری دووهمیانه دوای ئەوهی ئەم
 هاوکیشهیهی دۆزیوه ههول دهدا جهمسهرهکان پڕ بکاتهوه، تاکو
 لهم ناوهنده تی پهرینی، بۆ ئەوهی ههیشهیی دهستهبر بکات.

گهر لهم پرسسیارانه له مڕۆڤ پروانین، سهرنجی ئەوهدهدهین
 تهسهووف بهمههر شیوهیی بووبیت لهگهڵ مڕۆڤ و میژووهکهی و بگه
 پهگی بۆ زۆر دور کشاوه و ههبووه، جا پهنگه ئەم گوزارشتانهی له
 بابتهتی دیکه دا پهنگی دایبتهوه، بهلام ئیدی ههر بابتهتیک بووبیت،
 گوزارشت نهگۆڕ بووه و ناوهندیتی خۆی لهدهست نهداوه،
 لهسهرینکی ترهوه ئەم بابتهته پهیوهسته به روح ی مڕۆڤ، ئەمهش وه
 بابتهتیکێ فرهوان و ههیشهیی مامهلهی لهگهڵ کراوه، تاکو لهگهڵ
 جهستهدا جیاوازی بکهین و بزانی چۆن گوزارشتیان ئی کراوه و
 جهسته و روح چ جیاوازییهکیان ههیه، لهم بارهوه له زووهوه
 تهسهووف بیروپوای خۆی راڤه کردووه و چووته قوولایی پوخی
 مڕۆڤایهتی و لهویدا ههموو بههاکان بنیاد دهنی، و پێگهیان بۆ
 دروست دهکا، بۆ ئەوهی سهرجهم بهها بچووهکانی تر له کۆمهلگا
 بگه نه ئاسودهیی و خوشبهختی و بهختهوهی نهر.

دهشی روح و جهسته لهو میژووه دور و درێژهی ههیانه
 بهردهوام ناکۆک بن، بهلام ئەمه کاری ئیمه نیه بۆ لهگهڵ یهکدا
 دهژین و ئەمهیان به چارهنووس بۆ براوتهوه!!! تهسهووف ئەم

گرفته‌ی چاره‌سەر کردوو، هیئده جهسته‌ی هیلاک کردوو، بۆ
 ئه‌وه‌ی به‌هه‌موو مه‌سه‌له‌یی پازی بیټ، پوحیش هه‌لوه‌دای
 ئه‌وپه‌ری به‌رزیتی یه و په‌نگه نه‌گا به‌وه‌ی په‌سمی کیشاوه!! له
 پیناو ئه‌وه‌ی په‌سمی بۆ کیشاوه گه‌ئێ به‌دبه‌ختی و مه‌رگه‌سات
 ده‌بینی، مه‌رگه‌ساتێک به‌مانای وشه مه‌رگه‌سات، له‌و ساته‌وه
 هه‌موو قه‌واره‌ی له‌به‌ین ده‌چی و جهسته به‌ره‌و هه‌لدیر ده‌با، به‌لام
 ته‌سه‌ووف له‌ پیناسه پاکه‌کانه‌وه پوح و جهسته پۆشن
 ده‌کاته‌وه، ده‌چیته ئه‌و بالاخانه‌ی تاکو له خالقی ئه‌مانه نزیک
 بیته‌وه، ئه‌مه‌ش به‌سه‌ره‌وه‌ی هاوکیشه‌ی پوح و جهسته‌یه،
 چونکه ئه‌مانه بۆ خۆیان دروستکراون.

په‌نگه له زۆربه‌ی که‌لتوره‌کان کاتی سهرنج هه‌لده‌گرین بۆ
 ئه‌وه‌ی به‌ ته‌واوی هه‌ندی له زاراوه‌کان شی بکه‌ینه‌وه، بێگومان له‌م
 باره‌وه پوو به‌ پووی شیوه و ناوه‌پۆک ده‌بینه‌وه، ئه‌مه وه‌نه‌بی له
 دوو به‌شی (ظاهر و باطن) پێک هاتبی، به‌لکو له سه‌رده‌می‌کدا
 مامه‌له له‌گه‌ڵ هه‌ندی دیارده ده‌کا بۆ ئه‌وه‌ی له کات و شوینی
 تایبه‌تا بیانناسی، چونکه دیارده‌کان چ شیوه و چ ناوه‌پۆک له
 خۆ ده‌گرن، به‌ تایبه‌تی نه‌گه‌ر ئه‌مه له کۆمه‌لگادا ڕاڤه بکه‌ین،
 له‌مه‌وه بپرسین وه‌ک په‌گێکی کۆمه‌لایه‌تی له ته‌سه‌ووف دا ئایا له‌م
 باره‌وه له‌گه‌ڵ شیوه و ناوه‌پۆک له کویدا ده‌که‌ویته‌وه!! گه‌ر له
 ته‌سه‌ووف بپروانین په‌نگه سه‌ره‌تا به‌هه‌له بچین نه‌وه‌ک ئه‌م
 هاوکیشه‌ی شیوه و ناوه‌پۆک لێی نه‌که‌ویته‌وه، بێگومان گه‌ر به
 ووردی سهرنج به‌دین: ته‌سه‌ووف تێکه‌ڵ بوونی شیوه و ناوه‌پۆکه،
 به‌ واته له شیوه‌کاندا ناوه‌پۆک به‌دی ده‌کری و هه‌روا له ناوه‌پۆکدا

شيئوكان بەدى دەكرى، لەمەوہ رەوشتيكان بۇ ئاشكرا دەبى، كە قەوارەى تەسەووف يەكگرتن و يەكبوونىكى لە جورىكى (لە جورى) مەتىن تىدا دەست دەكەوى، رەنگە بەراودكردى ئەم دياردەيە لەگەل دياردەى تردا ستم بى، بە واتا دەستمان ئەكەوى، ل بنەردا ئەم ھاوگىشەيە بۇ دياردەكان دۆزاوہتەوہ ئىدى ئەم سەرنجەش بۇ تەسەووف جىهانىك ئاشكرا دەكا، لە بارىدا ئەمەيە دەيەوى بەرەو (رەھا) ھەنگاو ھەلىنى و ھەرچى لە بتە دردۆنگىيەكان ھەيە تەفروتوناي بكا.

بەو پىيەى بۇ ليكۆلىنەوہى تەسەووف و لەم پىناوہدا دوو بار دەست نیشان دەكرى ئەويش خودى ليكۆلەر و ھەروا ليكۆلىنەوہ، لەبەرامبەر ئەمەدا بۆمان پوون دەبىتەوہ ليكۆلەر دەبى بابەتەكان دەست نیشان بكا و پافەيان بكا و ھەلىانبزىرى، ھەروا ليكۆلىنەوہ پابەند دەبى بە بارى (زەمەن و شوين)، جا تەسەووف وەك بابەتيكى فرەوان كاتى ليكۆلەر دەگاتە ناوہراستى ئەو ھەستەى لا پەيدا دەبى كە تىربووە، كەچى لە راستىدا تىربوون مەحالە لەم بابەتە، بۆيە چەمكى (زەمەن و شوين) ديارى ناكريڻ، بەلكو زياتر درىزە بەخويان دەدەن و بەردەوام لەم پىچكەوہ سەر ھەلدەدەنەوہ، ھەر چەندە ئىمە دەزانين لە كویدا سەرەتاي ھەيە، بەلام كۆتايى ستم دەبىت چونكە خودى بابەتەكە زال دەبىت كە ئەويش تەسەووفە.

ليڤرەوہ درك كردن بە مەسەلە گرنگەكان شوينى خۆى گرتووە، چونكە گوزارشتەكان بەمەر شيئوہەك بووبى لەسەرەتاوہ كە مرؤف سروشتى ناسيوہ ھەبوون، ئىنجا بەمەر جورى بەر جەستە بووبى

(جا ئەم مەشرەبو ھەستى بىرکردنەوھى سەرەتايى يە كە لە سەرەتاي بوونى ئادەمى زانەوھ ئەبى ھەر بوبى، بە مەرجىك ئەتوانىن ئەمە بەسەرچاوەى تەسەووف دابىيىن كە تەسەووف تەنھا پەيوەندى بەيەك دەستە، يان يەك چىن لە مەرقەوھە مەبىت، يان لە قۇناغىكى تايبەتى ژيانا، وھ لەيەك شوينى ئەم جىھانەدا ھاتىبەتە دى).

وھ لە ھەمووى گەرنىگ تر، ئەگەر داخواز و ئاواتەكانى (تەسەووفى ئىسلامى) ش ھەر ئەمانەبى، وھ تەننات ھەموو مەرقە گەرە بەناو بانگەكانى تەسەووفى ئىسلامى، خۇيان واتاي تەسەووفيان ھەرەكە يەك لىكدايىتەوھ، وھكو بۆ نمونە، كە لەبارەى ياساى ئىسلامەوھ، كە سەبارەت بە ئىمان پىكو پاست ئەلى چى يە، وھ سەبارەت بە ئىسلامىش ھەروا، وھ لە ھەر مەلا و خوینەوارىكى ئايىنى بېرسىت ئىمان چى يە؟ خىرا وھلامت ئەداتەوھ: باوەر بە خوا و پىغەمبەرەن، بە مەلائىكان، بە كىتبە ئاسمانىەكان، بە پۇژى زىندوو بوون، وھ موقەددەر، ھەروا سەبارەت بە ئىسلامىش (شەھادەت ھىنان بە تاك و تەنھايى خوا و بە پىغەمبەر ﷺ) وھ نوپۇز كردن و زەكاتدان و پۇژوو گەرتن و چوون بۆ ھەج گەر تواناي پىگەت ھەبى، بەلام تەسەووفى ئىسلامى چوونكە مەبەستىكى (تامو مەزەكردنى) پۇخى يەوھ بېرى شىواز و پىچكەيە كە ھەرچەن دواكەشى ھەمووى ھەر بگاتەوھ بە يەك وھ بلىن بگاتە دوا پلەى نزيكى لە خوا و ھەست بە تەواوى باوەرەوھ (حق اليقين) يان (عين اليقين) يان بلىن: (بەقاي پاش فەنا) ھەستى پاش نىستى، لەگەل ئەوھشا ھەر باغەوانىك سەبارەت بە ميوھى باغەكەى خوى باس ئەكاتو، ھەر گولنىكيان بۆنى تايبەتى خوى ئەدا بە لووتەنا و ھەر سەرچاوەيىكيان تامومەزەى گەواراى خوى ئەدا لە چەشتگەمان^(۱).

۱ - تەسەووف چى يە؟ ۴۰ - ۴۱.

تەسەووف دۆزىنەۋەي پىنگەكەي بىي بوونى ئايىنى ئىسلام كەم و ناتەۋاۋ و نەبوون دەردەچى، چونكە ئەو (سەرچاۋەي سەرچاۋانە) خۆي بەدەيھىنەرىيەتى، چلۇن بىي ئەو شتەكان مەيسەر دەبن!!! لەلەيەكى ترەۋە لەتەۋەرى ئەو چاكە و پەسەندى يە دەردەچى كە لە ئىمانى راستەقىنەۋە پەسمى بۆ كىشراۋە و پىي دەناسرىتەۋە، ئەمەش لەسەرىكى ترەۋە ئەو پىناسەمان بەدەستەۋە دەدات، كە تەسەۋوفى ئىسلامى تەنھا ئايىنى پىرۆزى ئىسلام مولكىيەتى (خاۋەنىيەتى) با لە سىروشتى دا ھەندى لايەنى دەركەۋى و لە پوانگە و بىرو بۆچوون و گوزارشتەكانى دەردەۋى ئايىنى ئىسلام ھەبن، لە كاتىكا كە ھەن بىگومان پەرش بلاۋن، مەبەستمان فرىودانە، بىي بەرنامەن، لە پىناۋ بۆشايىيەك ھاتوونەتە ئاراۋە، بەم شىۋەيە ھەن.

دۋاى ئەو سەققەي تەسەۋوف ھەيەتى، يەكى لە پىرسىيارەكان ئەۋەيە، ئايا ھەلۋىستى تەسەۋوف چى يە كە دەگوتىرى ھەر لۆژىك - منطق - دونيا بەرپۆۋە دەبا؟! تەسەۋوف پىمان دەلى لە ژىر سايەي خوداى گەۋرەۋە گەلى نەيىنى ھەن، كە مەۋلۇ زۆر كەمىان لى دەزانى، پەنگە لە دلوپىك كەمترىان لى بزانى، لەمەۋە تەسەۋوف دان نانە بەۋەي كە دونيا ھەر لۆژىك بەرپۆۋەي نابا، جا ئەگەر لەسەر ئاستى ھەر چى زانستەكانىش بىتە ئاراۋە تەسەۋوف دەچىتە ئەو كەلىنە ئەستەمەي نىۋان عەقل و لۆژىك، گومان لەۋە نىيە لۆژىك لە تەۋاۋى ھىلەكەي دا سەرھتا و كۆتايى بە دۇنيايى دەست پى دەكا و ھاۋكات ھىلى ترەن كە دوۋىن لە دۇنيايى، كەچى تەسەۋوف لە تەۋاۋى ھىلەكەي دا (يەقىن) ھەن و

بەرەو ئەم جىھانە ھەنگاۋ دەنى ۋ ھىلى تر لە تەكىەۋە بەدى
 ناكرى، چونكە ھەر زوو گومان و دوو دلى و دېر دۆنگى فرى
 دەداتە سنورىك كە تواناى جولەيان نەبىت، بەلام لە نىۋ كۆمەلگا و
 مامەلەى تر ئەمانە دەكەونە جوولە و چالاكى دەنوینن، لەبەر ئەۋە
 لۇژىك و تەسەۋوف مەسەلەى (دلىيائى) و (يەقین) دەخەنە
 بەرباس لە ساتىكا لە لۇژىك (دلىيائىيەكان) كاتىن، كەچى (يەقین)
 ھەمىشەىى يە (دلىيائىيەكان) دەشى بگۆرىن، بە واتا چەسپاونىن،
 كەچى (يەقین) نەگۆرە (دلىيائىيەكان) پىگەيان لەرزۆكە، كەچى
 (يەقین) پىگەى ئاينى پىرۋزى ئىسلامە، چونكە پوونە تەسەۋوف
 لە خۆۋە نەھاتوۋە و بۆ ساتىكى دىيارىكراۋ، بەلكو بوونى بە
 چارەنوۋسەكان پابەندە، ئەگەر لەھەر جۆر و شىۋاۋىك بىت لە ھەر
 چ سەردەمىكدا، چوونى كاكلىەى (يەقین) بەۋاتا فرەۋانەكەى
 مەبەست و مەغزايىكى گرنگ پىكدىنى، كە خۆى لە خۆى دا
 سوپىكى مەزنى دروست كردوۋە بۆ ئەۋەى رازە گەرەكان پەى
 پى ببەين، ئەۋىش كە قەۋارەى مەۋزە بەرەو (يەقین) دەچى.

لە تەك ئەمانەۋە تىزىكى تر سەر دەردىنى، دواى ئى ۋورد
 بوونەۋە پامان و چوونە نىۋ جىھانى تەسەۋوفەۋە“ ئايا ئەم
 زانستەى كە بە (علم التصوف) ناسراۋە لەخۆۋە سەرى ھەلداۋە؟!
 ئايا بە ھەزى چەند كەسانىك ھاتۇتە گۆرەپانەۋە!! لە راستىدا چ
 جارى لە پىناۋ تەسەۋوف دا كە تىزە سەرەتايىيەكان
 پوونكرانەتەۋە و پاشان بە خودى ئىمانى راستەقىنەۋە
 بەستراۋنەتەۋە، ئەۋا لەلايەكى ترەۋە پەرەسەندنى تەسەۋوف و
 مېژوۋەكەى شاھەتى ئەۋە دەدەن، تاقە سەرچاۋەيەك تەسەۋوف

لىيى ھاتىيىتە كايەۋە قوپئانى پىرۋزە، ۋ ھەرگىز تەسەۋوف لە
 قوپئانى پىرۋز دەرنىچى، كەۋاتە لە خودى كۆمەلگاي ئىسلامەۋە
 سەرى دەرھىناۋە، ۋە نەبى بارىكى دەرەۋە دروستى كىردىيىت ۋ
 پۇلى لە دروستىۋونى ھەيىت، چۈنكە زۆرىيە چەمكەكانى
 تەسەۋوف لاي پىۋە گەرەكان ۋ ئەۋلىياكان تايىبەتن بە خۇيان،
 ھەرچەندە مەسەلەي دىكە لە دەرەۋەي ئەم كۆمەلگايە ھەيىت،
 ئەمەش گىفتوگۆيەكى زۆرى دروست كىردۈۋە، بەلام ساتى
 سەرھەلدانى تەسەۋوف ۋ نەشۋونماي ۋ رىچكەكەي ھاۋتەبايە
 لەگەل كۆمەلگاي ئىسلام ۋ لەسەرچاۋەكان كە باسلىان لە
 تەسەۋوف كىردۈۋە، ئەمە بەدى ناكىرى لەبەر ئەۋە بىزاقىكى
 خۇپسك لە تەسەۋوف دا ھەيە، لەگەل پەيامى پىرۋزى ئىسلام دا
 چەمكەكان ھاتنە ناۋەۋە، ديارە ئەۋكات پىۋىست بەۋە نەبۋو ئەم
 چەمكەكانە لەۋ خولەدا بسۈرپنەۋە، بۇيە بارى بابەتى ۋ خودى
 نەبۋو، كەچى كاتى كە پەرەي سەندۈۋە قۇناغىك ھەبۋو بۇيە
 پەرەسەندى چەمكەكان، پاشان يەكگرتىيان ۋ كاركىردىيان لە
 پىناۋ ئەھكامەكانى پەرستش دا، كە تيايدا لە چەند لايەكەۋە كار
 بكات چ بۇ تىكۈشان لەناۋەۋە بۇ ئاراستەكىردى كۆمەلگا
 بەشۋەيەكى گشتى چ بۇ بابەتى زانستى ۋ لىكدانەۋەكان چ لەۋەدا
 كە خودى پىرسىارەكان مەزىتەن لە ۋەلامەكان ۋ چەندەھا تىزى دىكە.
 رىگەي ناسىنىيى خودا بەھۋى تەسەۋوفەۋە خستراۋەتە كۆمەللى
 ئەھكام ۋ رىسا ۋ ياساي بۇ دانراۋە، ھىچيان لە خۇۋە نەھاتۋون،
 بەلكو لە قوپئانى پىرۋز سەرچاۋەيان گىرتۋە ۋ توانىۋىيەتى خۇي
 پۋون بكاتەۋە ۋ ھەلۋىستەكان دەست نىشان بكا لە پىناۋ ئەۋەي

له شهرىعت بۆ تەرىقەت بۆ حەقىقەت ھەنگاۋ بىنى، بەۋ پىيە
 پرونە لە ئاستى يەكەمدا شەرىعت سنوور و چوار چىۋەي
 تەرىقەت و حەقىقەت دەست نىشان دەكا، ئىنجا لە تەرىقەت دا
 رەۋشەكە دەست پى دەكا بەرەو حەقىقەت ھەنگاۋ دەنى، بۆ
 ئەۋەي بگات بە پلەكانى باۋەر لە (علم اليقين) و (عين اليقين) و (حق
 اليقين) بۆ ئەۋەي سەراپا جەستەي مەۋۇ تەنھا (يەقین) بىت و
 ھەموو ئەندامانى گوزارشت لە مە بکەن، چونكە گەۋەرى
 تەسەۋوف لە ئەزمونى ناۋەۋەدايە، ئەم بىنەمايەش سەراپا
 مېژۋى تەسەۋوفى لە خۆگرتوۋە و تايبەتە بە خۆي، بەۋاتا لە ناۋ
 خۆي دا پەگەزە پەرەسەندۋەكان بەرەم دىنى، كە لەسەر لۆژىك
 بىياد نەنراۋە، بەلكو زۆر جىاۋازى بەدەستەۋە دەدات، ئىنجا ھەر
 لەم ئەزمونەۋە، دەيمەيى لە پىناۋ خوداي گەۋرەدا ھەنگاۋ ھەلىنى
 بۆي، بەۋاتا پلە بە پلە پايە بە پايە بېرى تاكو بگاتە ئەۋ رەۋشەنى
 و تىشكە حەقىقەتەي كە سەرچاۋەي ھەموو حەقىقەتەي، بۆيە
 ئادەمىزاد لە چەشەي ئەم حالەتە دەكەۋىتە بارىكى راستەقىنە و
 ھەموو جەستەي يەك كارکرد بەرپۋەيان دەبات لە پىناۋ گەيشتن
 بەخوداي گەرە، دەبى ئەۋەشمان لەبىر نەچىت (سۆفى) كە دىتە
 ئەم جىھانە پاكە سەرەتايەكى ھەيە، لەمەۋە پېرەۋەكان دەست پى
 دەكا ۋەك رېنۋارىك كە بۆ سەفەر دەچى، بەلام ئەۋ سەفەرە
 ئاسايى يە نىە كە بۆ شوينىكى تايبەت و لە زەمنىكى دىارىكرا و
 ئەنجام دەدرى، بەلكو ئەۋ شوينەي سەفەرى بۆي كىردۋە، ھەول و
 تىكۋشانى ناۋەكى دەۋى بۆ گەيشتن پىي، جا (السالك، المرید)
 ئەمانە (المسافر)ن كە سەفەر بەرەو خوداي گەۋرەيە، دەبى بە

مهقام و حالهكان دهستی پی بکا، كهواته (سؤفی) خوی خوی
 خزمهت دهكا، خوی چارهسهری خوی دهكا، لهسهر (خودی) خوی
 دروست دهبیتهوه، بهرهو قولاییهكان هه‌لدهکیشی، لهناو دهروونی
 خوی وا تیکۆشان دهست پی دهكا، هه‌تاكو دهروونی بیته
 پاکترین شوین نهوهك گومان له کار هه‌بی، به‌لکو نه‌فی نه‌وه‌ش
 دهکاتهوه و تنها (یه‌قین) تیایدا گوزهر دهكا، به‌جۆری دلّه‌كان پاك
 دهکاتهوه، هیچ شتی زه‌فه‌ری پی نه‌بات، دلّه‌كان ده‌بنه قه‌لایه‌ك له
 پیناو کرداره په‌سه‌نده‌كان كه له پیناسه په‌سه‌نده‌كانه‌وه
 سه‌رچاوه‌یان گرتوه، پاشان له دلّه‌كان هه‌موو جهسته هه‌مان
 پیناسه وه‌رده‌گری و پاکژ دهبیتهوه، له‌مه‌وه ئاده‌میزاد هه‌موو
 سه‌رچاوه‌كان ده‌ناسی كه له یه‌ك سه‌رچاوه هاتوون نه‌ویش
 (سه‌رچاوه‌ی سه‌رچاوه‌كان) ه له چه‌مکی دا سؤفی هه‌نگاو به‌رهو
 (سه‌رچاوه‌ی سه‌رچاوه‌كان) هه‌لده‌نی و پشت له‌سه‌رچاوه‌كان
 دهكا، له ده‌ورو به‌ری دا هه‌موو شتی به‌چاری ده‌بینی كه تیایدا
 سه‌رچاوه‌ی بوونی هه‌یه، ئه‌م چه‌مكه‌ش بیگومان په‌هایه و خوی
 له حه‌قیقه‌ت ده‌دۆزیته‌وه، (سؤفی) به‌ره به‌ره ده‌چیته مه‌قام و
 حاله‌كان ده‌بینی، هه‌تاكو له كۆتاییدا ده‌گات به (زاتی به‌رز).

ئه‌م پێگه‌یه‌ش هینده ئاسان نیه، سه‌فه‌ریکی كورت نیه، بگه‌ره
 ته‌مه‌نیکی ده‌وی، په‌نگه زیاتر له ته‌مه‌نیکی بوی، به‌لام نه‌وه‌ی
 (سه‌رچاوه‌ی سه‌رچاوه‌كان) ه خوی له (یه‌قین) و (په‌ها) و
 (مه‌زنیتی) و چه‌نده‌ها پیناسی تر ده‌نوینی.

له باره‌ی وشه‌ی (سوفی) یه‌وه

لیکۆلینه‌وه له بابەت تەسەووفەوه هیندە ئاسان نیە، وەك دەریش كەوتوو، ناتوانی بە میتۆد و پربازیکی پوون لێی بتویژیه‌وه، ئەمەش لەلایەكەوه خودی بابەتی تەسەووف لەبەر ئەوه‌ی (ئەزمونیکێ زاتی)یە و تایبەتە بە خۆیان، چونکە دەریان خستوو، نووسین لە باره‌یه‌وه ناگاتە ئاستی چوونه ناوی، ئەوەش خالیکی یەكلاکەرەوه‌یه و گومان لەوه نیە بۆگە‌ئێ مەسەله‌ی تەسەووف زۆربە‌ی ئەو بارانە‌ی ئەو حالەتانه‌ی پە‌ئێ بۆ هاویشتوو گە‌ئێ زۆرن بە‌شی‌وه‌یه‌کیش کەوتۆتە‌وه و پەرە‌ی سەندوو، کۆنتڕۆڵکردن و چاودێریکردنی دە‌ئێ لە میانە‌ی بە‌رنامە‌یه‌کی پێک و پێک و پوخت دابی، کە کاتیکی زۆر و درێژ خایەنی دە‌ئێ، ئەمەش لە تاقە‌تی کەسیک دا نیە، لەگە‌ئێ ئەوەش دە‌بینین دوا‌ی ئەوه‌ی تەسەووف کە‌ئێ پوریکی دێ‌رین و مە‌زنی پێکە‌ئێنا، لیکۆلەرە‌ئێ له‌ حال‌ئێ حازریش دا زۆر بیروپای جودا جودا یان لە‌بارە‌وه هە‌یه، هە‌تا ئەم دوا‌یه‌ش کە پۆ‌ژه‌لاتناسان لە تەسەووفیان کۆ‌ئێیه‌وه، پە‌ئێ یان برد وەك زانستی ئامادە‌گی هە‌یه، زۆر بیرو بۆ‌چوونی دیکە‌ئێ یان خستە ناوه‌وه، لە‌بارە‌ی پۆ‌ژه‌لاتناسان گە‌ئێ گرفت هە‌یه، کە دە‌ئێ باسیکی سەر‌بە‌خۆ‌ی بۆ تەرخان بکری و لێ‌ی وورد بینە‌وه، هە‌روه‌ها دە‌ئێ ئەوەش بزانین

سەرچاوه‌كانى له‌بوارى كۆمه‌لايه‌تى له‌و سهرده‌مانه‌دا به‌ده‌نگدانه‌وه‌ى گه‌وره‌ لى‌ى ده‌دوين و باسى ده‌كهن، چ جاي بواره سياسىيه‌كان، له‌به‌ر ئه‌وه‌يه تا ئه‌مپروش ته‌سه‌ووف بابته‌يكه به‌رده‌وام لى‌ى ده‌كوئريته‌وه و بىروپاي جوداي ئى ده‌كه‌ويته‌وه، ته‌سه‌ووف ئىستاش په‌گى به‌هه‌ندى له‌ نيوه‌نده‌كان كشاوه، ئه‌گه‌ر به‌ ووردى ئى بپروانين.

سهره‌لدان و سهرچاوه‌ى وشه‌ى (سوڤى)يش به‌هه‌ر شى‌وازيكه‌وه بى، له‌م بازه‌يه، له‌م هاوكيشه‌يه ده‌رباز نابى، نه‌خاسله ته‌سه‌ووف هه‌ر به‌شىكى سه‌يرى ده‌كه‌ى، به‌ره به‌ره ده‌كشى و فره‌وان ده‌بى، دواى ئه‌وه‌ى ته‌سه‌ووف له‌چه‌ند سه‌ده‌يه‌كدا به‌ قوولى په‌گى كۆمه‌لايه‌تى و هه‌تا بېرك سياسى په‌يدا كرد، له‌ ده‌وله‌تى ئىسلامى دا به‌ فره‌وانى كشا، هه‌م له‌ بابته‌ خودى ته‌سه‌ووف وه‌كو (ئهمونىكى زاتى) و هه‌م له‌ بابته‌ نووسينه‌وه‌ى ئه‌و (ئهمونه زاتيه‌)، كتيب و سهرچاوه كه‌وتنه‌ ناوه‌وه، ده‌بى ئه‌و سه‌رنجه‌ش بخه‌ينه پوو، كه ته‌سه‌ووف بووه سىمايه‌كى كۆمه‌لگاي ئىسلامى و سه‌راپا ناوچه و ويلايه‌ته‌كان و مېرنيشيه‌كانى گرتوه، تا ئه‌و سهرده‌مى دره‌وشاوه بوو، زۆربه‌ى سهرچاوه و كتيبه‌كان، له‌وه‌وه دواون، كه چلۆن وشه‌ى ته‌سه‌ووف هه‌ر له‌سهره‌لدانى شوڤشى ئىسلامه‌وه، له‌ په‌يامى ئىسلامه‌وه پېچكه‌ى گرتوه، ئه‌وه‌ى لى‌ره‌دا مه‌به‌ستمانه خودى چه‌ند وشه‌يه‌كه، به‌لام يه‌ك و اتا خو‌ى له‌ ژي‌ريه‌وه هه‌شارداوه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ى ده‌كرى بلين كۆمه‌لى وشه له‌ ئارادا هه‌بووه بۆ گوزارشت له‌ تاقه مه‌غزايه‌ك، واتايه‌ك، كه تيايدا پوژ به‌ پوژ بنه‌ماكانى گه‌شه‌ى

سەندوۋە، لىژە دەردەكەۋى لىۋ ساتەى ۋەك زانستىك بالا دەست بوۋە، ھەتمەن بەرە بەرە بۇ سەرچاۋەى گەپراۋە، كە لى ساتى زانستى و پىش ئىۋكاتە، بە ۋاتا ھەر لى (زۈھد) ۋەك ھىلىكى دانەپراۋ يەكەكانىيان پىر كىرۋتەۋە و لاشيان گىرنگ بوۋە، لىۋ خالەۋە دەست پى بىكەن كە سەرچاۋەىكە، نەك تەنھا بۇ تەسەۋۋىف، بەلكو بۇ سەرپا كۆمەلگەى ئىسلام، كە قورئان و ھەدىس و سوننەت پىگەى بىنەپەتى پىكىدىن و زانستەكانىش لىۋەۋە پەرت دەبن، ۋەك دىارە مىژۋوش ئەمەى چەسپاندوۋە.

تەسەۋۋىف ئىسلامى بۇ خۇى ۋەك فرەۋانتر لى دىاردەىكە تاىبەتە بەۋ خاسلەت و سىمايانەى كە لىسەرەتاۋە لى قورئان و ھەدىسەۋە ھەلىنجراۋە و سەرچاۋەى گىرتوۋە، چۈنكە نابى ئەۋە لى ياد بىكەىن چلۇن كارۋ كىردەۋەكانى خەلكان بەپىى پىنماىيەكان و بەرنامەكان بەرپۆۋە چۈن؟! چۇن لىۋ خالەدا كاركرائە كە زامنى چەمكە ھەمىشەىيەكان بوۋە؟! تا ئەۋ پىرسىارەى كە دەمانگەىيەنىتە ئامانچ، ئەۋ ئامانجەى گەلى ئامانجى تر و مەسەلەى گىرنگى لى خۇ گىرتوۋە!!! ئەۋ تەسەۋۋەى ۋەك كاركردىك كە نەك سەدەھا بىگرە ھەزارەھا كەس زىاتىر كارىيان بۇ كىردوۋە، لىۋەش دىارە ئەم لایەنە پوحيىە بەرفرەۋانە لى زەمەنىكدا زۇر پىۋىستى دروستىيان كىردوۋە و ھەمدىس بۇ خۇى سەرچاۋەى بوۋنى مەۋجوۋد (ئامادە) بوۋە، ھەر لى دەروازەى بابەتى تەسەۋۋىف ئىسلامى سەرەتاكەى لى ۋشەى (سۇفى) دىكۆلریتەۋە، گەلى پىرسىار و دوان ھەن، كە لىژەدا تا پىمان بىكرى ھىندەى لى دەخەىنە پوۋ.

مەسەلەى پەرستى و گرنگى نەدان بە مال و سەرۋەتى دۇنيا لە
كۆمەلگەى بەر لە ئىسلام ديارە، دەتوانىن ئەۋەندە بلىين لەبەر
ئەۋەى عەرەب خىلەكى بوون، پڙىمى بەرپۆۋە بردىيان لە خۆۋە
بوۋە بەپىي ژىنگەيان، لەو چوارچىۋە بە شىۋەيەكى پەرت و بلاۋ
شىۋاۋ بەرپۆۋە دەچۋو، ئىسلام كە بە توندى خۆى چەسپاند و
لەگەل نەتەۋەكانى تر لە پوۋى سىياسى و ئابۋورى و كۆمەلەيەتى
و پۆشنىيرى پوۋ بەپوۋى يەكتەر بوۋنەۋە، ھەر لەگەل سەرھەلدانى
لە بابەت پەرستى و تەقۋاۋە ئەۋەى ھىنايەكايەۋە كە پشت بە
كتىبى پىرۋى ئاسمانى قورپان بىبەستى، كە بە شىۋەيەكى
شارستانيانە مامەلە دەكا، چونكە ئەو بەرنامە پوحيەى قورپان
ھىنايەكايەۋە بە پوۋنى ديارە دەيەۋى ژيان لە پاكترىن شىۋەدا
كۆتۈرۈل بكا، ۋەك چىرايەكىش، ۋەك مەشخەلىك تۋانى سەدەى
تارىكى كۆتايى پى بەينى و پوۋناكى بخاتە ناۋەۋە (و لە سەدەى
تارىكيەۋە بوۋ بە سەدەى زىرپىن).

ۋشەى تەسەۋوف بوۋنى لە ئاستىكدايە كە دەبى بەپىي
زەمەنەكان لىكى جودا بكةينەۋە، چونكە ئىسلام لە پۆۋى
سەرھەلدانىەۋە كە قورپان بوۋە پەپرەو و بەرنامەى سەرپا ژيان،
ناتۋانىن خالى بكةينەۋە لە تەسەۋوفىك كە بەشىۋەيەكى سەرەتاي
خۆى لە زىكرو تەقۋادا دەبىننيتەۋە، لە ھەمان كاتدا پىۋىستى
پۆڭگارىش ھەندى سىماى خۆى چەسپاند، تاكو لەسەرەتادا
تەسەۋوف بوۋنى مەغزاكەى دەسەلاتىكى فرەۋانى نەبى، ۋەك
دەرىش كەۋتوۋە، ئەگەر لە مەغزا و واتاي ۋشەى تەسەۋوف و
پەرەسەندىن و گۆڭانكارىيەكان لەۋبارەۋە بىروانىن و لىي ووردتر

بۆچۈۋىنى ۋەك تەسەۋۋۇف لە دەردەۋى كۆمەلگای ئىسلامى
 ھەبوۋىي، يا ئەۋەتا ئەگەر شتېك لە تەسەۋۋۇف لەگەل شتېكى تر
 پېك بچى، بى ھېچ لۇژېك و پەيوەندى بەتېن بۆ يەكى دەگەپىتەۋە،
 چونكە پېچكە و بىرو بۆچۈۋەنەكانى كۆمەلگا و شارستانىيەتەكانى
 دېكە بمانەۋى يا نەمانەۋى لەسەر مەسەلە پۈحىيەكان دواۋن، كە
 ئەمەش بۆ خۇى لايەنىكى تەسەۋۋۇف پېك دېنى، بەلام ماناى ئەمە
 نىيە تەسەۋۋۇف يەكسەر گوزارشتىكە بۆ خۇى، ۋەك ديارە
 تەسەۋۋۇف خساۋەن سەرھەلدان و پەۋش و پەرەسەندەن و
 چوارچىۋەى خۇيەتى و بەكۆمەلگای ئىسلامەۋە پابەندە، بوۋنى بە
 كۆمەلنى خاسلەت و سىماۋە بەستراۋەتەۋە، كە دروست بوۋنىان
 يەكە يەكە لە ناۋاخن و ھەناۋى خۇى دا دروست بوۋە و مېژۋوش
 قۇناغ بە قۇناغى دەست نىشان كردوۋە، كاتىكى زۆرى ويستوۋە،
 تاكو بگاتە ئەۋ ناستەى بە زانست بناسرى.

فرە بىروپاكانىن لە زۆر بابەتى تەسەۋۋۇف دا ھەن و
 ھاتوۋنەتەكايەۋە، ۋەك ديارىشە ھەندىكيان لە بابەتېكەۋە
 گوزارشت دەكەن، لە سەرىكى دېكە بۆ ناۋەپۆك ياخود زمان يا
 ناۋنان دەگەپىنەۋە، ئەمەش ئەۋە دەسەلمېنى بۆ خۇى چەند
 پروانگە و پامانىكى ھەيە و ھەريەكىشىيان ھەر ھەموۋشيان لە
 خالىكەۋە دەست پى دەكەن، بۆ خۇى چەقىكى ديارى كراۋ نىيە،
 بەقەد ئەۋەى لە مەسەلە پۈحىيەكان بەرجەستە دەبى، كە ئەمەش
 بۆ خۇى بە توندى بە قورئان و ھەدىس و سوننەۋە بەستراۋە، بە
 ھىلىكى سەرتاپا گىرەۋە پەيوەستە.

له گه ل هه موو نه مانه ش ده بی سهرنجی نه وه بدهین چو ن
له سهره تا وشه ی (سوفی) هاتوته ناوه وه!! چو ن نه و ناوه پوکه ی
ههیه تی ته و او نهیتوانیوه بابه تیکی زانستی و فره وان پیك بی نی؟!
به لام دوا ی به هه ول و كو ششی چه ندان كه له پیاوان و پیه رانی
نه م پیگه یه چوارچیویه کی ته و او یان بو دروست كردن، كه هی نه ده
مه غزا و بابه تی فره له خو بگری وهك زانستیك سهر بگری.

وهك نیمامی (السهروردي) له كتیبه به ناو بانگه كیدا (عوارف
المعارف) دا له بابه ت ته سه و فیه وه هی نه ده ی پی كراوه ویستویه تی
نه و زیكرو پیگه به ر فره وان و گه وریه له چوارچیویه نووسین دا
به رجه سته بكا، نه وه تا له ژیر سهردی ری (له باسی ناوانیان به و
ناوه) پاش نه وه ی وهك سهرچاوه كو نه كانی نه و سهرده مه كو مه لی
ناوی هی ناوه كه كی له کی بیستوه و گپراویه ته وه، ده لی:
(انس بن مالك رضی الله عنه) گو تی: پیغه مبه ری مه زن (رضی الله عنه) کاتی بو
په یامه کی خه لکی ده واند، سواری گوید ریژ ده بوو، پو شاک ی
خوری (به واتا سوف) ی له بهر ده کرد، له م پوه وه خه لکی بو نه وه
چوون، كه ناو تراوه (سوفی) تاكو جلویه رگی خو ی ده رنه خا، له بهر
نه وه جل و پو شاک ی خوری (سوف) ی هه لبرژارد وه كه جلیکی
چا كه و پو شاک ی پیغه مبه ره كان (عليهم الصلاة والسلام) بو وه).^(۱)

^۱ - جینگه ی سهرنج کاتی کتیبی (احیاء علوم الدین) ی نیمامی غمزالی چاپکراوه
له چه ند کتیبی کدا له بهرگی دوا ییدا چه ند کتیبی چاپکراوه كه په یوه ندیان به
(احیاء علوم الدین) وه، هه یه چ له پووی شیوه چ له پووی ناوه پوکه . جا له
بهرگی پینجهم (عوارف المعارف) ی نیمام (السهروردي) چاپکراوه ته وه، ص ۶۷.

سەرئىنجى گىرگىز لىرە ئىرە تا چەند وشەي (سۆڧى) بەناوہ
 پۆكىكەوہ پەيوہستەكە سنوورى ديارىكراوى ھەيە، لەلايەكى
 تىرەشەوہ ئىرە گىرگىزە خودى (سۆڧى و تەسەووف)، ئىگەر بە
 مەغزا سەرەتاكەشى بىي لىرە زەمەنەدا لىرە كىردەوہى
 پىغەمبەر(ﷺ) بوونى مەبوہوہ و دەبىي، كەواتە لەلايەنى
 پىغەمبەر(ﷺ) سەرچاوى گىرتوہ و ئاوپى ئى دراوہتەوہ، كە
 خەلۋەت كىشان نمونەي بەرزن، ھەروا كە پەيامى خوداش
 راگەيەنراوہ بۆ دواجار، بۆ خۆي خالىكى وەرچەرخان بووہ، بە
 گشتى بەسەر ھەموو لايەنەكان و پاكشا بەسەر ھەموو كەسى
 ھەموو بوونەوہرى، ھەموو شتى جىي بەجى كرا، بەلام لەمەي
 سەرەوہ دەرەكەوئى، كە لەبەر كىردنى پۆشاكى خورى (سوف)
 پىناسەكەيە بۆ جل و بەرگى ئىرە كەسانەي كە گىرگى بەمال و
 مولك و سەرۋەتى دونيا نادەن و پشتيان تىي كىردوہ و لە
 مەغزاي ھەزاري دا خويان بوونەتە ئىسلى مەسەلە، نەك
 كىردەويان، كە بۇيان دەگەرپتەوہ، بىگومان پەيامى پىرۋى
 ئىسلام بەم شىۋەيە پىچكەي گىرتوہ، كە پەيامەكە دوورە لە
 عەقلى مەۋلە، بەسەرەوہى ھەموو شتىكى مەۋقايەتى يە، ديارە
 بە سادەيى ئىم ناوہپۆكە قوۋلەي پەخش كىردوہ، وتيايدا
 چوارچىۋەي زىپرەنى دانائە بۆ گشت مەۋقەكان بۆ گشت
 گەردوون، مەبەستىش لە جلىكى چاكىش ھەموو ئىرە واتايانە
 لە پەروشت و پەفتارو كىرداردا خويان دەنوئىن.

له مه وه خودی نهو پرسیاره دهکویته ناوه وه که سرچاوه ی
 وشه ی (سوفی) له چیه وه هاتوه؟! وشه ی (سوفی) چی یه؟! نه مه
 زیاتر بو ناسنامه ی دهگپرته وه، پاشان مهستان له بابه تی له
 چیه وه هاتوه؟! یانی خواستنی لهو بهرگه دا، ئینجا خو ی بالا
 دهست کردوه؟! سهرتای ژبانی پوحی لای موسلمانان بو
 پیغه مبهری مه زن و گه وره (پروژه) (محمد ﷺ) دهگپرته وه، چونکه
 پیغه مبهی (ﷺ) بو خو ی له وه وه چه مکی (زهد و زاهد) چه مبهری
 کردوه و تیایدا تواوته وه، ژبانی پوحی په پیره وکردوه و
 هه موومانی بهو په پیره وه فی رکردوه، به لام هیچ کاتی بانگه شه ی
 نه وه ی نه کردوه، که پشت له دنیا بکری، نه وه تا ناکوکی ژبانی
 گو شه گیری (راهبیه نه صارییه کان - الأحناف) مه سیحیه کان باس
 دهکا، به لام نه وه شه ی هیشتوته وه که ده بی موماره سه ی پوحی له
 نارادا هه بی، که لایه نی (زهد) ماوته وه، وهک نویژ و پوژوو
 گر تنیک، که سوفیه کان له وه ده ستیان پیکردوه و ناوه پوکی
 مه زنیان دوزیوه ته وه، ریگه یه کیان دوزیوه ته وه، هیچ دژایه تی شهر
 ناکا، جا بارودوخی ژبانی پوحی ئیسلامیش بهم شیویه پهره ی
 سه ند، که واتای سوفی بگوازته وه له زانستیکدا به ناوی ته سه ووف،
 ده بی ناگاداری په گه زی کات و شوینیش بین تیایدا پو لی مه زنیان
 هه یه، چونکه زورجار هی رشی نا په وای بو کراوه، نه وه ی دیاریشه
 سه لمینراوه ناتوانی ته سه ووف له ناینی ئیسلام جودا بکریته وه.

ئیمامی (السه روردی) له هه مان به شدا لهو باره وه درێژه ی پی
 ده دا و ده لی: (هه زه تی عیسا ﷺ) جل و بهرگی خوری (سوف) و له
 موو چنراوی له بهر ده کرد، و له بهری دارو دره ختیش ده یخوارد، و له

کوی ئیوارهی بکردایهوه ئهوی مالی بوو^(۱)، ئهوهی دهمنیتتهوه چهند سیمایهک خوی دردهخا لهوهدا، که بۆ ژیان دهمیکه ئهو پامانه میشکی مهنانی گرتووه، دوورکهوتنهوه له مال و سامان و خوشی پروکهشانهی دونیا، ڕنگایهکی نوییه، ههر تهنها پیغهمبهران دهیزانن و له قوولایی دا مهلهیان کردووه و پوانیویانه و لهززهتی حهقیقهت چهشتوویانه و پاشان به ئیمهیان داوه، بهم جوړه دوور له ههزی ئیمه جلوهرگی ساده بۆ خوی خوری بووه، کهواته ئهم جلوهرگی له نیو ههناویدا چهمکی خوی ههنگرتووه، ئاماژهی خوی دهدا به دهستهوه، له بهرانبهر ئهمهش گهلی جوړی دیکه جلوهرگی هه، بهلام جینگهی ناشایستهیه ئهوانهی گرنگی به دونیا دهدهن، ئهوانهی به تنگ باق و بریقی دونیاوهن، ئهم پۆشاکه و جلوهرگیان مههست بی، بۆیه جلوهرگی پازاوه و بهنرخ و گرانبهها ئاماژهی لهو بیرو بۆچوونه کردووه که گرنگی تهنها بهم ژیانه دهدهن و ئهم دونیا لایان گرنکه و ئهو دونیاش له بیر دهکن، لهگهڵ ئهمهشدا بوونی جلوهرگی ساده که له خوری دا خوی دهووزیتتهوه مانای سادهیی ژیانیش بهدهستهوه دهدات، بیگومان ئهوهی ئهم ژیانه بهدوا ویستگه نازانی، بهویروبوچوونه بیته پیشهوه، که ژیانی تر بوونی هیه، جا دوور لهو مهسهله تهنها گرنگی به ژیان و ئهم دونیا دهدهن، ئهوانهی چهندان پرویان هیه و گهمهی تیايدا دهکن، که له ئهسلدا لهویرژانداندا ئهو حالهته پهشوکاوه دروست دهکا، ههم بهروا پرو لهوه دهکا، که مروّفه به درندهیی بیته ناوهوه و ههم بنههرهتی خوی ون دهکا و خوی ناناسیتتهوه و گومرا دهبیته، چونکه ئهمان ههر تا هینده بر

۱ - السهروردي، عوارف المعارف، ص ۶۸.

دەكەن كە ئارەزووكان بەرپۆهەيان دەبەن، ھەر ئەو دەناسن و دەزانن، كە شتێك بەسەریانەو نە، لەبەر ئەو شەرعەت بە ھەموو پەفتار و كردهوێهەکیان دەدەن، كە بەھۆی زەمەنێكەو دەسەلاتیان ھەیە و پەیدا كردهو، ئەوێش لە بنەپەتدا كاتی یە و لەناو دەچیت، ئەو واتایانە بەو كەسە دراو، كە جلۆبەرگ و سیپالی خوری پۆشیو و پشتی لە دونیا كردهو و بەردەوام سەرگەرمی ژيانێکی تر بوو، كە ئەویش خواپەرستی یە... و ئەم ژیانەش لە ناو دەیدا ھێندە گەورەي كرد و، وە بەدڵنیایی پڕوانیته ھەردوو ژيان، لەبەر ئەوێهە ئەو كەسانەي بەم جۆرە ژيان لە پیناوە بەرنامە و نامانجی خوای گەورە پینان و تراو - سوفی - لەمە بیزاربی، بۆ ھیچ شتێکی دیکە ھەنگاوی نەھاوێشتوو، لەمەو ھەست دەكەین كۆمەلێ مەغزا بۆ بوونی جۆرە ژيانێك لە ئارادا ھەبوو، بەلام ئەوێ كە كردۆتیە خانەییەکی مەزن و لە زانستدا بەرجەستە كراو، لەو ساتەو كە قورئانی پیرۆز ھاتۆتە خوارو، تا گەورە پیاوانی تەسەووف بە ھەول و كۆششیان لەوێو دەست پێ دەكا.

(السهروردي) دیسان لە ھەمان بەشدا لەسەر زاری پیغمبەری مەزن (ﷺ) دەلی: (ئەو پۆژەي ھەزرەتی موسا (ﷺ) قسەي لەگەڵ خوای بەخشندە و گەورە كرد، جەبەییەکی خوری و جلۆبەرگی خوری و پۆشاکی و سیپالی خوری لەبەر بوو، كلاًوی خورینی لەسەر بوو، نەعلەكانیشی لە پیستی گوی درێژدا دروست كرابوون)^(۱).

پینگه مبه ره کانیش (عليهم الصلاة والسلام) نه وانهی خاوه نی
 کتیبی ناسمانین و په یامی خوای گه وره یان له سر زهوی
 بلا وکردوته وه، به بهرگی خورینی یه وه گه پاون تا کو تروسکه ی
 پروناکی بخنه سر زهوی و هه موو پروناکییه کان له مه بخونه وه،
 له مه وه نه وه سره له ده دا، که بوونی نه م پوښاکه به پشت کردن له
 دنیا وه په یوه سته، ژیا نی پوچی دهرده خا، به دلنیا یی یه وه بو مروؤ
 پیویسته، نه مه ش له لایه ن خودای گه وره وه پشتگیری لی ده کری،
 تا کو چاکه خوازی ببیته سپره ی مه به ست و به ده ست بهیتری، ده بی
 نه وه ش برانین حه زره تی موسا (ﷺ) ناما ژه به وه ده دا، چو ن
 به یوپه ری ساده یی و ناواخن قووله وه قسه ی له گه ل خودا دا کردوه،
 به شیوه یه که تنها جلوه بهرگ و سیپالی خوری که ده لاله ت له بیرو
 بوچوونی پشت نه ستوور به خودای گه وره، دیاریشه خودای گه وره
 نه وه که سانه ی دهوین پشت له مال و سامان ده کن و خو یان به یه که
 پروو پیشان ده دن، نه ویش له پیناو خودای مه زن و میهره بانه.

نه گهر بمانه وی نه و ناواخانه ی له و سرده مه دا و اتا پیش
 نیسلام هه بوون له بابته ته سه ووفه وه وه لایه نیکی پوچی،
 له گه ل بوزیه کان به قوولی نه م لایه نه یان په یرو کردوه بخینه
 تای ته رازوو، نه وه ی کردوویانه له لایه که وه له باوه ری که
 سه رچاوه ی گرتووه، به هیچ جوړی پشت به یه کتاپه رستی
 نابه ستی و بیروپا کانیش له وه وه ری کردوه سره تا له دنیا
 رابینی و پاشان دژی شه هوه ته کان بجه نگی و بجیته دنیا ی روح
 و پشت له جه سته بکا، که پروونه دوو جیهان هه ن جیهانی روح و
 جیهانی جه سته، نه که خه لکراو و خه لقنده، بیجگه له مه نه و

كه سه كان گوتراوه (سؤفی)، جا بهر له مه پ (له زه مانى په يامبهرى
 گه ورده دا به هوى نزيكى، وه هاوه لى كردنى په يامبهرى گه ورده وه،
 كه سه رچاوه و كانگه لى نورى خوداوه ندى يه، ته نها به وه لى كه
 نه بونه يار و هاوكارى نه وان به و نزيكى يه هه موو دهرونيكى
 ژه نكاوى پاك نه بويه وه، وه (شه ربه فى سو حبه ت) واته سه ربه رزى
 هاوپريه تى، نه بيردنه پله و پايه ييكي (مه عنه وى) وه ها، كه نه مپو
 به هيچ تيكووشان و دهس مايه ييك، دهستى ئيمه ناكه وى، وه
 حاله تى (عين اليقين) دهستى نه دا بويان، نه گهر نه و باوه ربه
 نه بوياي (بيلالى حبه شى ﷺ) چون به رانه ر به و هه مووه ستمه
 خوى نه گرت و نه يوت: (أَحَدٌ أَحَدٌ)، وه چون نه م خه لكه ئاماده
 نه بو گيانى بخاته سه ر له پى دهستى وه بپروات به ره و پيشى
 مهرگ، نه و پوژه به رپره وانى ريگه لى حه قيقه تى ئيسلامى و تراوه
 (نه صاحب)، پاش نه وانيش به شوينكه وتوانى نه وانيان گوتووه
 (تابعين)، وه نه كرى بليين: هه مووى نه وانه يان زوربه ييكي نزيك
 له وه لى كه بكرى بليين هه موويان، هه مووى هه ر به وجوره خاوين و
 پاك بوون، وه موييك له كردار و گوفتارى په يامبه ر (ﷺ) لا يان نه
 نه دا، جا له سه رده مانى (تابعين) دا ورده ورده موسلمانان كه وتنه
 سه ر ريگه لى مال و سامان به يه كه وه نان و به دهس هيئنانى
 پله و پايه لى دنيايى و خوش گوزه رانى، جا ليژه دايه و له م بوارى
 نه زمون و تاقى كردنه وه دايه، ئيتير بپرى له وانه لى كه نه يانه وى
 به خاوينى بميننه وه، وه خويان له م بازاره گهرم و هه لخه له تينه ره
 پزگار كهن، دهس نه كه نه سه رزه نشتى لاپى ره وان^(۱).

۱ - نه مين شنيخ علاء الدين نه قشبه ندى، ته سه ووف چى يه ۱۰۵۷ و ۱۰۶۷.

ٺه مه له کاتي پينغه مېر (ﷺ) و همره وها (ټه صاحبه کان) دا، هروا
 (تابعين) که تيايدا پرستش و کومه لگا له يه که وه نزيک بوون، ټهم
 وشانه هاتوونه ته ناوړه وه، هه تا (له دږي خليفه کاني ټهموي، وهکو
 (ابو ذر الغفاري ﷺ)، وه خوږيان گرته که نارو وه، کاتي زاني يان ټهم
 هه موو خوارو خيچي يه بهوان راست نابيته وه، وه ټهم هه موه که
 له بهره بهوان پر ناکړيته وه، ټهم هه موو کو سپه بهوان تهخت ناکړي،
 ناچار که وټنه ټهموي که تيکوښن، هيچ نه بي (ټيماني) خوږيان
 سه لامه ت دهر کهن، وه ټهمگر بوږيان کرا له ريگه ټهموژگاري يه وه
 خه لک لهم داوه پزگار کهن، جا نا لهو سهرده مه وه که موسلمانې
 راسته قينه خوږيان ټهمگرته که نارو وه له فريو خوار دني سامان و
 پله وپايه وه ناوي (ټه صاحب) کهم کهم ټهمپرايه وهو دوايي ټهمهات،
 ناوي تازه بړا به سهرې ټهم دهسته ي خواپه رسته راسته قينه دا، وه
 يه کي لهم ناوانه که نرا (صوفي) بوو، همره وها وشه ي (زاهيد)
 هه رچن بهر له ټيسلامي ش وشه ي زاهيد له ناو عه ربا بيستراوه و،
 همره وکو زوتريش وتمان زاهيد به که سي ټهموتري که پشت هه ل
 کات له مال و سامان و پله وپايه ي دنيايي، له ناو عه ربا بوو، به لام
 وشه ي صوفي، له سهرده مي (تابعين) وه، واته چيني پاش
 (ټه صاحب) ټهمکويته بهرچاومان^(۱).

۱ - ته صروف چي يه ؟ ل ۱۰۶.

وهك پوون بۆوه وشه‌ی ته‌سه‌ووف گه‌ئى به‌ مه‌غزا و سه‌رده‌مه‌كه‌ى
لكاوه، پۆژ به‌ پۆژ ليكۆله‌رانى ته‌سه‌ووفى ئيسلامى زياتر بيروپاوه
بۆچوون دىته‌ ناوه‌وه كه‌ ئهم وشه‌يه چۆن سه‌رى هه‌لداوه؟! له‌ پووى
وشه‌ى (ته‌سه‌ووف) و (سو‌فى) له‌ عه‌ره‌بيدا (التصوف) (الصوفى)
ئاماژه‌ بۆ بابەت و كه‌سه‌كان، به‌ واتا (الصوفى) يا (صوفى) ده‌رى
ده‌خا له‌ (سوف) هوه‌ هاتووه، به‌جۆريك قوماش يا پارچه‌ ده‌گوتري،
وشه‌ى (تصوف) چاوگى فرمانى (تَصَوَّف) يه، ئاماژه‌يه بۆ-
الصوف- به‌ده‌رخستنى ئهو په‌يوه‌ندييه قووله و ئاشكرايه‌ى له‌
نيوان ته‌سه‌ووف و زوه‌د به‌ مانا فره‌وانه‌كه‌ى هه‌يه، هه‌تا ئهو بيرو
بۆچوونانه‌ى هه‌ن زياتر له‌بارەى وشه‌ى- التصوف- دا ده‌ئىن له‌
پراستيدا به‌ زوه‌د و پشت له‌ مالى دونيا كردنه‌وه پابه‌نده‌.

وهك ده‌ست نيشان كرا له‌بارەى وشه‌كه‌وه بارى كه‌سه‌كان و
چالاكييان گرنكى يه‌كه‌مى نيشان دا له‌به‌ر ئه‌وه دوو مه‌سه‌له دىته‌
ئاراوه و خويان به‌پيشى ده‌خه‌ن يه‌كه‌ميان ئه‌وه‌ى پابه‌نده
به‌كه‌سه‌كان و دووه‌ميان ئه‌وه‌ى به‌ وشه‌كه‌وه پابه‌نده، ده‌بى به‌م
دوو تيزه‌ له‌ وشه‌ى ته‌سه‌ووف بپوانين:

يه‌كه‌ميان: (ئه‌وه‌ى پابه‌نده به‌ كه‌سه‌كان) لي‌ره‌دا مه‌سه‌له‌يه‌كى
ديكه‌مان بۆ ده‌رده‌كه‌وى كه‌ په‌نگه‌ كار له‌ به‌روارى وشه‌ى
(ته‌سه‌ووف) و (سو‌فى) بكا، به‌مه‌ر حال كه‌ به‌م سه‌ردىڤه‌ ري‌كمان
خست، بۆ خۆى پابه‌ند بوون به‌ كه‌سه‌كان ده‌كه‌ينه هه‌نديك له‌ مي‌ژوو،
هه‌روه‌ها به‌روارى وشه‌ى (صوفى)، لي‌ره‌دا ئاماژه‌ به‌ چه‌ند پووداوى
ده‌كه‌ين به‌سه‌ر ئهم ئه‌وليا و پي‌به‌ر و پياوان دا هاتووه و په‌يوه‌ندى به‌
بابه‌ته‌كه‌مانه وه هه‌يه، سه‌ره‌تا له‌ خواناسى گه‌وره (حسن بصري)

(٢١ - ١١٠ / ٦٤٢ - ٧٢٨ ز) دەست پى دەكهين (كه يهكيكه له گهوه پياوانى رپرهرى تهسهووف له باسى سرگوزهشتى خويا نهليت: (رَأَيْتُ صُوفِيًّا فِي الطُّوْافِ، فَأَعْطَيْتُهُ، شَيْئًا فَلَمْ يَأْخُذْهُ وَقَالَ مَعِيَ أَرْبَعَةُ دَوَائِيكَ فَيَكْفِينِي مَا مَعِيَ) واته له كاتى تهوافى كهعهدا چاوم كهوت به (سوفى) ييك شتيكم دايسى لىي وهرنهگرتم، وه گوتى خوم پينج (دراوم) پى يه وه نهوهى كه پيمه بهشم نهكات)^(١).

ئه مه بو نهوه دهگهريتهوه وهك سرچاوهكان دهليين بهر له سهدهى دووهى كوچى بيت، چونكه لهبارهى (حهسهنى بهسپرى)يهوه دهبى بزانيين كه (قطب) بووه له پهريستشى بهسپره و بگه تهواوى عيراق لهوسهردمهدها بووته ماموستاي ئهم ريبازه، بگه له چهندان شوين پوويمان تيكردوو و لهوهوه زوهد و ناوهپوكى تهسهووف فيريوون، لهبهر نهوه دهگوتري كه قوتابخانهكانى دهروبهري شارى بهسره كاريگهري خودى (حهسهنى بهسپرى) بهسهرهويه، لهوانه (الكوفة) و(بغداد)، كه دواتر پولى سهرهكيان له زانستى تهسهووف دا گيپرا، ههتاوا باس دهكري كه قوتابخانهى زوهد بوتهوه كانگا و بنهما و دهروازهى قوتابخانهى بهغداد، كه خودى قوتابخانهى زوهد له بهسره، به كومهلى يرو بوچوون كاريگر بووه و لهسهرووى ههموويان پهيامى ئيسلام كه شيوخ (حهسهنى بهسپرى) بهر جهستهى كردوو.

١ - هه مان سرچاوه، ل ١٠٧.

(حەسەن بەسرى) دەلى: (حەفتا كەس لەوانەى لە شەرى بەدر بەشداريان كردبوو، چاوم پى كەوتوون جلوبەرگيان خورى (الصوف) بوو)^(۱).

هەروا لەم پووەوە (ابوهريرة و فضالة بن عبيد) (رضي الله عنهما) بەجۆرى وەسفیان دەکا، كە ئەمانە خۆيان لە خواردن بواردووە و برسى بوون، هەتا عەرەبەكان پێيان گوتوون شىت، كە جل و بەرگ و لىباسيان - صوف - بووە، هەتا هەندى لەمانە بۆنيان ئى ھاتووە و ئارەقەيان كردووە و سەريان سوپی خواردووە، هەروا لە بارەى دوو كەسىتى تر لەوانە (جابر بن حيان) و (ابو هاشم الصوفى) جىگەى گرنكى تەواوە، چونكە ئەمانە ھەردووکیان خەلكى (كوفە) بوون، ئەوە بەدەر دەخەن لە شارى (كوفە) دا كە بەرانبەر بەو بزاڤە زوھدەى ھەبووە و شارى بەسەرە پێى ناسراوەتەو، ھەروا شارى كوفە بە - تصوف - و شارى بەغدا بە قوتابخانەى رېبەرەن ديارە، لىكۆلەرەن كۆكن لەسەر ئەوێ واژەى (صوفى) بۆ يەكەمجار بۆ كىمىاوى (كىمىاگەرى) بەناوبانگ (جابر بن حيان) بەكار ھاتووە، كە لە (كوفە) دانىشتووە، ئەمەش دەرخستنىكە بۆ واژەكە كە يەكەم جارە بەكار ھاتووە و گوزارشتى لە پەرستىشى ئەوان كردووە، لەبەر ئەوە بۆ يەكەمجار لە عىراق بەكار ھاتووە، ديارە ئەمە لەو بەروارە نزىك دەبينەو، كە ئەوكاتە لە نىوێ دووھەمى سەدەى دووھەمى كۆچى داىە، ئەمە واژەى (صوفى) بە تاك بەكار ھاتووە بۆ كەسى كە (جابر بن حيان) ە، كە

۱ - عوارف المعارف، ص ۶۸.

پێگهیهکی تایبەتی هەبوو له پەرستش له شاری (کوفه)دا هەروا هەندیک پرایان وایه که بههۆی کۆ (جمع) (الصوفیة) بهکار هاتبێ ئهم دەرشتنه پابه‌نده بهو فیتنه‌یهی له میسر له ئه‌سکه‌نده‌رییه هاتوو له سالێ (١٩٩)ی کۆچی، که ئاماژه‌یه چ به تاک (مفرد) و چ به کۆ (جمع) ده‌بی پهیوه‌ندیان به یه‌که‌وه هه‌بی.

ناتوانین ئه‌وانه‌ی له بابته (جابر بن حیان) گوتراوه له (ابوهاشم الکوفی)دا بپێنن، چونکه له یه‌ک شار بوون له پووی جوگرافی هەروا هەردووکیان دوو خواپەرستی گه‌وره بوون و له‌یه‌ک پێبازدا بوون، بۆیه ناویان به‌یه‌که‌وه دی و هەردووکیان واژه‌ی - صوفی - یان پێ و تراوه، (ناونراوه به‌م ناوه (ابوهاشم)ی کوفی صوفی به‌ناویانگ دیسان نیو براوه که یه‌که‌م که‌سه ناوانی (الصوفی)ی بۆ بگه‌ڕێته‌وه).^(١)

ئهمه‌ش له‌خۆوه نه‌هاتوو، به‌لکو زوو چه‌مکی گرتوووه بۆ ئه‌وه ئه‌مه‌ چرۆ بکا، له‌به‌ر ئه‌وه (سفیان الثوري) (٩٧ - ١٦١ ک) (٧١٥ - ٧٧٨ ز) دا ده‌لی: (لولا ابوهاشم الصوفي ما عرفت دقيق الریاء)^(٢). به‌و پێیه‌ گه‌ر (ابوهاشم الصوفي) نه‌بووایه نه‌یده‌زانی و بۆی پوون نه‌ده‌بووه (ریا) چۆنه و چی یه؟! به‌و پێیه‌ - صوفی - له‌سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه هه‌بووه، که لی‌ره‌دا مه‌به‌ستمان له‌ مه‌غزا و پەرستش نیه، یانی سه‌رباری ئه‌مانه، بۆ خۆی واژه‌که‌ش هاتۆته

١ - عزیز السید جاسم، متصوفة بغداد، ص ٥٢، شركة المعرفة للنشر والتوزيع - بغداد ١٩٩٠.

٢ - عوارف المعارف، ص ٦٩.

بابەت واژەكەیه له نێو سەرچاوهكان دهگهینه نهو راستیییهی له شاری
كوفه هاتۆته ئاراوه و بهم شاره وابستهیه.

همرودها بۆ پابه‌نده بهكهسهكان پووداوی تریش له ئارادا هەن،
كه هه‌ندی گوتە هەن به ته‌واوی به چه‌مکی ته‌سه‌ووفه پابه‌ندن، جا
نه‌گه‌ر به‌م واژه‌یه نه‌بی له‌وانه له چینه‌كان (الطبقات) گه‌ئێ نووسراوه
و زۆر ناوی دره‌وشاوه‌ی ئه‌م پێبازه‌ی تێدایه، كه پوویان له زوهد
کردووه و وازیان له دنیا هێناوه و هه‌ر خه‌ریکی په‌رستش بوون،
له‌وانه (الربيع بن خيثم) (٦٧ ك) مردووه، كه به‌گه‌رانه‌وه گوزارشتی
له‌خۆی کردووه و بانگی داوه كه ئه‌وه‌ی به كوشتن كوشتویه‌تی
نه‌فسی بووه، هه‌روه‌ها (معضد ابن يزيد العجلي) (نازانی كە‌ی
مردووه) كه له‌گه‌ڵ كه‌سی ده‌رچوون و به‌رده‌وام خه‌ریکی خودا
په‌رستی بوون، هه‌روا (خ‌باب بن الارت رضي الله عنه) (١).

هه‌رچۆنێك بێت مه‌له‌به‌ندی سه‌ره‌ل‌دانمان بۆ ده‌ركه‌وت له پووی
واژه‌كه‌وه به‌لام وه‌ك مه‌غزا لای ئێمه‌ گرنگه كه سه‌راپا كۆمه‌لگای
ئێسلامی گرتۆته‌وه، چونكه له ساتێكا ئه‌مه باوه‌ك واژه‌یه‌ك له كۆ
(جمع) دا (صوفیه) بۆ عێراق و ده‌وروبه‌ری به‌كارهاتووه،
له‌به‌رانه‌ردا واژه‌ی (العلامتیه) بۆ خوراسان به‌كارهاتووه.

به‌كارهێنانی ئه‌مه به‌جۆرێ گه‌شه‌ی سه‌ندووه كه (صوفه) یان
بۆ بگه‌رێته‌وه، دیاره ئه‌مه‌ش نازناوبوووه بۆ پیاویکی جاهیلی كه
ناوی (الغوث بن مرّ) بووه، كه دا‌ی‌کی كردویه‌تی سه‌ده‌قه بۆ كه‌عبه‌

١ - عدنان حسين العوادي، الشعر الصوفي، ص ٥٥، دار الشؤون الثقافية
العامة - بغداد ١٩٨٦.

و پارچەيەك سوفى بەسەرەوہ بەستووہ، ھەروا دەلین لیباسی خوری (سوفی) لەبەر کردووہ^(۱).

چونکہ بى ھۆ نیه بۆ کارىك گوزارشت لە پەرستى دەکا، ئەوا جل و بەرگىكى لەبەرە، ئەو دەنوینى، بە واتا ئاماژەيە بۆ ھەژاری بەويستی خۆی لە پیناو خودادا.

جا ئەمە گەلى لىكدانەوہى ھەيە، بگرە لە قوربانىەکانى ئىبراھیم پىغەمبەرەوہ(ﷺ) پەنگە چەمكى گرتبى و پەرەسەندنى پووکارانەى لەو فکەرەوہ ھەبى، لە پیناو قوربانى دان بە خود بە پىنگای (باگنى)، چونکہ ئەمانە لە بىردا لە يەك نزیکن و دەرکەوتنیان بەشیوازی تر دەشى بىتەکایەوہ.

دووہمیان: (ئەوہى پابەندە بە وشەکەوہ) وە نەبى بمانەوئى وشە و واژەکە لە کەسەکان دا بپینن، بەلام بۆ ئەوہیە زیاتر چەمکەکان لامان پوونبەنەوہ و مەبەستى ئاماژەکان بەدەرخەين، وەك گىپرانەوہیەكى مێژوویى سەبارەت بە ناوہپۆك و زوھد زۆر مەسەلەمان تەى کرد، لەمەوہ بۆ دەستەواژەى تەسەووف گەلى بیروپا ھەن، جا ئەمانە ھەر یەكەیان خاسلەت و سیمای خویان ھەيە چ بەھۆى ناوچەى جوگرافى یا بارى تر.

وشەى (سوفى) بە نىسبەتێك بۆ پۆشاك و جلوہبرگى خورى، سەرەتا ئاماژەمان بەوہدا كە جل و بەرگى كى بوو!!! لە پیناو پاك پاگرتن و دوور كەوتنەوہ لە باق و برىقى دنیا، ئەم وشەيە (بە كەسانێك وتراوہ كە خۆیان لاداوہ لە زەرقو بەرقى

١ - الشعر الصوفي، ص ٣٤.

كۆكردنەۋەي سامان و دروس كردنى كۆشك و تەلار و ھەل
خەلەتان بە پلەو پایەى دنیاىى، وە ھەمووى كاتى خۇيانیان
تەرخانكردوۋە بۇ خواپەرستى "ذِكْر و فِكْر"^(۱).

لەم روۋەۋە دەردەكەۋى نىسبەتى وشەى (صوْفى) بۇ
(الصوف) ۋەك پۆشاكىك بى، ھەر لە مېژە سىپائى ھەژاران و بى
نەوايان بوۋە، لەبارەى ئەو كەسەى ئەمەى پۆشيوۋە ئەۋەتا ھى
نەبوون بوۋە ويستويەتى نەبوون لەم دونىايە و ھەبوون لە
ئاخىرەت بى، كەۋاتە خۇى بەزل نەزانىوۋە، وشەى (تصوف) ۋەك
ئەۋەى چاۋوگى فرمانى (تصوْف) ھوۋە ئامازەيە بۇ لەبەر كىردن و
پۆشىنى خورى (سوف)، لەبەر ئەۋە دەگوترى (تصوف) ئەگەر بىتو
خورى (سوف) لەبەر كىردى، ھەروەك چۆن دەگوترى (تقمص)
ئەگەر بىتو كراس (القميص) لەبەر بكا، ئەمە لە خودى
(الصوف) ھوۋە ھاتوۋە و تەۋاۋى ۋاتاكانى كە مامەلەى پى كراۋە و،
دەكرى گوزارشت كراۋە و رىرەۋى بۇ دانراۋە، چونكە بەفرەۋانى
چۆۋەتە ئەم سىنورە و چۋار چىۋەيە، (بەلام سەبارەت بەۋەى كە
بۇچى بەم خواپەرستە پارىزگار و زاھىدانە و تراۋە (صوفى) ۋە
ئەم وشەيە لە كۆيۋە ھاتوۋە ئەلیم، بەر لە ھەموو شتى ئەبى
بزانىن ئەم جۆرە ناۋانە ۋەكو ناۋى مندالىك نىە ھەر كە لە دايك
بوو دايك و باۋكى دانىشن ۋەناۋى بنىن، بەلكو ھەروەكو زانىارى
ى قورئان خويندن پەيدا بوو ۋەردە ۋەردە ناۋى قورئان خوينەكان
نراۋە و پى يان و تراۋە (قُرَاء)، يان كە ھەدىسيان كۆكردوۋەتەۋە بە

۱ - تەصەۋۋۇف چى يە ؟ ل ۱۰۶ و ۱۰۷.

(مُحَدَّث) ناویان دهرکردووه، یان (فهقیه) وه بهم جوړه، یان وهکو پیشه و زانیاری یه تازه‌کانی ئهم چه‌رخه که هر شتیکی تازه ئه‌دوژیته‌وه ناوی پیشه و خاوهن پیشه‌که‌یان ناوه و ناوی میکانیک و کاره‌بایی، وه ته‌یاره‌چی هاتوه‌ته ناوانه‌وه، وه ده‌سته‌ییك دانه‌نیشتوون تا ناوی کارناسی کاره‌با بنین (کاره‌بایی) جا هر بهو جوړه‌ش به شاره‌زای ریگه‌ی شهر و تراوه (فهقیه) وه به‌وه‌ی که ئه‌روا چه‌ج ئه‌کات و تراوه (حاجی)، به‌وانه‌ش که له کاروباری خواپه‌رستی دا شیوه‌ی شهو نه‌خه‌وتن و شهو نویژکردن وه خواپه‌رستی گهرم وه له گوښه‌یی‌که‌وه به‌کاروباری خواپه‌رستی یه‌وه سهرگهرم بوون وه خو نه‌پروکاندن بو مائی دونیا، وه باقی شیوه‌ی خواپه‌رستی راسته‌قینه‌ی (زاهیر و باتین) یان گرتوته بهر، وه خواپه‌رستیه‌که‌یان، هه‌روا که به کرده‌وه ئه‌نجام داوه هه‌روایش له دل‌ه‌وه خو‌یان داوه‌ته ده‌ستی خوا، واته (تَوَكَّل) وه په‌ره‌ستشیان له (ریا) پاک کرده‌ته‌وه و سهرگهرمی زیکر و فیکر بوون به‌مانه‌ش و تراوه (صوفی)^(۱).

وهك ئاماژه‌مان پيدا همر ته‌نها يهك وشه نيه بو سؤفييه‌كان، به‌ئكو گه‌لئ وشه‌ی تر داريزژاوه‌ته‌وه و هاتونه‌ته کايه‌وه، ئه‌مه سهره‌وه له (سوف) خوری يه‌کيکيانه، له‌و باره‌وه گوتراوه وشه‌ی ته‌سه‌ووف: (له (الصوفه)، له‌بهر ئه‌وه‌ی (الصوفي) له‌گه‌ل خواي گه‌وره وهك سؤفي ليك وه‌شاوه‌يه، له‌بهر ئه‌وه‌ی ته‌سليمی خودای گه‌وره‌يه)^(۲).

۱ - ته‌سه‌ووف چی يه ؟ ۱۹۰ - ۱۹۱.

۲ - عبدالقادر عيسى، حقائق عن التصوف، ص ۱۱، مطبعة النواعير، الرمادي - الطبعة الخامسة ۱۴۱۳ هـ - ۱۹۹۲ م.

نیمه لیږدها وشه کانی دیکه ش دهینینه وه که نه مانه له
کویدا سهرچاوه یان گرتووه و کامه یان به ته وای گوزارشت له
خودی ته سهووف دهکن.

ههروه ها دهگوتری که هندی له سهرچاوه کان دهلین: واژه ی
(صوفی) بؤ (صافی) دهگپرته وه، که نه میش له بنه پرتدا
(صفا)یه، به واتا گوزارشتیکه له پاکی و پاکیزه یی له نهینیه کان
دا، نه وه تا (ابو الفتح البستی) دهلی:

تنازع الناس في الصوفي واختلفوا
قدما وظنوه مشتقا من الصوف
ولست انحل هذا الاسم غير فتى
صفا فصوفي حتى لُقِبَ (الصوفي)^(۱)

نهم بهم شیویه ناوئراوه، تایه فیه که له سهر نهم بیروپایه ن که
(-الصوفیه- ناوئراوه به (صوفیه) له بهر (صفا) که نهینیه کان یان
و پاکیی شوینه واریان)^(۲).

له بهر نهمه پیواچاکان و نهولیاکان نهمه یان زانیوه و له ستایش و
مه دخی سؤفی دریغیان نه کردووه، نه وه تا لهم باره وه (بشر بن الحارث)
دهلی: (الصوفي له پاکی (صفا) دلی ی بؤ خودا (هاتووه)^(۳).

۱ - الشعر الصوفي، ص ۳۴.

۲ - الکلاباذي، التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۲۸.

۳ - هه مان سهرچاوه ی پیشوو، ص ۱۸.

بئگومان ئه‌وه‌ی لیڤه‌دا جیگه‌ی سه‌رنجه و پیویسته به گرنگی
 وهریگرین یا ئه‌وه‌تا لیکیان که نیه، وه ده‌بی بزانی پیاوانی
 ته‌سه‌ووف هه‌بوون، ئینجا به‌م ناوه‌ نراون، ئه‌م ناوه‌ش به‌ تایبه‌تی
 (صه‌فا) واژه‌یه‌که زۆردای واژه‌ی (صوفی) ده‌که‌وێت، چونکه‌ ته‌نها
 له‌ پووی واتایه‌که‌وه‌ له‌یه‌ک لایه‌ن دا پێی به‌ستراوه‌ته‌وه‌، له‌به‌ر ئه‌وه
 ناچێته‌ عه‌قله‌وه‌ که (صه‌فا) واژه‌یه‌ک بێ ناوانی - صوفی -
 یاخود ناوانی ئه‌و که‌سانه‌، ئه‌و تایه‌فه‌یه‌ی ته‌نها کاروباریان
 خوداپه‌رستن، له‌لایه‌کی تروه‌ له‌ ته‌واوی سه‌رچاوه‌کان به‌ (تصوف،
 صوفی) ناوبراوه‌ ئه‌وه‌ جیگه‌ی گومان نیه، له‌ ساتیکا له‌ پووی
 زمانه‌وه‌، که‌ ئه‌سله‌ن ئه‌مانه‌ له‌ زمانێ عه‌ره‌بی هاتوون، وشه‌ی
 (صه‌فا) خۆی عه‌ره‌بی یه‌، له‌ پووی واتاوه‌ ناگونجی له‌گه‌ل (صوفی).
 هه‌روه‌ها وشه‌ی (صوفه‌) یاخود (صُف) به‌کارهاتوه‌، له‌به‌ر
 ئه‌وه‌ گوتویانه‌ (ناونراون به‌ (صوفیه‌) له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ پیزی
 یه‌که‌من له‌به‌ر ده‌ستی خودای گه‌وره‌دا به‌وه‌ی که‌ دل و گیانیان
 لای خودای گه‌وره‌یه‌، ئه‌مانه‌ قبوڵن، به‌ هه‌موو نه‌ینیه‌کانیان
 له‌به‌رده‌م خودای گه‌وره‌ وه‌ستاون)^(۱).

وه‌ ده‌رده‌که‌وی لیڤه‌دا ئه‌م ئاماژه‌ خۆی ده‌نوێنی که‌ ئه‌مانه‌ واته‌
 تایه‌فه‌ی ته‌سه‌ووف له‌ پیناو په‌رستش و خوداپه‌رستی له‌ پیزی
 پێشه‌وه‌ بوون، هه‌روه‌ها (له‌ هه‌موو سه‌رچاوه‌کانا ئاشکرایه‌ که
 ئه‌صحابی (صوفه‌) واته‌ ئه‌صحابه‌ زۆر خواپه‌رسته‌ بێ نه‌واکان،
 پۆشاکیان هه‌ر خوری بوه‌، هه‌روه‌ها زۆرجار له‌ شیعری مه‌دحی

۱ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۲۸ - ۲۹.

خوابەرستانا هاتوو، كه له بهر بى دەمارىي خوڤان، هەر لىباسى خورى يان كردو ته بهر يان له له زهمنى دەس پرەكانا هاتوو، وه وتراوه، كه پۆشاكى خورى ئەكەنه بهر بۆ ئەوهى بلین ئیمە زاهید وه خوابەرستین، كه واتە زۆر ئاشكرايه كه پۆشاكى صوف پۆشاكى بى دەمار و، دوورى گرتن له زهرقو بهرقى دنيا بو، بۆیه بوته ناویكى هەمیشەیی بۆ پێبوارانى ڕنگەى تەسەووف^(۱).

ئەمەش بۆ ئەوه هاتوو كه هەموویان له پیغه مبهروه (ﷺ) نزیك بوون، له وسەردەمەدا نور و بەخششی پیغه مبهر (ﷺ) گەشتو ته ئەوان و ڕیزی كردوون له مەبەستەكانى خودای گەورەدا بەو پییه هەمدیس بوونی وشەى (صەففە) و (صف) بەیان تواتیوه ببە هیژك و پیگەیهك بۆ دروست بوونی ڕیبازیكى گەورەى تەسەووف جا هەرچەندە له ناو واتای تەسەووف بوونی هەیه، چونكه وهك پوومان كردووه راستە ئەمانە مامەلەیان تەواو له ڕیزیكه له گەل بە یەكەوه وهستان و ئەمەش له پەرستشەكانى ئایینی پیروزی ئیسلام له سەرەتاوه بوونی هەیه، بەلام دەبى بزانی له لایەكەوه پاش دروست بوونی تەسەووف ئەمە زهق كراوه تەوه ناخراوه، له لایەكى ترهوه به هەمان شیوه له زمانى عەرەبى گوزارشت له واژەى (الصوفیة) و (الصوفی) ناكات، تەنها ئەوه نەبیّت كه بۆ خوڤى لەناو واتای مەزنى تەسەووف دا هەیه، كه واتە له بارى یەكەم دا له ناو واتای تەسەووف هەیه، نەك وهك ناویك بۆى كه ئەمانەى كۆكرد بیتهوه.

۱ - تەسەووف چى یه ؟ ۱۹۲ و ۱۹۳.

لهبارهی (الصف) وه له نیو دهستی خودای گهوره وا وهك
 سهراوهكان باسی لیوه دهكهن، كه له ئەسلدا ئەم ناوه (صفوی)
 پۆلی هاتۆته ئاراوه و پاشان بۆ خۆی واتا كهی سهربهخۆیی
 راگهیاندوو و ببووته (سوفی).

له تەك ئەمانهشدا بۆ سۆفیهكان وشە (زُھاد) بهكارهاتوو،
 ئەگەر بیرسین چۆن ئەم وشەیه هاتۆته ناوهوه؟! ئەوا دهزانین
 لهلایهكهوه تهسهووف به كهسهكان و تهقوا و په‌رستشه وه پابه‌نده،
 لهلایهكی تروه ناوهاتنی (زوه‌د) زیاتر به شارێك یا ناوچهیهك یا
 تایه‌فیهك گری دراوه، چونكه (زوه‌د) یا (زُھاد) ئەوانه‌ی چوونه‌ته
 دونیای زوه‌د، بێگومان له ناوه‌رۆك دا جیاوازی له‌گه‌ڵ تهسهووف دا
 نیه، له‌بەر ئەوه له‌ رووی مه‌غزا و واتاوه زوه‌د تهسهووف
 ده‌گرێته‌وه، به‌لام تهسهووف گه‌ڵی له زوه‌د فره‌واتره و له‌ پێناو
 په‌رستش دا زۆر رێسا و ئەه‌كامی داناوه و هه‌روه‌ها تایبه‌ت
 نه‌بووه به‌ ناوچهیهك، به‌لكو گه‌ڵی ناوچه‌ی وێگره ته‌واوی جیهانی
 ئیسلامی گرتۆته‌وه چ به‌هۆی ناسۆیی، واتا ته‌واوی ناوچه‌كان چ
 به‌هۆی ستوونی، واتا له‌ میژوو و سه‌رده‌مه جیاوازه‌كان دا.

له‌گه‌ڵ هه‌موو ئەمانه‌ش تهسهووف پشته‌ی نه‌کردۆته كه‌لتوری
 به‌ر له‌ خۆی و هه‌ولێ داوه هه‌موو ئەمانه له‌ باوه‌ش بگری، له‌مانه
 (التقطف) و زوه‌د و عیبادت له‌م نامانجانن، له‌بەر ئەوه ئەم
 واژه‌یه ده‌کری بڵێن به‌كارهاتنی سه‌رتاپاگیری نیه، به‌لكو
 ئەمه‌شیان پێ گوتراوه، كه‌واته (صوفی) پێش (زُھاد) كه‌وتوووه
 ئەمه‌ش رێ له‌وه ناگری ناوی تریان پێ بگوتری، له‌ ساتیكا دیاره
 (صوفی) سه‌رتاپاگیری بووه، به‌لام (زُھاد) به‌م شیوه‌یه نیه، و
 به‌كارهێنانی سنوورداره.

بهوتایه‌فهی که (سوفین) پییان و تراوه (فُقراء) به‌کارمیانانی نهم ده‌سته‌واژه‌یه، وه نه‌بی له‌جیاتی خودی ته‌سه‌ووف و سوفی بیت، به‌لکو لایه‌نیکی لی وه‌ده‌رخستون، به‌جوژی به‌تنگ سامان و مال و مولکی دونیاوه‌نین، به‌لکو نه‌گه‌ر بیته ده‌ستیان به مولکی خوئیانیان نازان، که‌واته هاوکیشه‌یان له‌وه‌دایه هیچ شتیکی له‌م گه‌ردوونه به مولکیان نازان، له‌بهر نه‌وه (نه‌وانه‌ی خه‌یا‌ئیان به‌لای مولکیان دا چووہ ناویان ناون هه‌زاره‌کان (فقراء) گو‌تراوه به‌لای هه‌ندیکیانه‌وه له‌(الصوفی) دا گو‌توویانه: نه‌وه‌ی هیچ مولکی نه‌بی و هه‌روا مولکیش به‌لایه‌وه نه‌بی، به‌ واتا ته‌ماعی پووی تی نه‌کات^(۱).

هه‌روه‌ها پییان گو‌تراوه (غُرباء) ده‌شی نه‌مه‌ش بو نه‌وه بگه‌رپنینه‌وه که له‌وساته‌ی به‌ها دونیاییه‌کان ئاماده‌گییان هه‌بووه، نه‌مانه خوئیان له‌وانه دووره پهریز گرتووه، له‌ حاله‌تی‌کا نه‌وه‌ی به‌سه‌ر سوفییه‌کان دا زال ده‌بی به‌رده‌وام شار و شار و گوند بو گوند گه‌پان و هه‌رگیز نه‌وه‌ی له‌ ناخیان دا هه‌بووه ده‌ست به‌رداری نه‌بوونه، په‌نگه‌ بزانی ئیستا جیاوازی هه‌بیت له‌ وشه‌کان دا، جیاوازی هه‌بیت له‌ ده‌سته‌واژه‌کان دا، که هه‌ندیکیان گوزارشت له‌وه ده‌که‌ن چۆن گه‌یشتووه به‌ (صوفی) هه‌روا هه‌ندیکی تریان نه‌وه ده‌خه‌نه پوو له‌ ته‌ک وشه و واژه‌ی (صوفی) واتای تریش به‌کاره‌اتووه، به‌ر له‌ هه‌رشتیک نهم واتایانه به‌شیکی له‌ واتا گشتی یه‌ که ده‌گریته‌وه، نه‌ وه‌ک بکه‌ویته ململانی و ببیته جیگیری سه‌رتاپای وشه‌که، له‌به‌ر

۱ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۳۰.

ئەو مەسەلەى لەم واژانە زياتر لە خزمەتى وشەى سەرەكەين
ئەویش خۆى لە (صوفى) دەنوينى، چ لە بابەت كەسەكان،
ياخود لە بابەت وشەكەو مەديس واژەى (غُرباء) تايبەتە بە
سەردەمىك ئەگەر لە ناوچەيەك نەبىت، ئەوا سنوورەكەى فرەوان
نيە و دواى وشەى (صوفى) ھاتۆتە ئاراو، لەم ھالەتەو
وشەكە زياتر دەولەمەند بوو، بۆ فرەوانكردنى مەغزاكەى.

پەنگە بۆ خودى وشەى (صوفى) دواى ئەوەى سەرتاپا جىھانى
ئىسلامى گرتۆتەو، لە ناوچە جيا جياكان دا مەرج نيە لەسەرەتا بۆ
عيبادەت و پەرسەش ئەم ناوە چرۆى كردبى، ھەروەك (زەھد)ى
بەسەر، لەمەو سەرچاوەكان باس لەو دەكەن ئەو تايەفەى لە
خوراسان پەشتيان لە دونيا كردوو و ھەميشە خەرىكى پەرسەش و
خودا پەرسەتى بوون، بەردەوام چوونەتە ئەشكەوت و پەناگا و
غارەكانى ئەو ناوچەيە، خۆيان دوور خستۆتەو لە تەنۆكەى گوناح،
چونگە لە كۆمەلگادا گوناح بەرجەستە دەبى، لەمەو لە شارو
گونەھكان دانەنيشتوون، بەلكو بۆ چياكان و شوينە دوورەكان لە
خەلك سەريان ھەلگرتوو، لەبەر ئەو چوونەتە نيو ئەشكەوت، لە
ویدا خەرىكى خوداپەرسەتى بوون، بۆيە لە خوراسان بەم تايەفەيان
گوتوو (شكفتية) لەبەر ئەوەى (شكفت) يانى ئەشكەوت، لەمەو
شوین پۆلى كارىگەرى ھەبوو بۆناو بردنيان، ديارە ئەم ناوە
تايبەتە بە ناوچەيەك، ئەگينا خودى مەغزاكانى تەسەووف
سەرتاپاگىرى يە و لە ھەموو ناوچەكان وەك يەك وايە، ناو ھىنانيان
بە (الشكفتية) ھەديس سنووردار و چوارچىوەى بۆ دانراو، لە
ھالەتەكدا ئەمە ديسان بۆ خۆى واتايەكى نزيك لە وشەى (فقر) و

(غُرباء) دهخاته زهینمانهوه، رهنګه بؤناو هیټانیان بهرلهوهی بهم شیوه فرهوانه بلاوبیتتهوه به ګویرهی ناوچه و بارودوخ هاتوتهکایهوه، بهلام کاتئ تهسهووف بؤوته بزافیکسی فرهوان و سهراسهری ههموو نهم وشانه پوکاونهتهوه له پؤلی سهرهکی و واتای وشهی (صوفی)یان دهوله‌مه‌ند کردوه.

ههروه‌ها له تەك ئەمانەدا له ولاتی شام دا یاخود ئەهلی شام به ئەوانه‌ی خه‌ریکی ته‌سه‌ووفن گوتووینانه: (الجوعیّة)، دیسان وشه‌یه‌ك دیتە ئاراهه‌" كه بۆ خۆی ده‌یه‌وئ گوزارشت له به‌شێك بكا، یاخود گوزارشت له ئەزمونیکي درێژ و ته‌واوی ژانیان بكا، چونكه پیاوانی ته‌سه‌ووف نه‌وه‌نده ناخۆن تیرین، ئەمان به تیر نه‌بوونیان زیاتر گیانیان تیر ده‌کەن، چونكه ده‌زانن نهم پرځایه به‌رهو هه‌لدیریان ده‌بات و له دوو دلی و گومان و دله‌پاوکی یان نزیک ده‌خاته‌وه، نه‌گه‌ر (الجوعیّة) به‌هر جوړئ برا نه‌وا له ته‌سه‌ووف ئادابیکی پرێك و پیکسی بؤ دانراوه كه له زانستی ته‌سه‌ووف به گشتی و له ته‌ریقه‌ته‌كان رینمایي بؤ دانراوه، ئەمانه‌ی دوا‌ی‌ی به واتا (زُهَاد - فَقْرَاء - غُرْبَاء - الشَّكْفُتِيَة - الجوعیّة) هه‌موویان بؤ خوړیان کۆمه‌لئ ده‌سته‌واژه ده‌گرنه‌وه، ده‌کرئ به‌یه‌که‌وه‌ش له ته‌سه‌ووفدا هه‌بن، بهم هاوکی‌شه‌یه ده‌رده‌که‌وئ كه ته‌سه‌ووف به تنیا له‌مان فره‌وانتره، هه‌رچه‌نده گه‌لئ ناوی تریشیان ئی نراوه، به‌لام (بۆچی بوه؟ چونكه صوفیه‌كان خاوه‌نی هه‌مووی نهم پیناسانه بوون پشتیان له دنیا هه‌لکردوه، که‌واته زاهیدان، مال و سامانیان پیکه‌وه نه‌ناوه نه‌گه‌ر مالیشیان بوبیت به‌هی خاویان زانیوه، وه خوړیان به موحتاجی خوا زانیوه پی یان وتراوه (فه‌قیر)، هه‌میشه

جيهان گهرديى يان كردووہ پييان و تراوہ (غورہ بء)، له ئەشكەوت و بن بەردەكانا سەرگەرمى خواپەرستى بوون بۆ ئەوہى كه دووربن له ھەراو مەزات و قالە و سەمپ، پى يان و تراوہ (جوعى)، وە زۆرتى پۆشاك و سىپالىيان لە خورى بوو، واتە (صوف) پييان و تراوہ (صوفى)، وە چونكە زاھيد يان عابيد يان غريب يان فەقىر بگەرە ھەر كامەى پيئاس بويئت بۆ بەشيك لە حال و ئەحوالى (صوفى) كەواتە كام وشە توانيبيئتى بەسەرى ئەوانى ترا زال بىت، وە ھەموويان بگريئەو، ئەو ھاوئەو ئەویش بریتى يە لە جلو بەرگ و سىپال، بيگومان ھەمووى ئەمانە لەبارەى جلو بەرگەو كۆشيون بەرگى سادەتر و بى زەر قوبەرق تر بکەنەبەر، كە ئەویش ھەر سىپالى خورى بوو، كە بە ھەرەبى بوئە (صوف)، وە وشەى (صوفى) بوئە ناويكى ھەميشەى بۆ ھەموو سۆفى مەسلەكىك، چونكە ھەمووى ئەوانە لەو بەرگەدا بەشدار بوون^(۱).

خودای گەرە لە قورئاندا ناوى تايەفەى خيّر و چاكە خواز و چاكە ساز و پەسەندى بە (قوم ابرار) و (مقريين) و (الصابرون) و (الصادقون) و (الذاكرون) و (المحبون) بردوو، كە ناوى سۆفى خۆى لەمانە دەدۆزیتەو و سەر ھەلەدا، چونكە ديارە وشەى سۆفى ساتى خۆى ھەيە بۆ سەرھەلدانى و گوزارشتەكانى بەدەر كەوتوون، بەلام نمونەكان لەبارەى پروداو و كەسەكان و وشەكان زياتر بەرەو يەقینمان دەبن، كە لە كۆنەو سەرچاوەى گرتوو و چۆن ھاتۆتە كایەو^{!!؟}.

۱ - تەسەووف چى يە ؟ ل ۱۹۱.

نەك ھەر ئەم ناوانە بگرە (ابونعیم الاصبھانی) بۆ (الصوفانة) لە پووەكەوہ گەراندوویەتیەوہ، ھەروا بۆ (صوفة القفا) كە چەند تالیكە لەو پووەكەدا، كە ئەمانە پوونكردنەوہ بۆ ئەوہی لایان كرددۆتەوہ بە نەشاردنەوہ و (تەوازوع) و پشت كردنە دونیا.

ھەروا (ابو ریحان البیرونی) (٤٤٠ ك) مردووە، بۆ ئەوہ چووہ كە (الصوفية) لە وشەى یۆنانى (فیلاسوفا) بەواتا خۆشەویستی حیکمەت وەرگیراوە، كاتى ھاتە ئاراوہ كە موسلمانەكان پاش سەدەىەك زانست و مەعریفەكانى دەورووبەریان ناسى، بەتایبەتى یۆنانیە كۆنەكان.

ئەمەش لەلایەن ھەندى لە پۆژھەلاتناسان قۆزراوەتەوہ، كە (البیرونی) لەو سەردەمەدا دركاندوویەتى (كاتى لە ئیسلام دا قەومى چوون و لە نزیک پاكانیان نزیک كەوتونەتەوہ بەناویان ئراون)^(١).

بیگومان مەبەستى لە (فیلاصوفیا)ى یۆنانى یە كە لایان پەرەى سەندووە، ھەتا ئەمە وایكردووە پۆژھەلاتناس (فون ھام) ئەوہ بەیئیتەوہ كە وشەى (تصوف) و (صوفية) لە وشەى (Gymnosopnists) (جینوسوفیا) وەرگیراوە، واتای (تەنھا حیکمەت) كە یۆنانیەكان ئەم ناویان لەو ھیندیانەوہ كە سەرپای ژیانیان لە گەران بەدوای خودا خەریك كرددووە كە پامانیان لەوبارەوہ بۆى ھەبووە، بەلام بیروپرایانە لەگەل سەرچاوەى وشەى (صوفى) دوورن، چونكە لە قوولایى كۆمەلگای ئیسلامەوہ (تصوف) سەرى ھەنداوہ دیارە وشەكە لە (الصوف)ەوہ ھاتووە كە سەرھتا بەو

١ - الشعر الصوفي، ص ٣٥.

موسلمانە زاهیدانە وتراوه که بوونه ته خاوهنی خودی پهرستش،
(ئه مانه بهو موسلمانە زاهیدانە گوتراوه، له سهرمان پیویسته ئهوانی
تر هه موو بهر په چ دهینه وه و ته نهها ئهه گوتیه نه بی)^(۱).

بویه پۆشاک و سیپالیان ناوه وه یانی دهر خستوه، هه تا سو فی
که ئهه جله ی له بهر گرتوه بهردهوام یادو زیکری خودا جی
نه هیشته وه و ته وای جهسته ی گرتوته وه، له لایه کی تر وه له
پووی پرێزمانه وه له زمانی عهره بی دا بیجگه له (صو فی و تصوف)
هیچ شتیکی تر قبول ناکا و وهر ناگری و به هه له ده که ویت وه،
(به لام زۆرتری سه رچا وه کان وه کو کتیبی (اللّمع) هی (ابونصر
سراج) که له (۳۷۸) کوچی دا کوچی کردوه، هه ره ها تا ئه گاته
سه ری (دکتۆر زه کی موباره ک) له چه رخی خو مانایه، هه مو یان
له سه ری ئه و با وه رهن که سه رچا وه ی ئهه ناوه، هه ره ئه گه پریت وه بو
سه ری له بهر کردنی پۆشاک ی هه ژاران ی خوری، که تا ئهه دواییه
پۆشاک ی هه ژاران و بی ده ماران هه ره له خوری بووه، وه دور ی یان
گرتوه له پۆشاک ی حه ریر و په نگا و په نگ، ئه گه ر بلیم سه باره ت
بهه ناوانه، شته که بهراوه نه بهراوه ته وه، به لام ئه مه یان ههه
لایه نگری زۆره، ههه له هه مویشی زیاتر هه لده گریت، به تایبه ت
له پوانگه ی (قه واعیدی زمانه وه) به تایبه ت هه ره بهر ئه وه ش که
به ناوبانگه پۆشاک ی پیغه مبه ران زۆربه ی هه ره خوری بووه)^(۲).

۱ - الشعر الصوفي، ص ۳۰.

۲ - ته سه روف چی یه ؟ ل ۱۹۲.

جا له باره‌ی وشه‌که‌وه ده‌بیّ نهم سه‌رنجه‌ش به هه‌ند هه‌لبگرین،
 که بو‌خوی له‌گه‌ل پیناسه‌که‌شی تی‌که‌ل ده‌بیّ، که باب‌ه‌ته‌کانی لی‌ک
 جودا نا‌کرینه‌وه، به‌لام کی‌شه وگرفت له‌سه‌ر خودی وشه‌که، ته‌نها
 به وشه‌که به‌ند نیه، به‌ل‌کو به ته‌واوی زانستی ته‌سه‌ووفه‌وه ل‌کاوه،
 نه‌مه‌ش په‌یوه‌ندی باب‌ه‌تی ته‌سه‌ووف نیشان د‌ه‌دا، له‌مه‌وه ده‌زانین
 وشه‌کانی تری‌ش له مه‌لبه‌ندی وشه‌ی (صوفی) سه‌ره‌ل‌دن که
 (سه‌یرتر له هه‌مووی نه‌وه‌ته فارسه‌کان به (صوفی) یان وتوووه
 (په‌شمینه پوش) واته (په‌ژم) (خوری) پوش، واته وشه‌ی
 (صوف) ده‌کیان به په‌شم داناوه، وه (حافظی شیرازی) زۆر جار له
 شیعه‌ره‌کانی به صوفیه‌کان نه‌لیت: "په‌شمینه پوش"

(په‌شمینه پوش) تندخو از عشق نشنید ست بو
 از متیش رمزی بگو تا ترک هوشیاری کند ^(۱).

هه‌رچه‌نده له زه‌مانی (صحابه) و بگه‌ره دواتر به‌کار نه‌هاتوون،
 ده‌کرێ نهم په‌رسیاره‌ش بکه‌ین، گه‌ل له زاراوه‌کان یاخود زانسته‌کان
 له‌و سه‌رده‌مه‌دا نه‌بوون، نه‌وه‌تا دوا‌ی نه‌وان گه‌ل له‌مانه به‌کاره‌اتوون
 و سوودی گه‌وره‌یان هه‌بووه و که‌سیش ئینکاری ئی نه‌کردوون وه‌ک
 (نحو والفقه والمنطق)، وه‌ک ده‌رکه‌وتوووه ته‌سه‌ووفیش وه‌ک یه‌کی له
 زانسته‌کان پۆل و کاریگه‌ری فره‌وانی هه‌بووه.

۱ - ته‌سه‌ووف چی یه ؟ ۱۹۲.

پیناسەى تەسەووف

زانینی تەسەووف یاخود ناساندنی بابەتیکى زۆر قورسە،
لەبەر ئەوە ناتوانین بە تەواوى و پڕ بە پىستى مەعریفى بیناسین،
سەرەرای فرەوانى، چونکە پیناسەى خودى تەسەووف بە جۆرى
هاتۆتە کایەو کە تیايدا لە زۆربەى بەشەکان پیناس کراوە ئەمە
لەلایەک و ھەروەھا لەلایەکی تردا دەبى بزانی بەردەوام تاكو
پۆژگارى زوویش لەلایەن ئەولیا و شیخ و گەرە پیاوان
پیناسە کراوە، لەمەو زانستى تەسەووف چەندەھا پیناسەى لە
خۆ گرتووە، لە راستیدا ڕاڤە کردنى تەواوى پیناسەکان گەلیكى
دەوى، سەرەرای پەيوەندیان بە باریکەوێ چ لە پووى وشە و
زاراوە و حال و مەقام و... ھتد بىت، وەك باسى ئى دەکەن تەنھا
پیناسەکانى تەسەووف خۆى زیاتر لە ھەزار پیناسە دەدا^(١).

بەرلەوى پیناسەى تەسەووف بکەین لایەک دەکەینەو بەوى:
ئایا دەبى شەرعییەت بۆ ئەم زانستە ھەبى لە کاتیکە لە قورئانى
پیرۆز ناوى نەھاتوو؟!

ئەمە خۆى لە خۆیدا پرسىاریكى جەوھەرى یە و وەلامى دەوى،
لەبەر ئەوە وەنەبى ئەمە ھەر پرسىار بى، بەلکو گەئى لەوانەى
ویستویانە تانە و تەشەر لە زانستى تەسەووف بەدەن گوتوویانە

١ - بکر سید عبدالرزاق محمد السامرائى، قواعد الاخلاق في التصوف
الإسلامي، ص ٢٩، ط ١ - بغداد - ٢٠٠٠ م.

وشەى تەسەووف لە قورئان باسى نەكراوه؟! وە ھەروھا لەسەر
 زمانى (پىرۆزى) پىغەمبەرىش (ﷺ) نەھاتوو، لەبەر ئەو تەسەووف
 بىدعەتە، ھەروا ئەوانەى پىگەى خودايان گرتۆتە بەر ئەوا لە ناين
 دەرچوون، بۆ وەلامدانەوێ ئەم تايەفە ئاياتە و لوژىكەى ئەوان
 باسيان كەردوو، ئايا لوژىكىكى بەھىزە!! بىگومان لوژىكىكى
 لاوازە، چونكە ھىچ حىكمەت لە قسەكانيان دا نى، و لەسەر بنەماى
 پىرو پوچ و دژى پىشكەوتن بنیادنراو، لەسەرەتاو دەرپرسىن ئايا
 چ بەلگەىك بۆ ئەم بىروپاىيان ھەيە؟! ئايا حىكمەت و عەقل چى يە
 لەم تىزەيان!! ھەر چۆنىك بىت پياوانى تەسەووف پياوانى پىگەى
 حەقىقەتن، لەگەل ئەوێ زاراوێ تەسەووف لە قورئانى پىرۆزدا
 نەھاتوو، ھەروھا لە زانستى حەدىسىش نەھاتوو، بەلام ئايا
 ئەو پىگەمان پى دەدا بلىن ئەمە بىدعەتە؟!، گەر لە زانستەكان
 بىروانن كە سوودى زۆريان بە مروفايەتى و خودى ناينى پىرۆزى
 ئىسلام و كۆمەلگای ئىسلام گەياندوو، ئەوا ناويان نەھاتوو نە لە
 قورئان و نە لە حەدىسەكان دا، كەواتە ئايا پىويستمان بە زانستى
 (فقه) ھەيە يان نا؟! كە ناوى نەھاتوو، گومان لەو نىە گەل
 زانستى تر ناوى نەھاتوو، زانستى (فقه) لە كاتىكدا ھاتەكايەو
 كە موسلمانەكان زۆر پىويستيان پى ھەبوو، ھەروا (محمد
 المصطفى ﷺ) یش فەرمانى پى نەكردوو، بەلام كۆمەلگای
 ئىسلام و پەرەسەندنى ئاين و كۆكردنەوێ بىروپاكان لە ژىر
 سىبەرى شەرع ئەمەى ھىنايەكايەو، و ھەروا (فقه) گەل پەرى
 سەند و ئەوانەى لە (فقه) دا دەستى بالايان ھەبوو و بوونە بناغەى
 دروست بوونى پىنمايە ئاينەكان لە كۆمەلگای ئىسلام دا لەگەل

ئەمەش ناوی لە قورپان دا نەهاتوو و لەسەردەمی پێغەمبەر (ﷺ)
 بوونی نەبوو (زانستی فقه واتە: تیگەشتن لە قورپان و فەرمووده
 وە هەڵبجنانی حوکم لێیان، ئەگەر لەسەردەمی پێغەمبەر (ﷺ) ئەم
 کارە نەبووبی ئایا دواتر زانایان لە کۆ فێربوون ئەم کارە!!)
 (پێیوستە بەم نووسراوەی پابردوودا بچیتەو و وردتر بیری ئی
 بکەیتەو و جواتر وەلام بەیتەو)، ئایا نابێ زانستی (فقه) هەبێ،
 لە راستیدا نەبوونی زانستی (فقه) کەلێنێکی گەورە دەخستە
 کۆمەڵگای ئیسلامی، ئایا ئەمە بیدعەتە و دەکری بە بیدعەت باسی
 بکەین؟! هەروا لەگەڵ بەهەمان شیوە لەگەڵ زانستە شەریعیەکانی
 تەریش پووبە پووی ئەو هەلوێستە دەبینەو و ئەمانە باس
 نەکراون، چونکە موسڵمانەکان پێیوستیان بە زانستەکان هەبوو،
 بۆیە لە کات و ساتی خۆیدا "لە زەمەن و شوێنی خۆیدا بەگۆڕە
 پێیوستیەکان ئەک و مافەکانیان دەست نیشان کردوو، لەکاتی
 دواى فەتەحی ئیسلامی و بوونی پەرگەزەکانی تەربە ئیسلام و
 فەرمانی کۆمەڵگای ئیسلام ئەمانە باریکی پێیوستی بوون، هەروا
 کۆکردنەو و پێشخستنی زانستی حەدیس و پێکخستنی
 مەسەلەکان و نووسینی ئەو و تەکانی (فەرموودهکانی)
 پێغەمبەر (ﷺ) بەگۆڕە کات و سات و لە زەمانی (ئەصحاب و
 تابعین) دا و لێک هاوێژکردنیان دواى ئەمە "لەم هۆکارە گرنگانە
 وایان کرد کە زانستی (فقه) بێتە کایە و لە ورد و درشتی
 ئەحکامەکان بکۆلێتەو و بزانی چمان پێشکەش دەکا دواى
 دەقەکان، بۆ ئەوەی بە دروستی و پێک و پێکی عیبادەتەکان جێ
 بەجێ بکەین، بۆ ئەوەی موسڵمانان مافی خۆیان و ئەکرەکانیان لە

بهرامبهر شهرع دا بزائن، هه موو فهرز و تهكليفهكان جى بهجى
 بكهين، تاكو نهكهوينه خراپه و بهدكارى، جا له مهوه چ پيويستى
 مهزن ههيه بۆ بوونى زانستى(فقه).

بيگومان تهسهووفيش هه مان پيچكهى گرتووه، ليژه دا گرنگ
 نيه كهى سهري هه لداوه؟ وهك دياره (فقه) ههيه بۆ فهرعهكان، نهوا
 تهسهووف فيقهى ئوصوله، له بهر نهوه تهسهووف فيقهه بۆ
 دلەكان، بۆيه ئوصول به تهواوى نابى نهگه به فهرعهكان نهبى،
 له بهر نهوه موسلمانەكان به پيويستى بۆيان دانرا، و كۆمه لگاي
 ئيسلام له قوولى چ له پيئى سياسى و كۆمه لايهتى لايان له قوولى
 په رستش و ههقيقت له خويدا كرا، نه مانهش كۆمه لى زوها و
 زانا و گه وه پياوانى تهسهووفى له خو كۆكرده وه، له سه ر
 كه لتورى مه زنى ئيسلام دا، تاكو مروفي موسلمان نه و لايه نه
 ببينى له به هيزى باوه ردا، وهك چۆن پيگاي ژيانيان و په فتاريان
 ته نها له په رستش دا چركرا وه ته وه، به پيگاي (محمد المصطفى
 ﷺ) ده روونيان بووناك بوته وه و خوداي گه وه له وه سفى
 نه مانه دا فهرمووى: ﴿وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾^(١)، هه روا
 فهرموويه: ﴿لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾
 ٦٤ ﴿^(٢)، نه مانه ن موژده يان درا وه تى به هوى په رستش و پاكيان
 ژيانيان تهواو پۆشنه و دره وشا وه يه جا چ له دونيا يا قيامه ت بن.

١ - سورة البقرة، الاية ٢٥.

٢ - سورة يونس، الاية ٦٤.

لەلایەکی ترەوه ئەوانەى خەریکی (زانستی هەدیسەن) تاییبەتمەندی ئەم زانستە دراوه بە گێرەرەوهى هەدیس و کۆکەرەوهى، هەروا زانستی فیه، زانا و عالیمهکان تاییبەتمەندن لێى، ئەوا زانستی تەسەووفیش سۆفییەکان لێى تاییبەتمەندن، ناتوانین بڵێین کە خاوەنى گێرەرەوهى هەدیس و کۆکەرەوهى ئەوا تانە لە بیروپرای فوکهەا بدن، هەروەها فوکهەا ناتوانن تانە لە کۆکەرەوه و گێرەرەوهى هەدیس بدن، چونکە هەر یەکى لەمانە بەکارى خۆیان تاییبەتمەندن، هەروا بە نىسبەت عالیمهکانیش هەروایە، لەبارەى سۆفییەتیش ئەوا چونکە ناتوانى تانە لە سۆفییەت بدرى، تەنھا دەتوانن لێوهى بدوین کە گەشتەن بە پلەوپایەى دل و درەوشانەوهى، ناتوانن باس لە زانستى بکەن، تاكو خۆیان نەگەشتەن بەو پلە بالایەى هەیهەتى، ئەم بنەمایە گرنگە بۆ ئەوانەى دەیانەوى تانە و تەشەر بدن.

لەبەر زۆرى پیناسەى تەسەووف و بوارەکانى دا لیکۆلەرانى تەسەووف ویستووایە چارەسەریكى بۆ بدۆزنەوه" دابەشى بکەن بەسەر چەند قۇناغیکدا بۆئەوهى دەستیان بەسەردا بشکێ و لەبەر بەرفەرەوانى پیناسەى تەسەووف لایەنەکانى جودا بکەنەوه، لەدواى ئەم تیروانینەدا لیکۆلەرانى زانستى تەسەووف لەسەرەلدانى تەسەووفیان پوانیوه وهك سى قۇناغ، لەمەوه بۆ هەر قۇناغیک پیناسەیان داناوه، واتا دەست نیشانکردنى پیناسەکان" بە واتا هەموو پیناسەکانى قۇناغى یەكەم لەوهوه دەست نیشان کراون کە لەم زاراوانە کۆدەبنەوه، لەبەر ئەوه پیناسەى تەسەووف لە (قۇناغى یەكەم)ى بەسەر ئەمانە دابەش

دەبى: لەتېوون و پەرسىش و پاکیتى، ھەروا لە (قۇناغى دووم)دا
 بریتىيە لە لەتېوون و مەریفە و دوور ئى خستنهوه، ھەروا لە
 (قۇناغى سیيەم)دا بریتىيە لە لەتېوون و مەحبەت و فەنا^(۱).

لێرەدا کۆمەلە پێناسە دەخەینە پوو کە ئەولیا و گەورە
 پیاوانى تەسەووف کردوویانە، ئەمانەش گەرنکی تایبەتى یان
 ھەيە لە پێگەى خودى پیاوھ گەورەکانى تەسەووف دا، دەکرى
 بۆلێن ناساندنى تەریقەتەکیانە، بەلام زۆر پێناسە ھەن لایەنى تر
 لە زانستى تەسەووف دەگرنەوه، لەمەوه پێناسەکان جۆریان
 دەردەکەوى ھەندیکیان دەخەینە پوو:

(شیخ جنید)ى بەغدادى گەلێ تارىفی تەسەووفى ھەيە، لەوانە:

- تەسەووف: (ئەوھە کە ھەق دەترىنى تیايدا و بەوھ
 زیندووت دەکاتەوھ). بە واتا ھیچ جوولە و بزافیک بەتۆوھ نیە، و
 لە تۆوھ دەست پى ناکا بەلکو ھەمووی ھەرچى ھەيە ھەق تیايدا
 زال دەبیت، لەبەر ئەوھ ھەموو بزاف و جوولەیک نابى بەبى
 نىيەتى (نىيەت بۆ) خودای گەورە.

- تەسەووف: (واتا لەگەل خودای گەورەدا بەبى
 پەيوەندى)(یان نپۆەند). دەبى لەو حالەتەدا چەند لە
 پەرسىشەکان نزیک بینەوھ، بێگومان نزیکبوونەوھ و دوور بوون
 نامىنى، چونکە ھەر بەرھو نزیکبوونەوھ و نزیکبوونەوھى زیاتر
 ھەول دەدەین، رێبوار ئەمەيە ھەموو مەسەلەيەکی، ئەويش جیھاد
 لە ناوھەدا، بەواتا بەبى ھیچ مەبەستىكى دنیاى و قیامەت،
 بەلکو بەرھو خودا دەبى تەنھا بۆ خودا خۆی.

۱ - ھەمان سەرچاوھ، ل ۲۹.

- تەسەووف: (زىكر لەگەل كۆپوون، وەجد لەگەل بىستىن، و كار لەگەل پەيرەوى ئى كردن)^(۱). بە واتا زىكر كردن لەگەل ئامادەگى دل و دەروون پاك بىتەو و زىكر بەردەوام ھەبى و پاشان وەجد بىتە ناو وە و بۆ كارى بىھاوى و دەروون تايىدا پەرسىتىش بە دەسلەت بى و رىرەو ھەبى.

- تەسەووف: (سۆفى وەكو زەوى وەھان، كە ھەزار شتى ناپاك بخەيتە سەر، ئەو جگە لە شتى پاك ھىچى ئى ناپوئىت، وە ھىچ دەرنادات)^(۲). (ئەمە پىناسەى سۆفى يە ئەك تەسەووف) كەواتە ھەر چۆنىك بىت تەسەووف ھەلگىرى پەيامى پىرۆزە و تەنھا پاكىتى ھەلگىرى و دەيداتەو.

- تەسەووف: (برىتى يە لە پاكردنەوى دەروون بە چەشنىك كە ھەرگىز ناپاك نەبىتەو "ناپاكى بۆ نەگەرىتەو"، وە ھەرگىز زەبونى و لاوازی پوى تى نەكاتەو، بە چەشنى بۆ ھەمىشە لە خووخدە "ھەيوانى" يەكانى مروۋ دەس بەردارىيت، وە ئاگرى "بەشەرى يەتى" بكوريتەو، وە دورى بگريت لە ئارەزوى "نەفس" وە نزىكى بكات لە ئارەزوى "بۆھى"، وە دل بدات بە زانىارى راستەقىنە "مەعنەوى" وە ھەتا ھەتايە جگە لە چاكە ھىچ كەردەو ھەيلى نەبىت، وە ناموزگارى چاكەى ھەموو كەسى بكات، وە پەيرەوى بكات لە رىرەوى ئىسلام رىرەوى پىنغەمبەرى گەرە (ﷺ)^(۳).

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۲۱۷ - ۲۱۸.

۲ - تەسەووف چى يە ؟ ل ۸۳.

۳ - تەسەووف چى يە ؟ ل ۷۷.

پروونه پله کانی چلون ماوه ته وه بؤ مانه وه له سهر پاکیتی و له و
پله یه دا چی ده گه یه نی!!! ده بی بگه ریته وه بؤ مه سه له روحیه کان و
نه مانه به سهر خوئی دا زال بکات، چونکه ته سه ووف بریتی یه له
"زانباری خواناسی" واته "دلئی زانیاریه کان" که هه موو شتی
به جی ده گه یه نی چ له سهر ئه م زهویه و چ له ناخیره ت.

ئه وه تا خوای گه وره ده فهرمووی:

﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾^(۱).

ئه مه ش زانیارییه کی ده روونی و پیره له به خشین ده بی له
ده روون دا هه موو شتیکی په سه ند جی نشین بکری له بهر ئه وه
خوای گه وره ده فهرمووی:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾^(۲).

- ته سه ووف: (سو فی وای لی دیت هه رچی جولانه وه ییکی
به جوړه نه بی ت که خوا پیی خوشه، وه هه رگیز سه ریچی ناکات
له فه رمانی هه ق، به چه شنیک هه سستی لاری گری خوئی نه کوژی ت،
وه هه تا هه تایه له ناو هه سستی فه رمان به رداریدا نه مینی ته وه)^(۳).

۱ - سورة البقرة، الآية ۲۶۹.

۲ - سورة الجمعة، الآية ۲.

۳ - ته سه ووف چی یه ؟ ل ۷۷.

تەسەووف گۆپىنى رەۋشى مەۋە گەرايىيە لەبۇ رەۋشى خودايى،
تەنھا بەھۇى رىگەى تەسەووفى ئىسلامىيەۋە دىتە كايەۋە.

– تەسەووف: (صوفىيەكان پەيۋەندىان تەنھا لەگەل خودايە، ۋە
جگە لە خوايش كەس نايان ناسىت)^(۱).

لەلای (شىخ جونەيد) ۋە بۇمان دەرکەۋت كە پەيۋەندى لەگەل
خودا چلۇنە، چونكە تەسەووف بەۋ ئامازە دەدا كە خودا ھەرچى
پەيۋەندت ھەيە لەگەل (نەفسى) خۇتابى بىرىت، ۋە پەيۋەندت بدات
بە خۇيەۋە، (لەگەل خۇتا) بىمىرىنى ۋە لەگەل خۇيا زىندوت كاتەۋە.

– تەسەووف: (بەكارھىنانى ھەموو رەفتارىكى سونى يە ۋە
پىشت كردن لە ھەموو رەفتارى بەدە)^(۲).

ھەروەھا (ابى الحسين النورى) لە پىئاسەى تەسەووف دا دەلى!
– سۆفى: (نىشتەجى بوون لە كاتى عەدەم ۋە نوكرانى خود
لە كاتى وجود)^(۳).

بە واتا ئارام بوون ۋە بى دەنگى ۋە تەسلىم بوون بە قەزا ۋە
قەدەر ۋە پىشت لە ئارەزوۋەكان ۋە ئەۋانەى خود بەدەردەخەن ۋە
(نەفس) زال دەكەن.

– سۆفى: (كى بىستەنەكان بىستى ۋە ھۇكارەكان كارى تى بگەن).
بەجۇرى مەبەست لە بىستى نرىك بوونە لە مەحبەت ۋە دەبى
ئاگادار بى ۋە لە مەنزىك بى ۋە بە قەزا ۋە قەدەر تەسلىم بى.

۱ – ھەمان سەرچاۋەى پىشوو، ل ۸۳.

۲ – عبدالقادر عيسى، حقائق عن التصوف، ص ۹.

۳ – قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۰.

- سوڤي: (خيلينك كه دليان گسك دراوه له زيانه كاني
 ئاده ميزاديه تي، وه له نافهت و نه خوشي (نهفس) چاك بونه ته وه،
 وه له دهس ئاره زوو ويست و خواستي دهر وون پزگارن، وه
 گه يشتونه ته بهر ترين وه پيش ترين پله ي خوا دوستي، وه
 مادام كه دهسيان هه لگرتوو له هه رچي شته جگه له خوا نه بي،
 كه وابو ئيتر نه خاوه ن شتن، نه كه سيشيان كردوه ته خاوه ني
 خويان "نه هيچيان هه يه و نه هي كه سيشن" ^(۱).

پياواني ته سه ووف ئه و دهسته نمونه ييه كه دليان پاك و
 بيگه رده، به جوړي له خودي وشه ي پاك و بيگه ردي گه وره تره،
 چونكه پاك و بيگه ردي دليان هه موو مه غزا و واتا كاني له
 خوگرتوو، هيچيان نيه و هي كه س نين، نه مه هاو كي شه ي
 ئه وانه و له م پينا وه دا تي ده كو شن.

هه روا (شيخ ذا النون المصري)) گه لي پينا سه ي ته سه ووف كردوه:
 - له و باره وه (ته سه ووف) ده لي: (ئه ي خوداي گه وره قهت گويم
 نه داوه به دهنگي گيان له بهر يك يان به خشه ي گه لاي داريك، يان به
 خوږه ي ئاو يك، يان نه واي په له وهر يك يان دهنگو ئاوازيكي خوش،
 يان هاژه ي تافگه ي ئاو يك گرمه ي هه وريك، كه هو ييك وه به لگه ييك
 نه بوين له سه ر پيشان دان و ده ر خستن و ده ر بړيني تاكو ته نيايي تو
 وه له سه ر ئه وه ي كه تو خواييكي بي وي نه ي وه وي نه ت نيه) ^(۲).

۱ - ته سه ووف چي په ۸۲ و ۸۳.

۲ - هه مان سه رچاوه ي پيشو، ل ۷۶ - ۷۷.

کوشتنی(نهفس) و پشت کردن له نارهنزووهکان و کهم دهرگای تهسهووفن و ههروا گهورهترین سپارده پڼگه‌ی تهسهووفن، چونکه سه‌رکیښی و لاپڼی (نهفس) به‌رو هه‌له‌دی‌رمان ده‌بن و که پاکیتی دوورمان ده‌خنه‌وه، هه‌روه‌کو خودای گه‌وره له زمانی (حه‌زده‌تی)یوسف‌وه(ﷺ) ده‌فه‌رمووی:

﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾^(۱).

خودای گه‌وره په‌زامه‌ندی دهر‌بری‌وه، تا‌کو جله‌وی نه‌فس بگرین، له‌به‌ر نه‌وه سو‌فی تی ده‌کو‌شیت به‌را‌ده‌یه‌ک جله‌وی هه‌ستی نا‌په‌سه‌ندی خو‌ی پا‌گری‌ت، هه‌تا وای ئی دیت ده‌بیته کرداریکی خودایی و خو‌په‌سه‌ند.

- ته‌سه‌ووف - خواناسی: (نیشانه‌ی خواناس سی شته: یه‌که‌م پوناکی خواناسی نه‌و نابیته هو‌ی کوژاندنه‌وه‌ی "نوری وهرعی"، "وهرع بریتی یه له پاریزکردن له هه‌موو حه‌رامیک، ته‌نانه‌ت گومان ئی کراویش"، دووه‌م هه‌رگیز به زانیاریکی دهرونیی باوه‌ر ناکات که پیچه‌وانه بیت له‌گه‌ل "فاهیری شهرع"، سی‌هه‌م زو‌ری نیعمه‌ت و که‌رهمی خوا له‌گه‌لیا، نابیته هو‌ی شکاندنی په‌رژینی خه‌لک "واته ده‌سه‌لات وای ئی ناکات پی له به‌ره‌ی خو‌ی دريژکات و ده‌س دريژکات بو‌سه‌ری خه‌لک")^(۲).

- بو‌وداو‌یک له باب‌ه‌ت خوداپه‌رستی: (ذا النون نه‌لیت: له نزیکي شام دا ژنيکم دی "که خو‌ی له خواناسان بو" لیم پرسى

۱ - سوره یوسف، الآیه ۵۳.

۲ - ته‌سه‌ووف چی یه ؟ ل ۸۵.

نهی خوشکه خوات لږ رازی بیت، له کوی وه دییت؟ وتی: له لای
 که سانیکه وه ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
 رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾^(۱) دهلی له پاشان پرسیم نهی بو کوی
 نه پږیت؟ ولاتی بولای ﴿رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُهُمْ تَجَرَّةً وَلَا يَبْعُ
 عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾^(۲)، دهلی گوتم توخوا باسیان بکه بوم ژنه که به
 شش هونراوهی جوان باسیان نهکات بوی که نه مه سهره تای
 هونراوه که یه تی، قوم مهمومهم بالله قد علقت... هتد، جا نه وهش
 ناساندنیکی تری سوفی یه کانه، به زوانی قورشان، نایه تی یه که م
 خوا باسی خواناسیک نهکات، که زوربهی کاتی خویمان (به تایبهت
 له شهواندا، که کاتی حه سانه وهیه) به یادی خوا نه به نه سر و،
 نانون، وه نه فهرمی ته نشتیان بیزاره له پال که وتن و پراکشان
 له سر نوین، نه مه سه بارهت به شه و به کاتی حه سانه وه و خه و،
 نایه تی دوه همیشه هر خوی گه وره باسی نه و به ندانه نهکات که
 کارو کاسبی نابیته هوی نه وهی که خوا له یاد بهرن، به لکو له گهل
 نه وه شا که کاسبی خویمان نه کهن، خوا په رستیش نه کهن و یادی
 خوا نه کهن و خویان له بیر ناچیته وه)^(۳).

هروه ها (شیخ سهل التستری) پیناسه ی ته سه ووفی کردووه،
 که ته سه ووف له پاکیتی و سه فاره هاتووه، پر بووه له فیکر و
 له لایه ن مروفه وه بو خدا ته رخا ن کراوه، بویه باسی دهکا.

۱ - سورة السجدة، الآية ۱۶.

۲ - سورة النور، الآية ۳۷.

۳ - ته سه ووف چی یه؟ ۸۵ - ۸۶.

- سۆفى: (كەسىكە دەروونى پاك بويىتەوۈە لە لىلى و ئالايش
 ۋە پىر بو بى لە پەند و زانىن ۋە بەسترايىت بە خواۋە و لە
 خەلك بچرايىت، ۋە زىر و خاك بەلايەۋە يەكسان بىت)^(۱).

لە جىھانى تەسەۋوف دا شتەكان بەچاۋى بناغەيانەۋە سەير
 دەكرىت و تىگەيشتن لە ھەموو شتى تايىدا قوۋلە (جىھانى
 تەسەۋوف جىھانىكە ئەگەر كەسى بىھوى بە تەۋاۋى لىلى تى
 بگات، ئەبى خۆى بىيتە گەشتكەر و گەپۈكى ئەو جىھانە، ۋەكو
 ھەموو جىھان و زانىيارىكى نەناسراۋى تر... بەلام ھىشتا
 ناسىنى جىھانى تەسەۋوف لە زانىيارى يەكانى تىرىش نەناسراۋ و
 داپۇشراۋترە، بۇچى؟ چونكە تەسەۋوف ھەم تىنە و ھەم چەشتن،
 ھەم... تابىشى نورى ھەقە بۇ سەرى دەروون ۋاتە ئىشراق، ۋە ھەم
 مەقام و ئەحوالە، مەقام ھەروەكو پاىەو پلەى ئىشى دىيائى ۋايە،
 ۋەكو بلىن فىسار كەس مودىرە، يان مولاھىفە، ۋاتە خەلاتىكى
 دەوام دارترى خوداۋەندى يە كە لە پىگەى خواپەرىستى و زىكر و
 پارىزگارى (تەقۋا)ۋە، بۇ سۆفىيەكان دەست ئەدات، بەلام حال
 ھەرچەن ئەۋىش ھەر شتىكە لەم بابەتە، بەلام بەردەوام نىە، ۋاتە
 گۇرپان لە حالىكەۋە بۇ حالى زوۋ زوۋ دەست ئەدات، ۋە بگرە چەن
 جارىش ھەر ئەو حالە بىروات و بگەرىتەۋە).

(شىخ) (ابو بكر الشبلې) (پەحمەتى خۋاى لى بى) (دەربارەى
 تەسەۋوف فەرموۋىيەتى):

۱ - قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۰.

- تهسهووف: وایه (دانیشتن له گهلّ خودا دا به بیّ خه م) واته به بیّ هیچ مه به ستیک.

- سوّفی: (پچرانه له گهلّ خه لکدا و پیک گه یشتنه له گهلّ هه ق دا) وهك خودای گه وره ده فرمووی: ﴿وَأَصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾^(۱).

- تهسهووف: (درهوشانه وهی سووتاره) به واتا بروسکه یه کی دلّه له بابته مه حه ببه ته وه به هیچ جوړی گه پرانه وهی بوّ نیه.

- تهسهووف: (نه پوانینه به ته وای له گه ردوون) نه مهش واتای پوانینه بوّ دروستکاری گه ردوون و خوّ خه ریک کردن به بڼه مای گه ردوون، نهك گه ردوون خوّی، واته پوانین له دروستکار نهك دروستکار وه کان^(۲).

- سوّفی: (دهستی له خه لک به ردا وه، به ته وای له خه لک پچرا وه، وه به سترا وه به خودا وه، هه وه كو خوا فرمووی، نه مهش واته پچر بوونه له هه موو کسې، له پاشان فرمووی ته: ﴿لن تراني﴾.

شیخ (عبدالقادری گهیلانی) له وبار وه ده فرمووی:

- تهسهووف: (... مالی دنیا له پڼگه ی حه لاله وه بیړه دهست، به لام له ناوی دلاّ دای مه نی، به لکو له ناوی دهستتا بیّت، نه مانه هه مووی بوّ نه وه یه مروّ ته کوشیت بوّ نه وه ی خوو خده ی دوړنده یی وه جانه وه ی له می شک و ده روندا

۱ - سورة طه، الاية ۴۱.

۲ - قواعد الاخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۰.

دەركات وه بېئاخنىت له خدهى ئىنسانى و مهلهكوتى تا نه بېتته
ئىنسانىكى فريشته خو) ^(۱).

واتا بالا و مهلكشان له پېناو خوو خدهى بهرزه كه نهوئش
دووره و بگره پېناسه ناپهسهندهكانى پېشه كېش كردوه و
هەرگيز بوونيان نابېت.

- تهسهووف: (پاستگووى له گهل ههق دا، چاكى خهك له گهل
خهلكدا) (تهسهووف پاستييه له گهل زاتى خودا و، شيرىنى و
جوانى په وشته له گهل دروستكراوانيدا) دهكرى بلېن چاكىيهكان
نهو دهكشى هه موو بواريك دهگريتهوه.

- سووفى: (ئوهيه پيگا بېرى و بگاته ئهوانهى كه پيگايان
بېروه و گهيشتونهتى) ^(۲).

- تهسهووف: (خودا (بهواتا الشارع) دانهرى شهرع له پيگاي
گهيشتن دا).

ههروهها شېخ (مهروفي كهرخى) لهبارهى ناساندنى
تهسهووف دواوه:

- تهسهووف: (لېيان پرسىوه تهسهووف چى يه؟ لهوهلامدا
گوتويهتى: په پره وكردنه له "حقايق" وه دووره پهرىزى كردنه لهو
شتهى كه به دهستى خهلكه).

۱ - تهسهووف چى يه ؟ ل ۸۴.

۲ - قواعد اخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۲.

- تەسەووف: (لایان پرسیوھ: خۆشەویستی چۆنە و چی یە؟
فەرموویە: ئەی برام خۆشەویستی شتێک نیە خەڵک بە دەرس بیلێتەو،
خۆشەویستی لەلایەن خۆشەویست خۆیەو بەدەرس ئەوتریتەو)^(۱).

خۆشەویستی ئەو تاوہیە، ئەو گەرمی یە یە کە روو لە ھەر
لایێک بنی، جگە لە خودا ھێچی تر نابینی، بۆیە (لای سوڤی
ھەرچی وا لەم جیھانەدا ئاویتەییکە کە خوای گەرە تیا بەدی
نەکات، وە جگە لە شوینەوار و (ئایات) و توانایی و میھرەبانی
خوای نەبێت ھێچی تیدا نابینیت)^(۲).

ھەروا (سەنن) دەلی:

- تەسەووف: بە واتا (خاوەنی شتی نەبی، و شتی خاوەنت
نەبیت، بە واتا بەندە و خاوەنەکانی مولکی گەرەبن)^(۳).

(شیخ) (ابو سعید الخزان) بۆ پیناسەیی تەسەووف دەلی:

- تەسەووف: (توانا بوون بەسەر کات دا) بەوتا بە فیرو
نەچوونی ھێچ شتێک لە کات بۆ پەرستش و تاعەتی خودا.

ھەروەھا (شیخ) (عمرو بن عثمان المکی) دەلی:

- تەسەووف: بە واتا (بەندە لە ھەموو کاتێک دا ئەوێ لە لا
ئەولاتر بێت لە ھەموو کاتێک دا)^(۴).

۱ - تەسەووف چی یە ؟ ۷۶.

۲ - ھەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ۷۶.

۳ - الرسالة القسرية، ص ۲۱۹.

۴ - الرسالة القسرية، ص ۲۱۷.

- تهسهووف: (ئەو تە بەندەى خودا لە ھەموو کاتىکدا
کردهوويک بکات لەو کاتەدا ئەو کردهووه و لە ھەموو کردهوويک
باشتر و پەسەندتر بێت)^(١).

ئىنجى (محمد بن علي القصاب) چ بەخۆى يا ئەوانەى
گيرايەتەو، دەلى:

- تهسهووف: (ئەخلاقىكى بەرز و بەرپزە، لە زەمانىكى
بەرپزەووه سەرى ھەلداوھ لەلایەن پياويكى بەرپزەووه لەگەڵ
خەلىكى بەرپزەدا)^(٢).

- ئىنجى ئەمانە دەگيرتەوھ:

لە مامۇستاي (شىخ جونەيد)يان پرسى: تهسهووف چى يە؟...
لە وەلاما وتى: بریتى يە لە پەوشتىكى چاک لە مروقيكى چاک لە
کات و زەمانىكى چاکا بەرانبەر بە چاکان ئەکریت.
لە (سەمنون) يان پرسى: تهسهووف چى يە؟ وتى: تهسهووف
ئەو تە (نەبیتە بەندەى کەس و کەسپش نەکەیتە بەندەى خۆت)^(٣).

ھەروھا (شىخ رۆيم) ئەمانە باس دەکا:

- تهسهووف: (ناردنەوھى دەروون لەگەڵ خودا وەك ئەوھى دەيەوى).
- تهسهووف: (لەسەر سى خەسلەت بنیادنراوھ: بەدەست
گرتنى فەر و ھەژارى، بەدەست ھینانى ھەول و نوکەرانی خود و
پشت کردن لە پيدا ھەلگرتان و ھەلبژاردن)^(٤).

١ - تهسهووف چى يە ؟ ل ٨٠.

٢ - الرسالة القشيرية، ص ٢١٧.

٣ - تهسهووف چى يە ؟ ل ٨٤ - ٨٥.

(رُويم) له (جُنَيْد) ى پرسيوه: ئايا خود(ذات)ى ته سه ووف چى يه؟ له وه لامدا گوتويه تى: نهويه له بهنده ده بى لهم قسانه به دوور بى و له خودى خو ى نه پرسى، ياشان (رويم) زور پى داگيرى كردوه، گوتويه تى: خه لكانيك ته نها بو خوداى گه وره به جو ى ته نها خودا ده يانناسى.

(ابى محمد الجريري) ده لى:

- ته سه ووف: (چاودى ى باره كان و پيوستى نه ده به) ^(۲). نه دياره لهم ئاكارو رهفتارى سو ى رهنگ ده داته وه، بهرده وام چاودى ى دروست ده بى به سهرى دا و پيوستى ئاكار جى به جى ده كا. ههروه ها (شيخ) (عبدالقاهر السهروردي) ده لى:

- سو ى: (نهويه كه بهرده وام له پاكسازى دايه، بهرده وام كاته كان له خه وشه كان... پاكده كاته وه بو پاك كردنه وهى دل له خه وشه كانى نه فس).

(شيخ) (عطاء الله اسكندري) ده لى:

- ته سه ووف: (جا به لكو روناكى خودايى رووى كرد ده رونت، به لام كاتى دى نه وه دهروونه خاوين نيه، سهر له نو ى رو ى ئى وه رچه رخاند و گه رايه وه، كه واته تو ده رونت پاك كه ره وه له هه رچى شته (واته دلى مرو ى جگه له يادى خوا هيچى ترى تيا نه بى ت) جا نه و كاته خوا پرى نه كات له (نه سراز و له نه نوار) واته له نه نيه كان و له پوناكى يه كان) ^(۳).

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۲۱۷.

۲ - قواعد الاخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۱.

۳ - ته سه ووف چى يه ۷۴.

لەبەر ئەوە ناسینی تەسەووف، ناسینیکی ناوەکی یە و لە دووناسین سەرچاوە وەردەگری و تێدەکوژی، کە پەيوەندیان بە یەكەو توند و تۆل و قوولە، ناسینی خوێ، ھەروا ناسینی خودای گەورە، چونکە یەکی خوێ نەناسی چون دەتوانی خوای گەورە بناسی؟! لە کاتیكا خوێ ناسی بەم جوړه پێگەي خواناسی بۆ ھەموار و ئاسان دەبیت، چونکە خوئاسی کاریکی سادە و ساکار نیە، پێویستی بە چەندە تیئفکرین و ئەزموون و مەعریفە ھەیە و لە ھەموو دەورووبەری پروانی و پوانگەي قوول لەم گەردوونەدا لە ناخی دروست بکا، بۆ ئەوێ شتەکان لە سەرچاوەي خوئانەوہ پروانی، نەك لەسەرچاوەي ترەوہ بەشیوہیەك فیئلی ئی نەکرێ و فریو نەدرێ، لەمەوہ قوول بوونەوہ پۆلی خوێ دەبی.

(شیخ)(ابو سلیمان الدارانې) بۆ پیناسەي تەسەووف دەئێ:

- سۆفی: (دئی سۆفی مەنزلی خوای گەورەيە، ئەو شتەش کە خوای دی نامریت، کەواتە دئی سۆفی ھەرگیز نامریت). لەبەر ئەوە ھەر ھەنگاویك کە پێبوارێ تەسەووف ھەئێ گرتووہ نەمرە، چونکە ھەر ھەنگاویکیان ناوہ، بۆ خویان ھەلگرتووہ، لەبەر ئەوە سۆفیەکان لەسەر ئەو باوہرەن، کە خوئەویست و ھەلبژاردە و (وہی) خودان، ھەروا پارێزەری قسەي خودان.

- تەسەووف: (بەوہ ئەلین سۆفی شتی وای بەسەرا دیت جگە خوا نەبیت کەس سەری ئی دەرناکات، ھەروہا لەگەل خوای خوئا وا لە حائیکا جگە لە خوا نەبیت کەس نای زانیت)^(۱).

۱ - تەسەووف چی یە ؟ ۸۲.

(دهگيرنه وه موریدیکی (شیخ محیی الدین العربی "۱۱۶۵ - ۱۲۴۰ ز") هاته لای شیخ، وتی: خهك ئازارم ئه ده ن وه باوهر بهم ریږه وه مان ناکهن، شیخ فهرمووی: نه گهر که سیك داوای به لگهی کرد بو ناسینی ئهم ریگایه، توش لی بیسه، به چی یا نه زانیت که ههنگوین شیرینه، بی گومان ئه لی چه شتومه، بلی که واته نه میس قانه ی چه شی نای زانی^(۱)).

له مه وه بو ناسینی ته سه ووف له بهرام بهر خه لکدا سه خته، له بهر ئه وه چه شتن ته وای ئهم جیهانه ده کاته وه و دهیناسی، که واته خودی (چه شتن) قوناغیکی مه زنه بو نه وه ی جی به جی کردنی ته سه ووف له خه لکی بگه یه نین، چونکه چون ده زانین میوه کان (زۆربه ی) شیرین، بیگومان به هو ی چه شتنه وه یا تامی شه کرو ههنگوین و خورماش که شیرین، به لام هه ریه که یان تاموزاری خویان هه یه، ته نها به چه شتن دهرده که ون، جا بهم هو یه وه هاوکی شه که ته وای ده بی به هو ی زانین، پاشان دیتن، ئینجا چه شتن.

(ابن عطاء) بو ناساندنی ته سه ووف ده لی:

- ته سه ووف: (ناردنه وه یه له گه ل هه ق دا)^(۲).

بیگومان لیږه دا خاوه ن هه ق و هه ق تیکه ل به یه ک بوون و لیك جودا ناکرینه وه.

(شیخ) (ابو تراب الخشب ی) ده لی:

- سو فی: (که سیکه هه یج شتی لی لی ناکات، وه هه موو لی لیك

به و ږوو ده بیته وه)^(۱).

۱ - هه مان سه رچاوه ی پینشو، ل ۸۰.

۲ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۱۰۹.

- سوڤى: (بهروهه هموو شتى پاگژ دهبيتهوه).
(شيخ) (بشر الحافى) دهلى:
- سوڤى: (بهكهسى نهئين كه دل و دروونى پاك بوييتهوه)^(۲).
پاگژبوونهوه شيوهى رهها دهگهيهنى و پاگژ بوونهوهيهك
هموو پاگژبوونهوهكانى تر بهرپهچ دهدهاتهوه.
همروهها (شيخ)(ابو يعقوب السوسى) دهليت:
- سوڤى: (كهسيكه ههرچى يهك ههيه بيبهن بيزار نابيت، هيچ
داواكاريهك ماندووى ناكات)^(۳).
- سوڤى: (له ريگهه گهيشتن به خودا دا قهت كول نادات).
(شيخ) (بايهزىدى بهسطامى) بو ناساندنى تهسهووف دهلى:
- سوڤيهكان: (وهك منداليك وههان كه خوا خوئى
پهروهدهكردنيانى گرتووته خوئى"وان له پهناى خوادا")^(۴).
همروهها (شيخ) (حسين الحلاج) دهلى:
- سوڤى: (تاك رهوه، نه كهس نهتوانى بيگرته خوئى، وه نه
نهويش كهسى گرتووته خوئى)^(۵).
- ريگاكهه تاك و تنها و يهك ريگايه، جا به چهند شيوهيى بهلام
له ناستى خهلكدا بيگومان تاك رهوه و كهس نايگرته خوئى و
نهويش كهسى نهگرتوته خوئى.

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۲۱۹.

۲ - تهسهووف چى يه ؟ ل ۸۲.

۳ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۱۰۹.

۴ - تهسهووف چى يه ؟ ل ۸۲.

۵ - ههمان سهراوهى پيشوو، ل ۸۳.

تياچوونى سۆڧى لەو پەوشەى كەس ناگريته خۆى فەنا
 بوونى لاشە لەناو لاشەدايە، ياخود لاشە لە پىگەى ويستى
 لاشەدا خۆى تيايىبات، ئەوەنيە و ھەروەھا تىداچوونى پۇج بۆ
 پۇج، يان لەناو پۇجدا نىيە، بەلكو فەنا ئىرادەيە لەناو ئىرادەدا،
 فەناى پەوشتە لەناو پەوشتا، وە (صفات) لە (صفات)دا، كەواتە
 ويستى خۆت لەناو دەبەى بۆ ويستى خودا، پەوشت ئەبەيتە
 سەر پەوشتى ئەو، صيقات ئەكەيتە صيقاتى خودايى^(۱)، وە
 صيقاتى بەشەرىي خۆت توپ ئەدەيت^(۲).

ھەروەھا (شيخ) (أبو الحسن الحصري) دەليّت:

– سۆڧى: (كەسيكە دەستى ھەلگرت لە ئافاتى جىهان، ئىتر
 ناگەريتمە بۆلايان وە كە پەوى كەردە لاى خودا ئىتر پەوى
 وە ناگەريّت، وە ھىچ پەوداويك ناتوانى كارى تىكا و ھالى بگويّت).
 – سۆڧى: (بە كەسيك ئەلّين: لەم جىهانەدا دلّى بە ھىچ ئارام و
 ئوقرە نەگريّت بەخوا نەبيّت، وە كەسيكە كە كارى خۆى دابيتە
 دەستى خوا، خواييك كە خۆى نەزانيت چى بۆ داناو)^(۳).

۱ – واتە: بە پەحم و سۆز دەبيت لەگەل ھەموو بوونەوەر، وە پىز لە ھەموو
 دروستكراوان دەنيّت، ھەرچيت بيتە دەست دەيبەخشيەو، دادپەرور
 دەبيت، نەرمونيان دەبيت ... ھتد.

۲ – تەسەووف چى يە ؟ ۷۷.

۳ – واتە: سۆڧى خۆى بە تەراوى تەسليمى خودا ئەكات، لەھمان كاتدا كە نازانيت
 خودا چ شتىكى بۆ قەرارداو چاك يان خراپ، خۆشى يان ناخۆشى، ساغى يان
 نەخۆشى، ھەزرى يان ئەولەمەندى، نيشتمنى يان ئەمرکراو لە زىدى خۆى.

پاشان دەپرسیت: ئایا تۆكە پەپرەویت نەکرد لە ھەق“ ئەو
ناگەییئت كە پەپرەوت کردوو لە گومراھی؟! ^(۱).

– تەسەووف: (وہستانہ لہگل نادابہ شرعیہ کان بہ (قاہیری)،
ئینجا حوکمەکانی دەبینی (قاہر)وہ بۆ (باگن)، وہ ھەر وہا لە
(باگن)دا حوکمەکانی دەبینی، لە (باگن)دا بۆ (قاہر) لەبەر ئەوہ بۆ
سوئی ھەردوو حوکمی تەواو بە دەست دی) ^(۲).

ھەروا (شیخ) (ابو سعید ابو الخیر) دەلی:

– سوئی: (بەكەسیك دەلین: ھەرچی لەسەر دایە لای بات، وہ
ھەرچی لە دەست دایە بیدات).

واتە: ھەرچی لە ویستی خراپ“وہ خراپە کردن لەسەریەتی
دەری کات، دەست قوچاو نەبیئت و، لە بەخشینی سامان و
سەرمایە بە ھەژاران درێغ نەکات ^(۳).

لەبەر ئەوہ ئەم ئاكارانە پاکی و بیگەردی دەنوینی، دەبی دل
پاک و بەخشندە بیئت، چونکە بەخشندەیی پایەیهکی گرنگە لەلای
ھەموو پێرەوانی پێگەیی تەسەووف و مەبەستی سەرەکی تیدا
کۆکراوەتەوہ، چونکە نابییئت مەرؤف کۆیلەیی سامان بیئت، بەلکو
دەبی مال و سامان و ھەرچی دروستکراویکە کۆیلەیی ئەوین.

۱ – ھەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ۸۴.

۲ – قواعد الاخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۲.

۳ – تەسەووف چی یە؟ ل ۸۴.

(شیخ) (ابو النصر السراج) یه کیکه له گه وره پیاوړی ته سه ووف، که چندها پیناسه ی کز کردو ته وه و له کتیبه به ناوبانگه کی (اللمع) دا باسی کردو وه ده لیت:

- سوفیه کان: (هوانه ن که خوا نهاسن و، له ده ستور و فرمانه کانی شاره زان، وه که رفتار نه که ن بهو ده ستورانه ی که خوا شاره زای کردون لی، هر شوی نی نهو شتانه نه که ن که خوا شاره زای کردون لیان، نهو شتانه نه انجام نه دن که خوا بو ی دانان، نهو شیان ده ست که وتو وه، که بو ی گه ران و ویلی بو ن، وه ده ستیان هه لگرتو وه له هر چی شتی کی تر که به ده ست دی ت)^(۱).

(شیخ) (یوسف بن الحسین) ده لیت:

- سوفیه کان: (له ناو هه موو (نوممه تی) دا بری کیان هه لبرژ ده ی نهو نوممه تن، نهوانه خوا هه لیان نه برژریت بو خوی وه له خه لکیان نه شاریته وه، وه نه گه ر له ناو نوممه تی (محمد) دا (ﷺ) نهو هه لبرژریدراوانه هه بن" بیگومان صوفی یه کان)^(۲).

دیسان (شیخ) (ابو سعید الخزان) ده لی:

- سوفی: (که سیکه خودا وه ند دهرو نی خاوین کردو ته وه" وه پری کردو وه له نور، وه که سیکه به یاد کردن و ناوبردن خوا نه گاته نهو پری خوشی کامه رانی).

ههروه ها (شیخ) (جعفر الخلدی) ده لیت:

۱ - هه مان سه رچاوه ی پینشو، ل ۸۵.

۲ - هه مان سه رچاوه ی پینشو، ل ۸۶.

- تەسەووف: (بەوہ دەلّین نہفس بخەیتە ژێرباری بەندەگی،
وہ دەرچی لە ھەموو ویستیکی بەشەری، وہ بە ھەموو
ھەستیكەوہ روو بکەیتە خواناسی)^(۱).

دیسان (الشبلی) دەلی:

- تەسەووف: (سەرەتای خواناسینە و ئاکامەکەشی خوا بە
تاک زانیئە "یەکتاپەرستی").

ئینجا (شیخ) (زکریا الأنصاری) دەلیت:

- تەسەووف: (زانستیكە باری پاککردنەوہی نہفسەکانی
دەزانی و پیناس دەکا، ھەروا پاکسازی دەکا لە ئەخلاق، (ظاہر و
باطن) چاک دەکاتەوہ بۆ بەدەست ھێنانی بەختەوہری ئەبەدی)^(۲).

- تەسەووف: (تەڕککردنی ھەڵبژاردنە و گواستنەوہی بیجگە لەوانە).

- تەسەووف: (پاراستنی ھەستەکان و چاودێری ھەناسەکانە).

- تەسەووف: (جدییەت لە سلوک بۆ پادشای پادشان)^(۳).

ھەروەھا (شیخ) (أبو بکر الکتانی) دەلی:

- تەسەووف: (ئەخلاقە، ئەو کەسە ی رەوشتی لە تۆ بەرزتر بێت
رووناکی و پالێوراویشی لە تۆ زیاترە).

- تەسەووف: (پاکی دیتنە) لەم دوو وشە کورتەدا ھەم (ھۆ)
باس کراوہ، ھەم (ئاکام)، مەبەست و (غایەییە) کە (موشاھەدە)یە
واتە دیتن، یان (عین الیقین) چاوی کەوتنی نەینییەکانە (ماوراء
الطبیعة) کە لەم پێگایەوہ نەبی دەس نادات، وہ ھۆیەکەش بۆ

۱ - ھەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ۸۶.

۲ - حقائق عن التصوف، ص ۹.

۳ - قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۳۲.

گه‌یشتن به‌م ناکامه‌ی پاکی ده‌روونه، واته‌(صفاء) ریگه‌ی ته‌سه‌ووفیش ریگه‌ی خاوین کردنه‌وه‌ی ده‌روونه، که‌واته: (التصوف صفاء ومشاهدة) خاوینیه و دیتن^(۱).

هه‌روه‌ها (شاهی نه‌قشبه‌ند) ده‌لی:

- ئەم ریره‌وه‌ی ئیمه‌ سه‌راپای ئه‌ده‌به.

له‌ کتیبی (تذکرة الأولیاء)ی فه‌ریده‌دین عطاردا له‌سه‌ر زمانی (شیخ) (ابو الحسین النوری)یه‌وه ده‌لیت:

- ته‌سه‌ووف: (نه‌ ره‌سمه (واته‌ دابونه‌ریت) وه‌ نه‌ زانیاری یه، به‌لکو (ئه‌خلاقی خوداوه‌ندیه)؟ چونکه‌ ئه‌گه‌ر ره‌سم بوایه‌ به‌بی تی کۆشان ئه‌هاته‌ ده‌ست، وه‌ ئه‌گه‌ر زانیاریش بوایه‌ به‌ خویندن فی‌ری ئه‌بووین به‌لام رازاندنه‌وه‌یه‌ به‌ ره‌فتاری خوداوه‌ندی، وه‌ که‌سیش ناتوانی له‌ ریگه‌ی خویندن و تی‌کۆشانه‌وه‌ بی‌ته‌ خاوه‌نی ئه‌و ره‌فتاره، مه‌گه‌ر به‌ په‌یره‌وکردن له‌ ره‌فتاره‌که‌)^(۲).

هه‌روا (الشیخ احمد زروق) ده‌لی:

- ته‌سه‌ووف: (زانستی‌که‌ به‌ مه‌به‌ستی چاکسازی دله‌کان، (به‌) تاک و ته‌نهایی بو‌ خودای گه‌وره‌)^(۳).

هه‌روا (شیخ محمد امین الکردي اربلی) ده‌لی:

- ته‌سه‌ووف: (شه‌ریعت دره‌خته، ته‌ریقه‌ت لق و پۆپه‌یه‌تی، وه‌ حه‌قیقه‌ت به‌ره‌مه‌که‌یه‌تی، وه‌ حه‌قیقه‌تیش خاواناسی یه‌ له‌ ریگه‌ی ده‌روونه‌وه، بریتی یه‌ له‌ "ته‌سه‌ووف").

۱ - ته‌سه‌ووف چی یه‌؟ ل ۸۷ - ۸۸.

۲ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ۸۷.

۳ - حقائق عن التصوف، ص ۹.

نەیارانى تەسەووف

ئەمەي لىرەدا گرنگە ھەندى بابەت دەكەونە سنوورى ئەم
سەردىپە دەبى جودايان بکەينەو، ئەويش لەم پرسىيارانە خوۋى
دەدۆزىتەو كە: ئايا نەيارانى تەسەووف لەكەيەو دەستى
پىكردوۋە!!!، ئايا لەگەل سەرھەلدانى ياخود لە كاتى كە
پۆژھەلاتناسان پشكەنيان لەبارەيەو كەرد!!!، يا ئەمەتا خودى
دەسەلات لەسەردەمە جياوازەكاندا پۆلى ھەبوۋە!!!، لە راستىدا زۆر
پىويستمان بە پوونكردەنەوۋى تەواو، چونكە دەست نىشانكردن
ئەو سەردەمە دەردەخا كە لىكترازانى تيايدا ھەبوو، بە ھەر حال
زىاتر سەردەمى زوۋى تەسەووف ھىندە گرفت نى، چونكە
ھاۋگىيىنى و ھەمانكى قوول لە ئارادا بوۋە و خودى كۆمەلگاي
ئىسلام تيايدا ئارام بوۋە لە بارەي پەرەسەندنى پوچى تيايدا.

جا لەم پوۋە ھەر پووداۋىك ھاتىتە پىشەوە كارى لە
ئاواخنى تەسەووف و پەرەسەندى و چالاكى نەكردوۋە، لەبەر
ئەو بەر لە ھەرشتى باسكردنى (نەيارانى تەسەووف) زىاتر
مەستمان لە ھالى ھازرە كە تيايدا ھەندى مەسەلەي نامۇ لە
ناوېزۇك و نامۇ لە چالاكىيەكانى دىتە ئاراو.

ئەوانەى ھېرشىيان كىردۆتە سەر تەسەۋۋى ئىسلامى لە ھەمان كاتىش تانە و تەشەرىيان ئى داۋە و بە ھەموو جۆرى درۆيان بۆ سازكردوۋە و بەشىۋەيك مامەلەيان لەگەل كىردوۋە كە لە ناوھپۆكى بدن و بە ھەندى تىزى بەر لە خۆى كاريگەر بىكەن، ئەمەش لە ناوھپۆكى خۆى دوورى دەخاتەۋە كە گومان لەۋە نىە لە نىو كۆمەلگەى ئىسلام و بەھۆى ئاينى ئىسلامەۋە ھەلقولاًۋە و پىچكەى گىرتوۋە، جا پوانىن لە ھەول و كۆشش و تىكۆشانى پىبەرانى تەسەۋۋف ئەمە دەسەلمىنن، كە چەندان تىزى نوپيان لە ئىمان و بىرو چەمكەكان ھىنايە كايەۋە.

بۆ ئەم مەبەستە ئەۋەى زىاتىرەق بۆتەۋە و ھاتۆتە ئارا لە پوۋى مېژوۋىيەۋە ئەۋ خالە ۋەردەگرىن تىايدا پۆژھەلاتناسان لە مەغزەى تەسەۋۋى ئىسلامى كۆمەللى بىرپايدان پاقەكرد، بەلام ۋەنەبى ئەمە ھەر لەسەر وان ۋەستابى، بەلكو شىۋاز و جۆرى تىرى ئى كەوتۆتەۋە، لەم پوانگەيەۋە دەتوانىن ئامازە بۆ چەند جۆرىكىان بىكەين، لەۋانە:

يەكەمىيان: ئەۋانەن خۆيان بىرۋاۋەرىيان يان ئىمانيان بە ئاينى ئىسلام نىە، لەگەل ھەموو كىدارىكىان بە پلەى يەكەم خەرىكى دىراسە كىردنن لەبارەى شارستانى ئىسلامى، ديارە ئەمەيان چەند پەھەندىكى لەخۇ گىرتوۋە، ئەۋىش ئەۋەيە دەيانەۋى لەلايەكى كاريگەرىيەكان سووكتىر بىكەن بەسەر دەرەۋەى تەسەۋۋۇدا، ھەرۋەھا دەيانەۋى پەگەكان بن كۆل بىكەن و بۆ شوپنانى تر بىگۈزەنەۋە، لە كاتىكا شارەزايى لە دەۋرۋەرى و نىزىك خىستەنەۋە ئى يان دەبىتە ئامانجيان.

لەلایەکی تریشەو دەیانەوی لە کەلتوری بمژن و بو خۆیان سوودی تەواوی ئی وەرێگرن و لە پەهەندیکدا لەگەڵ ئەوێ لێ دەمژن، ئەو کاریگەرییەش بێسەرێو، کە بۆیان هاتوو، بێگومان ئەوانە بەم جۆرە دەناسرێنەو زیاتر دەتوانن بۆ خۆدی پۆژەلاتناسەکان دوا دیراسەکردن و شوێنەوار و کاریگەرییان دەگرتەو.

پۆژەلاتناسان لە ناوێو و بەرپەرچدانەوێ شارستانی پۆژناوادا هاتۆتە کایەو و سەری هەلداو، ئەمانە بە قوولی ویستوویانە هەموو شیوازەکان بەکاربەینن بۆ ئەوێ تەواوی کەلتورەکان بەگشتی و تەسەووف بە تایبەتی لەبار(لەناو) بێن، لەوێنە و شیوێ خۆیان دووریان بخەنەو، ئەمەش ئەو پەری فریودان و گالتهبازی پیو دیارە و دەیانەوی بە جۆرێکی تر لە دژی ئاینی پیروزی ئیسلام کار بکەن، ئەمانە دۆژمنی ئاینی ئیسلام و پەيامەکەین، دەکرێ بۆین درێژر پێدەری پەيامی کۆن و لەمێژینەیانن بە پووکاریکر دەچنە ناو کۆمەلگای ئیسلام و لەبەینی دەبەن، و ئاینی پیروزی ئیسلام لەگەڵ کۆمەلگاکە لێ جودا دەکەنەو، تانەو تەشەری ئی دەدەن و دەیانەوی دوو بەرەکی هەموو شوێنی بتهنیتەو و لە هەموو جێگایەکدا ئەم تۆیە، تۆی دووبەرەکی بچینن و لە پێزەکانیدا قین و دوو دلی بلۆبکەنەو، لەم پووەو گەلی نووسەر و لیکۆلەر لایان پێدا کردۆتەو و ویستوویانە ئەم پەردیە لابەن، کە خۆیان پێ داپۆشیو و لە ژێرێو مەبەستی خۆیان دەپێکن، چونکە ئەمانە زۆر خۆیان ماندوو کردوو لە هەموو ساتەکاندا دیراسە و لیکۆلینەوێان لە بابەت پەيام و کۆمەلگای

ئىسلام كردووه تاكو له نهينيهكانى شارەزا بىن و بتوانن درز دروست بكن و لىوهى بچنه ژووره و تاكو ئهو دروازه و دەرگايانه هەلبژێرن كه كار له مروڤى ئهم كۆمه‌لگايه دهكات.

ئەمانەش لەو بارهوه واتە پۆژهه‌لاتناسان بىروپا و بۆچوونيان بلاوكردۆتهوه كه هاوكات بوو له‌گەڵ ئىستعمار و داگیرکردنى ولاته (ناوچه) ئىسلامىيه‌كان و دزىنى كه‌لتورىيان، له‌گەڵ پۆژهه‌لاتناسان هه‌موو رى و شوينيان له‌م پىناوه گرتۆته بهر، كه‌چى هه‌ندىكيان له كتيبه‌كانيان دا مه‌دح و ستايشى ئىسلاميان كردووه، ئەمه‌شيان وه نه‌بى له‌به‌ر خودى مه‌دح و ستايشه‌كه‌دا بى، به‌لكو ويستويانه پىيان له‌لاى تاكه كه‌سى موسلمان به‌سپێنن و سىقه‌يان له‌لاى خوێنەر به‌دهست كه‌وى، تاكو وه‌كو پردى زۆربه‌ى بىرو پاكانى تريان قبول بى و بتوانن نامانجه‌كانيان بپيكن، چونكه هه‌ر ئەمانه له‌لايه‌ك كه مه‌دح و ستايشيان كردووه هه‌روه‌ها گەلى بوختانيان به ئاينى ئىسلام لكاندووه، جا بىگومان له پشت ئەم بوختانانهوه فرىودان و قه‌لى دهرده‌كه‌وى، ياخود هه‌ندى جار بىروپا و باسه‌كان له رىگه‌ى لىكوڵه‌رى زانستى ده‌خه‌نه پوو، بىگومان لىكوڵه‌رىكى بى لايه‌ن له نىوان كه‌لتوره‌كان بۆ ئه‌وه‌ى رىگه‌يه‌كى دىكه به‌كار بىنى له پىناوه قه‌ناعه‌ت پىكردن و درز خستنه ناوه‌وه، به‌ر له هه‌ر شتى زانسته‌كاني ئىسلام له‌ناخى خويان و كارىگه‌رى كۆمه‌لگا و په‌يامى ئاينى پىروزي ئىسلام جودا ده‌كه‌نه‌وه.

گەر بېرسىن چۆن لەم كەلتورە فرەوانەيان كۆليوەتەوه؟! هەر
 دوور نەپۆين دواى ئەوێ لە كەلتورى تەسەووفيان پوانيوە و
 ئەو ميژووە سەرسامىيەيان لەبارەو ناسيوە و بىستووە، هەر زوو
 نووسىويانە كە تەسەووف لە يەهوودىيەت ياخود لە نەسپرانى
 ياخود لە بوزىيەو سەرچاوەى گرتوو و هاتوون، هەتا لەبارەى
 وشەكەو بەيۆنانىيە كۆنەكانەو لكاندويانە، گەر لەو زياتر
 بچين و قوولبينەو ئەو سەرنجە لامان گەلە دەبىت كە پىبەرانى
 تەسەووفيان بە گەئى گوتە و كردارى لە پى لادەر تاوانبار كردوو،
 ويستويانە درز بخەنە نيوان شەريعت و حەقيقەت و هەتا لە نيو
 زاراوەكان و دوا نامانجەكان دا بە قوولى كاريان كردوو، تاكو لە
 ناوەپۆكى تەسەووف لەلايەك و لە ناوەپۆكى شەريعت لەلايەكى
 تر بى بەرى بكەن، چونكە گەئى لە زاراوە و حال و مەقامەكان
 كەوتنەتە ئەم گەرفتەو و تەفسىر و بىروبوچوونى لە پى لادەريان
 گوزارشت لىكردوو، لەوانە بۆ (الحلول) و (الإتحاد) و (وحدة
 الوجود) و (وحدة الأديان) و چەندەهاى تر.

سەربارى ئەمانە لە گىرانهوێ پووداوەكان دا بەردەوام ئەو
 لايەنەيان دەرخستوو و درزەكەيان گەورە كردوو، كە تەسەووف
 لە هەندى مەسەلەدا چلۆن لە نيوان ژيان و گوزەران لەلايەك و
 پەرستش لەلايەكى تر ناكۆكى هەبوو و هاتوون تەنها ئەمانەيان
 خستۆتە پوو، باسيان لەلايەنە ئىجابىيەكان نەكردوو، چ جاي
 ئەوێ ساكارى و سادەيى خەلكەكەيان قوستانۆتەو و قورغيان
 كردوون، ويستويانە لە ناخى تاكەكان دا كاربەكەن لە هەموو
 پوويەكەو چ سياسى چ كۆمەلەيەتى چ ئابوورى چ پۆشنبىرى

خویان بسه پینن له بهرگی راستی دا که زوو پهردهی ئەمانه
 دهرکهوت و پوویان بینرا که تهنه فریودان و دور له راستی یه.
 جا ئەم شیوازانه له لای پۆژهه لاتناسان به کاردین به گه‌لی
 زانست و مه‌ریفه‌ی تر ئاودراوه، له بهر ئەوه ئەمانه فریودهرن،
 ئەمانه دورمزن به جوریکی تر ململانی ده‌که‌ن، بیگومان ئەمانه‌ش
 له نامانج و ئەنجامه‌کان به‌ده‌رده‌که‌وی، چونکه ئەگه‌ر راست ده‌که‌ن
 ده‌بوا به‌وپینیه‌ی مه‌دح و ستایشی ئاینی پیروزی ئیسلام ده‌که‌ن“
 ئەوا خویان له ئیمان پیه‌یناندا بدو‌زیبویه‌وه، که چی له شوینی
 تر دا به‌جوریکی توند تانه‌و ته‌شه‌ر له ئیسلام ده‌ده‌ن و هی‌رشه‌ی
 ناپه‌وه‌ی ده‌که‌نه‌ سه‌ر که بو‌نی ناپاکه‌ی ئی‌دی، بو‌یه ئەمان
 هه‌ندیکیان که زۆر ستایشیان کردوه گه‌ر راستگو بو‌ونایه ده‌بوا
 به‌رگری ئی‌بکه‌ن و، خویان ته‌سلیمی حه‌قیقه‌ت بکه‌ن، که له هه‌موو
 شتیکی گه‌ردوون گه‌وره‌تره‌.

دوه‌میان: جو‌ری دوه‌میان، ئەمانه ده‌توانین بو‌چهند به‌شیک
 دابه‌ش بکه‌ین، به‌لام هه‌موویان ده‌چنه ئەم خانه‌یه‌ی که دورن له
 حه‌قیقه‌تی ته‌سه‌ووفی ئیسلامی و له قوولایی له ته‌سه‌ووفه‌وه
 سه‌رچاوه‌یان نه‌گرتوه‌وه و باوه‌ریان به‌ لی‌کو‌لینه‌وه و قسه‌ی
 ده‌ره‌وه‌ی ته‌سه‌ووفه‌ و په‌نگه‌ به‌ په‌له‌ی یه‌که‌م وه‌ک زانستیکی
 سه‌ربه‌خو سه‌یری نه‌که‌ن، به‌لکو به‌لای په‌یوه‌ندییه‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان
 دا ده‌چن و هیچ مه‌سه‌له‌یه‌کی تر ناکه‌نه‌ پوانگه‌، له‌مه‌وه هه‌ر له
 بابته‌ خودی زاراوه‌ و جو‌ری په‌رستش و حال و مه‌قامه‌کان دا
 بیروپای ده‌ره‌وه‌ی ته‌سه‌ووف لایان گرنگ‌تره‌ و گوته‌ی ئەولیا و
 پیاوان و می‌ژوونوسانی ته‌سه‌ووفی ئیسلامی به‌ په‌له‌ی دوو دیت،

ئەویش لە پینا و بۆچوون و بیروپرای دەروەدی ئەم زانستە، بەتایبەتی پۆژھەلاتناسان لایان شوینی شیای هەیه، وە نەبی لە گوتە و کتیبی تەسەووف سەرچاوە کۆنەکان نەپوانن، بەلکو بە پوانگەیهکی پووکەشانی و سەرپێانی تەماشای دەکن، ئەمانەش ئەم بەشانی ئی دەکەوێتەو:

(۱) ئەمانە خۆیان لە حەقیقەتی تەسەووف گێل کردوو، بەلام هەندی شتیان وەرگرتوو لە تەسەووف کە تەنیا خۆی لە فیکرە دەنوینی، کە ئەم فیکرانەش هێ هەندی کەسن بە راستەقینە لەسەر زانستی تەسەووف حیساب ناکرین، بەلکو لە پێ لادەرن و تەنھا داواکارن بۆ تەسەووف و بۆخۆیان لە تەك حەقیقەتی تەسەووف دا، حەقیقەتیکی تریان ساز کردوو، تاکو لە بنەپەت و گرنگی کەم بکاتەو، بۆیە لەم حالەتەدا وەرگرتنی باری پووکەش و لادانی باری قوولی و پینگە و بنەپەتەکانی ئەم جۆرن، کە لەگەڵ ئەوێ بە گشتی فیکرەکیان قبوڵە، ئەوا کردار و کاری هەندی لە پێ لادەریان وەرگرتوو و بۆ خۆیان لەبەرەمبەر تەسەووفی راستەقینە گرنگی پێ دەدەن.

لە راستیدا لە تەك ئەم تایەفەیه، بابەتێک لە خودی زانستی تەسەووف هاتۆتە ئاراوە و لەسەرچاوە کۆنەکانیش ئاماژەی پێدراوە کە چۆن راستییەک، چۆن راستگۆییەک پێویستە؟! لەبەر ئەوە جیاوازی کراوە بۆ ئەو کەسانە دیئە دونیای تەسەووف بۆ قۆرغ کردنی ئەم دونیایە، یان لە پینا و ئامانجێک دور لە ئامانجی تایبەتی خۆی، کە ئەمانەش بێگومان بەرپەچ دراوەتەو بۆ ئەوێ پێ لە پێ لادەران بێگری و ئەم زانستە بە پاکێ و پاکیزەیی خۆی

بپاریزی له پیناو پرستشیک که هه موو بنه ماکان پروونکراوه ته وه،
 پینگای وه که مه شخه ل دیاره و له قوړنانی پیروژ سرچاوه ی
 گرتووه و ته نها له دایکبوونی په یامی پیروزی ئیسلامه، نه و
 بابه ته ی له خودی ته سه ووف جودا کراوه ته وه له گه ل حه قیقه ته ی
 ته سه ووف به ساخته و پیاکاری و به په سهندی ده ناسریت، که
 نه مانه به هیچ شیوه یه که په یوه ندییان به ئایینی ئیسلامه وه نیه و
 کاره کانیان ته نها بو فریودان و هه لئه تاندنه و گرنگی به و
 بوارانه ددهن، له شرعه وه دوورن، ته سه ووف به موو له
 شریعت دوو ناکه ویته وه، به لکو به بی چوارچیوه ی شریعت
 هیچ مانایه که ناگه یه نی و نه مانه ده چنه نه و چوارچیوه ی که له
 شریعت دوور ده که نه وه و خه لکی فریو ددهن له لایه که و
 له لایه کی تر له گرنگی راسته قینه یی ته سه ووف که ده که نه وه
 نه مانه تایه فه یه کن جودا جودا دینه دنیای ته سه ووف و دزه
 ده که ن و له هه مان کاتدا خو یان وه که پیاوان و موریدانی
 ته سه ووف نیشان ددهن و ئیدیعی ئه وه ده که ن، له بهر نه وه
 نه مانه له پی لاده ر و ئیدیعا که رن بو ته سه ووف، له بهر نه وه خیرو
 شهر له هه موو شوین دا هیه و لای هه موو تایه فه یه که هیه، له بهر
 نه وه هه موو سو فییه که خراب نیه و به هه مان شیوه هه موو
 سو فییه که باش نیه، بویه هه موو زانا و عالیم و قازی و... هتد
 ناتوانری به په سهند ناو بری، به لکو ده بی چوارچیوه ی مه زنی
 شرعییه ت بکریته پیوه ر و له مه وه له دنیا و قیامت و دوا یی
 بپروانین، چونکه ساخته کاره کان ته نها ئیدیعا ده که ن و له ناوه پوکدا
 که ر لییان وورد بینه وه به م جوړه نین، به لام راستگو یان که ر به

به‌رچاوی خه‌لکه‌وه‌ش نه‌بی، به‌رده‌وام یادی خوا ده‌کن، نه‌مه‌ش
یه‌که‌م و ئاخیر په‌رستشه له‌لایان، بگره مه‌سه‌له‌ی خه‌لک له‌لایان
ده‌بیته شتیکی زۆر بی نرخ و به‌ها.

ب) نه‌مانه به‌و مه‌سه‌له ناوازان‌ه‌ی خراونه‌ته ته‌سه‌ووف و له
کتیبه‌کاندا هه‌ن فریویان خواردووه، له کاتی‌کدا بپروا ناهینین به
لیکۆلینه‌وه‌ی وورد، به‌لکو کویرانه باوه‌ر به هه‌موو شتی ده‌کن،
که‌واته نه‌وانه‌ی له ته‌سه‌ووف دا هه‌ن هه‌رچه‌نده گه‌لی زۆرن و تا
ئیس‌تا سه‌رچاوه‌کان نه‌ دۆزاون‌ه‌ته‌وه له‌به‌ر نه‌وه لاب‌ه‌لاش و له زۆر
شوینان کتیب هه‌ن و پووداوه‌کان چه‌ندان گیرانه‌وه له خۆ ده‌گرن،
بۆیه نه‌وانه‌ی ئاستی بزار کردنیان نیه و بپروا ده‌هینین به‌و
بابه‌تانه‌ی سنوور ده‌به‌زینن، نه‌مه بو خۆی کالفامی و دوور
ده‌ستی تیدا‌یه، به‌بی نه‌وه‌ی بنه‌مایه‌کیان هه‌بی بو نه‌وه‌ی
حه‌قیقه‌ته‌کان چه‌سه‌پینن، به‌لکو ته‌نها گوته و قسه چه‌سه‌پاوه‌کانی
ته‌سه‌ووف به هیند هه‌لده‌گرن و ئاگیانی له واتا راسته‌قینه‌کانی
نیه، ئاگیان له‌وه نیه که له کوی دا سه‌رچاوه‌ی گرتووه؟! و چۆن
هاتۆته کایه‌وه؟! و له‌سه‌ره‌وه‌ی ته‌سه‌ووف چی ئاماده‌گی هیه؟! و
پیکهاتوو‌ه‌کانی له چی دا خۆی ده‌دۆزیت‌ه‌وه!!.

نه‌و که‌سانه که ته‌نها له‌ناو ته‌سه‌ووف ده‌پوانن به‌بی نه‌وه‌ی
بزائن چه‌مکی راسته‌قینه‌ی له کوی سه‌ری هه‌لداوه؟! له‌به‌ر نه‌وه
له کتیبی ته‌سه‌ووف دا ته‌نها تیگه‌یشتن یان وه‌رگرتوو‌ه له‌و
چوارچینه‌یه‌دا، نه‌گینا دوور له کتیبی ته‌سه‌ووف ناتوانن بپه‌ر
بکه‌ن، لیره‌دا جودا کردنه‌وه‌یه‌ک دیته ئاراوه، چونکه گومان له‌وه
نیه به‌بی شه‌ریعت مه‌حاله ته‌سه‌ووف بیته کایه‌وه، له‌به‌ر نه‌وه نه‌م

تايەفەيە تەنھا ئەو واقعانە وەرەگرن كە پروكەشن و لە
 راستيەو دوورن و خۆيان بە واقع ناوی دەبن، ئەگينا گوزارشت
 لە واقع ناكات، لەبەر ئەو پروكەشانە لە تەسەووف گەيشتون و
 نەچوونەتە بنج و بنەوانی بە تیگەيشتنی خۆيان مامەلەي لەگەڵ
 دەكەن، نەك بە تیگەيشتنی خودی تەسەووف وەك زانستی
 سەربەخۆ، هەروەها هەلقولاً و لە گيانی كۆمەلگای ئیسلامییەو،
 بەلكو لیكدانەو و تیگەيشتنيان بە شیوەی درێژە دەكیشی،
 دەگاتە ئەو پادەیی بە ئارەزووی خۆيان لیکی بدەنەو و چەندان
 واتای دیکەي بۆ دروست بکەن لە دەرەوێ خۆي، بە جۆری
 واتاكان پەرە دەسینی، هەتاكو واتای دوایی لەگەڵ ئەسلەكەدا
 جیاواز دەکەوێتەو، بەهەر حال ئەمان زیاتر پشت بە كۆمەلای
 مەسەلە دەبەستن دوور لە عەقیدە و ئیمان، لە كاتیكدا وە نەبی
 خۆيان بپروایان بە ئیمان نەبی، بەلام ئەو تاقوول نین و بە تەنگ
 دنیاوێ چوون و لێی پۆچوون تاكو پێی هەلدیرو هەلەشیان
 گرتۆتە بەر، ئەمانە بەمە ناسراون كە دلیان زشت و ناپەسەندی
 بەدی هەلگرتووە، هەتا لە پروانین بۆ بواری تریش بەهەمان شیوە
 هەلسوكەوت دەکا، لەبەر ئەو نەخۆشییان هەیه و ناتوانن بە
 تەواوی بە تەنگ كارە پەسەندەكان بچن لەمەو پێویستیان بە
 داودەرمانی ئیمانی راستەقینە هەیه، بۆ ئەوانەي دلیان بەردەوام
 گەرد و غوبار و زشتی بەسەرەوێه، خودای گەورە دەفەرمووی:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَبِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ۚ ۞ (۱)

ئەم تايەفەيە زياتر بە نەزان و پووکه شکاران دەگوتری، کە نایانەوی قوول ببەنەو، هەروەها دلیان بە ئاکارە ناپەسەندەکان و زشت و بەد پیس بوو، چونکە پوونە پیاوان و پێبەرانی تەسەووف بە ناشکرا بیروپراکانیان بلاوکردۆتەو، هەموو سەرچاوەکان دیارن چۆن بە قوولی باسی ئەحکام و بنەرەتەکانی پەرستشیان کردووە جا سەرچاوە چ (الفتوحات المکیة) و (الرسالة القشيرية) و... چەندانی تر لەم پووەووە و یستویانە وشەکان تەواو مەغزای خۆیان بدا بە دەستەووە و گوزارشت لە خۆیان بکەن، ئەک مەسەلە ی لە پێ لادەر و زیادەپۆی بخزێتە سەر و لەهەمان کاتیش بپوای پی بهینری، لە کاتیکا ئەمە پەنگدانەووی ئەوێه کە لە دڵدا هەیه و پریەتی لە بەدی و زەشتی و ئاکاری ناپەسەند و دوور لە شەریعەت، جا چۆن بپوا بە حەقیقەت دەست دەکوی.

۱ - سورة ال عمران، الآية ۷.

(ت) ئەم بەشە ئەو كەسانەن ھەلخەلەتاون و فریودراون،
 تەواوی پۆشنیری و كەلتور و زانستیان لە بنەپەتەو
 وەرنەگرتووە، بەلكو وەك لەمەوبەر ئامارژەمان پێدا لە
 پۆژھەلاتناسان وەریان گرتووە، ئەمان وەك پوونیان كردهووە بە
 ئامانجێكى دیاریكراو ئەم كارەیان كردووە، و كارەكانیشیان بە
 پێى دیراسە بوو، بۆ ئەوەى بنەپەت و پینگەكان لە بەین ببەن،
 ئەمەش وای كردووە تایەفەىك دروست بكا لە نێو جەرگەى
 كۆمەلگادا بیروپاكانیان بە چەسپاوى وەربگرى و نەيەلئ
 گفتوگۆى لەبارەو بەكرئ، بە جۆرئ ئەمانە دوا حىكمەت بن،
 ھەرگىز نەتوانن ئى يان لابدەين.

گەر سەرنج بدەين تا ڕادەىك پۆژھەلاتناسان كارىان كردووە
 تاكو كۆمەلئ كەس ڕازى بكەن بەبیروپاكانیان و لە ڕاستەقینەى
 دووربەنەو، ئەم خالەش جیگەى ھەلۆستە لەسەر كردنە،
 چونكە ئیمە بەر لە ھەر شتئ دەبئ ڕەچاوى چوارچىوئ و
 بنەپەتئ شەرىعەت بكەين، چونكە بەرنامەىەكى فرەلایەنەى و
 بەسەرھوئى مرۆڤە و جوانى و مەزنى لەوھدايە بەردەوام و لە
 ھەموو كات و ساتەكان مرۆڤئ بەرپۆھ بردووە و ھەموو گرافتەكانى
 چارەسەر كردووە، ئەو كەسانەى گرنكى ئەم سنوورانە نادەن
 خۆيان گومرآن چونكە درك بە ڕاستىيەكان ناكەن و نازانن
 لەبەرچى ئەم بىرو بۆچوونە نامۆيانە ھاتۆتە ئاراوہ؟! وە چۆن
 دەيەوئ تۆوى ناكۆكى لەم كۆمەلگايە دروست كا، ئەگىنا بپروا
 ھىنان بەلگەى تەواو بەدەستەو دەدا كە ئەمان دەستبەردارى
 گومرایی نەبوون لەلایەك و لەلایەكى تر ئەم تايەفەى نازانن كە

ئەم تايەفەيە لەلايەكى تر بنەماكانيان لەسەر كەلتورى
 دەرەوہى كۆمەلگاي ئىسلام دروست بوو و ناتوانن خويان پەرە
 بە خويان بدەن، بەلكو لە دەرەوہى ئەم كۆمەلگايە ئەوہى ھاتە
 پيشەوہ ئەمان زۆر زوو پيى كاريگەر دەبن و لە كۆمەلگاي خويان
 دوور دەكەنەوہ، بەو پيىە لەگەل كۆمەلگاي خويان كە تيايدا
 ھەلقولون نامۆ دەبن و لە كاريگەر و كارتىكراوہكان دا پۆليان
 نابى و بەردەوام لەو گۆرەپانە لاوازە كار دەكەن كە خوى
 لەناوہوہدا گۆرانكارى بەرجەستە ناكا و بەلاوہى دەنى.

پېناسە پەسەند و پېناسە ناپەسەندەكان^(۱)

مرۆځە دەبىي كارىك بكا، لەبەر ئەو كارەكان دەدرين بە مرۆځە ياخود كارەكان پېناسەن بۆ مرۆځە، بۆيە كارەكان ئەوانەى مرۆځە پىي هەلدەستن دابەش دەبن بەسەر دوو جۆردا، ئەمانەش كەلتورى تەسەووف گەلى گرنگيان پى دەدا، كارەكان بریتين لە: (پېناسە پەسەندەكان و، پېناسە ناپەسەندەكان) بەواتا (صفات حميدة و صفات رذيلة)، ئەمانە لە ناخى مرۆځدا هەن وە پرەگيان داکوتاو، بەلام ئىرادەى مرۆځە دەكەويتە كار بۆ رىكخستنيان، بە جۆريك لە شەرىعت دا بۆ خودا كردنەوێ هيلى حەرام و حەلال، كارەكان هەتا لە بابەت (مندب) و (مكروه)، هەرچى كەلتورى تەسەووفە وە لەبەر ئەوێ دەكيشى بەناو ناخ و دەروونى مرۆځە و لە ئارەزوو و هەوەس دوور دەكەويتەو وە بگرە نايهيلى، لەبەر ئەوێ مامەلەى پۆژانە ناييەتە كارى سوڤى مەسلەك، بەلكو تەنها و تەنها لە پىناو خودا تىدەكوڤشى، لەمەو تىدەكوڤشى بۆ ئەوێ پېناسە ناپەسەندەكان بگوڤى بۆ پېناسەى پەسەند، تاكو لەناو ناخى مرۆځە جىگرى بكات و هەرگىز هەلنەستى و ببيەتە كار و كردەو و زمان و گوڤتارى مرۆځە و

۱ - سوود لە كتيبي (تەسەووف چى يە ؟) ئەمىن شەيخ علاء الدين نەقشبندى وەرگىراو: تەنها بۆ جودا كردنەوێ پېناسەكان، كە لە بنچينەدا ئەمە بابەتيكى فرەوانى زانستى تەسەووفە، لىرەدا بەشيكردنەوێ زياتر، تا بکړئ بە مەبەست و چر دەخړيەتە پوو.

به هېچ جوړی نه چټه سمر کارو کړده وې خراپ و نه وانه ی ناماړه
 بو خراپی ده کهن و سهرچاوه یان له نه فسی مړوقه ویه، نه و کاته
 مړوقه ده بیته دژي هه موو ره فتار و ره وشتیکي ناشیرین و چه وت،
 چونکه هېچ سانا نیه بتوانین ره گوړپیشه ی کاره ناپه سنده کان و
 پیناسه ناپه سنده کان هه لکیشن (گومانی تیدا نیه هه روا به گالته
 ناکریت که مړوقه ره گوړپیشه ی هه سوودی له دهروونی خو یا هه ل
 که نی، چونکه نه و پیناسه بوو ته خده و به ره گوړپیشه ی دهروونا
 چووه ته خواره وه... نه مهش پیناسیکی ناپه سنده، بی نه وې
 خو مان بزانی بوه ته خو و خده بو مان، وه هه ز له سهرکه وتن و
 پیشکه وتن و خوش به ختی خه لکی تر ناکه یین، وه نه مانه وې
 هرچی خوشی و چاکه بو خو مان تهرخان که یین، واته زوړبه ی
 ناده میزاد، نه که تنه ها هر پی خوشه خو ی له هه موو که س جواتر،
 دهوله مهن دتر، دهنگ خوشتر، خوینده وارتر، به ده سلات تر بیته،
 به لکو هه زیش نه کات که س نه گات به قوله پییا، وه نه و که س هیش که
 له شتیکا له زیاتره لی داملریت وه موحقاجی نه م بیت^(۱).

ده بینین له میژوودا گهر له م دوو پیناسه یه بېروانین هی واه به
 هه له دا چوون و دوا یی شتی گه وړه یان کړدووه، که دا وای خوا یی
 و پیغه مبه رایه تی بی، به لام نوشوستیان (شکستیان) خواردووه،
 چونکه له ناووه دا دروژن بوون، یاخود هر له ژیر نه م پیناسانه
 وه هه ن کزی و بهنده یی و کو یله یی واه نیشان ده دن بو خه لکی
 تر، نیتر به م جوړه دینه کایه وه، له مه وه دهرده که وې که نه م

۱ - ته سهروف چی یه ؟ ۱۷۸ - ۱۷۹.

پیناسانه هەن، بۆیە مروۆ لەمانەدا هەست بە پیناسەکانی خودی
خۆی ناکات و تەنها خەوش و عاری خەلکی تری لەبەرچاو، پاش
ئەوێ تەسەووف ئەم مەعریفەیی بە گشتی زانی و لایەنەکانی
ناسی، تێدەکووشی، بـنـج و بـنـهـما و ریشەیی ئەم پیناسە
پەسەندانه لە دڵ و دەروون و ناخی مروۆ هەلکێشیت، لەمەوه
دەگەینە ئەم ئەنجامی بێگومان ئەمە بەهۆی (موجاهەدە)وه
دەکری، واتە خەبات لە دژی هەستە ناپەسەندەکانی (نەفس) که
بەگوێزێ ئایینی ئیسلام (هەروا که "جیهاد" لە دژی کوفر و
کافران فەرزه هەروایش "جیهاد" لە دژی ویستە ناپەسەندەکانی
دەروونیش فەرزه... جارێک که پیغەمبەری گەوره (ﷺ) لە
جیهادیگ گەڕانەوه، فەرموویان لە جیهادی (ئەصفەر) واتە بچووک
گەڕاینەوه، جا نۆزی جیهادی (ئەکبەر)ه، عەزیزان کرد، جیهادی
ئەکبەر کامەتا ئەی پیغەمبەری گەوره، فەرمووی جیهاده لەگەڵ
نەفسا، واتە لەگەڵ دەرخواستی ناپەرەوای دەرونا، بێگومان
بەربەرەکانی و خەبات لە دژی خواستی ناپەرەوای دەروون زۆر
گرانە، چونکە هەروا بە گالته سەر ناگریت^(۱).

تەسەووف بۆ ئەم مەسەلە سەرەتا هەموویان چ پیناسە
پەسەندەکان و چ ناپەسەندەکانی دەست نیشان کردووه، پاشان
دەرمانیکی بۆ داناهه که هەرگیز سەر هەلنەداوه و لە دەروون دا
ریشەکیشیان بکات، بۆیە ئەم زۆر بە جوانی ناسیوه و
تاقیکردۆتەوه، یەکه یەکه خەوشەکانی دیاری کردووه و دەستی

۱ - تەسەووف چی یە؟ ۱۷۹.

لەسەر داناو، چونکە ناسیوو تە هەستی خو بە زل زانین چی یە!!
هەستی ناوی خەلک بردن (غەیبەت) کردن چی یە!!... هتد.

ئەم دەردانە گەلی گرفتیاں دروست کردوو، لەبەر ئەوە
تەسەووف یەكەم پێگە بو چارەسەر کردنیاں بریار دانە تاكو
دەست لە هەموو شتێك هەلگیریت، ئەویش خوێ لە (تەوبە) کردن
دەدۆزیتەو، دەست هەلگرتن لە هەموو خراپییەك، وە بریاردان
لەسەر ئەوێ بە هەمیشەیی ئەگەریتەو سەری، بە گوێرە
(مەقام)ی تەسەووف (تەوبە) پلە و پایە پێكدیئێ (جا پاش
ناسینی دەردەكان واتە پێناسە ناشیرینەكان، وە بریاردان لەسەر
دەس هەلگرتنیاں، قوناغی جێنشین کردنی پێناسە جوان و بە
بەلگەكان دینە پیشەو، واتە: تەنھا ئەو نە، (بو نمونە) خوێ
لە دەستی مشت قوچاری و چنوكی پزگار كەیت، بەلكو ئەبێ
خوێشت لەسەری بەخشندەیی رابیییت بە جوړی لەگەل
چارەکردنی هەر نەخووشییكی دەروونی دا بكۆشیت بۆئەوێ
پێناسە چاكەكە پێچەوانەیی ئەو، لە دەرونتا جی گیركەیت^(۱).

بێگومان ئەم كارە خوێ لە خویدا گرنگە و کاریگەری هەیە،
بەجوړی دەبێ بەردەوام ئاگاداری و پێنمایی هەبێت لە دوایەو،
هەروا زۆر سەختە و پێویستی بە تێكۆشانیکێ بێ وچان هەیە و
دەبێ پێداچوونەوێ پەوشت و پەفتار و کردار هەبێت، دەبێت
مرۆڤ دان بنێ بەویدا كە ئەو پێناسە ناپەروایەیی هەیە دەبێت خوێ
لە دەستی قوتار بکات، لە جیێ ئەودا پێناسە پەسەند دابنێ، لەم

۱ - هەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ۱۸۰.

تیکۆشانەو تەواوی ڕەوشە بەدەکان دەسپێنەو ڕیگای خواناسی
تەواو دیتە دی، دل ڕووناک دەکاتەو و بەهۆی زیکرەو (نور)
پەیدا دەبێ، (بەردەوام بوون لەسەر "ذکر" ئەوانەى خۆیان خواوەن
"نور"ن وە دلیان ڕووناک بوەتەو، هەر ئەوان باش ئەزانن ئەو
زیکرە چ دەرمانیکی گرنگە بۆ چارەى پیناسی خراپ وە ناشیرین
کە لە دەروون دا جیگیر بوە، ناوی خواى گەورە بردن چ بە زوان
وە چ بە دل هەروەکو ئاگر بەردەیتە خەرمانى دڕکو دال، ئاوا
دەروون لە خەوشى هەستە ناپەسەندەکان پاک ئەکاتەو، بەلێ بەم
چەشنە زۆرى پى ناچى هەروەکو کە نەخۆشیک بەهۆى دەرمانى
بە کەلکۆ باش چارە ئەکریت، یان باغ و بیستانیک لە دڕک و هەریز
و گیای زیان بار بزار ئەکریت وە هەر وەکو خانوو ناو مالىک کە لە
خەوش و خالۆ تەپۆتۆز پاک ئەکریتەو وە شتە بە کەلکەکان لەو
باخ و مالدەدا گەشە ئەکەن و دەر ئەکەون، هەر بەو چەشنە دەرونى
سۆفى راستەقینە لە خەوشى پیناسە نا شیرین و ناپەسەندەکان
پاک ئەبیتەو و، وەکو درەختیکى باش بەخێو کراو و بزارکراو
ئاودراو، دەس ئەکاتە بەرھەم دان، وە میوەگرتن، وە خواوەنکەى
ئەحەسیتەو، دیارە ئەوەش بەبى ڕەنجو تەقەلا ناییت^(۱).

لە تەسەووف دا دەرەجە بە ھەموو پایە و پلەکانیەو کە ڕێبوار
دەبێ ڕى دەبى پیناسە ناپەسەندەکان لە دەروون (نەفس) دا ڕیشە
کیش بکړن و لە جیگەى ئەوان پیناسەى پەسەند جیگیر بکړی،
کە ئەمانیش خۆى لەمانە دەدۆزیتەو:

۱ - تەسەووف چى یە ؟ ۱۸۰ - ۱۸۱.

(i) پیناسه په سنده کان:

(۱) حه سده:

بریتی یه له وهی مروۍ حمز بکات به وهی که نیعمه تی مروۍ نیکی تر لاجیټ، واته حمز کردن به (زه والی نیعمه له خه لکی تر) که واته پیی ناخوښه نهو نیعمه ته ی هیه، نه مه له زماندا، که چی وهک زارواه به واته ناوات خواستن به وهی نیعمه تیکی ده ست ها تووی شیاوی که سیکی تر له لای نه مینی به هر هوکاریک بی، جا نه گهر نه مه داوا بکا بو خوۍ، یا خود نه، به وجوره ده بینی که نیعمه تی نه وی تر بو خوۍ له سهر حیسابی نه مانی نیعمه تی که سیکی تر^(۱).

خودای گهره له بابته (حه سده) ده فهرموۍ:

- ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾^(۲).

- ﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾^(۳)

﴿^(۴)﴾

- ﴿وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى

بَعْضٍ ۚ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَسَلُّوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ﴾^(۵).

۱ - الشيخ الدكتور السيد بكر السيد عبدالرزاق السامرائي، قواعد الاخلاق

في التصوف الإسلامي، ص ۱۷۳.

۲ - سورة الفلق، الآية ۵.

۳ - سورة النساء، الآية ۵۴.

۴ - سورة النساء، الآية ۳۲.

(۲) (ریا):

(ریا) له زمان دا به واتا شهوه دیت: که شتی ببینی به
پیجهوانه ی شهوه ی له سهریه تی.

به لām وهك زاراه: نه بوونی دلسۆزی له کاروباردا به بی پشت به
سهرنجی خودا بیه ستری^(۱).

به واتا خودایه رستی به روکار، تهنها بو شهوه ی بزانی خودا
یه رسته، نه گینا له ناوه روکدا وانیه و تهنها نافه رینی خه لکی
دهوی و دهیه وی هه لیان بخه له تیئی، له قورئانی پیروژدا باسی
نه هلی نه مانه ی کردوه:

﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۚ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ
۝ الَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ۖ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۗ﴾^(۲)

(ریا) نه خوشیه کی گهریه له نیو کۆمه لگادا، به جوړی
که سایه تی تهنها ههول دها به ره و نار هزووه کانی بجی و خودی خو ی
دهر نه خا و به تنگ کاره رواله تیه کان بی، جا دهشی (ریا) بو خو ی
به گوێره ی پله وه بیته کایه وه، خو ی تیا دا له پیناو چی و بو چی
به واتا سهره تا مورادی ریا له ناو خویدا، پاشان له پیناو شتی کدایه،
به واتا له دهره وه ی خویدا، نه مانه ش پله ی (ریا) پیکدینن.

جا گرنگه بزانی بۆ چ مه به ستیک که سایه تی بهم جوړه دیته
کایه وه، دهیه وی (ریای) بنوینی و هه موو مه سه له کان پشت گو ی
ناخرین، چونکه گرنگه مه به سه ته که ی دواوه ی بزانی، هه رچه نه
بوونی (ریا) به سه بو ناسینی.

۱ - قواعد الاخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۱۸۴.

۲ - سورة الماعون، الآية ۴ - ۷.

(۲) (کبر)؛

خوبه‌گه‌وره زانین و خۆت له خه‌لکی به‌پیشتر بزانی به‌بی
هیچ پیوه‌ریک، که‌واته مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی نه‌وه‌یه خۆت له
خه‌لکی به‌باشتر و گه‌وره‌تر بزانی.

ئه‌گهر وا دابنێن که ئهم (کبر) ته‌واوی ژبانی مرو‌فایه‌تی گرت‌وه،
بزانین ئهم نه‌خۆشیه ته‌واوی خه‌لکی داگیر کرد، حال چۆن ده‌بی؟!.

هه‌موو خه‌لکی خۆی له خه‌لکی تر به‌گه‌وره‌تر دابنی چۆن
ده‌بی؟ ئه‌و کاته هیچ پێز و ئیحترامێک بۆ که‌سیک نامی‌نێته‌وه و
چ به‌هایه‌ک بۆ که‌س نامی‌نێته‌وه و که‌سیش حورمه‌تی نامی‌نی،
که‌س ئاداب نازانی، جا گهر ژبانی مرو‌فایه‌تی به‌و شیوه‌یه‌بی
به‌بی پێز و هه‌یبه‌ت و حورمه‌ت و ئاداب، مه‌حاله ژبان،
ئه‌مانه‌ش هه‌موویان به‌شی گه‌وره‌ی (کبر)ن^(۱).

جا گه‌لێ به‌ش هه‌یه، خۆ به‌گه‌وره زانین به‌سه‌ر خودا و پێغه‌مبه‌ر
و به‌سه‌ر عیباده‌ت و خه‌لکی و... هتد، خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووی:
﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾^(۲).

۱ - سعید حوی، المستخلص في تزكية الأنفس، ص ۱۹۵، دار السلام،

ط ۴ - ۱۹۸۸ م.

۲ - سورة فاطر، الآية .

(٤) (العجب):

بهجۆرى دهلىن (كبر) كۆپى "عوجب"ه، چونكه ئهويش خۇ
پهسهندى زانين وه لهخۇبايى بوون دهگريتهوه.

(٥) (نفاق):

دوو پوويسى كردن و خهلك له يهكتر بهردان، بهواتا ئهوهى له
ناخوه ههيه جودايه لهگهله ئهوهى به زمان دهووترى، جا ليهره دا
زمان حهقيقهتهكان نالى و پاشان بۆ لهيهك ههلهنانى خهلك دهيهوى
نازاوه دروست بكا، چ له پيناو بارىكى كهسى ياخود بابهتى.

(٦) (بُخل):

پهزىلى كردن، گلدانهوه، چنۆكى.

(٧) (كذب):

له زمان دا دژى راستگۆيى دهگهيهنى. بهلام وهك زاراوه بهواتا
ههوال دان لهبارهى شتيكهوه به پيچهوانهى ئهوهى له حهقيقهتدا
ههيه، جا ئهگهر بهبى مهبهست بى ئهوا دهكرى ببوردرى، بهلام
ئهگهر به ئهقهست بى ئهوه بى هيج گفتوگو ههپامه^(١).

١ - قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامي، ص ١٢٠.

(۸) (خیانته):

وهك زارواه به واتای کاریك به نه مانه ته وه درابیتته دهستت،
به لام به بی شهرع مامه لی له گهل بکهی، جا بیفروشی یا قبلی لی
بکهی یا که می بکهیه وه یا گلی دهیه وه^(۱).

له م باره وه خودای گه وه ده فهرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ
وَتَخُونُوا أَمْنَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۚ﴾ ۲۷^(۲).

(۹) (غیبهت):

نهمهش له بهشی نهو کاره ناپه سهندانهن که زمان دهیکا و جودایی
ده خاته کار، له بهر نهوه (له پشت مله ناوی خه لک بردن به شتیک، که
نه گهر له پرودا باسی کهیت نهو که سه پیی ناخوش بیت)^(۳).

(۱۰) (بی وهفایی):

له مامه له وه لسوکه وت دهرده که وی، له بهر نهوه پابه نده به
کاریبار که که سی له جیاتی پاداشتی چاکه به خراپه وه لام بداته وه
و ههرگیز چاکه ی له بهر چاو نه بی.

۱ - هه مان سرچاوه ی پیشوو، ل ۲۴۳.

۲ - سورة الانفال، الآية ۲۷.

۳ - ته سه ووف چی یه ؟ ل ۱۸۲.

(۱۱) (غرور):

هەلکەشان لە کاروباردا، بەتایبەتی کاتی دەسلەتیک دەگرتە دەست
و بێ باک دەبی و چاوی سور دەبی و گرنگی بە مەسەلەکان نادا.

(۱۲) (جینگا خواستن) (جاء طلبی):

کەسی بەشینواری ناپهوا و ناپهسەند هەول دەدا پلهوپایەیی دنیای
بە دەست بێنی و بەو پایەیی ناوەستی و بەردەوام هەول دەدا.

(۱۳) (بێ رەحمی):

بەزەبییت بەهیچ شتیکانە ئەتەوهو گوی بەهیچ شتی ئەدهی و
ناکارەکان و کاروبارت توندوتیژ بنوینی.

(۱۴) (تظاهر):

لە (ریا)وه نزیکە و وەك ئەوه، بۆ کاروباری دنیای دێتە ئاراوه،
بەلام ریا لە (عیبادەت) دەبی بۆنموونه: کاری چاک کردن ئەك بۆ
چاکەکردن، بەلکو بۆئەوهی پێی بلێن پیاوی چاکە (ئەنجامی کاری
پهوا بۆ گەیشتن بە دەس کەوتی ناپهوا)^(۱).

(۱۵) (وەقارەت):

کاریک یاخود قەسەیهك ئاماژە بەبی ئابرویی و بی شەرمی بدا.

۱ - هەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ۱۸۲.

(۱۶) (تەنە ففور)؛

ھېچ شتىكى لاچاك نىيە، پىئومرىك نىيە بۇ ھەلسەنگاندن بە قەوارەى
خۇى بى ھۆكار رقى لە خەلكە و دان نانئى بە ھېچ چاكىيەكا.

(۱۷) (پاداشتى چاكە بە خراپە)؛

پاداشت دانەوہ بە خراپە.

(۱۸) (ئاواتى ھەمىشەيى - طول الامل)؛

بىر نەكردنەوہ لە مردن، بەجۆرى وا بژىت تەنھا خۆت دەژىت و
وا بزانىت پاش ھەموو كەسىك دەمرىت.

(۱۹) (ترسنۇكى)؛

پىچەوانەى ئازادىيى و دەربەست نەبوونە.

(۲۰) (بى باومرىي)؛

باومر نەبوون بە كەس، گومانى لە راندە بەدەر و دل پىسى تەواو.

(۲۱) (غەزەپ)؛

توپرەيى و ھەل چوون بە زوويى، بەبى ئەوہى دان بەخۆت
بگرى و زوو دەمار بگرى.

(۲۲) (قىنە بەرى):

لە پقى خەلك زيان لە خەلك و خۆت بەدى.

(۲۳) (خەدى تۆلە كردنەوه):

نەبووردن دەگريتهوه، جا لەمەوه كارى خراپ و بەد
ديتهكايەوه، بەواتا (چا و پۆشى نەكردن لە هەلەى خەلك نەبووردن
و نە بەخشين، و نە بوونی گوزەشت)^(۱).

(۲۴) (بى قەولى):

بەواتا پەيمان دان و پاشان جى بەجى نەكردنى چ بە زمان
پاكردەوه، لەبەر ئەوه بايەخ بە بەلین دانان نامینى.

(۲۵) (قەتمى سىلەى رەحم):

دوورى گرتن لە خزم و كەسوکار، بەتايبەت باوك و دايك و برا
و خوشك و ژن و منداڵ و لەمەدا خزمى نزىك مەبەستە.

(۲۶) (شەيدايانى مال و سامان):

بەواتا پارە كۆكردنەوه بىر لە هەرشتيك هەتا (حرص) دەگريتهوه.

۱ - هەمان سەرچاوەى پيشوو، ل ۱۸۳.

(۲۷) (زۆر بلیی)؛

بهواتا (الثرثرة) ئەم ئاكارە بە زمان دەردەكەوی بە واتا
هەلەوهری و زۆر وتن و (لهغو).

(۲۸) (نمیسه)؛

قسە گێرانهوه دەگێرتهوه، به واتا قسهی ئەم لای ئەو
بگێرێتهوه و قسهی ئەولا ئەم بگێرێتهوه له پیناو پێکدا گزانیان.

(۲۹) (انتقاد)؛

بهواتا پەرخەنگیری، کە بری کەس لەباتی ئەوهی بۆ عەیبی
خوێان بگەرێن وە چاره‌ی بکەن، هەمیشە پەرخە له هەموو شتی
وه هەموو کاری وە هەموو پەفتاری ئەگرن^(۱).

(۳۰) (استکبار)؛

فەزل بوون بەسەر خەلکی تردا، ئەمەش زۆر له (کبر) نزیکه،
دەتوانین بڵێن لهگەڵ (تەکه‌بور) دا یەك پێشه‌یان ههیه.

(۳۱) (کوفری نیعمەت)؛

بەو بەشە‌ی کە خودا داویەتی رازی نیه، ئەمەش ئایەتی
لەسەردا هاتوو، چونکە ئەوهی بەو بەشە رازی نەبێ کوفری
کردوو و سزا دەدری.

۱ - هەمان سەرچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۸۳.

(۲۲) (حب الذات)؛

خۆشەويىستى خۇدى مۇقە كە بۇخۇى لە رادە بەدەر
دەگرىتەو، بە تەنها خۇى دەوى و هيچى ترى لەبەرچاۋ نيه.

(۲۳) (تۆمەت لەم و لەودان - إتهام)؛

خەلكى تۆمەتبار بىكى، ئەمەش لە (إنتقاد) و (غەيبەت) نىزىكە.

(۲۴) (لەجاجةت)؛

واتە تەسلىمى حەق نەبوون و ئىنكارى كردنى لە كاتىكدا بۇى
دەركەوتوۋە و خۇى بەدەستەوۋە نادات و ھەرگىز دان بە ھەق و
راستەقىنە نانى.

(۲۵) (سارد و سړى لەسەر خواپەرستى)؛

وەك ئەوۋى فەرزەكان بە زۆر كرابن بە ملتەوۋە و كەم شەوقى
بۇ عىبادەت.

(۲۶) (تەمەللوق)؛

بەدرو حەۋى بىكى و چاپلوسى بىكى و ستايشى بىكى بۇ
مەبەستىكى بەد.

(۳۷) (إصرار) (به ردهوامی) (له سه ر گوناھ) :

لیژدها ئه بی بلیم گوناھ خۆی گوناھه، وه گوناھکار تاوانباره، به لām
فهرق ههیه له نیتوانی کهسیکا که بکهوێته ناوی گوناھیکهوه و دلّه
تهپه ی پی بکهویت و پهشیمانی پووی تی بکا، له گهلّ نهو کهسانه دا
که (إصرار) یان (به ردهوامیان) له سه ر گوناھ بیته، وه کو ئه وه ی (نه زه)
حه پراهه، به لām ئه گه ر به هه لّه و پیکهوت^(۱) (یه که مجار) بوو به دهستی
خۆت نیه، جا که دووباره و سی بارهت کردهوه، ئه وه تاوانه وه ئه بیته
(إصرار) که هه رگیز شیوه ی (کاری) پیاوچاکان نیه^(۲).

(۳۸) (ناپاکی دهروون) :

له ناخی دا ئه وه ههسته دروست بووه و نیگای ره شه بهرام بهر خه لک.

(۳۹) (بی حه یایی) :

نه سه لّه مینه وه و گو ی پی نه دان.

(۴۰) (بی نیعمادی) :

به و اتا پشت نه به ستان و دلّه ته په.

۱ - پیکهوت به عه ره بی و اتا: صودفه، صودفهش وشه یه کی کوفریه، واته له
ده ره وه ی قودره تی خودایه و خۆی بووه به بی خودا، ئه م وشه لاده یان بیگوژه.

۲ - هه مان سه رچاوه ی پیشوو، ل ۱۸۴.

(ب) پېناسه په سەندەگان:

(۱) (پى خوش بوونی خوشی و سەرکەوتنى خەلك):

ئەمە بە تەواوی پېچەوانەى حەسودى يە، لە کاتىکا مەروە دەزانى حەسودى ريشەى هەيە بىر دەکاتەوہ بۆ ئەوہى ئەمە نەمىنى، چونکە حەسودى زيانى هەيە چ لە بەرامبەر خودادا و چ لە کۆمەلگادا، خودای گەورە ئاماژەى پى کردووە و بەجوانى پوونى کردۆتەوہ، کە لە سەرکەوتنى خەلك و پى خوش ببوندا، تەواو پێوەرەکان راستەقىنەى خويان وەرەگرن، (خوا خوى چاک ئەزانىت، وە هەموو شتێ بە تۆرەيە و هەموو کارى بکات و ساتى خوى بۆ دانراوہ، ئەلبەتە ئەگەر حەزبەوہ بکەيت، تۆيش ئاوا لە نىعمەتى خوا بەر خوردايىن، ئەوہ (غيبطة) يە وە خراپ نىە، بەلام پى خوش بوونى (زەوالى نىعمەت) لە خەلکى تر، ئەوہ خراپە)^(۱).

لەمەوہ حەسەد لە (حقد) رەقەوہ دیتە بوون، بەلام پى خوش بوون لە پاکىتى دل و دەروونەوہ سەرچاوەى گرتووە، کە پق لە ئەنجامى تۆرەيى يە کە ئەویش بەشى خۆيەتى و تۆرەيش سەرچاوەيەتى^(۲).

چارەسەرکردنى لە دەرووندا ئەمە قوناغىکى گرنگە و دەبى خوى بەسەر ئەم هەستە زال کا، لەمەوہ دەروون پاک دەبیتەوہ و وشەکان، ئاکارەکان، رەفتارەکان، کردەوہکان بە راستەقىنەيى دەبينى و هەليان دەسەنگىنى و بۆ تەواوی مەروە بەسود دەبى،

۱ - هەمان سەرچاوەى پيشوو، ل ۱۸۴.

۲ - المستخلص في تزكية النفس، ص ۱۷۵.

چونکه هه سودی شتیکی ناپه سنده و دهستووری پی دراوه که کاریکه قین و بوغز و دزدوونگی دهخاته ناروه و ماریکه بهرو دونیای ناپه سهندیمان دهبات بو ئه وهی کرده وهی بهد و زشت نهجام بدهین، به لام به پیچه وانوه ئه واهینان دینته کایه وه و خوشی بهرپا دهکات و واتای مروقایه تی ده به خشی.

(۲) (پای نیه کردن):

خواهرستی هه له بهر نهجام دانی باوهر بوون به دهستووری خودا و چاکه کردن له بهر ئه وهی چاکه، چونکه خودا پیی خوشه^(۱). چونکه لیڤه دا وا پیوه ریکی مه زن بو چاکه و کاره په سنده کان دیته ناروه، هه موو که سی دهست به چاکه کردن بکا و ئه وهسته ی لا دروست نه بی که چاکه نه کا تا کو به رامبه ری چاکه نه کا، به لکو لیڤه دا په یوه ندیه له گه ل خودای گه وره و چاکه له ویدا حیسابی بو ده کریت و له پاشان دا له کومه لگا به های چاکه کردن ده زانری، به لام ئه سل ئه وهیه به بی ئه رزش له پیناو خودا دا بیکه ی.

۱ - ته سه ووف چی یه ؟ ل ۱۸۴.

٢) (تواضع):

ئەمە لە پووی وشەو بەواتا پوونی و سادەیی و بەدەرخستن دى، لە پووی زاراوەو بەواتای خو بەزل نەزانین دى، چونکە ئادەمیزاد ھەموویان وەك یەکن، وەك یەك خەلق کراون، ھەموویان یەك پیکھاتەیان ھەیە و ھیچ جیاوازییەك لە نێوانیان دا نیە، جا بۆچی جیاوازی بکری، مرقەکان ھەموویان خودای گەرە لە (پێغەمبەر) ئادەمەوہ (ﷺ) خەلقى کردوون و (پێغەمبەر) ئادەمیش لە قورە، جا بۆچی مرقە خوێ لە مرقە تر بە زل بزانى؟! ئەمە لە خودی ناپەسەندەوہ سەرھەلەدا، پێویستە مرقە خوێ بە زل نەزانى و تەواو خوێ بناسى، چونکە ھەستى خو بەزل زانین نەفى ئەوہ دەکات مرقەکان وەك یەکن و ئەمیش ئاکاریکی باش نیە و ھەرەھا کۆمەلگاش تیک دەدات، دەبى بزانین مرقەکان ھەموویان وەك یەکن تەنھا ئەوہی لیکیان جودا دەکاتەوہ لە پووی تەقوا و عیبادەتەوہیە، خودای گەرەیش ئاماژەى پى کردوہ ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾^(١). بەرێزترینیان ئەو کەسە یە کە تەقواى زیاترە و لە عیبادەت ھەلەکشى، چونکە واتای تەواو ھەموو پێناسە پەسەندەکان لە خو دەگرى و مرقە لە بەدەکان دوور دەخاتەوہ.

(۴) (خۆبه گهم زانين)^(۱)

پوانين به عهيبه كانى خود دا، جا دهبى له هه موو بارىكدا بىت،
ئهم ههسته دهبى دروست كرى بۆ بنیادنانه وهى كه سايه تى مروڤ
تاكو پیناسه په سهنده كان دهروونی پووناك كاته وه.

(۵) (خیر و یستن):

له هه موو بارىكدا دىته كايه وه، چ به وهى بهرده وام ئهم ئاكاره
په سهنده بكى چ به هوى ئه وهى خه لكى ناشت كهينه وه.

(۶) (به خشنده یی):

به خشنده یی ئاكارىكى به رزه، مروڤ دهبى له بهرچاوى بگرى
به رامبه رموڤه كانى تر و مشت كراوه بى.

(۷) (راستگویی - صدق):

پىچه وانهى درو كردنه، لىرده راستگویی مه سه له كان به چاوى
راسته قینه سهير دهكا، جا گه لى به شى ههيه، دياره گرنگترنیا
راستگویی له گه لى خودا دايه، ئه وه تا دهفه رمووى:

﴿رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾^(۲)

۱ - له سه ره وه باس كرا له (تهوازوع) ئهمه دروبارهيه، ده توانى يه كيان خه ي.

۲ - سورة الاحزاب، الاية ۲۳.

راستگویی و راستگوئی به بابهن، خودای گهوره له نور سوپهتهکان باسی کردوه، نهوه تا دهفرموی:

﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾^(۱).
﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ
وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾^(۲). ﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ
إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾^(۳).

حقیقهتی راستگویی وهك واژه به گهلی واتا به کاردی، وهك راستگویی له قسه و گوفتاردا، راستگویی له نیهت و ئیرادهدا، راستگویی له کرداردا، راستگویی له پهیماندا، راستگویی له بهجی هینانی پایهی نایندا، لهبهر نهوه مروقی راستگو دهبی هموو واژهکان هه لگری و تیایدا رهنگ بداتهوه^(۴).

(۸) (له پشت مله چاکه ی خه لک گوتن):

ئه م ئاکاره دژی به دی و غه یبه ته، چاکه ی خه لک بلاو کردنه وه، ئاکاریکی په سه نده.

(۹) (نه مینداری):

۱ - سورة مريم، الآية ۴۱.

۲ - سورة مريم، الآية ۵۴.

۳ - سورة مريم، الآية ۵۶.

۴ - المستخلص في تزكية النفس، ص ۲۷۰.

به‌واتا ده‌ست پاکی، له‌کاروباردا به‌ده‌رده‌که‌وی، ئه‌مه
پێچه‌وانه‌ی خه‌یانه‌ته، به‌واتا له‌وکاره‌ی پێت سپێردراوه ئه‌مانه‌ت
تیايدا بال‌ا ده‌سته.

(۱۰) (وه‌فاداری - الإخلاص)؛

له‌ پووی وشه به واتای ته‌نهایی و بێ‌خه‌وش دی، چونکه هیچ
به‌وی و فرت و فی‌لی تییدا نیه، له‌به‌ر ئه‌وه کاری پاك پێی
ده‌گوتری (وه‌فاداری) له‌م رووه‌وه خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووی:
﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ
مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَتَمِّ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشُّرَبِینَ﴾^(۱).
له‌به‌ر ئه‌وه ئیخلاص به‌پێچه‌وانه‌ی (شرك)ه که هه‌ردووکیان
شوێنیان له‌ دل‌ دایه و پابه‌نده به‌مه‌به‌ست و نیه‌ت^(۲).
لی‌زه‌دا ئه‌و سنوره هیه، که ته‌نها ترسان بو‌ خودای گه‌وره و
ده‌بی بیر له‌وه‌دا ناب‌لۆقه‌بی له‌ تۆله‌ی خوا ترسان.

۱ - سورة النحل، الآية ۶۶.

۲ - المستخلص في تزكية النفس، ص ۲۶۶.

(۱۱) (پازى بوون و دامرگان به بهشى خوا):

دوورى گرتن كه خهك بكهيتته پهيزه بۆ سهركهوتنى خۆت،
دورى گرتن لهوهى كه لهسهر حيسابى خهك بكهيت بهپايه، وه
باوهپ لهسهر نهوهى كه ئهبى به تىكوژشانى رهوا مافى خۆت بدرىته
دهست، واته بهو رادهيه كه زانست و ئامادهيى و كارناسى و
توانابىت ههله ئهگرىت، نهك له توانايى و زانستى خهك بۆ
سوودى خۆت كهك وهرگرىت^(۱).

لهمهوه دهزانين خوداى گهوره ئهههلهى بۆ ئهوه داناهه تاكو
ئاكارو بهدهكانى دهروون رهش كاتهوه و دلّهكان پاك كاتهوه،
چونكه له جيهان دا بهشهكان وهك يهك نين، لهبهر ئهوه دهبى مروؤ
به بهشى خۆى پازى بىت، چونكه ئهه بهشه خوداى گهوره بۆى
داناهه و پىى رهوا بينيهوه، ئهههش مافى خۆيهتى، پهنگه
بهگويزهى كات و زهههه بگويزت.

(۱۲) (خاوهر بهزهيى):

خوداى گهوره فيرى بهزهييمان دهكات، فيرمان دهكات كه ئههه
ئاكارىكى پهسهنده و خووشى دىنىته كايهوه و دلّهكان پوژن
دهكا، لهمهوه به تهنگ چهوساوه و بىچاره و ئى قهوماوان دهچين و
خهه له خهك دهخوين.

۱ - تهسهروف چى يه ؟ ۱۸۵.

(۱۳) (چاگه له بهر چاگه كردن):

نەك بۆ خۆ هەلكیشتان لەناو خەلك، واتە بۆ (تَظَاهَر) نەبی، هەر
له دەروونەوه ئەو چاگه كردنە سەرچاوه بگرت، واتە (إخلاص)^(۱)
لەمەوه بۆ كارە پەسەندەكان داواي بەرامبەری ناكەین لەو دنیا،
ئەمە كاریكە پەيوەندی بە نێوانی مەرۆك و خوداوه هەیه و
هاوكێشەیهكی گرنگە له پێناو چاگه له پێناو چاگه كردن.

(۱۴) (شەرم و حەیا كردن):

بەو پێیە پەیاكەن و پەلەكان لە كۆمەلگا وەك یەك نین، لەبەر
ئەوه پێویستە پوانینمان بەرپێزو كەرەمەوه بێت، دەبی خاتر بگرین
له پەرووی خەلكا، ئەمە واتای ماف فەوتان نیە، بەلكو هەندێ جار
دەست له مافی بچوك هەلەدەگیرێ له پێناو هی گەورەتر.

(۱۵) (خۆشەویستی - مەحەبەت):

لەپەرووی وشەوه ئەو ئێزادەیه دەگەیهنێ كە چ دەبینی یاخود
پێی وایە خێرو چاگە بە ئەنجام دەدا، ئەمەش چەند پەروویەکی
هەیه، بەتایبەتی له زمان دا وەك:

(۱) خۆشەویستی له ئارەزوودا، وەك خۆشەویستی پیاو بۆ

ئافەرەت ئەوەتا خودای گەورە دەلی:

﴿قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾^(۲).

۱ - تەسەووف چی یە ؟ ۱۸۵.

۲ - سورة يوسف، الآية ۳۰.

ب) خوشه‌ویستی بۆ سوود وەرگرتن، وەك خوشه‌ویستی بۆ شتێك كه تیايدا ئەنجامی سەرەکی سوود وەرگرتنە، ئەوەتا خودای گەوره دەفەرمووی:

﴿وَأَخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرَ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۱).

ت) خوشه‌ویستی بۆ فەزڵ و کەرەم: وەك خوشه‌ویستی ئەهلی زانست، كه له نێو خۆیاندا هەندێك یا كەسیك له كەسیكى تر زیاتر خوش دەویستری^(۲).

خوشه‌ویستی گەئێ پێناسەى له‌خوگرتووه، به‌لام به‌گشتى دەر‌وازه‌یان خوشه‌ویستی بۆ خودای گەوره‌یه.

(۱۶) (ئەدەب کردن):

واتا پرێزگرتن له نێو كەسه‌كان دا و دوور كه‌وتنه‌وه له هه‌له‌شه‌یی، چونكه ده‌بێ گه‌وره و بچوك بفامین و له به‌نده‌كانى خودا حه‌يا بكه‌ین.

۱ - سورة الصف، الآية ۱۳.

۲ - قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامي، ص ۲۱۹.

(۱۷) (پاداشتی چاکه به چاکه):

له بهرامبهر هر چاکه یه دا ده بی چاکه بدریته وه
پاداشت، تهنانهت هندی جار پاداشتی خراپه ی به هله کراو و له
ریی نه فامیوه کرا و، له هی خوت بچووکت، به چاکه بدریته وه
پینگه ی راسته قینه یه.

(۱۸) (له بهر چاو بوونی مردن):

وورد بوونه وه له پیشینان (هر وه کو که له زور شوینی قوپان دا
خوا ی گهره سرگوزشتی وه کو فیرعه ون، قهومی عاد، قهومی نوح،
وه "پمود" قهومی لوگ، نه گپریته وه که نیمه لهو جوړه سرگوزشتانه
عیرته وهرگین وه له خو مان بایی نه یین، پی هاتن به وه ی که مردن،
هه روا که هه میسه له هه موو که سیکی تره وه نزیکه، له تویشه وه
نزیکه، نهک لات واییت خهک بمریت، به لام تو هر پایه داربیت)^(۱).

(۱۹) (نازادی):

باوه پ به وه ی خوا نه یکات ناکریت، له بهر نه وه ده بی مروؤ
بهرامبهر ستهم بیته گو و نازادی نیشان بدا، تهنه ده بی له خوا
بترسیت، تهنه بو حه قیقه ت سر له بهر بیت.

۱ - ته سه روف چی یه ؟ ۱۸۵ - ۱۸۶.

(۲۰) (نابی مړوۀ دل پیس و نا باوهر بیت):

دل پیسی ناکاریکی ناپه سهنده، دهبی مړوۀ خوۍ لی به درخوا،
چونکه وهك خودا پوونی كردو ته وه هندی به دگومانی گوناوه،
نه مهش دهبی له بهر چاو بیت، خودای گه وړه ده فهرموۍ:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن
تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهْلَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ﴾^(۱)

(۲۱) (نارامی و له سهر خوۍ):

دووری گرتن له توپړه یی و نارامی نواندن و بهمیچ جوړی هولو
نه دهی دلی خه لك بخه یته نازاره وه، چونکه زور جار توپړه یی کاری
وا دهكات كه دووره له عقل و ناکاری په سهند، له بهر نه وه
په شیمانی له دواو هیه، له بهر نه وه دهبی به سهر توپړه یی زال بین
تاكو نارامی و له سهر خوۍ به دی بهینن.

(۲۲) (رقه بهری نه كړدا):

لی بوردن ته وهری گرنگه بو مړوۀ، دهبی مړوۀ پاکبی پرشته كان له دل
هه لنه گری و چاو پېوښی و نابی له رقی نهم و نهو زیان له خوۍ بدا.

۱ - سورة الحجرات، الآية ۶.

(۲۲) (به خشین و لی بوردن):

چونکه توله کردنه وه هه میسه، تو له کردنه وهی تری به شوینه وهیه، وه هه تا هه تایه له کولی مروۑ نابیته وه، نه مه بهر مانایه نیه که دهس له مالی خوتو مافی خوت هه لگری، به لکو خوای گه وهه فهرمویتی:

﴿أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ﴾^(۱).

به لام سه بارهت به کوشتنه وهی قاتیل خودای گه وهه ده فهرموئی:
﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ أَمَّا أُكْتَبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ
الْحُرِّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ

مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعُ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَنٍ﴾^(۲).
که واته با وه کو مروۑ خاوهن مافیش بیټ، وه تو له کردنه وه هه قی خو ی بیټ، به خشینه که لای خوا په سه ندتره^(۳). له بهر نه وه ته سه ووف به شوینی چاکترین ده گه پری و دهیه وی دنیا خالی بکا له به ده کان، له بهر نه وه ده بی له ههستی ناپه سندی توله سه ندنه وه دهس هه لگری، ته نانهت نه وه ندهی ده کری هه تا نه گه ر مافی خویشی بی، نه که مافی خه لکی تر، له بهر نه وه چاو پوشین په سه ندتره، که واته (به خشین) له نا کاره زور په سه نده کانه.

۱ - سورة المائدة، الآية ۴۵.

۲ - سورة البقرة، الآية ۱۷۸.

۳ - ته سه ووف چی یه ؟ ل ۱۸۷.

(۲۴) (له بهردهوام بوون و سووربوون له سهر به لئین):

ئەم ھەستە، یەکیکە لە گرنگترین و بگرە گەورەترین پیناسە پەسەندەکان، لەبەر ئەوە بوونی بە لئین ھەدیکی گرنگە بۆ بوونی کەسایەتی و پیناسە، جا لە پروگەیی تەسەووفەو ئەمە خالیکی یەکلاکەرەو یە بۆ رێبەر چوو پۆیشتن لە سەر بە لئینی خۆی ھەموو واتا مەزنەکان بە دەست دینێ.

(۲۵) (دیدەن کردن):

دەبی رێبوار ئەم پیناسە یە لە دل و دەروونیا جیگر بکات و بۆ تەسەووف گەلی گرنگە، کە واتای سەرلی دان و بە تەنگ کەسوکار ھاتن دەگەینێ، کە واتە گەیانندن و بەزەیی بەرامبەر ئەوی تر دەگەینێ، وەك (صیلە ی رەحم).

(۲۶) (زۆھد):

گومان لەوە نیە کە (زۆھد) پایە یەکی سەرەکی یە لە رێپرەوی تەسەووف جا بە پێچەوانە ی ئەمە کاتی ھەول دەدری بۆ کوکردنەو و پێکەوێنانی سامان بە رادەیک تەنھا ئامانج لەو دا دەبی، ئەوا بیرکردنەو و ھەرچی لە قەوارە ھەیە بۆ ئەمە تەرخان دەکری، ھەر و ھا دەبی بزانی کە روکاسی و سەرمایە ی ھەلال کاریکی باشە، بە لām (ئەھاك) واتە خۆ ھیلاک کردن و خۆ پرۆکاندن بۆ بە دەست ھێنانی سامان، ئەمەش پێچەوانە ی رەوشت و رەفتاری سۆفیەکانە، لەبەر ئەوە (زۆھد) دەرمانیکە بۆ لەناوبردنی (ئەھاك).

(۲۷) (که م گوتن):

خو تی هه ل نه قولتاندنی شتیک که راسته وخو په یوهندی به
مروقه وه نه بیټ، رهوشتی په سهندی سوفیه کانه، نه وان نه لټن تا
پرسیارت ئی نه کراوه مه ئی، که پرسپارت ئی کرا به نه اندازه ی
پیویست بلئ “چونکه که م ویژی، ده بی دهنگی و بی دهنگی، له وه
وشه به رزه کانی خواناسانه، به لام هه له وه ری و زور بلټی (له غو)
رهوشیکی ناپه سنده و له قورنانشا نه فرینی ئی کراوه و ستایش
کراوه له وان هی خو یانی ئی لانه دهن^(۱).

(۲۸) (قسه ی نه م، لای نه و نه کردن):

نابیت له کاروبارو گوفتاری تر خومان هه لقولینن، نه مه ش
یه کیکه له ناکاره په سنده کان.

(۲۹) (ره خنه ی بنیادنه ر):

پوونه که کاری ره خنه گرتن زور جار کار ده کاته سهر دل و
دهروون و نه شکه نجه ی ئی وه به ردی، به لام نابیت له ره خنه دا نه م
ناکاره بیته ناراه، به لکو ده بی ره خنه دروستکه ربی، به بی رهوش
و دابونه ریتی خو ی، به لام ره خنه گرتن و ناره زایی لای ریښواری
ریږه وی ته سه ووف ناپه سنده و ئی دووره په ریژن.

۱ - ته سه ووف چی یه ؟ ۱۸۷.

(۳۰) (دژى خۇبهزل زانين):

به لای رهوش و ریږهوی سؤفیانهوه ههستی خو بهکهم زانین و
خۇبه هیچ زانین پهسهنده، بهتایبته بهرامبهر گهورهی خودا،
چونکه به لای نهوانه وه خودا هر گهورهیه و بووی باشه و بووی
چاکه، چونکه نیمه خاوهر دهسلات نین، جا هر چهنده به
دهسلات نین، پوژئی دیت نهمینین، لهبر نهوهی گهورهی
(استکبار) بو نهیده نههاتووه، کهسی سهرهتای خاک بیته و
کووتایی هر خاکه.

(۳۱) (شوگری نیعمهت):

نهو بهشهی بهدهست هاتووه پیی شوگر بین، نهوه کاریکی
پهسهنده، و خوای گهوره به شوگر بوون بهش زیاد دهکا، لهبر
نهوه دهفرمووی:

﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ
كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾^(۱).

۱ - سورة إبراهيم، الآية ۷.

(۳۲) (نکران الذات - ایثار):

به‌وه ده‌لین د‌هست له قازانچ وه یان ئاسایشی خوئی هه‌لگرت
له ریی خوش به‌خت کردنی خه‌لکو دابین کردنی خوش به‌ختی و
کامه‌رانی و قازانجی خه‌لکا، ئه‌م خو‌به‌خت کردن و د‌هس له
خو‌شی خو‌ه‌لگرتنه یه‌کیکه له پیناسه په‌سه‌ند و تایبه‌ته‌کانی
په‌په‌روانی ته‌سه‌ووف، خودای گه‌وره ده‌فرمووی:

﴿وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾^(۱).

خوای گه‌وره له ته‌عریفی نه‌نصارا، یان بری له موهاجیریندا که
یارمه‌تی برا موس‌ل‌مانه بی ده‌سه‌ل‌ته‌کانی خو‌یانیان داوه
نه‌فرمووی: (هر چه‌ن خو‌یان ئیحتیاجیان بو به‌و شتانه وه
پن‌ویستیان بو پ‌یان له‌گه‌ل نه‌وه‌شا فه‌زلی برا د‌ینی‌ه‌کانیان نه‌دا
به‌سه‌ری خو‌یاندان)^(۲).

(۳۳) (به‌رگری له هه‌ق):

به‌رگری کردن له هه‌ق پ‌یناس‌ییکی په‌سه‌نده و ده‌روون ئارام
به‌خش ده‌کا، و هه‌ستیکی په‌سه‌نده، له‌به‌ر نه‌وه به‌رگری له هه‌ق
ده‌بی ب‌یته ج‌ین‌شینی تۆمه‌ت له‌م و له‌ودان و خه‌لک تاوانبار کردن.

(۳۴) (واقیعه‌ت):

۱ - سورة الحشر، الآية ۹.

۲ - ته‌سه‌ووف چی یه ؟ ل ۱۸۸.

واقع بینى دهگه یه نى، بهواتا له بهرام بهر هه ق هه موو شتى
ده وه ستنى و ده بى خو مان به ده سته وه بده ين.

(۳۵) (گهرم و گوپى له خوا په رستى):

به ردهوام بوون له سهر خوا په رستى و په رستش گهرم و گوپى هه روا
به پیناسه ی په سهندى گرنه دهرمیردرى و بوونى زور پیوسته.

(۳۶) (واقع بینى):

هه ق دان به گوفتار و کردارى خه لك به و جوړه ی كه هه ل نه گرى
نه زياد نه كه م^(۱).

(۳۷) (پاكى دهر وون و پاكيى):

پاك كردنه وه ی هه موو ناخ هه رچه نده نه مه له گه ل پیناسه كانى تر
یهك ده گرى ته وه، به لام بوونى چ وهك رینكا و چ وهك نامانچ گرنه.

(۳۸) (چه يادارى):

رى هه لگرتن له سهر تيك نه دانى دا به گرنه گه كان له سهر
په رستش و كه سايه تى.

(۱) هه مان سه رچا وه ی پيشوو، ل ۱۸۹ .

(۳۹) (تهوهککول)؛

پشت بهستن به جوړی که تیایدا به تهواوی پروامان پی هیه.
گهلی پیناسه‌ی تره‌ن، چ ناپه‌سه‌ند و چ په‌سه‌ند، به‌لام خالی
گرنگ تیایدا جی نشین کردنه له‌ناو د‌روون.

علم اليقين ، عين اليقين ، حق اليقين

تەسەووف جیهانیکی گەئى فراوانە، گوزارشتە روحیەکان بەجۆرى تیايدا قوول بۆتەو، کە هاوشیوہى بەدى ناکریت، ئەم زاراوانەى وەك (علم اليقين) و (عين اليقين) و (حق اليقين) دەتوانین بڵێن تەنھا تاییبەتن بە تەسەووف، بۆخۆیان مەغزای سەرپەخۆ بەدەستەو دەدەن، بەو پێیەى تەسەووف لە جیهانی روحیدا دایە و گۆرەپانیکی فرەوانى گرتووە، لەبەر ئەمە گوزارشتەکانى پابەندە بە باوەر تیايدا، کە ئەمەش قوناغیکە نابێت نەك ھەر فرامۆشى بکەین، بگرە بۆخۆی لەسەر ئەمە پابەندە و کشاو، جا لەم زاراوانە، بەر لەھەر شتێک دەبى بزائین ئەمانە بە تەنھا گوزارشتى دیکە دەدەن بە دەستەو، بەلام ئایا لە جیهانى تەسەووف بە تەنھا چ گوزارشت ئى دەکەن؟! چ جیاوازییەکی لەگەڵ دەرەوہى خۆى - تەسەووف - ھەیە؟! بە یەكەوہ چ گوزارشتێک بەدەستەو دەدەن؟! پەيوەندییان بە باوەرپەرەوہ چى یە؟! چ رپرەویک وینە دەکیشن؟! چۆن پلەیان دەست نیشان دەکەین؟! ئایا ھەر لەناو تەسەووف رەسم دەکیشن یاخود لە دەرەوہى تەسەووف گوزارشت و بابەتیان ھەن؟!!

بەر لەوەی بچینه نیو ئەم پرسیارانەو، ئەم زاراوانە بوخۆیان دەمیکە لە سروشتدا هەن، بەر لەوەی ھۆشی مڕۆڤ پەیان پێ ببات، بەلام کاتیەک کە بوو پرېباز و رینگەیکە گرنک، بنگومان زۆر کاردانەوێ ئیجابی بەخۆوە دی و بوو قوناغیکى کاریگەر لە میژووی مرقایەتی دا و پەگەزى پەرەسەندن و گەشەسەندن و شارستانی بەخۆوەدی، لەبەر ئەمانە چ (علم) و چ (عین) و چ (حق) و چ (یقین) چەقیکی دیاریکراویان هەیه، ئەم چەقەش لە ھەر زانست و بواریکدا بارێکی چەسپاو پێکدینى و ناکرێ لەوبارەدا جودا بکریتەو و ئی دور بکەوێتەو، بەلام نیشان دانی بە چەندەھا ھونەرکاری و قولبۆونەو تیایدا کاریگەر بارى گوزارشتەکان فرەواتر دەکات، جا ئەم زاراوانەش وە نەبێ ھەموویان لە یەك کێلگەدا بوونیان ھەبێ، بگرە بۆ خۆیان چەندان کێلگەیان داگیر کردووە و بەپێی میژو گەشەیان سەندووە و نەشونمایان کردووە، بەلام پوانگە و دیدى ھەر یەك لە گوزارشتەکان دەست نیشانی بارى زاراوەکان بە گشتى و تایبەتی دەکا، ئەم سەرنجانەش بەر لە ئاماژە پێدان و خستە پوویان گە ئی پێویست.

(علم اليقين) و (عین اليقين) و (حق اليقين) پلەى باوەڕن لە جیھانى تەسەووفدا، بەواتا لە ھەر یەکیاندا دەتوانین دەست نیشانی پلەى باوەڕ (ئیمان) تیايدا بکەین و لەم پوانگەو پێناسى ئەو زانستە بکەین کە لیوێ چەمکی گرتووە، بەواتا پەڕینەو لە چەمکیکەو بۆ چەمکیکى تر، چونکە ئەم زاراوانە بوخۆیان چەمکیکى فرەوان، خاوەن یەکەى خۆیان و گوزارشتەکانیان بە توندوتۆلى دەپاریزن، لەلایەکی ترەو رێرەو تەسەووف دەست

نیشان ده‌کن که له‌نیوان هەر چه‌مکیدا پردیکی مه‌عنه‌وی هاتوته
 ئاراو که به‌هوی تیکۆشان له‌لایه‌ک و به‌هوی بیر ئی کردنه‌وه له‌ ژیر
 ئەم سه‌قفه‌دا له‌لایه‌کی تر دروست بووه، جا پیناساندنی ئەم ریزه‌وه
 له‌ ناوه‌وه‌ی ته‌سه‌ووفدا ئاماژه‌ی پیدراوه و بزاڤه‌کان له‌ ناوه‌وه‌دان،
 به‌وپییه له‌ ده‌ره‌وه‌دا رهنگدانه‌وه‌یان که‌متر ده‌بی، له‌لایه‌کی تره‌وه
 ئەگەر پهل بو ده‌ره‌وه به‌اوین ده‌گه‌ینه ئه‌و مه‌به‌سته له‌ کویدا
 جیاوازی چه‌مکه‌کان له‌گه‌ل زانسته‌کانی تردا ده‌که‌وێته‌وه!!!،
 بیگومان زانایان له‌م چه‌مکانه‌یان به‌ر له‌ ته‌سه‌ووفی ئیسلامی ڕاڤه
 کردووه، به‌لام خودی جیهانی ته‌سه‌ووف ره‌ه‌ندیکی تری پی
 ده‌دات، که پیناساندنی تایبه‌تمه‌ندی به‌ره‌مه‌دی، له‌م سه‌روبه‌نده
 دا ئەم جیاوازیانه‌مان بو ده‌ره‌که‌وی به‌ تایبه‌تی له‌گه‌ل خودی
 زانست (علم) و له‌گه‌ل خودی (فلسفه)‌دا، چونکه ئەم چه‌مکانه
 چه‌مکی گه‌لێ فره‌وانیان هه‌یه، به‌لام له‌لایه‌که‌وه ده‌بی بزانی
 ته‌سه‌ووف له‌مانه‌دا- له‌م چه‌مکانه‌دا- له‌ قه‌واره‌ی مرو‌ف ناترازی،
 بۆیه له‌ بزافیکی گیانی ده‌کاته‌وه، به‌م شیوه‌یه لایه‌نی ده‌ره‌کی
 ده‌ست نیشان ده‌کری، که له‌ کاتیکدا جیاوازی له‌گه‌ل زانسته‌کان و
 فلسفه‌ دێته ناوه‌وه ده‌کری ئەمه‌ش له‌هه‌مان مه‌به‌ستدا جو‌رو
 شیوازو چه‌ندی‌تی پله‌کان و به‌رزیتی- ته‌سه‌ووف- مان بو
 ده‌ره‌که‌وی، چونکه هه‌مووی ئەمانه به‌یه‌که‌وه به‌ستوته‌وه و
 یه‌کبوونی‌ک که له‌ زانسته‌کان و فلسفه‌ ئه‌وه‌نده به‌ مه‌تینی هه‌رگیز
 ده‌ست ناکه‌وی، سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی به‌ کۆمه‌لێ چه‌مکی تر ده‌وره
 دراوه و خزمه‌ت ده‌کری، که پینگه و مه‌رجی گرنگی بو دروست
 کردووه، له‌لایه‌کی تره‌وه ئەم یه‌کبوونه‌ش خالیکی وه‌رچه‌رخان که

تەسەووف بەھۆی کۆمەلێ چەمکی تر ئەم رێپەرەوی دروست کردووە و کاردانەوێ بەسەر قەوارەیی مەزھەوێ پابەندە، ئەمەش رێپەرەوی گشتی دەست نیشان دەکا، بەو شیوەیە لەم بارانەدا (علم الیقین) و (عین الیقین) و (حق الیقین) هاتنووێ تە کایەو، کە پێگە و مەرجی تەسەووف پێکدێنن لەو پلەیی باوەر لەلایەک و رێپەرەوی ناوخوازی تەسەووف لەلایەک و جیاوازی چەمکەکان لە زانست و فەلسەفە لەلایەک و دواھەمینیان دەورەدانێ بەکۆمەلێ چەمک و یەکیبونی وەک خالێکی وەرچەرخان لەلایەکی ترەو.

لێرەدا چوار چەمک بە تەنھا هەن (علم) و (عین) و (حق) و (الیقین)، بەر لە هەر شتێ (یقین) هەموویان بەیەکەو دەبەستیتەو، لەبەر ئەو (علم) و (عین) و (حق) گوزارشتن لەسەنتەری گشتی دا، کە چەقی گشتی (یقین) کوێان دەکاتەو، و بوخوایان هەر سیکیان (علم) و (عین) و (حق) سەنتەری تایبەتی پێکدێنن.

لەمەو بەر لەم سێ چەمکە دەبێت پێناسەیی (یقین) بکەین، بەگشتی (یقین) چی یە؟! لە جیھانی تەسەووفدا چی دەگەیی؟! (یقین) پێچەوانەیی گومان (شک)، گومان وەک تەمۆژ، بە واکا خودی تەمۆژ نیە، بەلام لە تەمۆژ و تەمۆمان دەچیت، گومان وەک نابینایی، گومان پوون نیە، لە دواي ئەوێ کە روون نیە، نەزانین دەخاتە جەستە و قەوارەیی مەزھ، گومان ئەو گۆرەپانانەن هیچ شتێکی مەزھێ نەگەیشتیوێتی گومان نیوانی نیوانەکانە، رەنگە لە هەموو شوێن و زەمەنێکدا بەشیوازی جودا جودا هەبیت، بەلام یەقین بەواتا دڵنیاایی، بەواتا مەعریفەیی پڕ و کامل و تەواو، لە قورئانی پیرۆزدا دەستەواژەیی (یقین) هاتووە، کە خودای گەورە دەفەرمووی:

﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾^(۱)

شیخی گهوره (محیی الدین بن عربی) (قدس الله سره) ئەم نایەتە شەرح دەکا، پێی وایە قورئانی پیرۆز ئەم واتایە بە دەستەوه دەدات، کە -مولی- بەم ھۆیەوه بەرز دەبێتەوه بۆ مەقاماتی بالا، لەمەوه گومان بەرز دەبێتەوه و پێداگزان نامینی (یقین) دی، ھەرۆک خودای گهوره فەرموویە بە بەرزیتی ئەم شتانه، ئەمانەش قیامەتی بچووکە وەک نمونەیی بەحەق ھیناویەوه لەمەدا بەختەوهی بۆ تۆ تێدایە و دەتپاریزی یاخود کە ریت ون کرد دواى ئەوه کیشەت دیتە ری^(۲).

بەو پێیەى چەقی (یەقین) گشتی یە، بۆیە دەبێ لەم روانگەوه سەیری چەمک زاراوەکانی تریش بکەین، لەبەر ئەوهی مەبەستمان قەوارەى مرۆڤ و لە چوار چۆیەى تەسەووفدا (یەقین) لەباوەر دەرناچیت، بۆیە (یەقین) گەر وجودی ھەبێت، دەبێ دڵەکان پڕ بکا، کەواتە شوینی لە دڵەکان نامینی نیوانی ھەبێت، کە نیوانیش نەما، ئیدی ھەمووی دەبێتە یەک قەوارە، یەک پارچە، لەبەر ئەوه بەھێچ جوړی شتێک نامینی کە درزی بخاتە نیوانیانەوه، (یقین) دڵەکان پڕ دەکا لە پووناکی، ھەمووی شتی بیجگە لەمە بەرپەچ دەداتەوه و دڵەکان پڕ لە شوکوری خودا دەکا و پڕی دەکا لە ترس (خوف) لە خودای گهوره، بۆیە لیکۆلەرانی تەسەووف بە قوولی باسیان لە یەقین کردووه و ھەموو لایەنەکانیان پوون کردۆتەوه، جا لەسەرەتادا

^۱ - سورة الحجر، الآية ۹۹.

^۲ - معجم الألفاظ الصوفية، د. حسن الشرقاوي، ص ۲۸۹.

خودی پیاوان و ئەولیاکان ئی دواون، ئەمەش بەسەرچاوەی بنەرەتی دادەنریت، ئەمانە وا باسیان کردووە (یەقین) بەواتا گرنگی نەدان یاخود کەم گرنگدان بە بەیانی، بەواتا بەیانی لێردا خودی کەلێنیکە ماوەتەو و بەیانی جیبەجی دەبی، چونکە ئەم کەلێنانە بۆ خویان کاتی پر دەبنەو، روونە کە بەهۆی ئارەزووەکانەو پر دەبنەو، بۆیە پر بوونەویان بۆ نێه هەروا لەم رووەو (سەهل بن عبدالله) دەلی: (یەقین لە زیاد بوونی ئیمانە و لە بەدەست هێنانیەتی)^(١).

(یەقین) لە جیهانی تەسەووفدا بەشیکی زۆری وەرگرتووە، ئەگەر بۆ پێناساندنەکان بگەرێنەو گەلی چەمک و پێناسەمان دەست دەکەوی، ئەو تا (ابوعبدالله بن خفیف) دەلی: (یەقین نەینێهەکان بەهۆی ئەحکامی موغیبات بەدەست دینی)^(٢).

(یەقین) پۆلێکە لە ئیمان، کە بەبی (تصدیق) دێتە ئاراو، هەروا دەلێن یەقین زانستی عەمبارکراوە لە دلەکان، ئەمەش لێردا دەست نیشان دەکری، ئایا چۆن عەمبار کراوە؟! ئایا بەهۆی بە دەست هێنان، یاخود بەخشین لەلایەن خودای گەورەو هەروا دەلێن (یەقین) موکاشەفەیه، بەلام زیاتر رێڕەو دەگری، بۆیە (محمد بن الحسین) دەلی: (هەندیکیان دەلێن یەکەم مەقامات مەعرفەیه ئینجا یەقین، پاشان (التصدیق) ئینجا دڵسۆزی (إخلاص) ئینجا گەواهی پاشان قاعەت و ئیمان بەم ناو ریزکراوە، هەمووی ئاماژە

١ - الرسالة القشيرية، ص ١٤١.

٢ - هەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ١٤١.

بهوه ددهن^(۱). بهم پييه دهردهكهوي كه واجباتهكان دواي ئه مه ي زياتر چوويته قولاييانهوه يه كه م باريان خوئي له مه عريفه به خوداي خوئي ددهوژيتهوه و هرگيز مه عريفه دهست ناكهوي ئه گهر مهرجهكاني پيشكهش نه كرين، كه ئه مهش به روانگهي راست و دروست ديته كايهوه، ئينجا كه به لگهكان به دهست كه وتن، بهره بهره لهم جيهانهدا تابش و نور و به صيرت دواي تيكوشاني زور ديته ناو دلهكان و دهست دهكهوي كه لهم قوناغهدا دهكات به (يهقين) ئه مهش چه مك و مه غزا و مه بهستي ئيمهيه، بويه گه وره پياوان و نه ولياكاني ته سه ووف له بابته (يهقين) و (دل) هوه ده لين، حرامه بو دل كه بوئي (يقين) بكا و تيايدا كه واته ده بي دل بوئي يهقين بكا بهره و خوداي گه وره، (يهقين) دلهكان دهكات ه موئكي خوئي و تيايدا ئيمان به ته واوي ده چه سپي و به هوئي (يهقين) هوه خوداي گه وره ده ناسري، له گه ل هه موو نه مانه شي دا (يهقين) پله ي بو دهست نيشانكراوه كه كو مه لي چه مك و مه نزا له خوئي ده گري، تيايدا هه موو بوارهكاني روون دهكات هوه، به گشتي (يهقين) پيچه وانه ي گومان (شك) ه، ئه مهش هه رچونيك بي تيايدا پله پله يي ده بيت ه پيوه ريكي گرنگ، به لام له ته سه ووف گه لي تاي به ته مندي هه ن وابسته ن پيي كه جيهانيكي فره وان دروست دهكات و كو مه لي پيوه مندي ده نيته وه، و به مه حكه مي دروست بوو و چ جاي ئه و ري پره وه مه زنه ي هه يه تي.

۱ - هه مان سه رچاوه ي پيشوو، ل ۱۴۱.

لهباریکي وا دا گهر بهو باسه دا بچين، بهواتا باس له تهسه ووف
و يه قين بکهين، جوړی سهره تا پیناسه کانی تهسه ووف بکهين،
پاشان له گهل نهو هیلانه بدوین، که یه قین له وناویان دا
کیشایه تی، نه مه قورش ده که ویتوه، له بهر نهو له ژیکي هیله
گشتی و تایبه تیه کان، یاخود چهق و که ناره کان ریگه ی باشته و
کو مه لیک تایبه تمه ندی و خاسله تی چاکی هن، له م بارودوخه دا به
رونی له بابته پیناسه ی (یه قین) ده هندی هیلمان دهست نیشان
کرد، له مه دا چوارینه یه ک یاخود چوار لایه ک دروست بوو، که تیایدا
نه مانن (یقین، علم، عین، حق) به جودا هریه که یان پیناسه یه کیان
هن و به زنجیره (یه قین) له هه موویان به شدار ده بی، له وانه
(یه قین) ژیرخانی نه م هاوکیشه مه زنه پیکدینی که نه مانی تر
باری بگوین، به لام هریه که یان خاوهن مرج و پله و پایه و قوناغی
خویانن، له بابته ناساندنی یه قینه وه (شیخ جنید) به دوو وشه
پیناسه ی کردوه و گوتویه تی: (به رز بوونه وهی گومانه)^(۱).

هروه ها که لیکي تر گوتوویانه (یه قین چاوی دلّه)^(۲). لیره دا
ده بی ره چاوی نهو ناستانه بکهين، که پیناسه کانی تییدا هن،
چونکه کاتی به ناساندنیک دیته پیښه وه، که (یه قین)
به رز بوونه وه یه، نه مه ناراسته یه کی دهست نیشان دهکا، نه م
ناراسته یه شی جیگیره و ناگوړیت، نه گوتراوه که نزم بوونه وه
بیټ، چونکه نزم بووه وه، ناماژه ده دا بهو پانتاییه ی که تیایدا تا

۱ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۲۲.

۲ - هه مان سرچاوه ی پیشوو.

زیاتر نزم بیتوه گومان سنووری فرهوان دهبیت، ههروهه که
 (یهقین به چاوی دل) پیناسه کراوه، لیږدهدا سهرهپرای یهقین دهبی
 چه مکی چاو و دل بزنانین، ههروهه له گهل ئه و په یوه نندییه
 هه یانه، دیاره لیږدهدا چاو، ئهرکی چاوی سادهیی نیه، به لکو ئه و
 چاوه یه که دل هه یه تی، جا دهبی چاوی دل چوڼ بیت؟!، به واتا
 ئه و بیناییه دل پیو یستیه تی، دهبی چ نه نینییه که به و چاوه
 بینیی، حه تمه ن ده توانین بلنن له پرووی زه مه نه وه به رز بوونه وه
 گومان زووتر رووده دا، پاشان ئهرکی چاو دروست دهبیت له نا و
 دلدا، لیږدهدا یهقین چاوی دل، ده بینیی، موشاهه ده ده کا، وه
 چاوی تر، ته نها وه زیفه ی وهرگرتووه، ئه م وه زیفه یه ش ئه سله له
 مه سه له کاند، ئه سله بو بینینی راسته قینه.

هه روا (عبدالله) ده لی: (یهقین به یه که گیاندنی نیوانه کانه، لیک
 جودا بوونه وه نیوانی نیوانه کانه). هه رچوڼیک بیت یهقین هه ول
 ده دا بو یه که وهاره، ئه م خاسله ته شی تیدا به دی ده کری، بیگومان
 لیږدهدا مه به ستمان له جیهانی ته سه ووفدایه، ئه ویش به هه موو
 جوړی به ره و یه کبوونی ئه و وهاره یه ده چی، له مه شدا هه موو
 رووه کان ده بینیی و مامه له یان له گهلدا ده کات، بوئه وه ی هه موو
 ریگه کان بگریته بهر که خودای گه وره پیی خوشه.

هه روا (النوری) ده لی: (یهقین، موشاهه ده یه)، (ابن عطاء)
 ده لی: (یهقین به دریزی کات تا کو ئیستا له درایه تی دایه)^(۱).
 که واته رووه که ی تریشی راست دهبیت، به جوړی دهبی تیکو شان و

۱ - هه مان سهرچاره ی پینشو، ل ۱۲۳.

ھەولدان لە ئارادا بێت، ئەگینا سنووری یەقین بەرھە کزبونووە
 دەچیت و تەسک تر دەبیت، ئەمەش تەواوی مەغزای تەسەووف
 دەست نیشان دەکات، لێرەدا پێویستە جووری یەقینەکان دەست
 نیشان کەین، کە ئەمانیش ھەریەکەیان بەزاراوەی خۆی دیتە
 پێشەووە سێ قوناغی لە خوگرتووە، یەقین ئەگەر سەرھەتاکەشی
 ھەرچۆنیک بێت، ئەوا سنووری ئەسلی و راستەقینە لە دل دایە،
 کەواتە وەک دەولەتان کە پایتەختیان ھەیە، وەک ناوەندی ھەموو
 مەسەلەیک سنووری تەواوی یەقین لە دل دایە، لەبەر ئەوە زانیی
 (یەقین) تیایدا سیفەتی رەھایی و دوا خالی ھەیە، بە واتا سیفەتی
 تەواویتی تێدایە، وەک ئەوە نێە بگەریتەو بۆ دووبارەکردنەو، لە
 زانستدا زانییەکان تەنھا لەسەر چاوەستاو دەبن، ھێندە
 قوولاییان نێە ئەوەتا (سەل) دەلی: (یەقین بەواتا موکاشەفە)یە^(۱).
 لەمەو روون دەبیتەو ھاوکات لەگەڵ ھەول و تیکۆشان یەقین رێ
 و رەسمی خۆی دەگری لەو پایەیی ئیمان- باوەر ھەیەتی،
 چونکە ئەولیا و پیاوچاکان گوتویانە ئەگەر پەردە بدۆزیتەو-
 مەبەستی لابی- لەسەر دل دا ئەو یەقین زیاد ناکات، لێرەدا ئەوە
 روون دەبیتەو کە یەقین تەنھا جاریک دەگات بە پلە رەھایی و
 تەواویتی لەمەو سنووری ھەیە، کە تەواو دەگا، لەلایەکی ترەو
 بۆ خۆی یەقینی پەیدا کردووە، دەبی لەو ھەموو بارەدا پێویستی
 پی ھەبی جەختی لەسەر بکریتەو، ئەمەش ئەوە دەردەخا
 قوناغەکان ھەموویان لەیەک زنجیرەدان و یەکتەری تەواو دەکەن.

۱ - ھەمان سەرچاوەی پێشوو.

شیخ (جنیدی به غدادی) دهلی: (یهقین نارامبوونی زانسته، که هه‌ئناگیردری و ته‌حویل نا‌کا و نا‌گوپی)^(۱). که‌واته یه‌قین جیهانی‌که دوور له‌مانه، ره‌نگبی ئه‌مانه له دهره‌وه‌ی گومانیش دا هه‌بن، به‌لام به‌لای (جنید)‌وه ته‌نها (دژی گومان) کافی نیه بۆ ئه‌وه‌ی ته‌واوی یه‌قین بناسین، به‌لکو یه‌قین نارام بوون له خو‌ده‌گری و تیایدا گو‌پانکاری روونادا، مه‌غزای ئه‌مه له فره‌وانیه‌تیه‌وه د‌ه‌ست پی ده‌کا، چونکه ده‌شی دوور له گومان گو‌پانکاری رووبدا، یا ته‌حویل یاخود هه‌لگیران، هه‌روه‌ها ده‌شی به‌هۆی گومانه‌وه ئه‌مانه رووبده‌ن، له‌به‌ر ئه‌وه بوونی یه‌قین له‌م باره‌وه به مه‌غزای فره‌وان ده‌وره‌دراوه و به‌ره‌و خودای گه‌وره ده‌چی.

یه‌قین به‌هۆی (مکاشفه) له‌وه‌دایه که به‌ده‌رده‌که‌وی به‌زیکره‌وه خو‌ی نیشان ده‌دا و پیش ده‌که‌وی تا‌کو ده‌گات به‌چه‌سپاندن، ئه‌مه‌ش راسته‌قینه‌یی ئیمان به‌ده‌رده‌خا، که یه‌قین ته‌نها له‌نیو ئه‌م چوارینه‌دا (الیقین، علم، عین، حق) دا ناوه‌ستین، بگره به‌ره‌و مه‌زنیتی ئه‌و په‌یوه‌ندیانه ده‌چین له گه‌ردووندا که دیار ده‌کان، مه‌سه‌له‌کان هه‌یانه، ئه‌مه‌ش دیاره له‌بابه‌تی ته‌سه‌روف ناوه‌ندیکی گه‌وره پیکدینی، ئه‌وه‌تا له‌م هاو‌کیشه‌یه بۆمان ده‌رکه‌ون رۆلی (مکاشفه) که له‌چ کاتیکدایه له‌تیکۆشانی ته‌سه‌روف ده‌رده‌که‌وی، هه‌روه‌ها چه‌ندان زا‌راوه و حال و مه‌سه‌له‌ی تر له‌م نیوه‌نده‌دا یه‌کانگیر ده‌بنه‌وه و به‌ره‌ویه‌ک ئامانج ده‌چن ئه‌میش له‌پیناو خودای گه‌وره‌دا.

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۴۲.

شیخ (ابوبکر الوراق) دهلی: (یهقین مولکداری دلّه، و به نهوهوه
 ئیمان کهمال دهبی و به یهقینهوه خودای گهوره دهناسری و به
 عهقلیش عهقل لهبارهی خودای گهوره)^(۱).

لیردها پلهی یهقین دهناسینهوه بهجوری تیایدا به تهواوی
 دهسهلاتی بهسەر دلدا بشکی، نهه له تیکووشان و ناراستیهک
 دهستی پیکردوه، بهواتا لهخووه بویهک نههاتون، مهگر دهبی
 لهویدا یهقین بدوژزیتوه و لهویدا تهواوی دهسهلاتی کار پی بکا،
 نههش جیهانیکی خاوهن ئیراده و پاشان بهرو دورتر له ئیرادهیه
 و بینین دهست پی دهکا، چونکه کهمال بوونی ئیمان بو ههموو،
 سهراپا تاکهکان نههاتوه، لیردها رووبهروی گرفتی نهوه دهبینوه
 که حهتمن جیاوازی هیه له نیوان ئیمانی تاکهکان له کۆمهلگادا له
 سنووری شهریهتدا، کهواته مهبهستمان ناو جیهانی ئیمانه،
 دیاریشه لهسی لاوه بهم پیناسهیه وهسف کراوه و ئاماژه پندراوه،
 نهویش لهنیوان (دل و ئیمان و ناسین)دایه، نههش ههریهکیان
 ریژهویکی له جیهان و زانستی تهسهووف داگیرکردوه.

ههروا گوتراوه که (ئهگهر عهبد راستیهکانی یهقین تهواو بکا، نهوا
 بهلا لهلای دهبیته نیعمهت و رهخاء دهبیته موسیبهت)^(۲). یهقین لهناو
 خودی راستیهکان دا بهدهست دهکهوی و له دهرهوهی نههدا مایه
 پووچ دهردهچی و هیچ ئهرزش و بههایهکی نابیت، جا لهمهوه بوونی
 یهقین کار له ههلوستهکان دهکا و نهوهی دیته ریگا بهرو حالهتیکی

۱ - ههمان سهراچاوهی پیشوو، ل ۴۳.

۲ - الرسالة القشیریة، ص ۴۳.

دیکه‌ی دېبا ئه‌وه‌تا به‌لا دېبى به نيعمه‌ت، مه‌به‌ست له‌مه‌دا ئه‌وه‌يه
ئيراده‌کان له دهره‌وه‌ی مروؤ دا راسته مروؤ يه‌قيني هه‌يه، به‌لام له ژيړ
سينه‌بري خودای گه‌وره‌دا چرو د‌کا و ناواخنه‌کانيش له‌لای نه‌ودا
ده‌ريڼ، نه‌گه‌رنا جيهان چ مانايه‌کی هه‌يه؟!!!.

به‌گشتي له‌بابه‌ت پيښاسه‌ی خودی (يه‌قين) دا، ئه‌وه‌مان لا
دهرکه‌وت که له چ ئاستيک دايه، چ روانگه‌يه‌کی هه‌يه، بوچی
تيکوژشان و هه‌ولدانیک ديته‌کايه‌وه، ليړه‌وه دېبى له‌م زنجيره واتا
چوارينه‌دا (اليقين، علم، عين، حق) دا هر هه‌موومان بناسين،
پاشان به‌راوردیکی ووردیان بکه‌ين، له‌به‌ر ئه‌وه يه‌قين زوړبه‌ی
بواره‌که پيکديڼى بويه به‌ کونو که‌له‌به‌ره‌کانی دا چووين،
ليړه‌شه‌وه روو ده‌که‌ينه (عيم) چ له دهره‌وه‌ی زانستي ته‌سه‌ووف
و چ روانگه‌ی ئه‌وليا و پياوچاکان و ئه‌وه‌نده کاری به‌سه‌ر قه‌واره‌ی
مروؤ دا هه‌يه، له‌به‌ر ئه‌وه هه‌لوه‌سته له‌سه‌ر پيښاساندنی ئه‌مانه
ده‌که‌ين، بوئه‌وه‌ی له‌تاو خوځيان دا بيانناسين، پاشان په‌يوه‌ندی
نيوانيان پاشان په‌يوه‌ندی هه‌موويان له هاوکیشه‌يه‌کدا بخه‌ينه
روو بو ئه‌وه‌ی له‌مه‌زنيتی زانستي ته‌سه‌ووف بگه‌ين، که ئه‌م
دهره‌نجامه گه‌وران‌ه‌ی ئی که‌وتوته‌وه.

زانست به‌گشتي گه‌ئى واتای له خو گرتووه، ليړه‌دا مه‌به‌ستمان
له (علم)ه، چونکه پيښاسيک ده‌دا به زاراوه‌کانی تر، له‌به‌ر ئه‌وه
(علم) واتاکانی له زوړ ئاستدان، وه‌ک روونه ئه‌م واتايانه هيلى
ئاسويی و ستوونيان هه‌يه، واتای زانست - علم - له بازنه‌ی
هه‌ستدا، ئه‌وه‌تا ده‌ليی (شته‌که‌م زانی) يا (شته‌که‌م ناسی) ئه‌م واتا
ساکاره ده‌زانين که بازنه‌ی هه‌سته، به‌واتا نيشانه‌کانيم ناسی و له

یه کهم جودا کردنه وه، له بهر ئه وه دژی (علم) ئه وا (نه زانینه)، له (علم) یش دا فرمانی ره ها نیه، به واتا ناتوانین به ته وای بیچه سپین و به ته وای ره تی کهینه وه.

به لای سؤفیه کان و زانستی ته سه ووه وه (علم) بریتی یه له دوو جۆری (علم) یه که میان (که سبی) به دهست هاتوو، ئه ویش له ریی ههول و تیکۆشان و ماندوو بوون، به دهست دی، دوو میان (علم وهبی) یه به واتا پیی به خشراوه، که به هۆی ئه م (علم) وه رگراوه ئه سل و به شیان لیک ده ناسرینه وه، (علم وهبی) ئه وه یه که خودای گه وه ده یه ویته دل و ده ییته زانست به واتا (علم) و له مه مان کاتدا ده ییته زانا (عالم) و له مه مان کاتدا ده ییت به زانراو (معلوم) که واته (علم وهبی) له ئاستیکی بهرز و فره وان دایه، ئه ویش به لایانه وه به (مه عریفه) ناو ده بریت، چونکه ناو سینه وه ی شته کان له یه ک باز نه دا تیکه ل بوون و یه کتری نیشان ده دن، له مه وه زانایان و گه وه پیاوانی ته سه ووه ده لێن زانست مه عریفه و مه عریفه ش زانسته و هه موو که سیکی که عالیم بی به خودای گه وه ئه وا عارفه و هه روا هه موو عالمیک عارفه، ئه وه تا له بابته مه عریفه وه ئه و سیفه ته ناسراوه که ناسینی به ناو و سیفه ته کانی خودای گه وه هه بی ئینجا خودای گه وه له مامه له کردنی دا به وای پی بکا و پاشان ئاکاره نا په سه نه ده کانی به سرتته وه به هه میشه یی^(۱). پاشان به ره و ئه م دونیا یه هه نگاو بنی، به مه وه (علم وهبی) پیی ده به خشری، له بهر ئه وه مه عریفه به خودای گه وه به دهست هی نانی به خشینه له خودای

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۲۴۲.

گهورهوه، ئهوهى مهعريفه زياد بكا شان و شكوى زياتر دهبي، چونكه مهعريفه ئارامى به دل و ناوهوه دهبهخشى لهبهر ئهوه چهند مهعريفه زياتر بي، هينده ئارامى زياتر دهبي.

عيلمى بهدهستهاتوو له ريگهه گهيشتن به مهعريفهيهك دهبي كه بههوى عهقلهوه ديته ئاراوه، بهواتا مهعريفهيهك ياخود زانستىك بههويهوه دهگهين به شهريعت و دهتوانين حوكمى پى بدهين بو ئهوهى لايهنهكان جودا بكهينهوه، له ژير سيئبهري شهريعت، پيوسته بو جوداكردنهوهى حهلال و حهرام، ياخود بو فهركان به چاكه و نههه له خراپه كردن، بهلام (علم الوهيه) كه ناودهبريت به (اللدى) لهناو خويدا دابهش دهكرت و دهبيت به پله كه ئهه پلانهش ئاماژه جوړ و نيشانهكان دهكن، لهبهر ئهوه يا دهبي سروش - وحى - بيت، كه تهها ئاماژه به پيغهمبهران دهكات و تايبهته بهوان ياخود دهبيت بههره - الهام - بيت و ئاماژه بكات به پيغهمبهران و ئهولياكان، ئهويش له قورئاندا هاتوو، ئهوهتا خوداي گهوره دهفهرمووى: ﴿لَحْنُ نَعْلَمُهُمْ﴾^(١)، مهروهه دهفهرمووى: ﴿وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعِلْمُونَ﴾^(٢)، لهمهوه دهگهينه ئهه ئهناهمهه كه سهراوهه ئهسله (علم) له كويدايه!! راسته مروف بيركردنهوهه هيه و ههول دهوات دهووبهري كووتبول بكات و بهروه پيشكهوتن بهروا، بهلام ئايا چ دهسهلاتيك نهههه پى بهخشيوه!! ليرهه دهگهينه ئهوهه كه خوداي گهوره ئهه

١ - سورة التوبة، الآية ١٠١.

٢ - سورة العنكبوت، الآية ٤٣.

دهسه لاتهی پی به خشیوه، جا گمر زیاتر بگمرین، ده توانین بهدوای
 نهو زانستهوه بین که تیایدا خودای گموره داویهتی، پهروهها
 ده فرمووی: ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾^(۱)، یا
 ده فرمووی: ﴿ وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ ﴾^(۲)، یا خود له
 فرمودهی پیغه مبر یوسف (ع) ﴿ عَلَّمَنِي رَبِّي ﴾^(۳)،
 یا خود ده فرمووی: ﴿ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ﴾^(۴)،
 یا نهو تا ده فرمووی: ﴿ وَ عَلَّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا ﴾^(۵)، له
 قورنانی پیورژدا نامارژه به زانست کراوه به هموو جورده کانیوه،
 به تایبتهتی نهو دوو به شه سهره کیه، که یه کیکیان پابهنده به
 بیرکردنهوه و نهزمونی مروّ نهوی تریان پابهنده به به خشین
 له لایهن خودای گموره وه، به خشین له ناوه ودا له دل و دهر وندا
 نه مهش پیویستی بهو یه، به ته واوی په یوه ندی له گهل خودا
 بهیستی و پشت له کو مه لگا و پشت له ناره زووه کان و پشت له
 دونیا بکهی، چونکه نه مانه مروّ له زانستی به خشین دوور
 ده که نه وه.

۱ - سورة فاطر، الآية ۲۸.

۲ - سورة البقرة، الآية، ۳۱.

۳ - سورة يوسف، الآية ۳۷.

۴ - سورة يوسف، الآية ۶.

۵ - سورة الانعام، الآية ۹۱.

له بهر نهوه زانیاری راست و دروست بهوه نه‌لین که‌دان بنیت به سنورداری زانیاری دا، وه بزانیټ که ئاوهز -عه‌قل- وه "عیلم سنوریکي هه‌یه، وه نابی له به‌پړه‌ی خو‌ی زیاتر پی راکیشیت" که‌واته سنوری ئاوهز وه زانیاری ناتوانی له چوارچپوه‌ی "تاقی کردنه‌وه‌ی ماده‌یه‌ی" بټرازیت، وه هه‌رچی که له سنوری روا‌له‌تی ماده‌ی تاقی بکردنه‌وه ده‌رچو ئیتر له وزه‌ی زانیاری و ئاوهز به‌ده‌ره^(۱)، له‌مه‌وه ده‌زانین سه‌رچاوه‌کان جودان، بگره زانسته‌کان دوو سه‌رچاوه‌یان هه‌یه، سه‌رچاوه‌یه‌کیان له‌وه دایه، که سه‌رچاوه‌ی سه‌رچاوه‌کانه، نه‌ویش زانستی به‌خشین - علم الوه‌بی - یه، نه‌ویش تریش سه‌رچاوه‌یه‌که له‌ناو‌خودایه، واته به‌هه‌ول و کوششی جه‌سته‌ی مرو‌ة، به‌هو‌ی یه‌کیک له نه‌ندامه به‌رز و ئالوزه‌کان دیته‌کایه‌وه، په‌پړوی یه‌که‌م نه‌زمونی‌که، هی‌نده بر ناکا به مه‌سه‌له یه‌کلا کراوه‌کان، به‌لکو له سنوریکي تایبه‌تی دا گوزه‌ر ده‌کا، چونکه نه‌توانین بلنن - عیلم - به‌و واتایه‌ی که سنوری دیاریکراوه، له وزه، له ماده، له‌کاروباری پینچ هه‌ست که‌ره‌کان، له ده‌ورو به‌ر و گو‌پړینیان بو هی‌ز له پیشکه‌وتن به‌سه‌ر ئه‌وی تردا ده‌کو‌لیتته‌وه، که‌واته نه‌زمونه‌کانی به پیی ری‌بازیکه له سنووری خو‌یدا ده‌کری، له‌م رووه‌وه چه‌ندان تیوری ئی دیته‌کایه‌وه، به‌لام نه‌زمونی زانستی به‌خشین - العلم الوه‌بی - که لی‌ره‌دا ئیمه مه‌به‌ستمانه نه‌زمونی‌کی روحی یه، تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی ره‌وانی یه، کاری به ماده‌وه نیه، سنوره‌کان ده‌پړی و تیده‌کوشی بو نه‌و

۱ - ته‌سه‌روف چی یه ؟ ل ۶۴.

دیوی ماده، نه‌مه‌ش خودی ته‌سه‌ووف به‌دوای سه‌رچاوه‌ی سه‌رچاوه‌کانه، گوږه‌پانی زانستی به‌ده‌سته‌توو- علم الکسبی- له پیناو مه‌سه‌له‌یه‌کی کاتی دایه، به‌لام گوږه‌پانی گهردشی ته‌سه‌ووف و له‌که‌ون و زه‌وق و روځ و هه‌ستی دهرونی و نیشراقی نوری خوداییدا وه به‌رزتر نه‌فریت^(۱).

له‌بهر نه‌وه‌یه که‌لتوری ته‌سه‌ووف که‌لی جیاوازی له نیوان نه‌م دوو زانسته هیه، بو هه‌موو نه‌مانه دهرده‌که‌وی که باوه‌ر به بوونی خودای گه‌وره مهرجیکی سه‌ره‌کی یه نه‌وه‌تا له باب‌ه‌تی زانستی به‌ده‌سته‌توو، شتی و هاتوته دی، به‌جاری مرو‌فایه‌تی به ته‌واوی به‌ره‌و کاو‌لکاری ده‌بن، باوه‌ر بوون به نی‌سلام ته‌واوی واتای پاکیتی ده‌گریته‌وه و خزمه‌ت به سه‌راپا کو‌مه‌لگا ده‌کات و له‌باری تایبه‌تی دا، کاتی ته‌سه‌ووف نه‌وپوله ده‌گیږی بی‌گومان جیهانی دوو دلی و ناپه‌سه‌ندی دوو ده‌که‌ویته‌وه، دهرگای رووناکی و تاو ده‌گریته‌وه.

دوای دهرکه‌وتنی جوړ و مه‌به‌سته‌کانی زانست، نه‌وه‌ی لی‌ره‌دا ده‌بی روونی بکه‌ینه‌وه که مه‌به‌ستمان له زانست به‌جوړی به‌خشین، چونکه ری‌گای ته‌سه‌ووف ده‌یه‌وی مامه‌له له‌گه‌ل دهروون و قوناغه‌کانی به‌ره‌و خودای گه‌وره بکات، له‌مه‌وه ته‌نها جیهانی په‌سه‌ندی ده‌بینی و لای ده‌بیته‌ گشت جیهان و به‌سه‌ر به‌دییه‌کان و ناپاکه‌کان زال ده‌بیټ، که‌واته زانستی به‌خشین به‌رزین (یه‌قین) له‌ناو دلی مرو‌ف دروست ده‌کات به‌هوی نه‌زموونی روحی یه‌وه، له‌بهر نه‌وه له‌ناو نه‌و بازنه‌ی که یه‌قین دروست ده‌کن و دژ به

۱ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو.

گومان و له کاتیکدا چەندان قوناغیان بریوه، بیگومان بوخویان بهووی زانستی بهخشین-علم الوهیی-یه وه هاتونه ته ئارا.

هەر چۆنیک بیئت دەرگاگان وهک زنجیره وان، بهبی-علم الوهیی-زهحهته دەرگاگانی دیکه بکریتهوه، چونکه هیچ دەرگایهکی تر نیه بو قوناغهکانی تر، بیجگه له-علم الوهیی-که خودای گهوره به تاقیکردنهوهی رهوانی پله پله سهری دهخا تاکو دهگا به پلهیهکی بالا و بهرز، له مهدها هه موو رهگهزهکان، هه موو مه بهستهکان هه رچی ههیه به رهو یهک قهواره دهچی، مروژ هینده تیکهلی روح ده بیئت، هه موویان له بیر ده چیتهوه، به جووری ته نها پاکیتی و ده سه لاته که ی ده مینیتتهوه، له مه وه به رهوه یهک قهواره، یهک رهگهز، یهک مه به سه ته ده چین، هه تا له نیو هه موو یه که کان دا به رهو یهک ده چین و به های قهواره و رهگهز و مه به سه ته نامینی ته نها و ته نها یهک ده مینیتتهوه، ئه م زنجیرانه ش سه ره تا که ی و دەرگای یه که می زانستی بهخشین-علم الوهیی-ه، له بهر ئه وه به سه ره یه قیندا کاریگه ری ده بیئت و گو زارشتی لی ده کات، گو زارشتیک ئه و قوناغه پیکدینی، ئه مه له باریکدا ته نها باس له - علم-کراوه، به لام گه ر بزانی بوخوی له گه ل-یقین-دا وهک له مه وه بهر پیناسمان کرد، ئه و به گو زارشتیکی فره وانه وه دیته ئاراوه، بویه له-علم الیقین-ئاسوینیک پیکدینی، به لام ئه م ئاسه له نیو خویدا هه موو ئه و یه که نه ی هه لگرتوو ده تاکو به ره و ئاسه تیکی تر به روا و ئه مه ش ری به ویکی جه ته یی یه، و ده بیئت روویدا، ئه گه رنا هیچ به هایهک دروست نابیئت، له مه وه ده بی به دوای پیناسیک بگه رین که له نیوان (علم والیقین) هاتوته ئاراوه له ساتیکدا زانسته کان

به خشراون به دل، و له هه مان کاتدا گۆڤه پانی دل به ره و خاویڻ
کره وه دهچی له گومان و نه مانی بۆشاییه کان.

دوای ئه مه قوناغی تر دهست پی دهکا که ته و او بارگاوی
کراوه، ئه ویش (عین الیقین) ه، وهک ئه وهی پینشوو باس کرا،
واتاکان هه مان ئه و واتایانه نین به سادهیی باسیان لیوه بکری،
به لکو گوزارشت له مه سه له رۆحیه کان دهکهن، ئه وهی لیوه دا
رووبه رووی ده بینه وه و جیاوازی له گه ل- علم الیقین- دا ههیه،
ئه ویش ئه وه په یوه ندی عه قل به ناوه وه له مه و دوا ده پچری، به لکو
بۆخوی له نیو مه سه له کان دایه، له مه وه ئه م پرسیاره دیته کایه وه،
نایا عه قلی خۆمان ئیمه ی پی دروست ده کری؟! له مه وه ده سه لاتی
عه قل ده بینسی و بالادهستی (عین الیقین) و قوناغی دواتر
ده رده که وی به ره و خودای مه زن، ریگای ته سه و وف له مانه وه
دهست پی دهکا، زانیارییه کان کامل بوون له گه ل یه قیندا، نایا
ئه مه به سه؟! بیگومان نه خیر، چونکه - علم - له م باره دا (به م
زانینه نه وتری، تیگه یشتن له ریگه ی ناوه زه وه په ی بردن به وهی
که هه لسه و پینه و دروسکه ریگ هه یه له ریگه ی می شک و
لیکدانه وه ی ناوه زه وه)^(۱)، به لام به دل و به گیان بگه یینه باوه ری
راسته قینه ئه مه له سنوری - علم - جو دایه، خۆت ئه و ببینی که
قوناغیک بریوه له قیندا، ئه مه ش قوناغی ناوه راسته، چونکه هیلی
باوه ر لیوه دا که ده کشی به هیتر ده بینت، تا کو به گیان و به دل
بگه یینه باوه ری راسته قینه وه خۆت بیچیژی وه به گیان تامی

۱ - ته سه و وف چی یه ؟ ل ۵۶.

بكهی، وه (إطمئنان) دلنیاپی دهروونی بهدهست بیتریت، وه نهم به دهست هینانی باوهپی تهواوه به خودا، بویه لهم ریگایهوه دهست نه‌دات، چونکه خودا خوئی نه‌یه‌وی، چونکه به‌گرتنه‌به‌ری نه‌و ریگه تایبه‌ته، ریگهی (مه‌عنه‌ویات) مروؤ نه‌ونده پاک نه‌بیته‌وه نه‌گاته راده‌ییک شیاوی نه‌وه نه‌بیته‌ خوای گه‌وره له ریگهی (موکاشه‌فه) کشف و درخستن یان موشاهه‌ده، چاوپیکه‌وتن به‌چاوی دهرون چاوی به‌صیره‌ت، یان ئیشراق دره‌وشانه‌وهی نوری خوا له دهروونا، باوه‌په‌که‌ی بیته‌ باوه‌پیکي (عين اليقين)^(۱)، له‌مه‌وه پیناسه‌کانیش به‌ره‌و نه‌وه ده‌چن که دواي به‌رزبونه‌وهی گومان، نه‌وا (موشاهه‌ده) دیته‌کایه‌وه له ساتیکا باوه‌پ و قوناغی زوری بریوه و به‌هیز بووه، چونکه ده‌رگای زانیاریه‌کان له‌چاوی ئاسایی تیپه‌پی کردووه و به‌ره‌و دل چوون، له‌مه‌وه چوونی به‌ره‌و دل، به‌واتا زانیاریه‌کان ته‌نها له‌ناو دل دا بو -یه‌قین- ده‌گه‌پیته‌وه، مه‌روا یه‌قین که گۆره‌پانی دل داگیر ده‌کا و خوئی ده‌بی به‌و گۆره‌پانه، نه‌وا یه‌قین ده‌بیته‌ چاوی دل^(۲).

لیزه‌دا رووبه‌رووی دوو زاراوه‌ی تر ده‌بینه‌وه ئه‌ویش (مکاشفه) و (مشاهده‌)یه، مه‌رچوئیک نه‌مانه له خودی-عين اليقين- گوزارشت لیکراون و له هه‌مان کاتیشدا، سه‌ربه‌خو هه‌ن، به‌لام له‌باری سه‌ربه‌خوئی دا، ئه‌ویش به‌پیی پایه و قوناغ هه‌ن، که تیایدا سه‌ره‌تا (المحاضرة - ئاماده‌گی)یه و پاشان (مکاشفه) و له

۱ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پینشو، ل ۵۶ و ۵۵.

۲ - التعرف لمذهب اهل التصوف، ص ۱۲۳.

کۆتاییدا (مشاهده) دیت، دیاره له زۆر باردا گوزارشتهکان هه مان
 واتایان ههیه و دهکری کهمی جیاوازی له نێوانیان هه بیته، یاخود
 به هاو واتایی لای ئی بکریتهوه، له مه دا بابتهی (المحاضرة)
 ئامادهگی دله و دهبی ساز و ئامادهبی، که دهبی سه لماندنه کان له
 ئارادابی، به لام بو (مکاشفه) وه ک قوناغ و پاشان موشاهه ده
 (المشاهده) دیاره له موکاشفه (المکاشفه) دل نه وهی بو
 دۆزراوه ته وه که چی هه قه ۱۱۱، پێویست به سه لماندن نیه، تیایدا
 رابمینی، به لام (مشاهده) که ئیمه له گه ل موکاشفه پێویستیمان
 پێیه تی، نه وه تا قوناغیکی بریوه، له پیناو نه وهی شوینی
 گوڤه پانی دل به ته وای روو له وه بکا که - عین الیقین - پینی داوه،
 له مه وه پلهی بهرز دیته ئاراوه که له ریگهی بینایی دل، له ریگهی
 به صیره تدا شته کان پینی دهگا، له م قوناغه دا فره مانه کان جودا
 ناکرینه وه، له موشاهه ده دا به ته وای گومان روو له هه لدیر دهکا
 و شوینه واری نامینی، نه ک هه ر ئه مه به لکو بوونی له دل دا
 ده سبریته وه له مه وه یه که م موشاهه ده یه قین زیاد دهکا، خودی
 یه قین فره وان دهبی و ده کشی، ئه مه ش به دوا ی نه و دیوی په رده
 ده بیته که بو ی (که شف) ده بیته، جا نه گه ر به هو ی سولتان
 زیکره وه به ده ستهی هینا دوا ی موکاشفه به ره و قوناغی به رزتر
 ده چیت که تیایدا، - عین الیقین - به یه که وه ده به سته یته وه و
 یه که یه کی گه ره ی ئی دروست دهکا و به ته وای قوناغ ده کشی.

دهبی بزانیډ دروست بوونی بهصیرت، بهمانای چاوی دل
 هیڼده ناسان نیه، تیکۆشان و ههولئ روحي دهوی که دهبیټ،
 بوونی ههق دواي قوناغهکان بهبی تاریکی ههبی و دهبی له سهکۆ
 و لوتکهیدا بدهروشیتهوه، کهواته بوونی ههق لهگهل ون بوونی
 ساحیبی نامادهگی -المحاضرة- به نایهتهکان پابهنده، ههروهها
 خاوهنی موکاشهفه دلخۆشه به سیفاتهکان، ههروا خاوهنی
 موشاههده مهعریفهکهی دهیسریتهوه^(١)، لهمهوه دل و دهروون پر
 دهبی له نور و دروشانهوه بۆ نهوهی بگات به موشاههده و لهگهل
 ههق دا رهگهزهکان، مهبهستهکان، قهوارهکان به یهک بیینی
 بهچاوی دل -بهصیرت- لهمهوه دهبی نوری بالآ و درهوشانه و
 ئیشراق تهواوی دلی بگری، بهبی نهوهی ساتیک پهرده پۆش بی و
 هیچ دابرائیک ههبیټ، بهجۆری نهک تهنها له شهودا نهمه له
 ئارادابی، بهلکو لهبهروژیش بیتهکایهوه تهواوی قهواره
 بگریتهوه، کهواته درهوشانهوه و نور شهو و روژی بهیهکهوه
 بههستیتهوه، بهواتا به روژ درهوشانهوه و ئیشراق تیشکهکانی
 خۆر خهرق بکا، نهمه چ مهزنیټی بهرزییکه، که دل تیایدا یهقین
 هیڼده سهربکا، و به تهواوی ههمووساتهکان درهوشانهوه ههبی
 بهبی پچران کهواته چهشتنی رههاو پر دیته ناراه و به ههموو
 ساتهکان گوزهر دهکا، له قوناغیکدایه، یهکبوونی بهصیرت و
 یهقین کاریگری مهزنی ههبووه، که کاتی له تیشکی خۆردا و به
 روژ گوزهر دهکا، ههروا له دل دا به تهواوی چهشه راستهقینه
 دهبهخشئ، لهمهوه نهوهیان هونیوهتهوه:

١ - الرسالة القشيرية، ص ٦٧.

لیلی بوجهک مشرق وظلامه فی الناس ساری
والناس فی سدف الظلا م ونحن فی ضوء النهار^(۱)

ئەو تا شاتەکان چلۆن دیارن لە بابەت درەوشانەو، کە شەوان بەپەروی دا رووناکەو تاوی تەواو نابێ و راستەقینە، کەچی تاریکی بەسەر خەڵکیدا دەپوا و دەکشی، هەروا بەپۆژی رووناکیشدا خەڵکی لە تاریکی دا نقوم بوون، چونکە تاریکی شەو مادی یە و تاریکی رۆژ باریکی مەعنەوی وەردەگریت.

بەم شیوەیە باوەڕ لە رێگەی قوڵایی یە لە ناوەوەی مڕۆڤ دادەمەزری و بەدوای راستەقینە دەگەڕێ و پاشان بەچاوی دل - بەصیرت - دەیدۆزێتەو، باوەڕ (لە رێگەی هەستی دەروونی یەو، هەروەکو وتان دینو چەشتنی دەروونی، واتە لە موشاھەدە زەوق کە بەرھەمی "نیشراق" واتە تابشی نوری خوداوەندییە، کە ئەم جۆرە باوەڕ، هەروەکو وتان باوەڕی رێپەوی تەسەووف^(۲)).

ئەو رێپەوێ گوزارشتەکانی بە پتەوی دروست کردووە، لەمەو بەھۆی بەصیرت، و هەروا موشاھەدەو، ئیتەر (ئیمانی شەھودی) دروست دەبێ، چونکە بۆ خۆی ئیمانی تەقلیدی لە کۆمەڵگا بوونی ھەیە، ئەمانەش ئەو موسلمانانەن کە رێپەوێ سۆفیەتی یان گرتبێتە بەر، (ئیمانی تەقلیدی) زیاتر بەبێ عورف و داب و نەریت دەست پێ دەکا و پاشان دەچێتە قوڵایی ئیمانەو،

۱ - ھەمان سەرچاوەی پێشوو، ل ۶۸.

۲ - تەسەووف چی یە؟ ل ۶۹ - ۷۰.

به لām عورف ههروهك هیللی گشتی ده مینیتتهوه، به لām ئیمانی
 ئیستدلالی له ریگهی ئاوهزهو بههوی پینچ ههسته کانهوهیه که
 دهبی په پیرهوی بکا له شهریهت به ریگهی - ظاهر-ی، له بهر نهوه
 په پیرهوی کردنه له شهرع به شیوهی - دهرهکی - به لām ئیمانی
 شهودی له قولایی دهروونهوه ساز دهبی و داده مه زری و بههوی
 به صیرهت له ریگهی یه قین گوڤه پان له ناو دندا دروست دهکا، له بهر
 نهوه ئهم باوهر دهین و مهزه کردنی ناخ و دهروونه، له مهوه بههوی
 په پیرهو کردنی له شهریهت به ریگهی - باطن - دا دهریت، به واتا
 حهقیقهتی په پیرهو کردن له ئایینی ئیسلام دا له ریگهی ته ریهت،
 بو گه یشتن به حهقیقهت بهو پییهی موشاهده باریکی گرنه و
 کاریگر له - عین الیقین - دروست دهکا، گه ئی له نهولیاکان و
 پیاوانی ته سهووف موشاهده بهرامبه (عین) داده نین، که دواي
 دانیایی دیته کایهوه و له پیناو تابش و نوری خوداوه ند
 تیده کوژی، له مهوه (بیگومان بنه پرتی باوهر له ته سهووفی
 ئیسلامیدا ئایینی (ئیسلامه) باوهر کردن به تاکو ته نیای خود، "به
 یه کتا په رستی - توحید" باوهر به "ریسالت" واته به په یام
 هاوردنی په یامبهر له لای خوداوه، ئه نجام دانی فره زه کان به
 ریکوپیکی، وه دهرنه چوون له چوارچیوهی "شهریهت"،
 وه لانه دان له ریرهوی مهردایهتی و پیاوهتی و پیاوچاکی، وه
 هه مو رهوشتیکی په سهند، وه به کورتی به "فاهر وباگن" واته به
 ناشکرا و به نهینی، په پیرهوی کردن له دهستوراتی قورئان وه
 په یامبهر، له لایه نی موقه هه ره گه وره کانی ریرهوی ته سهووف
 بو مانی دهرنه خه ن که ته سهووف ریرهویکی راسته قینهی ئیسلامه،

به لām نهك ههر به رواهت وه "قاهر" به لكو له كانگای دلیشهوه، وه به په نامه کی، ئه ویش بۆ نزیکیوونهوه له خوا، ههرهكو وتمان بۆ گه یشتن به پله ی (عين اليقين)، (حق اليقين) وه بۆ به دیه یانی دهستوراتی قورپان... لهو ئایه تانه ی بونه ته سه رچاوه ی ته سه ووف، ههرهكو په یامبه ر ئه فهرمو ی: (أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ)^(۱) واته: ئیحسان به وه ئه لێن: خوا جوړیك بپه رستیت وهكو ئه وه ی كه چاوت لییه تی ئه گه ر تو چاوت له و نیه ئه و چاوی له تو یه، جا به مه ئه لێن مه قامی ئیحسان^(۲).

به م جوړه (عين اليقين) له خودی زانستی ته سه ووف به گشتی سه رباری قوناغی کی نو ی، ره وشتی کی نو ی پیکدی نی، چونكه له وده له دل دا هه روا له باری باوه ردا، هه روا له گه ل یه قین ته وای مه غزا کانی خو ی دروست ده کاته وه، ئه وه ش وهك باس مان کرد به و ریگه گرتیه به ره هاتو ته کایه وه، له و گوړه پانه هاتو ته کایه وه، كه گوزار شته كان به راسته قینه یی دروست بوونه ته وه دوا ی ئه وه ی ئه م قوناغه ده گاته باری ره های ی و باوه ری شه و دی دروست ده کا، ئه وای پی ده نیینه قوناغی کی تر، كه به رزترین قوناغه له م باره دا، ئه ویش (حق اليقين)، به لām به ر له وه ی باسی ئه م قوناغه بکه ین، و هیله گشتی یه کانی زیاتر بناسین، به تایبه تی له باره ی ره وشی (علم اليقين وعین اليقين وحق اليقين) دا، ده بی به تنه ا لایه كه له هه ق - حق - بکه ینه وه.

۱ - صحيح البخاري، ر: ۵۰، كتاب الإيمان، باب سؤال جبريل النبي (ﷺ) عن الإيمان والإسلام والإحسان. صحيح مسلم، ر: ۹۹، كتاب الإيمان، باب الإسلام ما هو؟.

۲ - ته سه ووف چی یه ؟ ل ۶۰ - ۶۱.

وهك گوتمان (عين اليقين) بههوى (بهصيرت) له (علم الوهبي) هاتوته دى، كه بههوى تيكوشان و تيروانين به دست هاتوه، تيايدا (الابصار) رولى سهرهكى ههيه، زوربهى پيشهوايانى تهسهووف پييان وايه كه (عين اليقين) واتا (العلم اللدني) خويهتى ياخود، برىتى يه له بهخشينى ئيلاهى و ههروهها (عين اليقين) له قوپئاندا بهههمان واتا باسى ليوهكراوه، بهواتا خودى (عين اليقين) له قوپئانى پيروزهوه ههلينجراوه، خوداى گهوره دهفرمووى:

﴿ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۝ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۖ
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۖ ٧﴾^(١).

ههق زور جار له بهرامبهرى دا ههقيقهت بهكاردى، بگره هاو واتاى يهكن، نهولياكان و گهوره پياوانى تهسهووف بهلايانهوه وشهى ههق مهبهست لهناوى خوداى مهزنه، ههقيش بهههموور رهوشهكان و بالا دهستى و مهبهستهكانيه، نهوهتا خوداى گهوره دهفرمووى: ﴿ أَنْ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ۖ ٢٥﴾^(٢). ههروهها نهمه بو ههق، بهلام ههچى (حقوق)، بهواتا بهمانا كويهكهى و گوزارشتى - مافهكان - نهوا واتاى مهقامات و معاريف و ئيرادات بهدهستهوه دهوات، بهوجورى نهمانه ريگاي گهيانندن بو ههق، كه نهويش خودايه، لهو بارهوه گهلى بيرپرا ههيه، چونكه له قوناغيكدا موريد به ههق گهيشتووه چهندهها قوناغى بريوه، ههندى له نهولياكان پييان وايه (نهگهر "حقوق" دهريكهوى، نهوا "حظوظ"

١ - سورة التكاثر، الآية ٥ و ٦ و ٧.

٢ - سورة النور، الآية ٢٥.

ون دهبی) ئەمەش لەوەدایە، کە تاچەند (حقوق) بەلّا دەستی نواندووە، لە کاتیک بوونی (حظوظ) لە جیهانیکی دەبی کە پیچەوانە (حظوظ) ئامادەبی، بەلام لیرەدا کاتی (حظوظ) ون دەبی، ئەوا (حقوق) دیتەکایەوه و (حقوق) یش لە جیهانیکیدایە، پیچەوانە و غەیرە (حقوق) لە ئارادانیه، بەوجۆرە مانای ئەوەیە رێگای مۆرید رێگای خودایە بەهۆی بەدەست هێنانی ئیرادە و مەبەست و مەریفەو حال و...، تیایدا بەمانە سەرقال دەبی، هەست ناکا جیهانیکی تر، جگە لەمە لە ئارادا هەبێت، بۆیە بەهەموو ئەمانە مەشغول دەبی و دوور دەکەوێتەوه لە ئارەزووەکانی دەروونی، بەو رادەیە وە لە جیهانەکییدا بوونیان نەبێت و هەرگیز بیر لە (حظوظ) ناکاتەوه و بە پیچەوانەش بە پیچەوانەیه، ئەمەش دیارە هەرگیز (حقوق و حظوظ) بە یەکەوه کۆنابنەوه، چونکە دژ بە یەکن، ئەم هاوکیشەیه بەم جۆرە دیتە کایەوه و بەره و هەلکشان دەچی و لە جیهانیکیەوه بەره و جیهانیکی تر هەنگاو دەنی.

ئەوهی لە (حقائق) بگا، یا ئەوه لە راستیه زیادهکان (حقائق الإضافات) بگا، لەوه دگا تا چەند ئامارەکانی بە دەست هێناوه و هەزم کردووه، چونکە راستیهکان بۆ مەنزڵەیهکی بەرز دەچن، دیارە کە بوونی (قطب) بە ئەنقەست نابێ، هەروەك چۆن باوک بە ئەنقەست نابێتە باوکی کوپ^(۱).

۱ - معجم الفاظ الصوفية، ص ۱۲۶.

وه نه بی نه مانه ش به بی حکمه ت دروست بووین، به لکو
 هه موویان حکمه تیکی خوداییان له پشته وهیه، جا نه گهر نیمه پهی
 پی بهین، یاخود نه، به لام له جیهانی ته سه ووف گوزارشته کان
 دینه کایه وه، چونکه جیهانی به دی و ناپه سهندی ته وای له سه سر
 دهر وون و دل دا رهش کراوه ته وه و ده بی به ره بهر، به ریگهی هه ق دل
 و ناوه وای مروت پر بی له جیهانی پاکیتی و واتای مهنیتی خودا.

نهم مه سه لانه ی له هاوکی شه ن وهک (باوک و کوپ) دووره له
 ده سه لاتی نیمه، له بهر نه وه نه مانه گوزارشتن له دهر وهی نیمه و
 له جیهانی پاکیتی و دل و دهر وون پاکیدا سه رها هستی پی
 ده کهین، پاشان ده بینین، پاشان ده چیژین، دیاره نه مانه
 هه ری که یان تاجه ند ده سه لاتی ههیه و له توانای دا ههیه ری بکا،
 چونکه هه ری که یان به خویانه وه پابه نده.

خودای گه وره (حقائق)ی دروست کردوو، له سه سر ناوه کانی
 هه ق دا، و فریشته کانی به دهر خستوه بو ته کلیف کردنی ژمارهی
 خه لقه کان، بوهر حه قیقه تیکی ناویکی داناه له ناوه کانی خودای
 گه وره به په رستن و به فیژکردنه وه، هه روا بو هه موو نهینی یهک
 حه قیقه تیکی داناه، که به هو ی نه مانه وه تیایدا له م نهینی و
 حه قیقه ته دا، فریشته یی خزمه تی دهکا و به وه وه نه رکی له سه سر
 شانه، چونکه له ناو (حقائق)هکاندا که گوزارشته که ریکا که و
 پاشان به ره و هه ق، هینده سانا نیه، به دهر وازه کانی دا رت ببن،
 به لام بهم پیناسانه (حقائق) به ره و دیتنی ناوی خودایه^(۱).

۱ - هه مان سه رچاوه ی پیشوو، ل ۱۲۶.

ئەمەش ھەر ئەو ناوہ پۆكەيە كە حەقیقەت بەبى شەرىعەت نابى
و شەرىعەت بەبى حەقیقەت نابى، بۆيە دەلین: (شەرىعەت ئەوہیە
كە دەبى بیپەرستى و، حەقیقەت ئەوہیە دەبى بیناسى)^(۱).

لەلایەكى ترەوہ ھەموو ئەو ریگایانەى گوزارشتن لە (حقائق) بۆ
خۆیان بە مەقام و حالى ترەن، یاخود بەرەو ریگا چوون و
پاككردنەوہى دل و دەروون جەوھەرى مەسەلەكان، بەلام
ناوہ پۆكەكان گەلیكن كە لە جیھانى تەسەووفدا باسكردنیان زۆرى
دەوى، كە روونە (رێپرەوى تەسەووف ھەول و تیکۆشانیکە بۆ
گەیشتن بە پلەى خواناسى لە ریگەى ھەستى دەروونەوہ، ئەم
ھەستەش... ھەم بە "ذوق" واتە چەشتن لە ریگەى دەروونەوہ،
نەك زوان، وە ھەم بە (موشاھەدە) واتە چاوپى كەوتن، "نەك چاوپى
پى كەوتنى چاوپى سەر"، بەلكو بەچاوپى دەروون كە پى ئەوترى
بەصیرەت ھەست ئەكرى، وە ئەم دیتنو چەشتانەش كە صەدەھا
جۆرى ھەيە، ئەو خۆى ئەبیتە ھۆى دۇنیایى و ناسینیكى
راستەوخۆ گومان ئى نەكراو، بەجۆرىك كە نیتەر باوہرى مروۋ
بەخوایەتى خوا ئەگەر نەگاتە پلەى (حق الیقین) بى گومان ئەگاتە
پلەى (عین الیقین) وە دەروون لە گومان ئەكەوئیت و ئینسان دەس
لە دڵەپراوكى و پشكنین و دوو دلى ھەل ئەگرى و بەمرانى خۆى
ئەگات)^(۲)، چونكە تەواوى پلەكانى بېرەو، لەبەر ئەوہ لە یەك كاتدا
كە رێپرەوى تەسەووف بۆ گەیشتن بەخودا رەنگە لە چەندان باردا

۱ - ھەمان سەرچاوەى پیشوو.

۲ - تەسەووف چى یە ؟ ل ۶۷.

ههستی دهر وون بیټ، یا خود له باری پېشکه و تووتر به صیرهت
 بیټ، به لām بمانه وی یا نه مانه وی له دوا باردا هه قه، ئه ویش وهک
 روومان کرده وه بهر له - حق - بو - حقوق و حقائق - دابه شی
 ده بیټ، ئیتر له باریکدا که بهر له وه راستگوویی و راستگو هیه،
 به واتا بابه تی راستگوویی و که سیکی راستگو، به لām له هه قدا نه مه
 نامینی هه رد و کیان ده بن به یهک و هه رچی بیته نه نجام هه نه وه
 یه که یه که له راستگوویی و راستگو دروست بووه، نه م
 هاو کیشیه ش هینده به ئاسانی نایه ته دی، که مروؤ به ته وای
 هه موو سیفات هه کانی (زاهید و عابید و عاریف) ی ئی کوؤ ته وه،
 چونکه دهستی له دنیا هه لگرتووه و پستی کردووه سه رمایه و
 سامان و رابواردن، هه روه ها هه موو ته مه نی خوئی ته رخان کردووه
 بو خودای گه وره و به رده و ام خه ریکی نوئژ و هه موو فره مانی
 خودای گه وره جیبه جی دهکا و هه روه ها هه میشه هه ست و یار و
 سه رنجی خوئی به لای مه زنی تی خودایه، ده یه وی خودا وه ند به
 لوتف و گه وره یی خوئی دل و ناوه وه و دهر وونی بدره وشیتته وه و
 رووناک کاته وه و نووری خودا له ناوه وه ی دا بدره وشیتته وه،
 کوؤ بونه وه ی هه موو نه مانه شه ده یگه نیته نه م ریگایه .

به م جوړه (حق الیقین) ئامانجی تی کوؤ شه رانه بو گه یشتن به (العلم
 الإلهی) نه مه ش راستگوویی یه قینه، که نه م و اتایه ده به خشی، که
 ریبه ران ده یگر نه بهر به هوئی مه قاماتی بهر، ده کری به وه ش ده ریپری
 که نه نجامی موریدی راستگو یه به هوئی زانسته وه به گو یره ی
 تی کوؤ شانی، تیایدا به ده ست ده هیئا و ده توانی گیا به پله ی بهر له وی دا
 دلسوژی و په رستش و راستگوئی ته و او دیتته ئاراهه، به جوړی

ئوموندی خودای گهوره له زانستی ئیلاهی بۆی دەست نیشان دەکا،
 چونکه ئاماژەکان ئهوه دهردهپرن و له تهواوی خه‌ڵکی جودای
 ده‌کهنهوه ئهوه‌تا (ابن عطاء) ده‌لی: به‌قه‌در نزیک‌ی یان به‌ ته‌واوه، ئه‌وا
 درک ده‌کهن به‌ یه‌قین، ئینجا به‌رده‌وامی ته‌قوا و پهرستش نه‌هی به‌دیار
 ده‌خا، ئینجا به‌دیار خستی نه‌هی ده‌روون به‌دیار ده‌خا، به‌گوێره‌ی
 دوور ئی که‌وتنه‌وه‌ی ده‌روون ده‌گه‌یه‌ته‌ یه‌قین، هه‌روا هه‌ندیکی تریان
 ده‌لین، که‌ یه‌قین به‌واتای موکاشه‌فه‌یه، هه‌روا موکاشه‌فه‌ش به‌سی
 رووکه‌ دهرده‌که‌وی، یه‌کیکیان (موکاشه‌فه‌ به‌ هه‌وال) و ئه‌وی تریان
 (موکاشه‌فه‌ به‌درخستن) و ئه‌وی دیکه‌یان (موکاشه‌فه‌ به‌ دل) به‌
 راستی و راسته‌قینه‌ی باوه‌ر^(١)، لیره‌دا دهرده‌که‌وی که‌ پله‌کان هه‌مان
 ئه‌وان که‌ تیایدا ده‌بی (هه‌وال) به‌رامبه‌ر (علم) بی و هه‌روه‌ها
 (ده‌رخستن) به‌رامبه‌ر (عین) بی و هه‌روا (دل) و راسته‌قینه‌یی باوه‌ر
 به‌رامبه‌ر (هه‌ق) بی، به‌لام هه‌موویان به‌ موکاشه‌فه‌ ناوبراون و له‌م
 گوته‌یه‌دا واتای به‌درکه‌وتنی شته‌کان له‌سه‌ر دل و ده‌روون و به‌ده‌ست
 هه‌ینانیان به‌هۆی زیکره‌ دهرده‌که‌وی، ئه‌وه‌تا (علی بن سه‌هل) ده‌لی: (بۆ
 ئاماده‌گی باشتره‌ له‌ یه‌قین له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئاماده‌گی بریتی یه‌ له‌
 زه‌مینه‌کان و (ظنات) و هه‌روا یه‌قین بریتی یه‌ له‌ (خطرات) وای داناوه
 که‌ یه‌قین سه‌ره‌تای ئاماده‌گی یه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئاماده‌گی ده‌بی به‌رده‌وام
 بی، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ده‌بی به‌ده‌ست هه‌ینانی یه‌قین هه‌بی به‌بی بوونی
 ئاماده‌گی، ده‌بی ئاماده‌گی هه‌بی به‌بی یه‌قین^(٢).

١ - الرسالة القشيرية، ص ١٤٢.

٢ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل ١٤٢.

وہنہبی بوونی ئەمانە بە تەنھا ھەبی، بەلام ھێلەکان ئەگەر وەك
یەك سەیریان بکەین دەکەوینە ھەلەو، بۆیە روانینی ورد گەلی
پێویستە و دەبی ناماژەیان پی بکەین، چونکە بیروپراکان لەبارە
یەقین زیاتر لەسەر ئەو کۆکن کە یەقین بەواتای دوا قوناغ دی، یەقین
بەواتای موشاھەدە، بەوا لە موشاھەدەدا تەواو یەقین ھەیە و هیچ
گومان لە ئارادا نیە، چونکە دیارە نابینری گەر بپوای پی نەبی.

بەم پێیە (ھەق و یەقین) دوا پلە لەو رێپرەو مەزنە پێکدینن،
چونکە یەقین خاوەنی دلە و ھەق تەواوی ناوەکان گوزارشتیەتی و
سەرپا قەوارە ی مروتیان داگیرکردوو، و بەوھوہ ئیمان دەگاتە
کەمائی و پری، بە یەقین خودای گەرە دەناسین بەم جوړە (ابوبکر
الوراق) دەلی: (یەقین سی روی ھەیە، یەقین ھەوال (یقین خبر)
ھەروا یەقین ناماژە (یقین دلالة) و ئینجا یەقینی موشاھەدە^(۱).

لەبەر ئەو ئەم سی گوزارشتانە (علم الیقین، عین الیقین، حق
الیقین) رێپرەوی بەرز و بالا پێکدینن لە جیھانی تەسەووف، ئەمانە
زانستی بەرزن و سنوورەکانی دیارن، بەلام فرەوانن، بەو جوړە
بەھوی یەقینەوہ گری دراون بەیەکەوہ و سەرپا واتای تەسەووف
بەیەکەوہ دەبەستەوہ و کە تیایدا ھەندیکیان روونکردوہ،
چونکە لە (علم) بەتەواوی رەھا بەدەست نایی و نابیت، بەلکو
لەگەل یەقیندا مەودایەکی دیکە ی دەبیت.

۱ - ھەمان سەرچاوەی پیشوو، ل ۴۳.

هه‌ورا (عين اليقين) هه‌مان خودی يه‌قين كه به‌صيره‌تی په‌يدا كردووه، له‌بهر ئه‌وه به‌ته‌نيا به‌م جوړه ريزكراون به‌م به‌هوی هاوكيشه‌ی ريزه‌وی ته‌سه‌ووف ده‌ناسرينه‌وه، له‌بهر ئه‌و.

علم اليقين - می خاوه‌ن عه‌قله‌كانن.

عين اليقين - می خاوه‌ن عيلمه‌كانن.

حق اليقين - می خاوه‌ن مه‌عاريفن.

ئه‌مانه‌شی هه‌ريه‌كه‌يان په‌يه‌كن بۆ پيشكه‌وتر و تاكو له (حق اليقين) ناوه‌كان و يه‌قين سه‌راپا جه‌سته رووناك ده‌كاتووه، ئاسته‌كانيش ديارن چونكه جيهانی مه‌عريفه‌ی گشتی به‌عه‌قله‌وه ده‌ست پي ده‌كا و ئه‌م ده‌رگايه‌ گه‌ئي گرنه‌گه و له‌قوپنان هاتووه و بۆ ريگا راست كردنه‌وه، به‌واتا عه‌قل ئاستيكي جودا كه‌ره‌وه‌يه كه كرداريكه مه‌سه‌له‌كان، شته‌كان له‌ريگای ناراست بۆ راست و دروست ده‌بات، له‌بهر ئه‌وه له‌قوپناني پيروژ به‌م جوړه هاتووه:

﴿ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾^(۱)، چونكه عه‌قل می ئه‌وه نيه ده‌ست به‌رداری بين، دياريشه سه‌ره‌تاكان له‌م رووگيه‌يه بۆ دروستی هاتوون، هه‌روا خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووی:

﴿ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴾^(۲)، چونكه ئه‌م ده‌روازه‌يه‌ی عه‌قل بۆ عاليمه‌كان و ئه‌وانه‌ن كه ده‌زانن، ئينجا ده‌فه‌رمووی:

۱ - سورة البقرة، الآية ۴۴.

۲ - سورة العنكبوت، الآية ۴۳.

﴿لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾^(۱).

گهواره پیاوانی ئاین پیاوان وایه عقل زیاتر له واتایه کی هیه، له لایه واتای راستیه کان دهگه یه نی، عقل واته عیلم که جیگای بهره و دله، نهک نهوه بهلکو شوینه کهی خودی دله، ههتا نه مه لای ئیمامی (غزالی) (دل و روح و عقل) هه موویان جیگه یان دله^(۲). ههرچی واتای تره به واتا نهوه به شهی که مروفت درکی پی دهکا، که دیسان دله، چونکه دل درک به زانسته کان دهکا، به واتا نهوه جیگای درک کردنی زانسته کانه نه مهش زیاتر دهیگه پرنیتیه وه بو سهره تای گهردون له پیناو چه سپاندنی.

ئینجا عیلمه کانیش دهرکهوتن به هوئی (علم الوهبی) یهوه و له ناو ناخی مروفتا گوزهر دهکا، ئینجا بو (حق الیقین)، له بهر نهوه سهره تا (علم الیقین) واته دلنیا یی و باوهر له ریگهی زانیاریه وه، وهکو نهوهی تو نه چیه شاریک وه ناشاره زایت نه تهوی برۆیته چاخانه، یان چیشتخانه ییکه وه به پرسیارکردن، یان به خویندنه وهی سهردهرگای نهوه شوینه، و بو ت دهرکهوت که نه مه شوینی خواردن یان خوداردنه وهیه، به مه نهلین: (علم الیقین)، واته دلنیا بوون به هوئی زانیاریه وه، چونکه به پرسیار یان به خویندنه وه بو ت دهرکهوت، که نه بی نه مه چاخانه بی، به لام نهام باوهر ناته واره، بو؟ چونکه بگره نهام نویسینه هی ماوه ییکی کون، یان تازهی له وه و پیش بیت و

۲ - سورة البقرة، الآية ۱۶۴.

۳ - معجم الفاظ الصوفية، ص ۲۱۱.

ئىستە ئەم شۆيىنە كرابيىتە شتيكى تر، يان ھەر بەتال بى^(۱)، لەمەوہ لە (علم اليقين) پلەي يەكەم ھەندى ئامازە ھەن ئەمانەن (درککردن، عەقل، باوە، گومان) لەمانە روونە پرسىيار و زانين گرنگن، چونکە ئەم ئامازانە گەلى فرەوانن، بەلام لە توانايان دا نيه سەراپا يەقين بەھەق دروست بکەن، لە کاتيکا ھيژى پرسىيار ھاتۆتە ئارا، بەلام بوونی گومان پيويست بەقۇناغى تر دەکا بۆئەوہى واتاکان بناسين لە دەرەوہى خوياندا ئىستا ئەم ئامازانە خويان راڤە کردووە و دینە ئاراوہ، بەلام ھيچ کەرەستە يەکمان نين بۆ ناسينەوہيان، لەمەوہ دەزانين و درکمان کردووە، ھەروا بېريارمان داوہ بەعەقل وەك جودا کردنەوہى راستيەکان و راستەقینەکان و مافەکان، ھەروا بېرومان ھيئاوہ، بەلام ھيژى پرسىيار ئەوہیە: ئايا چ باوەريک؟ ھەروہا جەوھەرى مەسەلە ئەوہیە گومان بوونی ھەيە، لەبەر ئەوہ لە (قۇناغى دووھەمدا ئەرۆيتە ناوہوہ وە بەچاوى خۆت ئەبينى کە خەلک خەريکى خواردن وە خواردنەوہن ليژەدا بەچاو ديتن، کەواتە دۇنيایيەکەت زياتر بوو وە (عين اليقين) واتە بەچاوى خۆت ديت.

بەلام ئايا ئەم ديتنە وات لى ئەکا بزانی تامى ئەو خواردنە چۆن؟ بەتايبەت کە تۆ نەزانی خواردنەکان چين!! وا دانى نوسرابى خواردنى (چيني) ئايا ئەم ديتنە ئەتوانى تيژت کات، برسى و تينوييەکەت لا بات؟! يا بزانيت تام و مەزەى خواردنى چيني چۆن؟! شتيك تا نەيچيژى ئەکرى لەزەتى لى بەريت؟!^(۲) ليژەدا

۱ - تەسەووف چى يە ؟ ل ۴۷ .

۲ - ھەمان سەرچاوەى پيشوو، ل ۴۸ .

توانا و هیژی دیتن به در ده که وی، ئەمەش لە دنیا لیکوئینه وەکان
 وەك دەری دەخەن، گەلی پیگەیی لەسەر وەستاو، ئەمە لە واقعییدا،
 بەلام ئایا لە جیهانی تەسەووف رۆل دیتن چۆن دەکویتەوه؟! وەك
 باسماں کرد چاو ئامرازی دیتن و بەبی ئەمە لە رووناکی مەحروم
 دەبین، ئەم هەستەش گەلی شتمان بەرزی پی دەناسینی، بەلام لە
 کاتیکی تەسەووف جیهاد و رێپەروی ناوێهێ و پاکیتی
 دەسەلمینی، ئەوا چاومان دا بە دل، ئایا چ مەزنییەتیک دەخولقی،
 چاوی دل (بەصیرەت) قوناغیکی مەزنە لە تەسەووف، بەرەو
 درەوشانەوه رووناکی سەرپا جەستە دەچی، ئینجا پاش ئەم
 زانیاریانە، زانیاری دین، پلە سییەم (حق الیقین) دیت، کە (واتە
 ئەوپەری تی گەیشتن ئەوپەری دانیایی و زانیاری، کە ئەویش
 بەخواردنی خواردنەوه تام و مەزەکردنی جووری خواردنەکان، وە
 تیرو تەسەل بوونی پەیدا ئەبی، بۆیە ئەبیتە ئەوپەری دانیایی و
 زانیاری چونکە بەتام و مەزەکردن و تیر بوون هاتووەتەدی، جا بەم
 جوۆرە تی گەیشتنە ئەوتری "حق الیقین"^(۱)، بۆ ئەم زانیاریانەش
 دەبی پشت بە رادە و توانای هەلسۆپنەر و بەدیھینەر بیهستری، کە
 بەرپۆهەبری ئەم جیهانەیه، لەبەر ئەوه کاری خواناسیش لە رادە
 (حق الیقین) دا بی کوتایی یە و لە تەواو بوون نایەت، لە (حق
 الیقین) هیچ گومانی رووناکاتە دەروونت، لەبەر ئەوه زانیانەکان
 دەبی بگەن بە پایەیی باوهر، ئەگینا لە دەرەوهی ئەمە هەمیشەیی
 نابن و بەرە و بارەگای کاتی دەرۆن، چونکە تەواوی یەقین بەدەست

۱ - هەمان سەرچاوەی پیشوو.

نايى، بۆيە كاكلى زانيارى له (يەقین) ھو دەست پى دەكا، ئەھى
 لەم روو ھو ئىمامى (غەزالی) دەلئیت: (من له دلى خو ما ئەم وت من
 ئەھەوى له كاكلى زانيارى بگەم وە بیدۆزمەھ، لیژەدا بوو بۆم
 دەرکەوت زانيارى باوهر پیکراو (یەقین) بەشیک ئەلین کە مروؤ
 بەچاوى خوئى بیبینیت و ھەستى پى بکات، جا کە زانین گەیشتە
 ئەم پلەيە ئیتەر ھیچ گومانى تیا نامینیت و دل ئوقرە ئەگریت و
 ئوخەى ئەکات، "بەو مەرجهى ئەو کارەى ھەلەى تیا نەیت" ھەلە،
 وەکو ئەھى کەسى بیت لەبەر چاوتەھە بەرد بکات بە زېر، یان
 گالۆکت بۆ بکات بە مار، ئەمەیان بەچاو دیوتە، ئەبى باوهریشت
 پى ھەبیت... بۆم دەرکەوت ھەر زانینک نەگاتە ئەم پایەيە لە
 باوهر، ئەھە زانینی باوهر پى نەکراو، وە (یەقین نە) جا من
 بۆگەیشتن بەو زانینە و بەو باوهرە بەر لە ھەموو کەسى، خو م
 پشکنى، سەیرم کرد من خو م جگە لە زانیارى ھەست پیکراو و
 ئاشکرا، ئیتەر لەو زانینە (یەقین) یە بى بەھرم^(۱).

ئىمامى (غەزالی) گەرەترین عالیمی سەردەمى خوئى بوو و
 بەدواى پشکنین بوو لە نۆو زانستەکان گەل چەمكى رافەکردوو
 و ھەولئى داوہ تیايدا بگىرسیتەو و لەسەر ئەم رینگایەبى، تاكو
 لەم نۆوئەندەدا (حق الیقین) ھەلدەبژئىرى و ئەم گۆرەپانە دواى
 تاقیکردنەو بە بەراورد لەگەل ھەموو عیلم و رینگەکان بە ھیچیان
 نادا، لەبەر ئەھە درێژەى پى دەدا و دەلئى: (من ھەر بەم چەشنە
 لە خولیا و گەیشتن بە (یەقین) دا بووم وە لە ناوى دروون، نەك بە

زوان، هه‌میشه له وتووێژ و پرسیار و وه‌لامدا بووم، تا له
 کوتوپرێکدا خواى گه‌وره چاره‌ى بۆ ناردم وه له نه‌خۆشى و
 ناسازى رزگار بووم، وه بۆم ده‌رکه‌وت كه ناوه‌زى مرۆڤه جیگای
 باوه‌ره و، هه‌ر ناوه‌زه كه ئه‌بێته رێ پيشانده‌رى مرۆڤه بۆ
 خستنه‌كارى توانایى ده‌روونى بۆ گه‌يشتن به‌هه‌وارگه‌ى باوه‌رى
 ته‌واو، ئه‌مه‌ش خۆ به‌ده‌ستى خۆم نه‌بوو، به‌لكو به‌ نوورێك كه
 خوا به‌كه‌رمه‌ى خۆى خستیه ده‌روونه‌وه... سه‌باره‌ت به (شرح
 الصدر) له په‌يامبه‌رى گه‌وره‌يان (عليه السلام) پرسى؟ فه‌رمووى:
 "نوورێكه خوا ئه‌یخاته ده‌روونه‌وه" (١).

به‌مجۆره (یه‌قین) پله‌یه‌كه ده‌بێ پێى بگه‌ین، ئه‌ویش له رێگه‌ى
 ته‌سه‌ووف ده‌بێ، له‌به‌ر ئه‌وه گه‌يشتن به‌ پله‌ى (یه‌قین)، مه‌به‌ست له
 یه‌قین خواناسى یه، بۆ رێبوارانى موسلمان، ئه‌وانه‌ى ته‌نها
 پاکی‌تى ده‌ناسن، ته‌نها پاکی‌تى ده‌زانن ئه‌م ره‌وشه هه‌یه بۆ
 گرته‌به‌رى، دیاریشه ته‌نها له رێگه‌ى (پاکی‌تى ده‌روون) (تزکیه
 النفس) وه ده‌بێ، واته تا ئه‌و ساته‌ى ده‌روون ده‌ست ده‌دات و
 ته‌واو پا‌کراوه‌ته‌وه و پا‌کردنه‌وه‌ى ده‌روونیش له رێگه‌ى خوا
 په‌رستێکى گه‌رم وه خۆ خستنه نێو پێناسه په‌سه‌نده‌کان، كه
 کۆمه‌لێ تاريفن دینه کایه‌وه و ده‌ربېرې خویان هه‌یه، هه‌روه‌ها
 ده‌بێ دووره په‌رێزى و دوور بگرین له پێناسى ناپه‌سه‌ند وه
 به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر زیکرى خواى گه‌وره، جا خودى ده‌ست
 نیشانکردنى ئه‌م زیکره چ به‌زمان یاخود به‌ دل بێت، واته چ به

١ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ى پێشوو، ل ٩٣.

ناشکرا و چ به نهیڼی، چونکه یهک ریځه و یهک نامانجیان هیه،
 جا نه مه ش چ به هوۍ چاودیږی مورشید، یان به بی مورشید بیته
 کایه وه، به لام زانینی ریځه کان و په ی بردن پییان و باوهږ تیایدا
 مه رچی سهره کین، دیاریشه سهره تا و دهر وازه ی کار ده بی به
 (توبه) ده ست پی بکات و هیلیکی جودا کهره، وه ده بی له م
 رووه وه، وه ده بی مروۍ هه تا هه تایه نه و تهوبه یه بباته ریځاوه و
 له سر نه م زیکر و پرستشه گهرمه یه به رده وام بیټ، به شیوه یه کی
 هه میشه یی، تا کو خودا و هند له خوۍ رازی دهکات، خوایش که
 له یه کی رازی بوو دره وشانه وه و تابشی خوۍ ده خاته ناخیه وه و
 دهر وونی لی پر دهکات، کاتی نووری خودا له دهر وونیا
 دره وشایه وه، نهیڼی جیهانی مه عنه وی ده ست نهکاته دره وشانه وه
 و درکه وتن، به م پییه دهر وون ساز و ناماده ده بی بو نه وه ی پایه
 و مه قامی مه عنه وی ده س که وی، له مه وه دهر وون خوۍ هه موو
 شتیکی بو درده که وی و تیایدا (به صیرت) چاوی دهر وون جیگر
 ده بی و ده کریته وه، له م رووه وه باوهږ پله به پله و قوناغ به قوناغ
 هه لده کشی بویه به چاوی دهر وون (دهوتری) (به صیرت) چاوی
 دهر وون که کرایه وه و په رده له سر (اسرار) لایرا، باوهږ ده بیته
 باوهږی (عین الیقین)، مروۍ که خوۍ شتی به چاوی خوۍ دی،
 باوهږ کوا له وه گه وره تر و ناشکرا تر ریځه و ره وشه کانیش،
 هه روه کو وتمان (زیکره) به زمان یان به دل، به تایبته زیکری (الله)
 یان (لا اله الا الله) که پیشی نه لیڼ (نه فی وه نیسبات) (لا اله)
 نه فییه، (الا الله) نیسپاته، هه روه ها (مراقبه) نه ویش بریتی یه
 له وه ی به دهستی به دهس نویژ وه له شوینیکی خاویڼ و بی دهنگا

پاش پارانهوه و داوای لی بوردن (استغفر الله) کردن روی دهرودن
 نهکینه بهر دهرگای خودا بو ماوهییکی زۆر، واته تا بوټ بکریټ،
 سهعاتی، یان ده سهعات، ههرچی بوټ کرا، وه زۆر کهس لهم
 چهشنه کهوتونه ته بهرکههرمی خودا و نوری خوا له دهرودنیا نا
 درهوشاوه تهوه، ئه‌بی ئه‌وه‌ش بزانی موراچه به که بریتی بیټ له‌وه‌ی
 که خوا به‌چاودیټریکه‌ر و (ناظر)ی هه‌لسونیشتی خۆت بزانی، ئه‌وه
 یه‌کیکه له ره‌فتار و ره‌وشتی صۆفیه‌کان، ئه‌مه‌شیان که به‌تایبه‌ت
 دانیشتیت وه له دهرودنه‌وه چاوه‌پروانی که‌رهم و به‌خشنده‌یی خوا
 بیټ، ئه‌و تیکۆشانه بو به‌رهم وهرگرتن له موراچه^(۱).

به‌مجۆره ده‌بی خودای گه‌وره به هه‌لسوپنه‌ر و بینه‌ر(ناظر) ی
 هه‌موو کرده‌وه‌یه‌ک بزانی و هه‌روه‌ها به‌وی که چاودیټری کردن و
 پارانه‌وه بو که‌رهمی خودا بیټ هه‌روه‌ها په‌روه‌ده بوون به ده‌ستی
 مورشیدیکی (کامل و مکمل) واته پینگه‌یشتوو و پی گه‌یینه‌ر بیټ،
 چونکه به‌پراستی بووه مورشیدی له‌م جۆره ریگاکان زووتر به‌ره‌و
 مراز ده‌بات، به‌م جۆره به یه‌قین شاد ده‌بیټ.

له‌مه‌وه چ له رووی تیۆری و چ له رووی جیبه‌جی کردن کون و
 که‌له‌به‌ری (علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین) مان ناسی که
 چۆن له رووی تیۆری ئه‌و مه‌غزا به‌رزانه‌ی له خۆی هه‌لگرتوو!!!
 وه له رووی جیبه‌جی کردنه‌وه چۆن ده‌ستپی ده‌کا و چۆن
 ده‌کا به مراز!!!.

۱ - هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۶۹ و ۱۷۰.

له راستیدا ئەم بابەتە گەلی فرەوانە، بەلام ئی کردنەوہ لینی دەبوا
بەم شیوہیہ بێت چونکہ خودی تەسەووف بابەتەکانی گەلی
تیکچەرژاون لەمەوہ مەزنیتی (علم اليقين وعین اليقين وحق
اليقين) مان لە رێپەوی تەسەووف بو دەردەکەوی.

فەلسەفە و تەسەووف

گەر باس لە پەيوەندى نىوان تەسەووف و فەلسەفە بکەين، نابى تەنها يەك روانگە وەرېگرين، بەلکو لهگەل ئەوئى نىوانيان بابەتئىكى فرەوان هەلەدەگرئ، لە هەمان کاتيشدا دوو لايەنى تريتش دئنه ئاراوه يەکه ميان خو لهوه دەنوئنى له تەسەووفهوه سەيرى فەلسەفە بکەين، هەروا دوو ميان له فەلسەفەوه سەيرى تەسەووف بکەين، بەم جوړه سئ بار خوئ دەنوئنى:

(١) نىوان تەسەووف و فەلسەفە.

(٢) روانگەئى تەسەووف بو فەلسەفە.

(٣) روانگەئى فەلسەفە بو تەسەووف.

رەنگە خالى يەكەم و دووهم لای ئى کرابئتەوه و لەبەشەکانى ئەم کتئبەدا ئەوه مان دەسکە نەکردبئ و بەهۆئ چەند زاراوه يەکهوه باسەمان لە پلەکانى ئيمان و (علم اليقين) و (عين اليقين) و (حق اليقين) کردووه، تيايدا بە تەواوئ مەغزائى تەسەووف دەخەنه روو بو فەلسەفە، هەروا جگە له چەند زاراوه يەكئى تر و بابەتئى قوولئى تر که دەچنه هەمان بابەت، لەبەر ئەمانە لئره دا تەنها لا دەکەينهوه بە روانگەئى فەلسەفە بو تەسەووف، چونکە بمانەوئ يا نەمانەوئ له کاتئکدا دوو رهوش له ئارادا هەن، يەکیان رهوشئى روحئى ئەوئى تريان رهوشئى فيکرى، بەلام ئەمانە بئ کارلئک کردن نەهاتوونەتە ئاراوه و بو خوئيان رپرەويان هەيه، هەرچەندە ئەمەش باسئىکئ

فرەوان و روانگە كۆتییى دەۋى بۆ ئەۋەدى باس لە ھەموو لایەنەكانى
 بکړیت، ئەۋەدى دەمینیتەۋە ئیعمە ئەم رەوشانە بەتەنھا باس ناکەین،
 بەلکو ئەۋە دەکەینە پێۋەر کە چلۆن مامەلەیان کردوۋە لەگەل
 قەۋارەى مەۋقأ!!، روانگە چى یە لەگەل کارلیك کردن و روو بەروو
 بوونەۋەى لەگەل سەروشت دا!!، لەلایەكى ترەۋە گەر لە فەلسەفەۋە
 سەیرى تەسەۋوف بکەین، تاكە گرفتیک تەۋوش بییت“ ئەۋە یە کە
 فەلسەفە لە خاکی یۆنان سەرى ھەلداۋە و گەشەى فرەۋانى بەخۆۋە
 دیۋە، لێرەدا ەك لایەنیکى تەۋاۋ دەرەكى چلۆن کاریگەرى بەسەر
 تەۋاۋى کەلتوورى ئیسلام ھەيە!! ھەروا بە تایبەتى تەسەۋوف!!!
 بەلام دەبى ئەمە وامان ئى نەکا کە بلىن بیگومان لەۋەۋە سەرى
 ھەلداۋە، مەسەلەکان بەم جۆرە نیە، بەلکو خۆى لەۋە دەۋژیتەۋە
 کاتى لە گەردوون دەروانین، لە دەۋر بەرمان دەروانین، دەمانەۋى
 رێپرەۋیک دەست نیشان بکەین، گەل تیزی تر، بەم ھۆیانەۋە
 کۆمەلئى چەمک کاکلە دەکەن و دینە کایەۋە، ھەروا دەبى ئەمەش
 لە یاد نەکەین کە گرنگترین خال لەم مەسەلەیدا پەرەۋى لیکردنە
 لە قورئانى پیرۆز کە تاكە بنەمایە بۆ سەرپا کۆمەلگای ئیسلام
 بوۋەتە بەرنامە ریزی و چەمک کیشان، لەمەۋە بەۋاتا دواى ئەم
 سەقفە بوارەکان ۋەبەرھاتوون، لەم روانگەۋە بمانەۋى بینینى
 فەلسەفە بۆ تەسەۋوف بەدى بکەین، لەسى رێپرەۋدا بەھۆى سى
 رەۋشەۋە دینەکایەۋە، ئەم رەۋشانەش بە ئیشکالات ناوبراون
 بەۋاتا سى ئیشکالاتى تەسەۋوف:

ئیشکالی یه کهم: ده توانری به گشتی وه سفی ته سه ووف بکری، که ههول دها بۆ گه یشتن به نهینی (کائن) ی ره ها، به واتا (ههق)، یا نه وه تا به هوی ئیدراکی عه قلی یه وه ده بیئت، یا خود به هوی گه یاندن (الإتصال)، نه ئیشکاله به وه جودا ده کریته وه که له لای ئیفلاتونه نوییه کانی عه ره بدا به دی ده کری، چونکه ته سه ووف هه رگیز کۆل ناوا له پیناو گه یشتن به (ههق)، نه مهش وهک هیلیکی ستوونی و ناسویی کشاوه به ناواخنیه وه.

ئیشکالی دووم: بهو پییهی ته سه ووف به رهو (حهق) ههنگاو ده نی به هوی به رزترین پلهی ئیمان که خوی له (حق الیقین) ده دۆزیته وه، تیایدا له م مومار سه روحی یه دا (موکاشفه) یا خود (چه شتن) رۆلی کاریگر ده گیرێ، نه ریگه یه ی ته نها له ته سه ووفی ئیسلامی دا به دی ده کری و هاوشیوهی به م جوړه گه ئی سته مه، که له به رزترین پلهی دا ده یه وی به واقع خوی تیکه ل بکاته وه.

ئیشکالی سییه م: له ریگه ی (فهنا) ی خوده وه و گه رانه وه بۆ باری (وحدانیه) ی ره ها، له م ئیشکاله ته دا بیرو پای ده ره وه تیکه ل به ته سه ووف کراوه، نه مهش گه لیکی ده وی، به لام نه مانه ی له ریگایانه وه به ده ست هاتوون خالی گرنگ تیایاندا نه وه یه، له سه ر بنه مای ئیمانه وه به ده ست که وتوه، له بهر نه وهش بیرو پراکانی ده ره وه له گه لی جودا ده کریته وه چونکه ته سه ووف به هوی ئیمانه وه به ده ست هاتوه، که بپروا بوونه به کتیبی پیروژ و حه دیسه کانی پیغه مبه ر (ﷺ)، نه مهش له م گه ردو نه دا، دوا په یامه بۆ هه موو ئاده میزاد.

ئەم ئىشكالاتانەش ھىلى گىرنگىن لەو لالى كىرەنەۋەى فەلسەفە
 رىكى دەخا، بەم شىۋازانە لە سەرھەلەدان و پەرەسەندىن و رىپرەۋى
 لەخۇ دەگرى لەم روۋەۋە دەتوانىن ئەم رىپرەۋانە دەستىنىشان
 بىكەين كە گومان نىيە بۇ ئامارە پىندانىيان لە كەسايەتەك بۇ
 كەسايەتەكى تىرزاۋە و حال و جۇرى پەرەسەندىن دەستىنىشان
 دەكا، لەبەر ئەۋە چوارچىۋەكان ھەولەكانىيان لەم ئەۋلىيانەى
 رىگەى ھەق دەۋزىتەۋە:

لە (جەسەنى بەسرى) يەۋە بۇ (رابىعەى عەدەۋى) بە يەكەم
 قۇناغى پەرەسەندىنى تەسەۋۋى ئىسلامى بەۋە ناسراۋە، كە
 لەبارى عەبەد بەقۇۋلى دەپۋانى و تىايدا رامارە، بە واتا ئەو رىبۋار
 (سالىك) ھى لە رىگەى ياخۇد لە پىناۋ خۇدا دا (السالك سبيل
 الله)، كە رىبۋار لەم رىگەيەدا لە (دار الفناۋ) ھەۋە دەپۋا بۇ (دار
 البقاۋ) بەردەۋام پەيۋەندى بەخۇداى گەۋرە بە شىۋازىكە، ۋەك
 چۇن قورئانى پىرۋز باسى لىۋە كىرەۋە:

﴿أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾^(۱).

بەم ھۆيەۋە لە نىۋەندە ئايىنىيەكاندا گىيانى زوھد و
 دوۋر كەۋتەۋە لە دونىيا، دوۋر كەۋتەۋە لە ئارەزۋەكان گەشەى
 كىرە، ئەمانەش لە ھەناۋى كۆمەلگەى ئىسلام ۋا ھاتنە كايەۋە، لەو
 سەردەمەدا رامان و شىكىردنەۋەى ئايەتەكانى قورئانى پىرۋز
 خەرىك بوۋ بەجۇرى دەھاتە ناۋەۋە كە سەرپا بەھاكانى كۆمەلگە
 بگىرتە خۇى بىگومان ئەمەش لەلەيەكەۋە بە كۆمەلى ئاست دەۋرە

۱ - سورة ق، الآية ۱۶.

دراوه كه (عهقيده)ى ئى ھاتە كايەوہ و بہخوولى گەشەى سەند و
 بئەماكانى بۇ دانران، تاكو مروڤى موسلمان چاو لە رينماييهكان
 بكا، بەلام ليرەدا ئايا لەم گەشە كردنە تەسەووف لە كویدا ناستى
 گرتووه!! ليرەدا مەسەلەكان لەوہ دەردەچى مروڤى موسلمان
 چاوى ئى بكا، بەلكو دلى بۆ تەواوى رينماييهكان دەخاتە
 نامادەباشى، لەوكاتەوہ كە ترس (الخوف) بووہ رووكاريك لە
 رووكارەكانى تەقوا و عيبادەت، ئەمەش وەك سەرەتايەك لە زوھدە
 ھاتەكايەوہ و پشت كردنە دونيا و شت كردنە ئارەزووہكان و ھەوا
 و نەفس ئەمانە ھەمووى لەسەر گوزشتەكان و وەعزەكانى
 ھەسەنى بەسرى (مەرگ ۱۰\ك ۷۲۸ ن) دەردەكەويٲت، چەندان
 جار ئەمەى دركاندووہ بەگوٲى خەلكدا و خوٲشى وەك عابيد و روو
 لە خوا بەردەوام ئەمەى جيٲبەجى كردووہ، وەك ناسراويك لە بىرى
 ئاينى نيسلام جيگەى ديارى ھەيە و ميژووش نامازە بەمە دەكا.

ھەسەنى بەسرى ياوہران و ريبوارانى خوٲى ئاگادار كردۆتەوہ
 كە دەروونى خوٲيان موھاسەبە بكەن و بىر لە مردن بكەنەوہ، مل
 كەچ بن بۆ ئەوہى خودا بە تەواوى دەيەوٲى، ئەم بىرانەى بەنيو
 تەواوى خەلكى دا بلاو دەكردنەوہ ھەتاكو زوو لە شارى بەسردا
 لەتەك ھەسەندا ئەلقەيەكى زوھد پەيدا بوو، ئەمەش تا رادەيەكى
 زۆر خوٲى لە بزافيكى ئاينى دەدۆزيەوہ، لە ميژووى تەسەووف
 نامازە بە رۆلى شارى بەسەر دەكرٲت و بە زوھد ناسراوہتەوہ،
 چونكە وەنەبى ئەمە ھەر تەنھا لەو شارەدا ئۆقرەى گرتبى، بەلكو
 لە شارەكانى ديكەى وەك (بەغدا و كوفە و خوراسان) گەلى ريگەى
 تر بۆ پەرستش ھاتنە كايەوہ و بوخوٲيان پيناسيان ھەبوو، بەلام

بهر له هر شتيك قوناغى يه كهه له پهرسهندنى ته سهووفى
 ئيسلامى له زوهدى به سرهوه دهست پى دهكات، دواى دروست
 بوونى ئهه نهلقهى زوهده كه خوئى له كتيبى پيرۆز و
 نه حكامهكانى ده دوزيته وهو تيايدا (زاهيد) پشت له دونيا دهكا و
 ئاره زووهكان به لاوه دهئى، له نيو ئهه نهلقهيه دا هر لهه قوناغه دا
 به واتا جيلى دووهم بزاڤى زوهه گهئى پهرسهندنى به خووه ديوه و
 پيروراي وا ههه كه مه غزاكانيان تا نه بهه له دونياى پهرستش دا
 بى نمونهه، ههول و تيكووشانهكانيان بى نمونهه، رابيعهى
 عهدهويه يه كيكه له بهرترين كه سايه تى جيلى دووهم له قوناغه دا،
 تهواوى ژيانى له شارى به سره گوزه راندووه، ژيانى زاهيدى
 ژياوه، رابيعهى عهدهويه به تهواوى سوودى له پهيامهكهى
 چهسهنى به سري وهرگرتووه و به تهنيا ژياوه و دهستبهردارى
 هه موو شتى بووه له دونيا دا و پشتى تى كردووه، رهنگه له
 ژيانيدا وهه چوئى له سه رچاوهكان باسى ليوه دهكهه گهئى
 تاقى كردنه وهى به دهركا ليكردنه وهى ژيانى بو ره خساوه، به لام
 بهردهوام ياد كردنه وهى خوداى گه وهى كردوته پيوهر و سهنگى
 مهحهك، يه كهه مهسهله و دوا مهسهله هر نه وهى لا گرنگ بووه،
 نه گينا له كوختهكهى له به سره ناسراو بوو به مالى ژنه
 هه ژارهكهى بهس روو له خودا، خهلكى بو يارمهتى دانى مادي و
 بو مهسهله دونيا ييهكان دهچوونه لاي، به لام نهو پهيوه ندى له گهه
 دروستكارى ئه مانه ههيه، چ حاجهت دهكا لا له مان بكا ته وه، بهه
 شيويه رابيعهى عهدهويه له ژيانى روانيوه، نه يهيشتووه
 (نهفس)ى له دهست خوئى ده ربجى، نه يهيشتووه دلى دا گير بكري
 و ههواو نهفس و ئاره زوو چوكى پى دا بدهه.

ئەو فېكرەيەى بە تەواوى تەسەووف كىشاوہ و لایەنىكى گىرگ
 پىكىدىنى و رابىيەى عەدەوى يە بۆ يەكەم جار رەواجى پىداوہ و
 بگرہ وەك پىناسىك ھاتۆتە ناوہوہ (مەحبەتى ئىلاھى) بوو، ديارہ
 زاھىدە بەراییەكانى تەنھا بە قسە لایان لە درەوشانەوہ كردوہ،
 بەلام رابىيە بە قوولئى چووہ تە نىو مەغزايەكى ھەمىشەيى و
 بەرفرەوان روى كردۆتە عىشقى خودايى و بە پلەيەكى بەرز
 گەيشتووە دەگىرنەوہ لىئى، جارئكيان كەسى پرسىارى ئى
 كردوہ: ئايا تۆ خودات خوۆش دەوى و رقت لە شەيتان
 دەيىتەوہ؟! وەلامى داوہ تەوہ: (خۆشەويستم بۆ خودا قەدەغەى
 كردووم كە مەشغول بىم بەرق ئى بوونەوہى شەيتان).

لەوبارەوہ گەئى رووداو ھەن گوزارشت لە مەحبەتەى
 خودايى (رابىيەى عەدەوى) يە دەكەن بەلام گوزارشتەكان لەو
 فكرە قوولەدا لە فېكرى عىشقى خودايى دەرناچن، ھەروا
 گىرآنەوہى دىكەش ھەيە، كەوا خۆشەويست (محمد ﷺ)
 جارئكيان ھاتۆتە خەونى و لىئى پرسىوہ: ئەى رابىيە! مەنت
 خوۆشدەوى؟ ئەويش وەلامى داوہ تەوہ: ئەى پىغەمبەرى خودا!
 كەسى ھەيە تۆى خوۆش نەوى؟! بەلام خۆشەويستىم بۆ خوداى
 گەورە ھەموو دلى پىر كردووم، بەجۆرى ھىچ شوينى
 نەھىشتۆتەوہ بۆ خۆشەويستى و رق ئى بوونەوہى ئەوانى تر.

رابىيە (رەحمەتى خاى لىبى) گەئى شىعەرى دراوہ تە پال كە
 گوزارشت لەو خۆشەويستى يە مەزنە دەكەن جا ئەو شتانەى لە
 دواى خۆى بەجىئى ھىشتوون ھەمويان بارى مەعنەوى بوون،
 برىتەن لە مەحبەتە و رىگەى تەسەووفى ئىسلامى، رابىيە

هه‌میشه یادکردنه‌وه و بیرى تهرخان کردووه بۆ خودای گه‌وره،
 له‌م روانگه‌وه بۆ هه‌موو ژيانى رانیوه و پى‌ وای بووه ده‌بى‌ بیر له
 هه‌میشه‌یى یه‌كان بکاته‌وه، نه‌ك کاتى یه‌كان، له‌باره‌ی وه‌سفى بۆ
 ئه‌م خۆشه‌ویستى یه‌ له‌ جوانترین ئه‌م دیرانه‌دا به‌م شیوه
 ده‌هۆنیته‌وه:

احبك جين حب الهوى وحباً لآنك اهل لذاكا
 فاما الذي هو حب الهوى فشغلي بذكرك عما سواكا
 واما الذي انت اهل له فكشفك للحجب حتى اراك^(١).

به‌ره‌و شارى به‌غدا (المحاسبي) و (الجنيد):
 هه‌رچۆنێك بێت ئه‌و بزافه‌ شارى به‌سره‌ و ده‌ورو به‌رى گرتبۆوه،
 وه‌ نه‌بى‌ بکه‌ویتته‌ بارێكى هه‌له‌په‌سێردراو و پاشان روو له‌ هه‌لدیر
 بکا، به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ له‌ ته‌ك شارى كوفه‌دا گه‌ ئى مه‌سه‌له‌ی گرنگی ئى
 وروژیندرا به‌گشتى و تیایدا مه‌سه‌له‌ی زوهد و په‌یوه‌ندییه‌كانى له‌
 نێوان دنیا و ئاخیره‌تدا و لێكدانه‌وه‌كان و خستنه‌رووه‌كان به‌
 تایبه‌تى گرنگترین مه‌سه‌له‌ بوون، دواى ئه‌مه‌ بزافى ته‌سه‌ووف
 په‌ره‌ی سه‌ند و رووه‌ و شارى به‌غدا هه‌نگاوى هه‌لێنا، ئه‌مه‌ش له‌
 میژووى ته‌سه‌ووفدا و له‌ رووى فکریه‌وه‌ به‌ وه‌رچه‌رخان داده‌نریت
 له‌ ساتێكا كه‌ له‌ زوهدوه‌ رووى كردۆته‌ ته‌سه‌ووف، به‌واتا له‌
 ناستیکه‌وه‌ بۆ ناستیکى تر هه‌نگاوى هه‌لێناوه‌، بۆیه‌ باسکردنى
 شارى به‌غدا وه‌ك چه‌قیكى گرنگی سه‌رده‌مى خۆى و رۆلى له‌

١ - الشعر الصوفي، عدنان حسين العوادى، ص ١٢٨.

تەسەووف دا گرنگترین ئەو بوارانە پێك دێنێ، لە شارى بەغدادا
 گەئى سۆفى گەرە و رووداو لەم بارەوہ هەن، (معروف الكرخى)
 يەكئى لە پياوہ گەرەكانى تەسەووفە لە سالى (٢٠٠\ك\ ٨١٥ ن)
 وەفاتی كردوو، هەرەها ئەم شارە چەندەها پياوئى گەرەى لە
 خۆگرتوو، كە لە رێگەى تەسەووف و پەرستشدا تێكۆشاو،
 لەوانە (بشر بن الحافى) (٢٢٨\ك\ ٨٤٢ ن) وەفاتی كردوو و (مالك
 بن دینار) (٢٨١\ك\ ٨٩٤ ن) وەفاتی كردوو، بەلام لە مەزترین
 ئەوانەى تێكۆشاو دوو پياوچاكن.

(١) (ابو عبدالله الحارث المحاسبى) (٢٤٣\ك\ ٨٥٧ ن) وەفاتی
 كردوو.

(٢) (ابو القاسم الجنيد البغدادي) (لە سالى ٢٩٨\ك\ ٩١٠ ن)
 وەفاتی كردوو.

(١) (ابو عبدالله الحارث المحاسبى): لە شارى بەسرە لە دايك
 بوو لە كاتىكا كە بزافى زوهد دەمىك بوو گەشەى سەند بوو، بگرە
 لەگەل شارەكانى تری وەكو كوفە پێیەو دەناسراو، دیارە بەسرە بە
 زوهد نۆبانگى دەرکردوو و تیايدا دواى رووداوەكان لە بارەى
 خەلافەتەو كاردانەویدان بەسەر كۆمەلگای ئىسلامەو، گەئى بیرو
 بۆچوون و قوتابخانە هاتنە ئاراو، كە كارىگەرییان بەسەر رهوشەكان
 بەگشتى هەبوو، میژووش باسى ئەو ناوچانەى كردوو كە قوتابخانە
 و تايەفە و رێبازەكان سەریان هەلداو و بەقوولئى بە كۆمەلگای
 ئىسلامەو لكان و لە رهوشى سیاسى شوینیان دیارە.

(المحاسبي) له نيو نهم رهوشانهى بهسره سهري ههآداوه و پاشان رووى كردۆته شارى بهغدا، وهك روونه دواى نهوهى شارى بهغدا وهك چهقى جيهانى ئيسلامى هاته ناوهوه و له رووى شارستانيهوه پهري سهند و نهتهوهكان له ژيهر پهچه مى ئيسلام دا چهندهها بهرهمى مهزنيان پيشكهش كرد.

لهمهوه (المحاسبي) لهم شارهدا لهگهڵ ههنبهليهكان كهوته ناكۆكى، لهبهر نهوهى ههندى له ريبازهكانى (علم الكلام)ى لا پهسهند نهبوو كه ئاينيان شى دهكردهوه، لهبارهى (المحاسبي)يهوه وهك پياويكى مهزن باسى ليوه كراوه كه له تيكۆشان دا رۆلى مهزنى ههبووه و پهيرهوى له نهحكامهكانى پهستش كردوه، جا بمانهوى يا نهمانهوى (المحاسبي) ريگهى خۆى ههبووه، لهم بارهوه لهگهڵ نهحكامهكانى تهرى پهستش دا يهك دهگرتهوه، كهواته وهكو لقيك له رووباريگدا سهير دهكرى، لهمهوه دهزانيان سهرچاوهكان چۆن وهك يهكن!!، لهبهر نهوه تهسهووف لهلاى (المحاسبي) خۆى لهسهه دوو بنهما دهوژيتهوه!.

(أ) موحاسبههى دهروون (نهفس) كه ليهردا رووبه رووى نازناوى دهبينهوه، نههش لهخۆوه نههاتوه، ساتى نهيهيشتووه دهروونى بكميته دهست ئارهزوو و خولياكان.

(ب) ئامادهگى له پيناو سهخترين ئازار و نهشكهجه ياخود ميحنهت بو خوداى گهوره (بهواتا مهحبوبى يهكهم) بهم پييه بهلگهى وهرعى راستگو لهلاى مهرگه و ههروا مهحهكى فزيلهت ئارامگرتنه بو ئازار و نهشكهجهى جهرگپ، بهلام دهبى لهگهڵ نهمانهشدا رى و رهسمه

ناينيه كان له ياد بکړیت و پشت گوی بخړیت، له کاتیکدا
 نه مهش خوی له وه ددوژیته وه که به توندی هوښیاری
 په یوه نندی به ناووه هیه له وکاته وه که وتوته تاعهت و
 فه نا بوون و بهره و ټیمانی پاک و بېگهرد ههنگاو دهنی.

(۲) (ابو القاسم الجنید البغدادي): قوتابی و موریدی (المحاسبي)
 و (السري السقطي - ۲۵۷ ک - ۸۷۰ ن) وه فاتی کردووه، و (ابي حفص
 الحداد - ۲۶۰ ک / ۸۷۳ ن) وه فاتی کردووه، بووه، له بابعت بیري
 ته سهووفدا کاریگری قوولی به سهروه هه بووه و به جوړی باسی
 دهکن که له مهوه، به واکا وهک ماموستایهک تایه فکانی ته سهووف
 لیوهی سهریان دهر کردووه و به کومه لگای ئیسلام دا گه شیمان
 کردووه، لیړه دا رووبه رووی مه عریفهی ته سهووف دهیننه وه که
 نوینه رایه تی دهکات و پیی دهنا سریته وه و له هه مان کات کومه لی
 خاسله تی دهست نیشان دهکات. له (جنید) وه ئو ههسته دیته کایه وه
 که به قوولی ههسته دهکری به بهر زیتی و مه زینتی خودا و
 یه کتا په رستی، به لام له گه ل نه مه شدا ده بی ئیلتیزامی ته و او به
 سنوری شهریهت هه بی، له مه وه خالی دهست پیکردنی نه زموونی
 ته سهووف لهو به لگه نامه یه دیته ئاراوه که خودای گه وره له گه ل مروؤ
 به ستووه له قوږنانی پیروژدا بهر له وهی خهلق بکړیت و ئامار ه به مه
 کراوه، به لای (الجنید) وه ئه م به لگه نامه یه ئامانجی ژیانی روحی و
 فیکرییه که مروؤ حهقیقه تی بوونی درک کردووه، وهک فیکری ئیلاهی
 که پیشینه ی هیه له خهلق کردنی زه مان، نه مهش به هه ول و
 تیکوښانی خوی نهینی یه کتا په رستی ددوژیته وه.

تەسەووفەكەى گىرنگە و بەر لە ھەر شتى دەبى باسى لىۋە بگەين و
 بىخەينە روو، ئەم چەمكەنش خۆى لە پەرسىشى لە رادە بەدەر
 دەدۆزىتەو، ئەم پەرسىشەش تا ئەو رادەيەيەى لە سنورى
 شەردەا بوارى پى بدريت، چونكە ھەر ھىچ نەبىت سەرچاۋە
 كۆنەكان كاتى باس لە عىبادەت و پەرسىشى (ابا يىزد
 البىسطامى) دەكەن مەزۇ لە بەرامبەرى سەرسام دەبىت.

ھەرچى (الحلاج) يىشە لە دەوربەرى سالى (٢٤٤ ك/ ٨٥٨ ن) لە
 گوندى (البىضاء) لە داىك بوو و لەلاى (ابى عبدالله المكى) سالى
 وەفاتى: ٢٩٧ ك/ ٩٠٩ ن و (سەل بن عبدالله التستري) سالى
 وەفاتى: ٣٧٦ ك/ ٩٨٦ ن و (ابوبكر الشبلى) سالى وەفاتى ٣٣٤ ك/ ٩٤٥
 ن و، ھەروا (ابى القاسم الجنيد) خويندوويەتى گومان لەوھنيە
 ئەم چوارە كەلە پياوانە لە بەناويانگىر پياوانى تەسەووفن، واش
 نەردەكەوى كە (جنيد) رازى كردوو (الرقعة) لەبەر بكا و نزيكەى
 بىست سال مورشيدى روحى بىت، بەلام لەگەل ئەمانەش بوخوى گەل
 ھەولى بە تەنباى ھەيە، ئەمەش خاسلەتيكە پى جودا دەكرىتەو.

(حلاج) گەل جارى ھەجى كردوو و لەم روو زۆر بەسەرھاتى ئى
 دەگىرنەوە گوزارشت لە عىبادەت و پەرسىش و روانگەى وى
 دەكات، بەجۆرى بەردەوام ماوەتەو لەسەر ئەم رىيازى، بەواتا
 بوونى حالەتە مەعنەويەكانى ھەج لە ھەر شوئىندا، چونكە گۆى
 زەوى ھەمووى ھى خودايە، سەرچاۋەكان وا باسى لىۋە دەكەن
 دواى ئەوھى گەراوەتەو شارى بەغدا دووركەوتۆتەو لە
 فەرزەكان، بوخوشى بەلگەى ئەوھى لەلابوو كە ئەم لە پەرسىشدا
 ھىندە ھەلەكشاۋە كە بە مەزۇقى ئاسايى ئەمە ناكريت.

(حلاج) له گەل (الجنید) ناکۆکی هەبوو، بۆیە لە تەریقەت بۆ
خۆی رەسمى رینگایەکی دیکەى کردوو و له گەل هەموو خەلکی
تیکەل بوو و لەسەر سەکۆکان وەغزی داو، بەلام کە بۆ سییەم
جار چۆو تە حەج گەل گۆرانکاری بەسەردا هاتوو، و گرنگترین
خاسلەت تیايدا یەکیتی یە له گەل خود دا وەك خۆی بانگەشەى بۆ
دەكات له گەل (الانا والانت) پەيوەستى تەواو بوو، کاتى ئەم
هەوالەى بڵاوبوو (على بن فرات) (٢٩٧ ك \ ٩٠٩ ن) دەعوای
شەرى لەسەر نووسی، بەلام دەستبەسەر نەکرا تا دواى چوار
سال لە وەزارەتى (علي بن عيسى) تاوانبار کرا بە بەکرنگىراوى
(قرامیطة) هەکان، له گەل ئەوێ لە ماوێیەکی کورت دا بەخت
یاوهرى بوو، سەرنجى خەلیفە و یاوهرانى بۆخۆی کیش کردبوو،
بەلام (قازى) لە دوا بڕیاردا تاوانى کوفرى دایە پال لە سزادانى بى
حەد کەوتنە ویزەى جەستەى سەرەرای ئەوێ جەلدى لیدرا و لە
خاچ دراو دەست و پێکانى لە جەستەى کرانەو، پاشان سوتینرا
و فڕیدرایە رووبارى دیجلە، لە کاتیکا خەلیفە تەنها بڕیارى ئەوێ
دا بوو جەلدى ئى بدرى و سەرى بپەڕیندرى.

(غەزالى و ئىبن عەرەبى):

غەزالى دىۋانى ئەۋەدى بە دىۋانى ھەمۇ زانستەكانى سەردەمى خۇيدا
گەرا و ھەلە و چەشەۋايى ئى دۇزىنەۋە و لە ھىچيان دلى ناۋى
نەخواردەۋە لە دىۋانى ئەم گەشە دۈۈر و دىۋەنى تەمەنى دا روى لە
تەسەۋۋۇف كىرد، تەسەۋۋۇف گەيانەندى بە (يەقىن) ئەمەش لە
نوسىراۋەكانى دا دەرگەۋتۈۋە بەم ھۇيە غەزالى لە تەنگەۋى فىكرى و
روحى دەرپازى بو، بەلايەۋە ئەۋانەى رىگەى تەسەۋۋۇفیان گرتۈۋە،
ئەمانە رىگەى تايىبەتى خودايان گرتۈتە بەر، ھەۋالايان چاكتىر
ھەۋالە، سەرگۈزشتەيان چاكتىر سەرگۈزشتەيە، رىگەيان راستىر
رىگەيە، ئەخلاقىيان پاكتىر ئەخلاقە، ھەمۇ بزاۋت و جوۋلەيەكيان
لە زاهىر و لە باتىن دا لە نورى سەرچاۋە ۋەرگىراۋە.

بىرۈرۈى غەزالى لە بابەت تەسەۋۋۇف ھەرگىز لە دەرۋەى سنۋورى
شەرىعت بوۋنى نىيە و رى بەخۋى نادات فەرە ئايىنەكان پىشت
گوى بخى و بەھىچ جۈرى لەگەل ئەۋەدا نىيە كە لە نىۋان خالىق و
مەخلۇق دا يەككىتى ھەبىت و بەتۈندى ئەمە بەرپەچ دەۋاتەۋە،
تەۋەرى تەسەۋۋۇف لەلەى خۋى لە (فەنا بوۋن لە يەكتاپەرستى -
الفناء فى التوحيد) دا دەۋزىتەۋە، (الجنيد) يىش بەھەمان شىۋە لە
تەسەۋۋۇف گەيىشتىبو، بەۋاتتا دان نان بەۋەى خوداي گەرە،
بوۋنىكى تاك و تەنھايە و خۋى بىكەرى تەنھايە، نورىكە لە دىۋانى ئەۋ
چ نورىكى تر نىيە، بەلايەۋە دىۋەندى ئەمە بەرپەچى عەقلى و
(التجريد) نابىت، ۋەك چۈن فەيلەسوفە ئىلاھىيەكان بانگەشەى بۇ
دەكەن، ھەرا (الإتحاد والتأليه) يىش بەرپەچ دەۋاتەۋە، گىرنگىر
مەسەلە لەلەى غەزالى (الكشف والمشاهدة) يە.

به لای غه زالی یه وه هیژی درکردنی مروژ به ههسته وه دهست پی دهکا و به عه قله وه کو تایی دیت، ئەمەش هەمان لیکدانە وهی فەیلە سووفەکانی دەروونە، بەلام پیغه مبه رایه تی پیروژه، که دیکه وه تایبه تن، ئەویش هیژی روحی پیغه مبه رایه تی پیروژه، که تیایدا مه عریفه ی غه یب و ئەحکامی ناخیرەت و زهوی دهزانن.

له بهرزترین پایه ی مه عریفه له لای غه زالی (عه قل) یاخود (ئیمان) نین، به لکو پایه ی چهشتن یاخود زهوقه، که ئەمەش خۆی له نوری خودا ده دۆزیته وه، که خودای گه وره ده یخاته دلی ئەوانه ی خوشی دهوین، له بهر ئەمە ئەم نوره کیلی گه ئی مه عریفه له خو گرتوه، له سه ر به لگه ی نووسراو و هو هیئانه و سه لماندی فەلسەفی نه وه ستاوه، به لکو به دهست هه موو ئەو کارانه ن که مروژ له ژیری وه یه تی، ئەویش له لایه ن خودای گه وره یه.

له مه وه عاریفه کان به هو ی تایبه تی تایبه تیه کان، له بوون بیجگه له زاتیان هیچی تر نابینن، بیجگه له خودای گه وره هی تر په ی پی نابەن، له بهر ئەوه هه رچی له دوو دلی هه یه ده سپریته وه و ون ده بیئت و (یه قین) به په ی دیته شوینی، تا ده گات به (فه نا بوون له یه کتا په رستی) دا یاخود (فه نا ی فه نا - فناء الفناء).

تا کو په رده کان لاده چن و، تیایدا عاریف له دهروونی خۆی فه نا ده بیئت پاشان له م فه نایه ش فه نا ده بیئت.

(محي الدين بن العربي) له (مرسیه) له ئەنده لوس له سالی (٥٦١ ک) ١١٦٥ ن له دایک بوو، گه ئی شوینیان گه راوه له ئەنده لوس و روژئاوا و روژه لاتی جیهانی تا کو له دیمه شق نیشته جی بووه و لهوی له سالی (٦٣٨ ک) ١٢٤٠ ن وه فاتی کردوه. به زۆر له

فەیلەسوف و سۆفییەکان کاریگەر بوو و بە دوایان گەراوه، لەوانە سەرەتا بە قوتابخانەی (ئەبن مسرە- مەرگی ۳۱۹ ک/ ۹۳۱ ن و فەیلەسوفی سۆفی (الترمذی- مەرگی ۲۸۵ ک/ ۸۹۸ ن و (الواسطی- مەرگی ۳۳۱ ک/ ۹۴۲ ن و (ئەبن العارف- مەرگی ۵۳۶ ک/ ۱۱۴۱ ن کاریگەر بوو، لە سالی (۵۹۸ ک/ ۱۲۰۱ ن چوو بۆ مەككه وەك لەیهکی لە موکاشەفەکانی دا دەرەكەوی بۆ رۆژەلآت سەفەری کردوو، بەناویانگرتین کتیی (الفتوحات المکیة) ی نووسیوه، وەك سەرچاوەکان باسی لێوه دەکەن نووسینەکانی زیاتر لە (۸۴۶) بەرەمەن تاكو ئیستا نزیکەی (۵۵۰) بەرەمیان گەیشتۆتە دەستمان.

رێبازی (ئەبن عربی) لەسەر چەمکی (وحدة الوجود)، تەوهری گرتوو، بەشیوازی کە خالی دەست پێکردنی بە (وشە) هاتوو، بەلایەوه لەلای هەر پێغەمبەرێک حەقیقەتی تایبەتی هەیە کە بە (وشە) بانگەشە ی بۆ دەکا، ئەمەیش روو کاریکە لە رووکارەکانی زاتی ئیلاهی، لەبەر ئەوه ئەم بانگەشە (وشە) گرنگی خۆی نیشان دەدا لەسەر زەوی دا.

بەلای (ئەبن عربی) بەلایەنە ی دەتوانین درکی پی بکەین ئەمەلایەنی (الأحدية) وەك بانگەشە ی بۆکراوه، هەروەها لایەنی (الربوبية) ییش دەرەكە ی کە جیهان پی دەگا لەلایەنی یەكەمدا هیچ دژ بوون و ناكوکی و دژبەك نیە، ئەمەش واتای نوری تەك و تەنها، خێری تەك و تەنهایە، بەلام لایەنی دووم خۆی لە سیفاتەکانی خودای گەوره دەدۆزیتەوه، لەبەر ئەوه لەباری یەكەمدا بەزاتی خۆی (حەق)، و بە سیفەتەکانیەوه (الخلق)، ئەمەش دووکاری زاتی خوداين لە- يەك و زۆر، پێشینە و پاشینە، ... هتد.

سهبارت به مروفیش که ذاتی مروفه، نادم خهلق کراوه
چونکه به (وشه)ی نادمی یهوه بهستراوه، و مروفیکی کامله،
بهلاوه بوونی نهو وشهیه نادمی یه هوئی هاتنهکایهوهی جیهانه و
مانهوهمانه به یهکهوه.

چهمکی مروفه لای (ابن عربی) لهوه سهنتهری گرتووه که چون
(حلاج) رۆئی مهزنی گیراوه له شیکردنهوهی پهیوهندی نیوان مروفه و
خودا شیکردنهوهیهکی عهقلی یانه، لهبهر نهوه لای (لاهورت) و
(ناسوت) سروشتیان وهک یهک نیه بهلکو دوو تاییهتمهندی و جودن،
له هر پاییههک له پایهکان دهردهکن، لاهوت رووکاری ناوهوهی
مهوجووده، بهلام ناسوت رووکاری دهرهوهی موجوده، له زاراوهی
فهلسهفی دا یهکهمیان گهوههره و دووهمیان رووکار.

ئامانجی (النفس الناطقة) لای بهرزترین پلهی نهزموونی
تسهووفه، کهواته گهورهترین ئامانجی چهشتنه، نهمش خوی له
(الوحدة الوجود) به تهواوی دهوژیتتهوه، که دهررون گهیشته نه
حالهته هویشیاری بهخودی خوی له دهست دهوات، که نهمش
جوداوازی یه له جیهان دا، دهگاته قوناغی فهنا که زور ناماژهی
پی کراوه لهلای زۆربهی کهله پیاوانی تهسهووف بهتاییهتی له
(الجنید)هوه کاتی گهیشته ئامانجی مروفایهتی و هاتنهکایهوهی و
درکی به چهشتن کرد لهمهوه له ههموو شتدا دهگا.

نهمش کورتهیهکه لهو چهمکی (وحدة الوجود) که بهراستی
زۆری دهوی.

چەمكى ئازادى لە جىھانى تەسەۋۋۇدا^(۱)

چەمكى ئازادى ئەمىرۇ چەمكىكى فراۋانە، بۆتە سەرچاۋەيەكى گىرەنگ بۇ يىرگىدەنەۋە و سىستەم و بىگرە ژىيانىش، لەبەر ئەۋە لە زۆر ئاست و روانگەدا باسى لىۋەكراۋە، ئاكرى بە تەنيا لىيى بىروانىن، يىرگىدەنەۋەكانىش لەم رۆزگارەدا بەرەۋ ئاۋەۋەى ئازادى ھەنگاۋ دەننن لە كاتىكدا كە روۋبەرۋ دەيىتەۋە لەگەل چەمكى واقىيە و خودى واقىيە، ھەروا ئازادى خۆى لەۋدىو مەسەلەكان شاردۇتەۋە لەسەرىكەۋە بەردەۋام پەيۋەندى دەكاتەۋە، ئەگەر ئاگاىيمان ھەبى يا نەبى ئازادى بۇ خۆى بوۋنى ھەيە و ئامارەش بەپادەى ھۆشيارى ئىمە دەدا چ لەسەر ئاستى تاكە كەس و لەسەر ئاستى كۆمەلگادا، رەنگە باسكىردى چەمكى ئازادى گەلىكى بوى بەتايبەتى شەپۇلە فراۋانەكانى فەرھەنگ و رۆشنىيرى ئەمىرۇ پىنكەتە و چەمكى نوۋى لەخۇگرتوۋە، باسكىردى ئازادى بەم تايبەتە پىۋىستە بە بوارى خۇيدا لىيى بىروا نرى، لەبەر ئەمە لىرەدا لا دەكەينەۋە بەبابەت و بوارىكى تر، ئەۋىش جىھانى تەسەۋۋۇف، كە ئەم سەرنجە لامان گەلآلە دەبى، لە ساتىكا جىھانى تەسەۋۋوف نابن بە مېژۋىيەكى درىژ كىشەۋە و ئازادىش بۆۋتە باسىكى نوۋىبۈنەۋە، بۆۋتە روناكى ئەبەدى، بۆۋتە پىناسە بۇ مۇۋقايەتى، گەر بگەرپىنەۋە بۇ مېژۋى

۱ - ئەم بابەتە لە ھەفتەنامەى (بارزان) لە ژمارە (۶۶ و ۶۷) ى سانى (۲۰۰۸) زايىنى دا بلاۋكراۋەتەۋە.

تەسەووف كەلتورىنىكى زىنپىن و گرانبەھامان دەست دەكەوئىت،
 تەسەووف خۇى بە ئاين و كۆمەلگادا كىشساوۋە نىزىكەى ھەزار و
 دووسەد سائىك لەمەبەر وەكو بزاڧىك ھاتۇتە ئاراوۋە، بەر لە ھەر
 شتىك لىرەدا دەبى ئامارە بەو بەكەين كە چۆن ئەوليا و كەلەپپاوانى
 تەسەووف لە ئازادىيان روانىوۋە؟! لەراستىدا ئەگەر بەراوردى بەكەين
 لەگەل بارودۇخى ئەمۇ، ھەروا ئەو پىشھاتانەى ھەن، دەبى يەكە
 يەكە چەمەكان وەرگىرىن، كە ئەمەش زۆرى دەوى، لەبەر ئەوۋە باس
 لە چەمكى ئازادى دەكەين لە جىھانى تەسەووفدا، بۇ ئەوۋە پەى بە
 ھەموو لايەنەكانى روانگەى ئەوليا و پياوچاكان بېەين، بۇ ئەوۋە لەم
 چەمە بەكەين، دەبى بزانىن جىھانى تەسەووف چى يە؟!، چۈنكە
 مەوداكانى ئەم جىھانە تەمۋەرەكانى ئەم جىھانە پىئاسە بە ئازادى
 دەدا و چەمكىكى لى دروست دەكا كە لەگەل چەمەكانى تر جودا بى
 و لەسەرىكەوۋە، ھەروا لەگەل خودى ئازادى لە تەوۋرى تردا
 لەسەرىكى ترەوۋە جوودا دەبى، لەبەر ئەوۋە جىھانى تەسەووف وەك
 زانستىكى سەربەخۇ سەير دەكرى، لەمەوۋە سنوورى خۇى ھەيە بۇيە
 دەتوانىن بلىن چەمكىكى يەكگرتوۋە، ياخود فرەوانترە و زاراوۋەيەكى
 يەكگرتوۋە، كە لىرەدا سنوورەكانمان دەست نىشان نەكردوۋە، لە
 جىھانى تەسەووفدا لە كۆنەوۋە سەرچاۋەكانى ئامارەى بە ئازادى
 كىردوۋە، لەسەرەتادا وەكو مومارەسە پياوچاكانى گوتەيان لەبارەى
 ئازادى ھەبوۋە، ئىنجا نوسراونەتەوۋە و، لەمەوۋە دەزانىن نىرخ و بەھى
 ئازادى چى يە و لەچى دايە!!!، لەلای سۆڧىيە گەورەكان ئازادى
 لەچوار چىوۋە جىھانى تەسەووف چۆن لىك دەدرىتەوۋە؟! چى
 دەگەينەنى؟! لە چ پايەيەكدايە؟! چ ئەلقەيەك پىك دىنى؟!

وهك له كتيبه بهراييهكاني تهسهووف دا باس له ههموو نهو
ههنگاوانه كراوه كه ريبر دهبي بيگريته بهر، نهوا باسي
تهسهووفيش هاتوته ناساندن، پيناسهي تهسهووف رهنگه گرافتي
زوري لهسهر نهبي بهلام خودي هاتنهكايهوهو وشهكه گرافتي
بهداواه هيه، كه واي له تويزهران كردووه بو ههمان سهرچاوه
بگريينهوه، تهسهووف جيهاني ناوهويه، جيهاني ناوهوي
مروقه، وهك ناوينهيك نهك تهماشاي خوي بكات بهلكو ههموو
خاسلهت و كرداره جوانهكان له روانگه بگري و به توژقاليك له
خراپه نزيك نهكهويتهوه كه گومان ههر چوار دهوري هم بيرهي
گرتووه خودا له قورئاندا دهفرموي:

﴿أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ﴾^(۱)

بو نهوي بكات به دروستكيري نهو كرداره و گوته چاكانه،
لهمهوه كهسي خوي ناسي بهوهوه ناسيني گهرهتر ههنگاو دهني،
گهر لاکهينهوه بهو پيناسانهي بو تهسهووف كراوه و باس له
شيوهكاني بكهين بابهتيكي فراواني دهوي بويه بهگشتي له
جيهاني تهسهووف دهويين، شيخ (محيه ديني عرهبي) پيي وايه
تهسهووف گهيشتنه بهخوداي گهره، تهسهووف ژيانه لهگهل
خودا و بو خودايه، له خودا دا و بههوي خوداويه، پاراستني
كات و ساته، كهوتني تهكبیره ترسه له خودا تكيه له خودا،
راپيچاني خاسلهته ناپهسهندهكاني دهروونه، لهجيئي نهودا
پرکردنهويهان به خاسلهته پهسهندهكان دواي ههموو نهمانه

۱ - سورة الرعد، الآية ۲۸.

یہ کتابہرستی رووتہ، ہرگز دل شہیتان پیان گوزہر ناکا،
 ٹالوش و ہواو نہفس داگیر ناکہن، دلہکان پەردەیان لەسەر
 لادەدری، ہروا بەدوتای ہموو نہینیہکانی سۆفی دہگەری، دہگا
 بہوہی کہ ہەقہ، ئوہی ناہەقہ بەجی دئی^(۱).

ہموو ئەمانہ گوزارشتن بۆ ئوہی کہ تەسەووف گرنگی بہم
 دونیایہ نادا دہیہوی بۆ دروستکەری ئەم جیہانہ قول بێتہوہ،
 لەمەوہ کہ مۆلک و مۆلکداری دوور دہکەوێتہوہ، ئوہتا (ابو یزید)
 دہلی: سۆفیہت ئو مندالانہن لە حوجرہی ہەق دا^(۲)، لەبەر
 ئوہی جیہانی تەسەووف جیہانیکہ ئەگەر کەسی بیہوی بہ
 تہواوی لیی تی بگات، ئەبی خۆی بێتہ گەشتکەر و گەپۆکی ئو
 جیہانہ، وەکو ہموو جیہان و زانیارییکی نہناسراوی تر... بەلام
 ہیشتا ناسینی جیہانی تەسەووف لە زانیاریہکانی تریش
 نہناسراو و داپۆشراوترہ، بۆچی؟! چونکہ تەسەووف ہەم دینہ و
 ہەم چەشتن، ہەم... تابشی نوری ہەقہ بۆسەر دہروون واتہ
 (نیشراق)... وە ہەم مەقام و ئەحوالہ.

مەقام ہروہکو پایہ و پلہی ئیشی دنیایی وایہ، وەکو بلین
 فیسار کەس، مودیرہ یان مولا حیزہ، واتہ خەلاتیکی دہوامدارتری
 خودا و ہندیہ کہ لہرنگہی خواپہرستی و زیکر و پارێزگاری (تہقوا)
 وە بۆ سۆفیہکان دەست دەدات، بەلام حال ہەرچەن ئەویش ہەر
 شتیکہ لہم بابەتہ، بەلام بەردہوام نیہ، واتہ گۆزان لە حالیکہوہ بۆ

۱ - الفتوحات المکیة، للشیخ محی الدین بن عربی، ص ۵۲۰، ج ۱.

۲ - التعرف المذهب اهل التصوف، الإمام ابوبکر محمد الکلاباذی، ص ۱۱۰،
 مصر، ط ۱۹۶۹ م.

حالی زوو زوو دهست نه دات و بگره چهند جاريش هر نهو حاله
 بروات و بگريته وه، به لام مه قام دامه زراوه كه گورانيش بولاي
 سه روتره وه نه روات، سا مه گهر خوانه خواسته كاريكي ناپه سه ندي
 لي روويدات، وه نهو پله و پايه ي له دهست بدات^(۱).

جيهاني ته سه ووف لاداني هه موو نهو گهر دوو خه وشانه يه كه
 دهوري دليان گرتووه، نه مانهش ئاكارى ناپه سه ندن ئهم
 ئاكارانهش له قورثاني پيروزدا ئامارهيان پي كراوه و به هه مان
 شيوهش ئامارّه بۆ كار ه په سه نده كان كراوه، كه واته جيهاني
 ته سه ووف بريتي يه له ياكبوونه وه ي دهروون له گومان و پاشان
 دهوره داني به گومان بۆ پاراستني ناوه رۆكه كه ي هر كه سي بريار
 بدات و به جيهاني ته سه ووف شادبي دهبي به (مه قام) دا بروات به
 ري نمايي پياوچاكيه كه مه قامه كانى له باره ي ژماره يانه وه به
 ته ووي دهست نيشان نه كراوه سه ره تاي مه قاميش به گشتي به
 مه قامي (ته وبه) دهست پي ده كا، مروي يه كه م هه نگاو دهني به ره و
 جيهاني رۆح، دووركه وتنه وه له و مه سه له و شتانه ي گومان
 دروست ده كن، لي ره دا هه رگيز گومان له ناواخن ناميني،
 سو فقيه كان ناويان لي نراوه پاك (صفا) بي گهر د و خه وش، ناويان
 لي نراوه پيشه وا، نه مانهش له وه وه هاتووه كه له ناخيان ئاميريك
 دروست بووه چاوديريان ده كا و نه وه ك ئاميريك دروست بي بۆ
 نه وه ي مه رام و به رزه وه ندييه كان به دهست بيني له مه وه جيهانيك
 خالي يه كلاكه ره وه ي دهست نيشانيكا و به ره و رۆح هه نگاو بني
 دهبي چون ته ماشاي ئازادي بكات!!! چه مكي ئازادي بۆ كه سيكي

۱ - ته سه ووف چي يه ؟ ل ۷۹.

ئازاد رىك يىچەوانەى كۆيلەيە، ئازادى يىچەوانەى كۆيلەيتى يە،

لە قورئانىش دا ھاتوۋە، خوداى گەرە دەفەرموۋى:

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَى بِالْأُنْثَى﴾^(۱).

كەلە پياۋانى سۆفیزم بەجۈرىك لە ئازادى دەپوانى، دەتوانىن
بلىنىن سى روانگەى لە خۇگرتوۋە:

(۱) ئازادى بەسەر سەراپا جەستەى تەسەۋوف دابەش دەبى.

(۲) ئازادى ۋەكو مەقامىكى تايىبەتى.

(۳) ئازادى و (عبودىيەت).

لىكجودا كىردنەۋەى چەمكى ئازادى لە ھەناۋى تەسەۋوف
خۇى دا سەرچاۋەى گرتوۋە، لەمەۋە دەتوانىن ئامازە بەۋە بدەين
تەسەۋوف و جىھانەكەى دواى ئەو سنوۋرە بەرۋاۋانەى ھەيەتى
لەناۋەخۇيدا لە بابەت دابەشكىردنەۋە گىرگى بەخۇنەداۋە، لەبەر
نەۋەشە ژمارەى مەقام و حالەكان نەك لە تەرىقەتىكەۋە بۇ
تەرىقەتىك بگرە لە پياۋچاكىك بۇ پياۋچاكىكى تر دەگۆرۈت،
دىسان چەمكەكان دابەش دەبنەۋە، تا ئەۋەندەى دەكرۈت
گۆپانكارىيان بەسەردا بكرۈت، واتا تەنيا كار لەسەر بگۆرەكانى
چەمكەكانى دەكرۈت، كار لەسەر ئەۋ نەخشەيە دەكرۈت كە لە
تواناى دا ھەيە بگۆرۈت، چەمكى ئازادىش بەھمان جۇر
دەكەۋىتە بوارى جىھانى تەسەۋوف.

۱ - سورة البقرة، الآية ۱۷۸.

(۱) نازادی به سەر سەرا پا جەستەى تەسەووف دابەش دەبى:

جیهانی تەسەووف جیهانیكە يەك روانگەى نیه، بەلام لە دوا
نامانج و ئەنجام دەیهوئ سەرنجیكى گشتى دروست بکا، ئەمەش
ئەو دەسەلمینی که جیهانی تەسەووف بەرە و یەکتاپەرستی
هەنگاو دەنى، بۆیە وەکو گشتگیر سەیر دەکړیت، وەکو یەك
قەوارە سەیر دەکړیت، کەواتە جیهانی تەسەووف جیهانیكى
یەگرتووه، ئیمە دەزانین بۆ ریکخستنى کاروبارى ئەمرو و سبەى
کاروبارى دنیا و ناخیرەت شەریعت دانراوه و کار بە بنەماکانى
دەکړیت، جیهانی تەسەووف یەكەم هەنگاوى لە شەریعتەتووه
دەنى، بەلام بەشیوەیهكى ناسوئى نەوێك ستوونى، دەیهوئ بگات
بە هەقیقەت، ئەم ناسوئیهش سى قوناغ دەکړیتە خوئ:

(۱) شەریعت.

(۲) تەریقەت.

(۳) حەقیقەت.

کەواتە جیهانی تەسەووف لەسەر بنەمایەكى راست و
دروستەو هەلنراوه، سەرەتای هاتنە نیو ئەم جیهانە بە
مەقامى (تەوبە) دەست پى دەکا و بەرەو مەقامەکانى تر
هەلنەکشى، کەواتە مەرۆف لە هەموو کارو کردەویەك لە هەموو
شتى تەوبە دەکا تەنیا لادەکاتەو بە خودای گەورە، مەرۆف لە
دەروونى خوئى تەوبە دەکا^(۱)، کەواتە لیڕەدا وەرچەرخان دەست
پى دەکا ئەو خالەیه مەرۆف بەرەو نازادى هەنگاو دەنى

۱ - معجم الفاظ الصوفية، حسن الشرقاوي، ص ۸۸، القاهرة ۱۹۸۷.

به‌پرسياريتي له بابەت دونياوه له‌سەر شان لاده‌چي جا بيه‌وي يا نه‌يه‌وي له‌لايه‌کي تره‌وه به‌پرسياريتي ئاخيره‌ت و مه‌له‌کردن له جيهاني روحي ديته‌ سه‌رشان، له‌يه‌که‌م هه‌نگاودا نه‌ته‌نيا بيروبو‌چووني بگه‌ره خودي جهسته‌ي ده‌کاته‌ قورباني ئه‌م ريگايه‌.

(بشر الحافي) يه‌کيکه‌ له‌ سوڤيه‌ گه‌وره‌کان ده‌لي: خودا به‌

ئازادي خه‌لقى کردووي، وه‌ک ئه‌وه‌به‌ که‌ خه‌لقى کردووي^(١).

ئهو پيئي وايه‌ نابي که‌سي بو سه‌فه‌ر له‌گه‌ل خو‌ت ببه‌ي، بيگومان مه‌به‌ستي له‌سه‌فه‌ر کارکردنه‌ به‌ره‌و خودا، تو هه‌ر چه‌نده له‌ گوند و شاردا خزم و که‌سانت ده‌بينى، به‌لام خو‌ت به‌پرسياري له‌ ئازادي خو‌ت، به‌پرسياري له‌وه‌ي مه‌سه‌له‌ دونيايه‌يه‌کان کۆيله‌ت ده‌که‌ن، بويه‌ ده‌بي له‌ خه‌لک دوور که‌ويته‌وه‌، به‌و پييه‌ي ته‌سه‌ووف جيهانيکي بي کۆتاييه‌ به‌هه‌مان شيوه‌ ئازاديش جيهانيکي بي کۆتاييه‌، وه‌ نه‌بي هه‌ردووکیان يه‌ک شت بن، به‌لام له‌ بواريکدا پيک ده‌گه‌نه‌وه‌، سه‌ره‌تاي ته‌سه‌ووف (ته‌وبه‌)يه‌، له‌ويوه‌ ئازادي راسته‌قينه‌ ده‌ست پي‌ده‌کات مروڤي خالي يه‌کلاکه‌ره‌وه‌ داده‌ني، بو ئه‌وه‌ي چ شتيکي مولکي حه‌قيقي يه‌ و چ شتيکي مولکي ساخته‌يه‌، له‌به‌ر نه‌وه‌ مروڤ به‌ره‌و مروڤ به‌ره‌و دروستکه‌ري مولکه‌کان هه‌نگاو ده‌ني، له‌م ساته‌وه‌ ئازاد ده‌بي، نابيته‌ کۆيله‌ي مولکه‌کان جا چ مولکي مه‌عنه‌وي ياخود مولکي مادي بيت، که‌ سه‌ره‌تاي ته‌سه‌ووف به‌ (ته‌وبه‌) ده‌ستي پيکرد به‌ره‌و جيهانيکي

١ - الملع. الإمام (ابو نصر السراج الطوسي)، ص ٣٧٢. لجنة نشر التراث الصوفي. مصر.

بهردهوام له کرانهوه ههنگاو دهنی و مهقامهکانی تر دهست پی
 دهکا، سوڤی ریښه شتهکانی نهک تهنیا بزانی یا ببینی بهلکو
 تامیان دهکا و لهزهتیان لی ودرهگریټ، لهبر نهوه تهنیا زانین و
 تهنیا ببینی جیهانی کۆیلهکانه، نهوهی ئازاده دهبی تامی
 کردبی، لهمهوه مهقامهکانی تر دهست پی دهکات که دهمیکه
 ریښه ریښه ریښه بریاری داوه له دهریای ئازادی مهله بکات،
 لهلایهکی ترهوه نهوهی گوزارشت لهم ریښه دهکا پاککردنهوهی
 دل و دهریونه، نه‌رزش و به‌ها دانه نانه بۆ جهسته، چونکه
 جهسته دهتکاته کۆیلهی زۆر شت له دهرهوهی خو، جهسته
 دهتکاته کۆیلهی خواردن، کۆیلهی ئالۆش و هه‌وا و نه‌فس، کۆیلهی
 دونیا، به‌لام روچ ئازاده نازانی هه‌وا و نه‌فس و دونیا و خواردن
 چیه، روچ جیهانیکی پاکه، دوور له خه‌وش و گیلی و نه‌فامی
 به‌سه‌ر هه‌موو جیهان ته‌ی دهکا، پیناسه‌ی خو بۆ چاو و دل و
 دهریون و هه‌ناسه و دهست هه‌یه، گیان به هه‌موو شته‌کان ده‌دا،
 رووی حه‌قیقه‌تی هه‌موویان ده‌ناسینی، به‌های شته‌کان وهک
 خویان ده‌ست نیشان ده‌کا، روچه ده‌توانی هه‌ر سی ئه‌لقه‌ی
 گرنگی شه‌ریعه‌ت، ته‌ریقه‌ت، حه‌قیقه‌ت، به‌یه‌که‌وه گری‌ بدا، که
 رو‌حیش هاو واتای ئازادییه، نه‌وه‌تا (ابا علي الدقاق)ی گه‌وره
 سوڤی ده‌لی: نه‌وه‌ی هاتۆته دنیا و لی ئازاد بوو، به‌ره‌و ئاخیره‌ت
 کۆچ ده‌کات و لی ئازاده^(۱).

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۱.

كهواته ئازادى له سەنتەردا بوونی هەيه، لهویدا دەست بەكار
 دەكات، سەنتەرىش هەرگیز بوونی خۆی له دەست نادات چونکه
 له كپۆكدا به جیهانیکی چهسپاو دادەنریت و بگره له‌مه‌وه بزوت
 و گۆزانه‌كان دەست پێ ده‌كەن.

ئازادی به‌لای هەندی له سۆفیه‌كان رێبەری تەریقەت گوزارشت له
 دواى ئەنجامی رینگای تەریقەت دەکا که رێبەر به‌روو خودا دەگرێتە
 بەر، که ئەمەش کۆتاییه بۆ بە‌ده‌ست هێنانی عبودیه‌ت، ئینجا رێبەر
 دەگا به‌وهی که کۆیلەى راستگۆی خودایه، دڵسۆزه له تاعەت کردنی،
 به هەموو گیانی خۆی دهبە‌خشی، به‌وهی داینا و روو دەدا ئارامه،
 به‌وهی خودا دەیداتى رازییه^(١). گومان له‌مه نیه لێ‌ره‌دا نەك يەك مه‌قام
 به‌تایبه‌تى یاخود به پێچه‌وانه‌ی ئازادی (عبودیه‌ت) رووبه‌ روومان
 ده‌بیته‌وه، به‌لكو له‌به‌رده‌م سه‌راپا جه‌سته‌ی ته‌سه‌ووف داین، که
 خودی (عبودیه‌ت) و (توکل) و (راضی) و (إخلاص) و (صادق) و هتد،
 مه‌قامه‌كان پێک‌دینن، به‌م جو‌ره ئەگەر ئازادی به‌لای رێبەر‌وه‌وه دوا
 ئەنجام بێت، بێگومان هەر له‌سه‌ره‌تاوه وه‌ك هێلیکی مەزن ته‌ی کردووه
 و به‌روو حەقیقه‌ت هه‌نگاو ناوه، ده‌بی ئه‌وه‌ش بزانی سۆفی کاتى
 ئازاده ته‌واوی ژیا‌نی به ئازادی‌ه‌وه گری‌ ده‌دا، ئەمەش وای ئی ده‌كات
 روانگه بۆ ژیا‌ن چ ئەم‌رۆ یا به‌یانی هاوشیوه بێت، بۆیه دنیا و
 ئاخیره‌ت به ئازادی‌ه‌وه به یه‌کتیا‌نه‌وه ده‌به‌ستێته‌وه، بوونی ئێمه هەر
 له‌سه‌ره‌تاوه تاكو مهرگ به ئازادی‌ه‌وه ده‌به‌ستێته‌وه، ئازادی که به‌سه‌ر
 سه‌راپا جه‌سته‌ی ته‌سه‌ووف دابه‌ش ده‌بی تايبه‌ت نابێ به کۆمه‌لی

١ - معجم الفاظ الصوفية، ص ١٢١.

دياريكراو، ياخود به مهقاميک که زياتر خوئی له قوناغيک له قوناغهکان دهنيونی، چونکه ئازادی وهک هيئيک له تەك ههموو مهقام و حالهتهکان مهوجود دهبی، بوونی زوهد و تەركکردنی دونيا دەرگایهکی دیکه بۆ دهکاتهوه، بهم هۆیهوه حهقیقهتی ئازادی بۆ بهدر دهکوی.

بهه پێیهی تهسهووف له دونیادا بۆ مروئی ههژاره، ههژار له مال و مولک و سامان، له مهوه ئازادی له راژهی ههژارهکان دایه، چونکه کهسی که تالیب بی دهبی له خزمهتی دابی^(۱).

بیگومان له مهوه نهوه دهسکه نه دهکەین که ئازادترین کهس گهوهریان، دهبی له خزمهتی ههژارهکان دابی، نهوانه ی پریریان داوه ههژاربن، بهم هۆیهوه ئازادی دهبیته بهرهمهینهری ئازادی تر، جیهانی تهسهووف نهه ئامارهیه دهه کهبی پایان سنووری ئازادی فرهواتر بکا، جیهانی نهبیته کۆیله، کۆیلهی نهوانه ی رۆح دهخه نه قههه و له ناوه پۆکی خوئی دایده مالن.

(یحیی بن معاذ) دهلی: رۆلهکانی دونیا پێشهوا و نیمام و کۆیلهکانی خزمهتیان دهکەن و رۆلهکانی ئاخیرهت ئازادیخوازان و له فرمان دهرنهچووان خزمهتیان دهکەن^(۲).

لیرهوه دهبی بزانی دوو ئاراسته بهدی دهکریت، رۆلهکانی دونیا نهوانه ی کورت بینن و ئامانجیان له خویان تییه ناكات، رۆلهکانی ئاخیرهت نهوانه ی ئامانجیان بر دهکات و ئامانجیان ئاراستهیهکی ورد و دوور له خو دهگری، نهه دوو ئاراستهیه دوو

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۲.

۲ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۲.

كەسايەتى بەرھەم دەھىنى يەككىيان خزمەت دەكرى، يەككى
 تريان خوى خزمەتى خوى دەكات، ھەرۈھا ئەم دوو كەسايەتتە
 يەكيان خاۋەنى خوى نىيە و كەسايەتى تريان خاۋەنى خويەتى،
 كەۋاتە لە ئاراستەى يەكەمدا دەبى جودا بگەينەۋە ئەۋەى خزمەت
 دەكرى دەبى خاۋەنى كەسايەتى خوى بى، لەبەر ئەۋە دەبينىن،
 كەسايەتتەكان خەسلەت و مۆركى خويان لەدەست دەدەن،
 پىشەۋا رەنگە لەم شىۋەدا خزمەت بگا، بەلام لە ناۋەرۆكدا دەبى
 خزمەت بكرى، ئەم ناكۆككىيانە جىھانى تەسەۋوف وەكو رەخنە
 ئاراستەى رۆلەكانى دونىاي دەكا و خالى جوداكەرەۋە دادەنىت لە
 نيوان رۆلەكانى دونيا و رۆلەكانى ئاخىرەت، لەبەر ئەۋە ئازادى
 خوازان خاۋەن پايەكانن، ئەھلى حەق^(۱) لە دژى ناكۆكىەكان
 كاردەكەن، رۆلەكانى ئاخىرەت ئازادىخوازان خزمەتتەيان دەكەن،
 بەجۆرى ھەموو مەرۋفە لەبەرەمبەر ھەولى خوى دا بەرپرسىارە،
 ئەگىنا لە ھەموو ماف و ئەركەكانى تردا لەگەل ھەموو مەرۋفەكان
 يەكسانە، ئەم چەمكەش خودى (تەقۋا) گوزارشىتى ئى دەكا،
 چەمكى ئازادى بەويىيە دەكشى لەكاتى برىاردانەۋە تاكو
 كۆتايىيەكى نادىار، ئەمەش مەلەكردنە لە جىھانى رۇخدا، لە
 راستىدا كۆتايى نادىار بۆ گەيشتن بە خودايە، (ابراھىم بن ادھم)
 دەلى: پياۋى ئازادى بەررەزە لە دونيا دەجىتتە دەر بەرلەۋەى دونيا
 لەو بچىتتە دەر^(۲)، تەسەۋوف فەلسەفەيەكە لەسەر خود بىيات
 نراۋە، بەۋاتە زەمىنەى بىياتنانى خودى مەرۋفە، خودى مەرۋفە
 پانتايىيەكى فرەۋانە، لەبەر ئەۋە لە ھەر ھاۋكىشەيەكدا دەبىت

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۲.

۲ - معجم الفاظ الصوفية، ص ۱۲۲. يان الرسالة القشيرية، ص ۱۷۲.

کړوکی خودی مروۍ بیاریزیت، له بهر نه وه هه موو نهو مهسه لانه ی
 کړوکی خودی مروۍ ون دهکن، دهنه ریگر له بهر دم نازادی دا،
 نازادی به سر خودی مروۍ دا به شده بی، نه وک هه ول بدات وکو
 سیسته می باری کومه لایه تی ریگ بخا، نازادی بو هه موو خوده کان
 وک یه ک وایه (ابراهیم بن ادهم) ده لی: هاوریه تی که سی مه که
 مهگر نازادی، ته نیا بیستی نه وک هر قسه بکا^(۱)، ده بی لیړه دا
 وردین که مه به ست له قسه کړدن، قسه کړدن زوره، هه لی بهر ده وام
 و له نه نجام دا گرفت دروست دهکا، که و قسه که ری زور باری خه لکی
 قورس دهکا، نه مهش پیچه وانه ی رهوشتی سؤفیه کانه، چونکه
 ده یانه وی له سر خودی خویان هه موو شتی وازی بکن، تا نهو
 راده یی خودیان له دنیا دهرده چی، بوئوه ی تیکه ل به حقیقه ت
 بی، نه مهش وکو قوناغی، یا خود وکو وهرچه رخنیک ته نیا نازادی
 له توانای دا هیه، خودی مروۍ له مهسه له دنیا یی هکان پاگز
 بکاته وه، قهواره ههنگاو بنی و له دوا نه نجام دا بیته یه ک قهواره.

وک نامازده مان پیدا هر له یه که م مه قامه وه مه قامی (تهوبه)
 تا کو یه ک قهواره و له حقیقه ت که خود گوزهری پیدا دهکات،
 نازادی بوونی هیه، له بهر نه وه نهو پیاوانه ی خودیان پاگز
 کردو ته وه، پیاوانه دهگوتریت نازادیخوازان، نه وانه خاوه ن پایه و
 مه قامن، به مانه دهگوتری پیاوی شهو، نه هلی هق و نه هلی
 حقیقه ت، به مانه دهگوتریت نه هلی ئیخلاص، هه روه ها پیاوانه
 دهگوتری عارفه کان، نه وانه ی به خودا عارفن^(۲).

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۲.

۲ - معجم الفاظ الصوفية، ص ۱۲۲.

نازادی تەریب لە گەڵ یەكەکانی سەرپا جەستەى جیهانى
تەسەووف دەكشی، چونكە هەموو مەقامەكان بێك لەم
گوزارشتانە لە خو دەگرن، چ وەكو پەيوەندى وەكو مانەوه.

٢) نازادى وەكو مەقامىكى تايبەتى:

گەر بمانەوێت وەكو مەقامىك باس لە نازادى بكەین،
پێویستمان بە ناساندنى (مقام) هەیه، بۆیه بەپێى دابى سۆفیهكان
بە پله و پایەى بەنده بەلای خواوه، ئەلێن مەقام، بێگومان مەقام لە
رێگەى خواپەرستیكى راستەقینەى بەردەوامەوه و خەبات لە دژی
نەفس (المجاهدة مع النفس) و وەرزاندنى نەفس (رياضة النفس)
دەستى بەنده ئەكەوێت^(١)، هەن ژمارەى مەقامەكانیان كردووه بە
(ده) مەقام، بەواتا (ده) پله لەبەر ئەوه هەن ژمارەیان زیاترە یاخود
ناوەكانیان پاش و پێش خراون، لەبەر ئەوه هەر مەقامىك بەرامبەر
قەناعەتى خۆى هەیه، كە دەبێ ئەو پله و پایە بپڕى ئەگینا ناگاتە
تەسلىم، مەقام لەلای سۆفیهكان لە قورئانەوه سەرچاوەى گرتووه
ئەوێتا خواى گەورە بە پێغه مەبر (ﷺ) دەفەرمووی:

﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾^(٢).

لەبەر ئەوه (مقامى محمود) بەرزترین شوێنە لە بەهەشتدا،
هەروەها لە قورئانى پیرۆزدا وەكو پله و ژمارەش هاتووه، بەمە
مەقام بەو چۆنیەتیه دەلێن كە بەندهى خودا، بەهۆى بیریاری

٢ - تەسەووف چى یە ؟ ١٩٣٧ (١٩٣).

٣ - سورة الإسراء، الآية ٧٩.

خوییه وه قوناغه کان ده بری و پیی ده به خشری که ده بی یه که م
 مه قام (تهوبه) بی و هیچ گرفت له سهر نه مه نیه، ئینجا مه قامه کانی
 تر ده ست پی ده کا وه کو (توکل) و (رضا) و (وهرع) و (زوهد)
 و (قه ناعهت) و (سه بر) و (خه وف) و (ره جا) و (صدق) و (شکر)
 و (موحاسه به) و (ته سلیم) و هتد، پرسپاری گرنه نه وه یه ئایا
 نازادی وه کو مه قامیک سهر ده کریت؟^۱ له راستیدا نه مه پرسپاره
 ده مانخاته به رده م مه سه له یه کی تر، نه ویش نه وه یه له لایه که وه
 له بهر گرفتی ژماره ی مه قامه کان و هه روا بوونی حاله کان و
 زاراه کان له لایه کی تر ده توانین ناوه پوکی نازادی ده ست نیشان
 بکهین، سه رچاوه کو نه کان له باسیکی تایبه تی نازادیان خستوته
 روو، وه کو بهنده نابی له ژیر کو یله ی نه وانیه ی خهلق کراون،
 بوونه وه ره کان دابی و ده بی پشت له گشت بکا، روو له وه بکا که
 گشت هی نه وه و دلته بیجکه له خودا گه وره چی تری ئی نه بی
 بویه نابی ده سه لاتی شته کان به سه ری دا زال بی و
 هه لیسورینی^(۱)، بویه ده بی له دلی دا جیاوازی شته کان هه لگری و
 وهک یه که سهیریان بکا، که واته لی ره دا وه کو مه قامه کانی تر، ری بهر
 ده بی نه مه قوناغه به بری لی ره دا نازادی وه کو به خشین وه کو
 راستگوویی وه ره زامه ندی و ته سلیم سهر ده کری، به لام نه مه
 مانای نه وه نیه که نه وه مه غزایه له ده ست بدا که وه کو هی لکی
 کشاوه له دیو سه راپا جهسته وه سهر نه کریت، به لام کاتی که
 ناماژه کانی ده ست نیشان ده کریت، لهو حاله ته دا ده بیته هه

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۰.

دووبار چ رووالهت و چ ناخ کهواته له یهکیک له قوناغهکان نازادی
 دهردهکهوئ سهراپا خودی ریبهردهگری، ههموو شتیکی دهبیته
 نازادی چ ناوهپوک چ شیوه، لهمهوه نازادی دهبیته قهوارهیهکی
 مهزن، لهمهوه (الشبلی) دهلی: مهقامی نازادی نازیزه^(۱).

سوفیه گه ورهکان ریزيان له نازادی ناوه، که بهر له هر
 شتی نازادی به روحیان دهبهخشی، نازادی لهسر زهینهی
 خود ساز دهی، بو ئهوهی بگات به تاکه حقیقهتیکی که نهینی
 ترین نهینی ترینه.

نازادی وهکو مهقامیک هر چهنده زور باس نهکراوه بهلام له
 جیهانی تهسهوفدا ناتوانین لیی نهوین، رهنکه لهم رووهوه
 مهبهستی تریش هبیته چونکه دوا نهجامیش که هاتوته باس
 کردن، ههمان ئهوه مهبهستهی هبیته که دوا مهقام بیته، کهواته
 ههولدان بو نازادی لیروهه ناستیکی بهرزی دهویته و نازادی له
 حقیقهت نزیکتر دهبیتهوه، وهک ئهوهی لهناو خوئی دا راقه بکریته،
 دهشیته دوا مهقام نازادی بیته، ئهوهتا (جنید البغدادی) دهلیته: دوا
 مهقامی عاریف نازادی یه^(۲)، هرچهنده جیاوازی له نیوان (زاهید و
 عابید و عاریف) دا هیه بهلام لیروهه ههمان مهبهستی سوفی
 بهدهستهوه دهدات، کهسی دهیهوی دل و دهروونی روونبکاتهوه،
 ههقیقهت له دهروونیا بدرهوشیتهوه، دهیهوی دهروونی بهچاوی
 پهیوهست بکا له پیناو (بهصیرهت) که چاوی دهروونی پی

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۱.

۲ - اللمع، ص ۳۸۹.

دەگوتریت، دەیەوی لە پێناو حەقیقەت پشت لە خودی خوێشی بکا
لە دوا ئەنجامدا، ئازادی بۆ دەمینیتەوه که هیچ گرنکی بەخودی
خوێشی نادات، لەگەڵ ئەوی لەسەر زەمینەى خودی دا سازى
کردووه، نەینیهکانیش دوا جار بەم شیوہیە بە ئەنجام دەگن.

کەواتە دوور کەوتنەوه لە خود هەمان پەيامی برباردانى
سەرەتایە لە پێناو ئازادی و حەقیقەتدا، ئەمەش ئەو پەری دلسۆزی
ریبەر نیشان دەدات، چونکە رۆح بەزمانى خوێ دەدوێ، دل بە
زمانى خوێ دەدوێ، لە جیھانى تەسەوفدا بەهوى ئازادییەوه دل،
چاو، رۆح بوخویان دینە ئاخاوتن، بەبێ ئەوی پەيوەندییەك هەبێ،
کە بەهوى جەستەوه بگوازیتەوه، هەموویان چ دل چ چاو چ رۆح چ
دەروون هتد، بۆ خوێان دەبنە نوینەرى خوێان، بوخویان دەبینن،
بوخویان دەبیستن بەم جوړه گوزارشتەکان دینە ئاراوه و ئازادی
و هکو (زاهیر و باتن) دەردەکەوێ.

هەر چۆنیک ئەو بێ بیرانە زالن کە ئازادی بەسەرپای جەستەى
تەسەووف دەبەستیتەوه، چونکە ئاماژەى تریش هەن، کە مەرۆ
بەرەو ئازادی دەبن، لە هەمان کاتدا ناو دەنرین بۆ ئەوی کە
دەبنە کۆیلەى حەقیقەت، مەرۆ بەهوى زوهدەوه ئازاد دەبێ لە مال
و مۆلك و سامان، ناخى بۆ ساتیکى ئەبەدى پشوو دەدات،
چەمکی ئازادی و هکو مەقامیکى تایبەتى دەزانین لە دوايیهکانە،
بەلام مۆرك و خەسلەتى زیاتر بلاو دەبیتهوه، ئەم سەرنجەش
بەرەو مەیدانى ترمان دەبن، کە لە مەقامەکان دا بەبێ ئازادی
گوزەر ناکەین، ئازادی (یەقین) مان پێ دەدا، خودی خوێمان
دەناسینى، پاشان بەرەو حەقیقەتمان دەبا، حەقیقەت و خودمان

دەكاته يەك قەوارە، گومان لەو نىيە رىبەرانى تەسەووف بە
بايەخەو لە ئازادىيان روانىو، چونكە ئازادى زامىنكەرە لە پىناو
گەيشتن بە حەقىقەت، بۆ ئەو نىيە جەستە لە تارىكى پزگارى بى،
بۆ ئەو نىيە دل و دەروون ھەمووى بىنە نوورى حەقىقەت.

(۲) ئازادى و (عبودىيەت)؛

بەلای پياوانى تەسەووفەو ئازادى پىچەوانى كۆيلەيتە،
بەلام دەبى بزانىن ئايا چ جورە كۆيلەيتەك؟ بەلای ئەوانەو
ئەو خودى بىيەتە كۆيلەى ھەواو نەفس و شەيتان و ھتد، ئەوا
دەسلەتتى و ن دەكات و لەجى دەسلەتتى خۆى ھىزە بەدەكان
بەريو نىيە دەبەن، لەلايەكى تىرىشەو ئەو نىيە دەمانخاتە
پرسىارەو و ئەو يەكە ھەمدىس لە مەقامەكان، مەقامىك
بەناوى (عبودىيەت) ھە ھەيە، لەبەر ئەو لىكچوونىك لە نىوان
چەمكەكان ھەيە، چونكە پياوانى تەسەووف پىيان وايە ئازادى
چەمكىكى موجدەرەد نىيە، بەلكو چەمكىكە لە زۆرەو لە
كەرتبوونەو بۆ گشت بۆيەك قەوارە دەكىشى.

مەقامى عوبودىيەت چەمكىكى سلبى نىيە و چەمكىكى ئىجابىيە،
چونكە عوبودىيەت واتە بەندەيى، كۆيلەيى، غولامى، لە روانگەى
تەسەووفەو مەقامى گەرە پياوان و ئەولياكانە، بەجۆرى تەنھا ھەر
موسلمان بوون و باوەرھىنان نىيە، گرتنەبەرى رىگەى بەندەيىيە
بەجۆرەى كە خوا پىي خۆشە، لە قورئانى پىرۇزدا بە دوو وشە زياتر
ناوى ھاتووە ھەكو (عەبد، عىباد، عابد، ئەعبود، نەعبود ھتد)^(۱).

۱ - تەسەووف چى يە ؟ ۲۸۹.

مهقامی عوبودیته په یوه نډیه کی قوولی له گهل نازادی هیه،
بوخوڅی گهلیکی له بابته نووسراوه چونکه عوبودیته
تهواوتره له عیبادت^(۱).

له مهوه ریبه رانی ته سه ووف مهقامی عوبودیته دهکن به پله
که خوئی له:

(۱) عیبادت.

(۲) عوبودیته.

(۳) عوبوده.

دهنوینی، چونکه له پله ی یه که مدا عیبادت کاری همو
موسلماننکی ساده یه، ټیگرای موسلمانان خریکی عیبادتن،
که چی پله ی دووم عوبودیته هی هلبزیردراوانه، به لام پله ی
سییه م عوبوده پله ی تایبه تمه ندانه، نهوانه ی خواناسن له ناو
هلبزیردراوه کانداهلبزیردراون، له بهر نهوه هم سی پله ی سی
مه عریفه ی دیکه دهو روژینی وهکو:

(۱) عیبادت علم الیقین.

(۲) عوبودیته عین الیقین.

(۳) عوبوده حق الیقین.

کهواته مهقامی عوبودیته به مجوره دابهش دهکری که نهوانه ی
عیبادته ی ساده دهکن، دلیان بهوئی نهو موماره سهوه هر جیگه ی
(علم الیقین) دهیته وه، بهواتا یه قینیان ټیکه لاوه بهگومان، چونکه
بهلگه یان نیه بو سه لماندنې، هر تهنها زانیاریان هیه، که چی

۱ - الرسالة القشیریه، ص ۱۷۱.

ئەوانەى لە پلەى دووھەن، دەگەنە عین الیقین بەجۆرى شتەکان دەبینن، واتا لە زانیاری ھەستى تییەرى کردووە، بەلام ئەمە بەس نیه، لەبەر ئەوە ئەوانەى لە (عبودە)دان گەیشتونەتە (حق الیقین) بەھیچ کلۆجیک گومان وجودى نیه، شتەکان خویان دەدوین، حەقیقەت لەناویدا تام دەکرى و دوا قوناغى بریو، بەلام ئایا ئەم مەقامەش ھەر گوزارشتە لە ئازادى؟ بیگومان لە روژى ئەمرودا چەمکەکان دەبى لایەنى ئیجابى و سەلبیان نامارە پیبدى، چونکە مەقامى عوبودىەت ئەلقەیهکی تەسەووفە، ھەرودە بەم ھۆیەو وەکو ھێلى ئازادى پییدا گوزەر دەکات و بگرە پیاوانى تەسەووف زیاتر لەمە ئەم دوو چەمکە بەیەکەو دەبەستەو، ئەوەتا (ابا على الدقاق) دەلى: حەقیقەتى ئازادى لە تەواو بوونى عوبودىەت دایە، ئەگەر خودای گەرە عوبودىەتى پى رەوا ھینا، لە کۆیلەیتى دەورەبەرى رزگار دەبى^(۱)، ئەمەش رێگەدانە بەوێ کە ئازادى لە مەقامى عوبودىەت تەواو مەوجودبى و کە دیارە بو خوی ھێلیک ھەیه، چونکە عوبودىەت بو حەقیقەتە، کەواتە نزیکبوونەوێە کە ئازادى (حسین بن علی منصور) دەلى: ئەوێ ئازادى دەوێ بابگاتە عوبودىەت^(۲)، کەواتە پیاوانى تەسەووف دەیانەوێ چەمکی ئازادى لە ھەموو رووەکانیدا بخویننەو و ھێلەکانى دەستنیشان بکەن، چونکە دەمیکە رێبەر لەبەردەم ئەم ئەزموونە دایە و ناچیتە جیھانیک تیایدا ون بیت، لەم رووەو (جنید) دەلى: ناگەى بە ئازادى بالاً، تاكو ئەوێ لە عوبودىەت ماو بەدەست نەھینی^(۳)، لەمەو چەمکی

۱ - الرسالة القشيرية، ص ۱۷۱.

۲ - ھەمان سەرچاوەى پیشوو.

۳ - ھەمان سەرچاوەى پیشوو.

ئازادى ھاوشان لەگەڵ ئەم مەقامە گوزمەر دەگات و گرتى چەمكەكان
 دەستنيشان دەگات بۆيە (بشر الحافي) دەلّيت: ئەوێ دەيهوێ ئازادى
 بچيزێ و لە عبوديه تدا بەسێتەو بە نيوان خوێ و خودا پەردە
 نەمێلێ^(١)، لەبەر ئەو پيوستە لايەنى ئىجابى و سەلبى چەمكەكان
 بناسين، كە رەنگە ئىستا لا لەم بابەتە بكرێتەو، گەرمى دەبينين
 ئەگەر پياوانى تەسەووف ناويان نەئابى، بەلام بە روونى لايەنى
 ئىجابى و سەلبى چەمكەكانيان باسكردووە، ئازادى بە ھەموو ئەو
 ھيألانەى بەستراو تەو و پێكى دەھيئى روونيان كردۆتەو، ئازادى
 چەمكىكە بە رۆح و حەقيقەت بەستراو تەو، ئەمەش سێيەنيكى پەر
 مەغزايە، چونكە ھاوکیشەيەك دروست دەكا كە بۆخويان لەدوا
 ئەنجامدا دەگەنە يەك و ئىستگە، كە ھەموويان لەسەر زەمىنەى خود
 دەست پى دەكەن و بەيارمەتى (يەقین) ھو گەشە كە دەست پێدەكەن
 بۆ خوێ رى و رەسمى تايبەتى ھەيە، بەلام لە ئەنجامى مومارەسە و
 ئەزموون و چوونە دونيا پاکیى و خاوەن بوونەو، ئەوا پلەيان بۆ
 (يەقین) داناو، ئازاديش لەو دیووە بوونی ھەيە، تاكو ببيتە
 زامەنەى گەيشتن بە حەقيقەت، خودى مەرۆ دەگەرێتەو سەر
 بنەماى سەرەتاكەى، دەگەرێتەو ئەو ئەسلەى دروستى كردووە كە
 دوورە لە فەنا بوون و ھەرگیز لەناو ناچیت، ئازادى بەم ریشالانەو
 چەمك دەگرن، كە لە سەراپا جەستەى جیھانى تەسەووف بوونی
 ھەيە، بۆ ئەوێ حەقيقەتى شتەكان دوور لە کاریگەریەكان بناسى،
 وەكو خويان كە ھەن، تاكو دەگات بە يەك حەقيقەت.

١ - ھەمان سەرچاوەى پيشوو.

شېعر و تەسەۋۋۇف^(۱)

چۆن دەتوانىن بىنايىمان ۋەك دەرۋازىيەك بە جىھاننىڭ بىسىپىرىن،
تىايدا ھەموو شتەكان بەپاكى و پاكىزەيى بىينىن!!! لە شوينىڭدا
ئەگەر ھەموو دونيا نىفرۆى چلئىسى بى، كەچى لە جىھانى
ناۋەۋەماندا ئەو تروسكە رووناكىيە بە سەرپا قەۋارەمان دىكشى و
دەمانگەيەنئەتە گەۋھەرىك لە حەقىقەت دىكات، كەۋاتە بەر لە ھەر
شتىك ئەو راستىيە دەرەكەۋى، كە دوو جىھان ھەن، يەككىيان
لەناۋەۋە دايە، كە سەرچاۋەى روانگە و بىينىنى ئىمە دەنۋىنى،
دونىايەكە ھىندە قوۋلە لەراز و نەينى و پىكھاتوۋەكانى نازانرى،
ئەۋى دىكەشيان جىھانى دەرەۋەيە، كە بۇخۇى جىھاننىكى بابەتە و
بى بوۋىنى مەۋدەۋەۋە ۋەداكانى زۆر سىتەم دىكەۋەنەۋە ھەموو ئەۋانەش
ئەۋە واقىيەن لەناۋە ھەست و عەقلى مەۋقۇدا راۋەكراۋن و لىيان
دەكۆلرئەۋە، كە ديارە ئەۋە لىكۆلئىنەۋەش بۇخۇى ئاستىكى
دىارىكرەۋى ھەيە و ناتوانى زىاتر لەۋە بىكشى.

جىھانى ناۋەۋە زۆر حالەت و بوۋار ھەن بەيەكەۋەيان
دەبەستىتەۋە و بەرجەستەيان دىكا، ھەرچۇننىك بى شاعىر ھىندە
بەۋە خەرىكە ھەست و سۆز و وىژدان و حالەتە دەگمەنەكانى
بىپارىزى، ھىندە ناچىتە دونىايەكى ئەزمەۋن و وشك لەۋىدا بوۋىنى

۱ - ئەم بابەتە لە گۇڧارى (كارۋان) لە ژمارە (۱۲۶) ى سالى (۱۹۹۹) زايىنى
لاپەرە (۲۲ و ۲۴) دا بلۆكرەۋەتەۋە.

خۇى تىكەل بە ئىوانى دى بكا، بۇخۇشى ئەمەى قبول نىە، بۇيە
بەردەوام دەخوازى جىهانىك بنىاد بنى لەواقىعە وشكەكە خاوەن
خەسلەتى زىاتر بى، جىهانىك لە گومپراى دورى بخاتەو،
جىهانىك دەروونى پاك بكاتەو، چونكە ئەو ەموو گومپراى و
نىگەرانيەى تەنىويەتى دەروونى ەيلاك دەكەن و سەراپا قەوارەى
دەخەنە مەترسى، چونكە ناتوانى لەو پىئودانگانە دەرچى كە
بنەمايان لەسەر حالەت و ەست و سۆزو بېرىك لە عەقل دامەزراو.

كەچى جىهانى تەسەووفىش ەم لە پوى بىرو بۇچوون و ەم
لە پوى مېژوو، ەروەها مومارەسە كردنىەو، جىگەى
ەلەوئەستەيەكى گەلى زۆرە و بۇ نىو بابەتى فراوانمان دەبا، چونكە
تەنيا پىئاسىنى چەندان بەرگ و كىتب لەخۇ دەگرى و تا كرۇكى
بابەتەكانىش دەكشى، مەبەستىش لەو ئەوئەبە بۇ خۇى لە
جىهانى ناوەرە شتەكان بنىاد دەنى و لەويۇە سنورى دەكشى و
ئەو ەستانە لە جىهانى رەق و تەق وەردەگرىتەو و لەسەر
رەوشى بنىاتى جوان و بىگەرد دروست دەبى، چونكە
پىئاسەكانى لە پادەبەدەرن و سۆفى ەول دەدا بۇ ئەوئەى ژيان
زىاتر كامل بىينى وەك قۇئاغى يەكەم، ئىنجا لە ويۇە پى
ەلدەگرى بۇ ئەوئەى لە پىئاو كەموكوپىيەكانى ەول بدا پىريان
بكاتەو، بەو پىيە شاعىرىش ەول دەدات ئەو چلئىسيەى لە ژياندا
ەيە، بەلاوە بنى، كە ئەوەش خۇى لە خۇيدا بە لاوەنانى لە دوا
وئىسگەدا دەبىت ئەلتەرناتىفنىك ەبى، گومان لەو نىە جىهانى
شيعر ەئندە قول و تامەزىويانە لەگەل ناوەرەى مرؤفە مامەئەى
كردو، خاوەن مېژوويەكى سەرسامكەرە لەوەرەش پەيوەندى

شيعريش ديهوي (من) بهرهو راماڻ بهري، كه تهسهووف
 هه موو ههست و نهوهي له قهوارهيدا به ئاماڙهي نوئي بهكاردينئي،
 چونكه ئاماڙه بۇ كراوهكان سيپهري بوونيان بهسهرهويه و
 دهرچوونيان لهو سيپهره چهكي راستهقينهي خوځيان ددوژنهوه،
 چونكه واقع له زور كوټوبهڼد رزگار دهكهن، شيعريش ههرجي لهو
 حالتهدا بهزهين تي دهپهري بۇ راماڻ ئاماڙهي ديكه و چهكي
 ديكهي دداتي، كه پاماڻ كاريگهري قوولي بهسهرهوه هيه، بويه
 شيعر و تهسهووف لهيك ناوهڼددا لهگهل حقيقت پهيوهست
 دهبن بۇ نهوهي گيانهكان له بهد و چليسي پاريزن و ئينجا له
 واقع بهدري بنين، چونكه به پلهي يهك نهوهي قهوارهمان نازار و
 نهشكهڼجه ددها، ديهوي ليلى قهوارهمان خستتر بكات و
 روونيهكان نهو روونيانهي پيناسه كردنيان ستمه و تهنيا له
 جيهاني ناوهوه چهك دهگرن- له ويډا له نازار و نهشكهڼجه
 دورمان دهخهڼهوه، بويه وينهي شتهكان بهوپهري سهرهستيهوه
 له شيعرو تهسهووفدا دهبنريڼ، وهك نهوهي كهساني دي سهيريان
 دهكهن نابيت، چونكه نهوان لهگهل ئاكاره سادهكاني روژانه و
 كومهل به قوولي تيكهل دهبيت و ههول دانيان بۇ دوزينهوهي نه
 پانتاييه سست و لاواز دهبيت بويه چهك و مهغزاي ئاماڙهكان
 لهويوه له دهرهوهي خوځيان بوځيان پيناسه دهكري، ناتوانن
 روانگهيان لهوه چر بكهڼهوه تاكو ناكوكي شتهكان ببينن.

تەسەۋۋۇف لە دۇنيادا بە تەۋاۋى (فەنا) دەبى، بۇ ئەۋەدى لە
 جىھانى حەقىقەتدا (بەقا) بى، ئەۋەش چەند (مەقام) و (حالى)
 تايىبەتى بەخۇيەۋە گىرتۈۋە، بەلام ۋەك ديارە شىعەرىش لەۋ
 پانتايىيە رىچكە دەگرى، چونكە ئەۋ (پاگىز كىردنە) بۇ ئاستىكە
 يەكسەر سەراپا گىيان بگىرتەۋە ۋ قەۋارەى مەرۋى پاك بىكاتەۋە
 تەسەۋۋۇف دەيەۋى دەروون لەۋ تارىكىيانە ھەلمالى كە دەۋرى
 حەقىقەت يان تەنىۋە ۋ دەبى سەرەتا بەھۋى ئىرادەۋە يەكەم
 ھەنگاۋى بنى، ئەۋەش كە دەلى لەخۇيەۋە دەست پى دەكا، بەۋ
 پىيە دەيەۋى بچىتە جىھانىك لە كۆتۈبەندى جەستە رىزگار بى، كە
 ئەۋانى دى پىيەۋە دەتلىنەۋە ۋ روانگەيان تەسك بىن دەبى،
 چونكە ژيانى ئەۋ گۈى زەمىنە بۇخۇى گەلى كەموكۈپى تىدايە،
 بۇيە ئەۋ دەروونەى ئىنتىماى ئەۋ دۇنيايە دەكات دەبى بكوژرى ۋ
 ھەستەكانىش سىر كرىن كە بۇ ئەۋ دەروونە كار دەكەن، شىعەرىش
 جىھانىكە لە دەروەۋى پىناسىن، ھىندە لە شتەكان دور
 دەكەۋىتەۋە بۇ ئەۋەى زىاتىر بىئانناسى ۋ بتوانى لە حالەتى رامان
 ئەۋ سەكۈيە بخولقىنى بۇ ئەۋەى ھەستەكان فرىۋ نەخۇن، بتوانن
 حەقىقەتى قەۋارەى مەرۋى بناسن، بۇيە لەگەل تەسەۋۋۇف خۇيان
 سازدەكەن بۇ ئەۋەى لە ساتە ۋەختەكاندا دەروون لە گىيانى پاك ۋ
 بىگەرد پىر بگرى ۋ لە چەۋاشەيى ھەستەكان پىزگار بىن، چونكە
 تەسەۋۋۇف ۋ شىعەر ھىندە بە ئاكارە كۆمەلەيتە ۋ شەكەكان
 كارىگەرنىن ۋ ديارىشە ھەردووكيان ئىنتىماى حالەت دەكەن ۋ
 بۇخۇيان بەگويزەى مومارەسە كار دەكەن، بەلام ئەۋانە ناتوانرى
 ھەردووكيان بىكاتە يەك جەستە، بەقەد ئەۋەى ھەردووكيان

دەیانەوی جیهان لە کەموو کوپى رزگار بکەن، بەتایبەتى ئەوانەى
 بوونەتە باریکی گران بەسەر قەوارەى مەرفەدا، بۆیە (من) لەلای
 هەردووکیاندا هێندە پابەند نابییت، هەریەکەیان بەگۆیەری حالت
 و زاراوەى خۆیان یا بەپێى بەرنامە یا نیمچە بەرنامە بەرەو
 ناوەوەى خۆیان هەنگاو دەنێن.

شیعر و تەسەووف پڕۆژەییەکی فراوانە و ئەگەر بە قوولى لێى
 بکۆلرێتەو، زۆر هەڵدەگرێ، بەلام ئەوەى جەختى لەسەر
 دەکریتەو، هەردووکیان لە جیهانى ناوەوە لەنیو پانتایی ئەو دیو
 هەست بەوپەڕى ئازادى بە بەرنامەو پڕۆژە بۆ دروست کردنەو
 جیهان دیننەو، بە ئەلتەرناتیڤىک تاكو دیسان دوور لە
 کەموکوپى، دنیا بێنا بکەنەو.

تەرىقەت و شەرىعەت

شەرىعەت روونکردنەۋە و باسکردنى رىڭاي خودايە بۇ خەلكى بەھۇي ئايىنەۋە، و ئاكاى روونىشە چونكە ئەو رىڭايە شىكراۋەتەۋە بەكۆمەلى فرمانەۋە، مەبەستمان لە فرمانى ئىلاھى يە، لەبەر ئەۋە ئەم فرمانانە بۇ خۇيان برىتىن لە كۆمەلى ئەرك بۇ خەلك، كەۋاتە خەلك لىرەدا لە بەرامبەر ئەركدا بەر پىرسىار دەبنەۋە، ئەم بەرپىرسىارىيەتەش بۇ ئەۋەيە لە بەرامبەر خودادا (عبودىيەت)ى خۇيان بسەلمىنن، سەلماندى ئەم پاىيەش بەدىتنى - حەقىقەت - دەبى، كەۋاتە ھەر رىڭايەك دوربى لە حەقىقەت، بەھەمان شىۋە شەرىعەتىش نىيە، چونكە ويناكردنى حەقىقەت بەندە بە بنچىنەى شەرىعەتەۋە، كە لە خواۋە رىچكەى گىرتۋە، ويناكردنى حەقىقەتىش لەسەر پاىە و دامەزراۋى دل و فكر و دىتنەۋە دىتە دى، شەرىعەت ئەو شىۋاز و رەفتارەيە بەھۇيەۋە دەگەين بە خودا، خودا حەقىقەتە.

تەرىقەتىش لە سوننەتى پىرۋزەۋە ھاتۋە، كەۋاتە رووكردنە قەناعت بە تەنھا بە خودا و پشت كردنە دونيا يا كەمكردنەۋە لە دونيا ناۋەپۇكى تەرىقەتە، تەرىقەت بە تەۋازوۋحەۋە - خاكى - بەستراۋەتەۋە، رىبازى سۆفىگەرى بنەماى تەرىقەت يا سوننەتى بەو ھەنگاۋە بەستۋتەۋە، كە دەبىت بە تەۋازوۋحەۋە پشت لە دونيا بكا، لىرەۋە پشت لە دونيا كردن چىە؟! ئەم رەھەندە ھەم

بارى مەعنەۋى و ھەم بارى مادى ھەيە، ھەر دوو بارىش پەيۋەندىيان بەيەكەۋە ھەيە، چ پىشت كىردن لەو بارانە كە پەيۋەندىن بە بارى مەعنەۋى ۋەكو چىژ ۋەتد، پىشت كىردنە دونىاي بارى مادىيات ۋەكو سامانى دونيا.

شەرىعت مەعرفەى ئەو شىۋازەيە بۆگەيشتن بە خودا و ھەقىقەت بىنىنى بەردەوامىەتى و تەرىقەت شىۋازى رىگای شەرىعتە، بەۋاتا كاركىردن بۆى، بەۋ پىيەى شەرىعت و ھەقىقەت لە يەك ناكىرنەۋە، شىكىردنەۋە و روونكىردنەۋەى ھەر يەككىيان پەيۋەندى بە ئەۋى دىكەيانەۋە ھەيە و بەشىكى ئەۋيان پىكىدىنى، ھەقىقەت پىچەۋانەى ناراستى يە، لەبەر ئەۋە ئەگەر ناراستى برىتى بىت لە چەندىن پارچە و بەش، ئەۋا ھەقىقەت و ھەق يەك پارچەن و بەش بەش ناكىرن.

رىبازى سۆفىگەرى پىنى ۋايە ھىچ ھەقىقەتەك بەبى شەرىعت لە ئارادانىيە بەھەمان شىۋەيەش ھىچ شەرىعتەك بەبى ھەقىقەت لە ئارادا نىيە (شىيخ محى الدين ى عەرەبى) (قدس الله روحه) پىنى ۋايە: (ھەر زانستىك لە رىگەى كەشف و ئىلقاۋە ھەقىقەتەكى پىچەۋانەى شەرىعتەى باۋ لەگەل خۆى بىنى، پىنى ۋەرناگىردى، ئەۋ زانست و كەشفە جىگەى متمانەن، بەلام ئەگەر زانستى ھەقىقەت پىچەۋانەى شەرىعت نەبىت، ئەۋا رىگەى راستە، بەلام ئەگەر شەرىعت بەرپەرچى دايەۋە، متمانەى پى ناكىرى و پىنى ۋەرناگىردى).

كەۋاتە: لىرەۋە بەۋ پىناساندنە دەرەكەۋى كە چەمكى تەرىقەتەش ناكىرى لە دەرەۋەى شەرىعت و ھەقىقەت بوونى ھەبىت، چونكە تەرىقەت كار و كىردەۋە و دەۋرۋەر و جلوبەرگ و ھەرچى

ههيه له پیناو یك رینگه‌دایه و نهو رینگایه‌ش نابیته دوو رینگ، چونكه نهو هی له‌بارهی خواوه‌وه راسته، هه‌مان خودی حه‌قیقه‌ته، شه‌ریعه‌تیش یك زانسته کاره‌کانی بریتین له کاری دهره‌وه (الظاهر) و کاری ناوه‌وه (الباطن)، نابیت ئه‌م زانسته‌ش له‌یه‌ك جودا بکریته‌وه، کاری دهره‌وه سه‌ربه‌خۆ بییت و کاری ناوه‌وه‌ش سه‌ربه‌خۆ بییت، له‌راستیدا هه‌ردووکیان ناوه‌روکی یك زانستن.

هه‌ركاتی نهو زانسته له دله‌وه له ناوه‌وه‌ی مروّفه سه‌رجاوه‌ی گرت ئه‌و کاری ناوه‌وه‌یه (باطن‌ه)، له‌ویوه دهره‌وا تاكو به‌دهرکه‌وی بیته ئاستی دهره‌وه (الظاهر)، بۆیه له‌سه‌ر زمان خۆی به‌دهرده‌خا، نه‌گه‌ر کاره‌که هه‌ر ته‌نها زمان بییت زۆر مایه‌ یووچ دهرده‌جی، له‌به‌ر نه‌وه (ظاهر و الباطن) به‌شیکن له‌ جه‌سته‌یه‌کی یه‌کگرتووی سوّفییه‌ت، که نه‌ویش به‌هۆی ته‌ریقه‌ته‌وه کار ده‌کا.

زانستی شه‌ریعه‌ت کار دهره‌کییه‌کان (الظاهر) بریتین له‌ زه‌کات و نوێژ و حج و جیهاد، که نه‌مانه‌ پێیان ده‌گوتریت (عیبادات)، هه‌روه‌ها کاری دیکه‌ش هه‌ن وه‌کو حدود و ته‌لّاق و فروشتن و قه‌ساس و هتد، نه‌مانه‌ش بریتین له‌ (ئه‌حکام)، هه‌رچی کاره‌ ناوه‌کییه‌کان بریتین له‌ کاری دله‌کان که نه‌مه‌ش بریتیه‌ له‌ (مه‌قام) و (حال) که تیايدا په‌یره‌وانی رینگای ته‌ریقه‌ت وه‌کو پایه‌کان بریتین له‌ به‌شی (گۆراو) و (نه‌گۆر) تیايدا به‌ راستی و حه‌قیقه‌تی یه‌کتا ده‌گه‌ن، (مه‌قام و حاله‌کان) بریتین له‌ (ئیمان - باوه‌ر) یه‌قین، راستگۆیی، راستکردن، په‌سه‌ندکردن، ئیخلاص، تۆبه، مه‌عریفه، تاعه‌ت، ته‌وه‌کول، مه‌حه‌به‌ت، ره‌زا (رضا)، زیکر، شوکور، ئینابه، خه‌شیه‌ت، ته‌قوا، مورا‌قبه، ئیعتیبار، فکره، خه‌وف، ره‌جا، سه‌بر، قه‌ناعه‌ت، ته‌سلیم، حوزن، نه‌ده‌م، خه‌ج‌هل، شه‌وق، وه‌جد، ته‌عزیم، ئیج‌لال، هیه‌به.

لەبەر ئەو (ظاھر و باطن) يەك پارچەن، وەك چۆن ناتوانى
 شەرىعەت و حەقىقەت لىك جودا بکرىتەو، ئەو پەيوەندىيەش
 بەھەمان شىوہە لەگەل تەرىقەتدا، چونکە بروا بوون بە حەقىقەت
 و شەرىعەت، بروا بوون بە تەرىقەت، هېچ تەرىقەتێک لە دەرەوہى
 شەرىعەت و حەقىقەت وجودى نىيە.

تەرىقەت دوور کەوتنەوہى لە ئارەزوو و خووخدە، چونکە
 بنچىنەى ئەخلاقی لەسەر گەران بە دواى حەقىقەتە، ناکرى روو لە
 ئارەزووکان بکەى و لەسەر رىگای حەقىقەت بىت، (ئەبو تالیبى
 مەککى) (قدس الله روحه) لە چىرۆكى (ئىسپرائیلیات) {باس لە
 پیاویک دەکات کە ژنىکی خواستبوو، ژنەکە مالى لەگەل خزمانى
 نزىکەى مانگىک رى دوور بوو، نۆکەرێکی ناردە مالى خزمانى
 ژنە، تا ژنەکەى بۆ بىنى، نۆکەر رۆژێک لەگەل ژنە رۆیشت شەیتان
 ھاتە لای و پى گوت نىوان ژنە و تۆ مانگىک رى ھەيە، بۆ چىژ لە
 ژنە وەرناگرى تا دەيبەيەوہ لای مێردەکەى، ئەويش رىگەت ئى
 ناگرى، بەلکو لەلای پیاوہکەى ھەوحيشت دەکا، نۆکەریش ھەلسا
 و دەستى بە نوێژ کرد، گوتى: خودايە! دوژمنت ھاتەلام، دەيەوى
 ھەرچى خراپەى دەروونم ھەيە بىپەرژىنى، منیش يەك مانگى
 تەواو بى تاقەتم ھەموو شەوى دژى ئەو شەیتانە دەجەنگا، تا دوا
 شەو ھات، لەو مەینەتيە رزگارى بوو، کە رۆژ ھەلات ژنەى داوہ
 دەست پیاوہکەى، سوپاسى خواى کرد کە لەو خراپەکاریە دوور
 کەوتەوہ، دواتر خودا نىعمەتى خۆى بەسەردا باراند، تاکو (بووہ)
 پىغەمبەرێک لە پىغەمبەرانى (بەنى) ئىسپرائیل {.

رینگا و تهریقته نه مهیه، دور که وتنه وه له ئاره زوو دهروونی
خراپه کاری و رووکردنه خودای گهوره چ له باتین یاخود له زاهیر،
تا کو ده گهی به نیعمه تی گهوره ی خودا.

تهریقته به عه قیده گری دراوه، له پیناو گه یشتن به خودا،
ئهو رینگایه، هر ته نها یه ک رینگایه، له بهر نه وه شه ریه تیش
هر ته نها یه ک شه ریه ته و حه قیقته تیش هر ته نها یه ک
حه قیقته، گه یشتن به خودا رینگایه کی تاقانه، هر که سی نه و
رینگایه بپری ده بیته هاو پری راستگوویی به رده وام، که نه و
هاو پریه تیهش له لای نیمامی (غزالی) (قدس الله روحه) پایهی
چواره مه و ناوی ناوه نه ولیای ته واو.

که واته رویشتن له تهریقته تدا بریتیه له به رده وامی و دواتر
هه ناسه یه ک بۆ نه وه ی به گوپو تینیکی دیکه به رده وامی و دریزه
به رینگه که بدهین، له راستیدا بینای تهریقته تیش له گه ل نه وه ی
پایه و مه قامه کانی جودان، به لام ئامانج و مه به ستی سه ره کییان
یه ک شته و له پیناویه ک شته مورید که رینگای به ره و خودا ده پری
له پیناو به دهسته ینانی ئیراده یه، له پیناو به دهسته ینانی مه عریفه
و مه به ست و حاله، نه و به هه موو ههسته وهر و ناههسته ده ره کانی
به شداری دهکا و له هه زو ئاره زوو دور ده که ویتنه وه که واته نه و
کاته ی حه قیقته به ده ره ده که وئی له تهریقته دا هه زو به خت و
ئاره زوو روو له لیژی ده که ن، له بهر نه وه شه ریه ته نه وه یه
بیپه رستی و حه قیقته نه وه یه بیزانی و تهریقته لیی لانه ده ی.

په رستن و زانین و رینگاش سیینه یه کی گه ورن له پیناو خودای
تاقانه دا، چونکه له و جیهانه دا به هیچ جوړی رووکرانه هه ز و

ئارەزوۋەكان بوونيان نىيە، ئەمانەش بۇخۇيان چەكىكى گىرگىن لە
 پىناو ئەۋەى تاك بەرەو جىهانىكى كامىل بوون بچى و دواچار
 بەدەستى بەينى لە راستىدا پاىەكانى تەرىقەت پابەندە بە
 بەدەستەينانى ھەر مەنزىك كە ئەو مەنزىلە تىايدا ئەوليا لە خۇى
 دەگرى، ئەولياى كامىل دوا قۇناغە بەھۆيەۋە دەبىتە ھاۋرى
 حەقىقەت، ھەرچى سى مەنزىلەكەى دىكەيە بەر لەو مەنزىلە دەبى
 بەدەست بىى كە ئەوانىش ئەولياى نىزىكن، ئەگەر دوو پىلە لە
 ئەوليا بەدەست بى ئەوانىش ئەولياى نىزىكن، ئەگەر دوو پىلە لە
 ئەوليا بەدەست بى ئەۋا لە پىلەى شەھىد نىزىك دەبىتەۋە ىەك
 پىلەش بەدەست بى ئەۋا لە پىاۋى سالىح نىزىك دەبىتەۋە.

رىگاي خودا سەرەتا بە زىكر كردن دەست پى دەكا كە خۇى
 برىتتە لەكارى چاكە و نەھى لە خراپە، ئەمەش كېۋكى شەرىعەت
 پىكىدىنى، كە سەرچاۋەكەى لە نور و بەخششەۋە ھاتوۋە، دواتر
 بىر كىرەنەۋە ئارامى خالىكى دىكەى تەرىقەتە كە ئەۋىش
 سەرچاۋەكانى لە شەرىعەتە ھاتۆتە ئاراۋە، لەبەر ئەۋە ھەر
 ھەنگاۋىكى تەرىقەت بەبى شەرىعەت بەرپۈۋەناچى، لە قۇناغى
 سىيەمدا ھەژارى بۇ خودا لە بەرھەمەكەى بە شو كۆرە دىتە دى،
 ئىنجا زۆربەى زۆرى قۇناغەكانى تەرىقەت بەھۆى شەرىعەتەۋە پى
 دەگرى، چونكە ھەر ھەمويان لە رىچكەى خوداۋە سەرچاۋەى
 گىرتوۋە، ئەم رىچكەيەش بە تەۋاۋى جەستە و روھەۋە داپىرئراۋە
 و ناكىرى ھەر تەنھا روھ پىش بخرى و پشت لە جەستە بكرى، ئەم
 ھاۋكىشەيەش پىيەۋە پابەندە و لە پىناو گەيشتن بەخودا ناكىرى

به يه‌کیان به‌ره‌و تهریقته بچین، به‌ر له ههر شتیک ناماده‌کردنی
ده‌روون پابه‌نده به خودی جه‌سته و روح.

له راستیدا چهند به‌ره‌و تهریقته برپوین، ده‌بی چه‌کی
شهریعت و حه‌قیقه‌ت له خو‌مان ته‌یار بکه‌ین، له‌به‌ر ئه‌وه تهریقته
له‌سه‌ر چهند بنه‌مایه‌ک وه‌ستاوه، که به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی
پابه‌نده به‌خودای گه‌وره، له‌به‌ر ئه‌وه ده‌توانین رووکار و مه‌غزای
به‌م جو‌ره بناسین!

(۱) خووگرتن به‌داب و ئه‌خلاقى خودای گه‌وره.

(۲) نزیکى له فه‌رمانه‌کانى خودا و ملکه‌چى بوى.

(۳) پشتگووى خستنى سه‌ره‌که‌وتنى ده‌روون، له پیناو

سه‌ره‌که‌وتنى ئه‌رك و فه‌رمانه‌کانى خودای گه‌وره.

(۴) هاوپیه‌تى راستگووى و مانه‌وه له‌گه‌ل خودای گه‌وره.

له ریځای ئهم بینه وهرییه دا (هه ندی راستی بوون دهزانن، کهسانی دیکه ی پینازانن، زۆر رووداو دهزانن پیش روودانی، به توانا و لیها تووی دهرونیان کار له بوونه وهرانی خوا روو دهکن و دهبنه ملکه چی نهوان)^(۱)، دهزانن له سوفیگه ری ئیسلامدا بالآچوون (العروج) بوؤ ناسمان له ئارادایه وهك (میعراج) هکهی پیغه مبه ر(ﷺ)، به رهو کانگای زانین، هه ندیکیان له زیده رویدا ده لێن: وهك پیغه مبه ر(ﷺ) (عروجمان) کردووه، وهك (نه بو یه زیدی به ستامی) له کتیبی (اللمع، ص ٤٦٤) دا هاتووه ده لیت: (اول ماصرت إلى وحدانية، فصرت طيرا جسمه من الأحدية، وجناحا من الديمومية، فلم ازل اطيّر في الهواء الكيفية عشر سنين، حتى صرت إلى هواء مثل ذلك مائة ألف مرة، فلم ازل اطيّر إلى أن صرت في ميدان الأزلية، فرايت فيها شجرة الأحدية..) سه ره تای پۆیینم به رهو یه کتا په رستی، بووم به بالنده یه ک جهسته ی له یه کتا یه تیه، دوو باله کانی له بهرده وامییته (مانه وهیه)، بهرده وام له هه وای چۆنیه تیدا بیست سال فریم، تا گه یشتمه هه وایه کی وهك نهو سه د هه زار جار هه ر ده فریم تا گه یشتمه مهیدانی تا هه تایه، تیایدا دار ی یه کتا په رستیم بین ی.

١ - المقدمة، طأ دار الكتاب اللبناني، ص ٤٨٦.

ئەو تە پېشەوا قوشەيرى لەم بەيتەدا دەلالت:

وجودى ان اغيب عن الوجود

بما يبدو على من الشهود

بەكوردى:

بوونم لە ونبووندايە لە بوون

بەو بينينهى لەمنەو دەردەكەويت

سۆفيگەرى لە جيهان نەويستى و خۆنەويستى و ترسى خودا
لە نيو موسلماناندا سەرى هەلداوہ.. بەگشتى كۆمەلە رىگا و
وێردىكن لەكاتى جيا جيا دەيانلێتەوہ، بەپێى رێنوێنى پىرى
رێبازەكە بە ئامانجى پاك كردنەوہى دەروون و بالآچوون لە پلە و
پێگە گيانپىيەكان تا پلەى پيشكارى (الولاية).

بزوتنەوہى سۆفيگەرى لە جيهانى ئىسلاميدا لە سەدەى سێى
كۆچى گەشەى سەند چ وەك رێچكەى تاكە كەس وەك رێبازى
بەناوبانگ، ئامانجيان پەرەردەكردنى دەروونە و بالآچوونە بۆ
گەيشتن بە خودا ناسى بە دۆزىنەوہ و بينين.

پێكھاتە: سەرچاوە و پێكھاتەى سۆفيگەرى ئىسلامى
سەرەراى توخمە سەرەكپىيەكانى ئىسلام دەقە شەرعىيەكان و داب
و نەرىتى ئىسلامى.

رۆشنکاریش ئەمانە دەگریتەوه:

- (۱) سروش (ئیلھام) دەشی لە خداوه و راستەوخۆ.
- (۲) راستەوخۆ لە پیغمبەرەوه (ﷺ) شتیان پێدەگات، چ بە ناگاییهوه (یقضة) یان لە خەودا.
- (۳) عەزەتی خەز و رینمایی ئی وهەرگرتن.
- (۴) روو بزیری (الفراسة)، زانینی ختوکهی دل و خواستهکان.
- (۵) گاس، گوی بوون لە دەنگی ونداری.
- (۶) شەوپۆیی و بالآچوون بە ئاسماندا.
- (۷) رۆشنکاریی هەستی، ئەو دیو بەرەست بینن.
- (۸) خەون و دیدگا.
- (۹) تیفکرین لە رینمایی پیغمبەرانی دیکە (عليهم الصلاة والسلام) و پیرو پیاوچاگان.

پیشہوا بہ ناویانگہ کانی تہ سہ ووف:

- پیشہوای گہورہ (جعفر الصادق) (م ۱۴۸ ک).
- شیخ (حسن البصري) (م ۱۱۰ ک)^(۱).
- پیشہوا (ابو حنیفہ نعمان بن ثابت) (م ۱۵۰ ک).
- پیشہوا (مالک بن انس) (م ۱۷۹ ک).
- پیشہوا (محمد بن إدريس الشافعي) (م ۲۰۴ ک).
- پیشہوا (احمد بن محمد بن حنبل) (م ۲۶۴ ک).
- خواناسی گہورہ (رابيعة العدوية) (م ک).
- شیخ (حبيب العجمي) (م ک).
- شیخ (داود الطائي) (م ک).
- پیشہوا (ابو حمزة البغدادي) (م ک).
- پیشہوا (شیبان الراعي) (م ک).
- شیخ (معروف الکرخي) (م ۲۰۰ ک).
- شیخ (سري السقطي) (م ۲۵۱ ک).
- شیخ (جنید البغدادي) (م ۲۹۷ ک).
- پیشہوا (مالک بن دينار) (م ک).
- پیشہوا (إبراهيم بن أدهم) (م ک).
- شیخ (عبدالقادر کیلانی) (م ۵۶۱ ک).
- پیشہوا (أبو حامد الغزالي) (م ۵۰۵ ک).
- پیشہوا (السید احمد الرفاعي) (م ۵۷۸ ک).
- پیشہوا (أبو إسحاق إبراهيم الهروي) (م ک).

۱ - م: واته مهرگ . ک: واته کوزجی .

- پيشهوا (ابو قاسم عبدالكريم بن هوزان القشيري) (م ك).
- پيشهوا (ابو نعيم الأصفهاني) (م ٤٣٠ ك).
- پيشهوا (ابو قاسم نصرآبادي) (م ك).
- شيخ (علي رُذباري) (م ك).
- پيشهوا (ابو عباس الدينوري) (م ك).
- پيشهوا (بكار بن قُتبة) (م ك).
- شيخى گوره (محيي الدين بن عربي) (م ٦٣٨ ك).
- پيشهوا (حسين منصور الحلاج) (م ك).
- شيخ (بايزيد البسطامي) (م ٢٦١ ك).
- پيشهوا (مسند معمر جمال الدين ابي محاسن يوسف الحنبلي) (م ك).
- پيشهوا (شمس الدين ابي عبدالله محمد مقدسي) (م ك).
- پيشهوا (شرف الدين ابي البركات محمد جزامي المالكي) (م ك).
- پيشهوا (بهاء الدين ابي حسن علي بن ابي قاسم سليمان الطبراني) (م ك).
- پيشهوا (رؤيم بن احمد البغدادى) (م ك).
- پيشهوا (ابو تراب النخشبي) (م ٢٤٥ ك).
- پيشهوا (ابو سليمان الداراني) (م ٢١٥ ك).
- پيشهوا (احمد بن ابي الحواري) (م ك).
- شيخ (محمد بن خفيف الشيرازي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (ابي فضل محمد مقدسي) (م ك).
- پيشهوا (سلطان العلماء عز الدين بن عبدالسلام) (م ك).
- پيشهوا (ابن صلاح الشهرزوري) (م ك).

- پيشهوا (محيي الدين ابو زكريا النووي) (م ٦٧٦ ك).
- پيشهوا (تقي الدين السبكي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (تاج الدين السبكي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (ابن حجر العسقلاني) (م ك).
- پيشهوا (ابي حسن الهكاري) (م ك).
- پيشهوا (سراج الدين ابي حفص عمر ابن الملقن الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (جلال الدين السيوطي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (جمال الدين محمد بن علي الصابوني) (م ك).
- پيشهوا (ابي طاهر السلفي) (م ك).
- پيشهوا (ابن حجر الهيتمي) (م ك).
- پيشهوا (ابو سهل التستري) (م ٢٨٣ ك).
- پيشهوا (عبدالله بن المبارك) (م ك).
- شيخ (علي الخواص) (م ك).
- پيشهوا (صلاح الدين الأيوبي) (م ك).
- پيشهوا (عبد الوهاب الشعراني) (م ك).
- پيشهوا (شمس الدين الرملي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (شهاب الدين الرملي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (جلال الدين المحلي الشافعي) (م ك).
- پيشهوا (شهاب الدين القسطلاني) (م ك).
- پيشهوا (محمد الفاتح) (م ك).
- شيخ (إسماعيل ولياني) (م ك).
- شيخ (معروف النودهي) (م ك).
- چه زده تي (كاك احمدى شيخ) (م ك).

- شيخ (نور الدين البرفكاني) (م ١٨٥١ ن).
- شيخ (مولانا خالد النقشبدي) (م ك).
- شيخ (حسن القرجيوارى) (م ك).
- پيشهوا (الباجورى) (م ك).
- پيشهوا (ابن عجيبه) (م ك).
- پيشهوا (يوسف بن إسماعيل النبهاني) (م ك).
- شيخ (كمال الدين مصطفى هوليرى) (م ١٩٨٦ ن).
- شيخ (عثمان سراج الدين القادري النقشبدي) (م ١٩٩٧ ن).
- پيشهوا (عبدالكريم بن محمد المدرس) (م ٢٠٠٥ ن).
- پيشهوا (متولي الشعراوى) (م ك).
- پيشهوا (السيد محمد بن علوي المالكي، الملقب بمحدث الحرمين) (م ٢٠٠٤ ن^(١)).

١ - كهساپه تيه كانى ته سه ووف له بهر زۆرى كۆتايى نايى، تكايه سه يري:
 (حلية الأوليا و طبقات الصوفية و سير اعلام النبلاء و البداية والنهاية و
 طبقات الكبرى للشعرانى .. هتد بكه).

نه وزانايانهى فهرهه نكيان داناه
سه بارهت به سوفيه كهرى؛

- موفتى جمال الدين محمد ابن النقيب.
- قاضى القضاة شيخ عز الدين عبدالعزيز قاضى القضاة بدر الدين ابي عبدالله محمد.
- شيخ الإسلام برهان الدين إبراهيم بن سعد بن جماعة الشافعي.
- شيخ ابي عبدالله محمد بن فورات.
- قاضى القضاة تقي الدين ابي عبدالله محمد بن حسين بن روزة ين حموي الشافعي.
- شيخ الإسلام صدر الدين ابي حسن محمد.
- شيخ عماد الدين ابي فتح محمد.
- شيخ الإسلام معين الدين ابي عبدالله.
- الإمام ابي حيان الأندلسي.
- قطب الدين القسطلاني.
- كمال الدين بن نقيب.
- ابي موسى المديني.
- نجم الدين ابي نعمان بشير بن ابوبكر حامد بن جُغبري تبريزي.
- شيخ عبدالواحد بن عاثر الأنصاري المالكي.
- شيخ أحمد بن مصر البارک المتی (يان المبارك المتی).

پله و پاییهی سؤفیگه‌ری:

- (۱) التوبة: توبه.
- (۲) الخوف: ترس.
- (۳) الرجاء: تکا، ئومید، هیوا.
- (۴) القبض: خه‌مباری، توندی.
- (۵) البسط: دل‌نیا‌یی.
- (۶) الزهد: خۆنه‌ویستی و دونیا به‌که‌م گرتن.
- (۷) الورع: خۆپارێزی.
- (۸) التوکل: پشت به‌ستن.
- (۹) الصبر: خۆپاگری.
- (۱۰) الشکر: شوکرانه‌بژی‌ری.
- (۱۱) جهاد النفس: کۆششی ده‌روونی.
- (۱۲) الرضا بالقضاء والقدر: رازی بوون به‌ قه‌زا و قه‌ده‌ر.
- (۱۳) وازه‌ینان له‌ به‌نده‌کان (خه‌لک).

رَبَّيْزَا (تەریقەت) بە ناویانگەکان؛

(۱) رَبَّيْزَا قَادِرِي: شَيْخ عبدالقادر گەیلانی (م ۵۶۱ ک)

دایمەزاندوو، رَبَّيْزَا کە ی دەگەریتەووە سەر شَيْخ (حسن

البصري) (م ۱۱۰ ک).

(۲) رَبَّيْزَا رِيفَاعِي: سید ابی عباس احمد بن حسن رفاعی (م ۵۷۸

ک) دایمەزاندوو، خەلکی (بطحا) یە لە (ناصریة) لە عێراق.

(۳) رَبَّيْزَا بە دەوی: سید احمد بە دەوی (م ۶۳۴ ک) لە (قاس) لە

دایک بوو، لە (طنطا) لە میصر کۆچی دوایی کردوو.

(۴) رَبَّيْزَا دەسوقی: شَيْخ إبراهيم الدسوقي (م ۶۷۶ ک) لە

دەسوق - میصر نیژاوه.

(۵) رَبَّيْزَا ئەگبەریه: شَيْخ محیی الدین بن عربی، ناسراو بە

(الشیخ الأكبر) لە (م ۶۳۸ ک) دایمەزاندوو، وە رَبَّيْزَا

قادرێ لە شَيْخ (عبدالرزاق کوری شَيْخ عبدالقادر

گەیلانی) وەرگرتوو.

(۶) رَبَّيْزَا شاذلی: شَيْخ ابی حسن الشاذلی (م ک) دایمەزاندوو.

(۷) رَبَّيْزَا مەولەوی: مەولانا جلال الدین الرومی (م ک)

دایمەزاندوو.

(۸) رَبَّيْزَا ئەقشەبەندی: شَيْخ بهاء الدین محمد بن بخاری،

ناسراو بە شاھی ئەقشەبەند (م ۷۹۱ ک).

(۹) رَبَّيْزَا مەلامەتی: شَيْخ ابو صالح حمون بن عمار، ناسراو

بە (م ۲۷۱ ک).

(۱۰) رَبَّيْزَا تیجانی: شَيْخ ابو عباس احمد التیجانی (م ۱۲۳۰

ک) دایمەزاندوو.

زنجیره‌ی سهرجه‌له‌ی سؤفیه‌کان:
 به‌گشتی ئه‌هلی ته‌سه‌ووف ره‌چه‌له‌کی خۆیان له‌ رووی
 ئێرشاده‌وه ده‌گه‌ڕێننه‌وه بۆ ئهم زاته پیرۆزانه:

- ١) چه‌زهرتی پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ).
- ٢) ئیمام ابوبکر الصدیق (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٣) ئیمام علی بن ابی طالب (کرم الله وجهه).
- ٤) ئیمام حسن بن علی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٥) ئیمام حسین بن علی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٦) ئیمام سلمان الفارسی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٧) شیخ حسن البصری (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٨) ئیمام قاسم بن محمد بن ابوبکر الصدیق (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٩) ئیمام زین العابدین علی بن حسین بن علی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٠) ئیمام محمد الباقر بن زین العابدین علی بن حسین (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١١) ئیمام جعفر الصادق بن محمد الباقر بن زین العابدین علی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٢) ئیمام موسی کاظم بن جعفر الصادق بن محمد الباقر (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٣) ئیمام علی الرضا بن موسی کاظم بن جعفر الصادق (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٤) شیخ حبیب العجمی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٥) شیخ داود الطائفی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٦) شیخ معروف الکرخی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٧) شیخ بایزید البسطامی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٨) خواجه عبدالواحد (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ١٩) شیخ عبدالخالق غجدوانی (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).
- ٢٠) شیخ إبراهیم بن ادهم (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنیه).

- ٢١) شيخ ابو علي الفارمدي (رحمته الله).
- ٢٢) شيخ سري السقطي (رحمته الله).
- ٢٣) شيخ جنيد البغدادى (رحمته الله).
- ٢٤) شيخ ابوبكر الشبلي (رحمته الله).
- ٢٥) تا دوا زنجيره.

كارىگەرى سۆڧىگەرى لە سەر شۆڧشەكانى كورد

لە راستىدا گەئى لەو شۆڧشانەى كارىگەرى زۆرى بەسەر خەباتى بزوتنەوەى كورد ھەبوو، ناتوانىن بە ھىچ جۆرى لە سۆڧىگەرىيەو دابىڧنىن، زىاتر مەبەست لەو شۆڧشانەن كە لە باشوورى كوردستان" ئەو پارچەيەى كەوتۆتە سنوورى عىراقەو مەبەستمانە، لەبەر ئەو ھەر لەسەرەتا و كۆتايى سەدەى نۆزدەدا شۆڧشى (شىڧخ عوبەيدوللاى نەھرى)، ھەرچەندە مەلەبەندەكەى كوردستانى ئىران بوو، كەچى پرۆشكى بەھەموو لاىەكى كوردستاندا پېرژا، بەتايبەتى لە رووى بۆچوونى و فكرى و جوولانەوەى شۆڧشدا، لە كاتىكدا ئەو شۆڧشە بەھۆى ھەولى دەولەتان و بگىرە كارى نۆدەولەتیشەو كىپ كرا، كەچى كارىگەرىيەكانى لە نۆو دلى جەماوەر و خەلكدا مايەو.

ئەو شۆڧشە رەنگە لە رووى ناوچە و كاتەو پابەند بىت بەخۆيەو، بەلام لە رووى فكر و دايەنەمۆى جوولانەوەى كارىگەرى فرەوانى ھەبوو، گومان لەوەدا نىيە (شىڧخ عوبەيدوللا) لە پەيپەوانى (تەرىقەتى نەقشبەندى) بوو، لە گەئى ناوچەى دەورووبەريەو سۆڧيان و پەيپەوانى خۆى ھەبوو، توانيويانە بە ھەموو لاىەك لە دەورى يەك كۆبينەو، كەواتە ناوكى يەكەم گىردبوونەو لە پىناو ئامانجى خۆياندا كە نەتەوەى كورد بوو، سۆڧىگەرى توانيويەتى رۆلى سەرەكى ھەبىت لەو گىرد

بوونەوہیەدا تاكو بتوانی یەكە یەكە و بەرە بەرە گرد بوونەوہی
دیکە بەدوای خویدا رابکیشتیت.

لەلایەکی دیکەوہ حکومەتەکانی ئێران و دەولەتی عوسمانی
لەگەڵ ئەوہی چەندە دژی یەك بوون، کەچی لە دوا ئامانجدا
هەولێ جدییان داوہ بۆ ئەوہی ئەو شۆرشە لەنیوبەرن و نەهیلن
زیاتر بەسەر ناوچەکانی دیکە بپەرژێ، چونکە هەم پەپرەوانی
تەریقەت هەبوون و هەم کورد هەبوون، هەروەها لەسەر ئەو
مەودایەش کاریان کردووە، کە بیروباوەرەکانی شۆرشی بخەنە
یەك قالبەوہ، دواچار هەموو ئەمانە و هاوکاری دیکە شۆرشیان
کپ کردۆتەوہ، بەلام نەتوانراوہ لە رووی ئینتەماوہ بیروبۆچوونی
شۆرش لەنیو تاکەکانی کورد کپ بکری، لێرەوہ سۆفیگەری لەم
شۆرشەدا بەشیوہیەکی گشتی بەلایەوہ گرنگ بوو کە وەکو نەتەوہ
هاوسیگانی دیکە ی پیناسی تایبەتی خوێ هەبێت، هەروەها
ئەوہش بەتاکەکانی بدا کە ئەو نەتەوانە دەبێت لە رووی ماف و
ئەرکەوہ یەکسان بن.

پاش کپیوونەوہی شۆرشی (شیخ عوبەیدوللا) گەڵی شۆرشی
دیکە هاتنە ئاراوہ و پەيامیان خستە روو، یەکی لەو شۆرشانە
شۆرشی (شیخ عەبدولسەلامی بارزانی) ه.

شۆپشەكانى بارزانىش لەگەل ئەوەى رهگيكي قووليان له
مەلەلانیڧا هەيە، دیاریشە داینەمۆى سەرەكى له خودى
سۆفیکەرییەوه سەرى هەلداوه، بە ریبەرایەتى (شیخ
عەبدولسەلامى شەهید).

سەرەتا لەگەل دەولەتى عوسمانى له مەلەلانى بووه و دواتر
لەگەل دەولەتى عێراق.

بونیادی بەیەكەوه كۆبووهوهى نۆری نۆرى شۆپشەكانى
بارزان تەریقەتى نەقشبەندى بووه، ئەم تەریقەتە وایکردووه كە
هەر له سەرەتاوه شیخەكانى له ناوچەكانى خۆیاندا هەولێ جدى
بدەن بۆ ئەوەى عەدالەتى كۆمەلایەتى دەستەبەر بكەن، ئەمەش
دوچار بەرە بەرە ناوچەى دیکەى بیته پال، بۆ ئەوەى
گەردبوونەویەكى گەوره دروست بكەن.

كەواتە سۆفیکەرى له شۆپشەكانى بارزان هەر تەنها بۆ
مەلەلانى لەگەل عوسمانى و عێراق نەبووه، بەلكو لەبارى ئایینى
سیاسیەوه كشاوه بۆ بارى كۆمەلایەتیش، ئەمەش خالیكى گەرنگ
بوو، بۆ ئەوەى تەسەووف بتوانى گەردبوونەوهكان له یەكتر قوولتر
و مەتین بكات و پەيامەكەشى له رووى نەتەوییهوه هەلگری
پەيامى شۆپشەكانى پێشتر بیست، كەواتە شۆپشەكان له ناخى
خۆیاندا دروست بوون، ئەوەك بەهۆى هۆكارە دەرەكییەكانەوه
هاتبە ئاراوه، سۆفیکەرىش گەردبوونەوه و پاراستنى پەيامەكانى
له ئەستۆگرتووه و شان بە شانێ ئەركە نەتەوییهكهوه
رۆشتووه، چونكە سۆفیکەرى له ناخى كۆمەلگای كوردەواریدا بە

قوولی خراوه و به هیچ جوړی نه توانراوه لیږی دابېږی، چونکه ناکړی شوېش له بونیادی کومه لایه تی جودا بیټ.

له سهره تای سده ی بیستم شوېش (شیخ محمود) هاته ناراه، له کاتیکدا نه خشی ناوچه که له سنوړی سیاسیه وه گورانکاری بنه پرتی به سهردا دهات، (شیخ محمود) که له خانه دانی (به رزنجی) و په پره وانی (تهریقته قادری) بوو، نالای شوېشکی ه لکرد، که په یامه کانی تایبته بوو به گه لیکی سته ملیکراو.

به و پییه شوېش (شیخ محمود) له ماوه ی گورانکاری سیاسی ناوچه که هاته ناراه، به هه مان شیوه له مامه له شدا که و ته به رامبه ر گورانکاری له هیزی سیاسی“ له لایه که وه نه خشی سیاسی له قهواره ی ده ولته عوسمانی بووه کاریکی ه ته می و له لایه کی دیکه وه ململانی له سهر نه و نه خشیه توندتر بوو، تا دواچار ده ولته عیراق دروست بوو، به وه ویه وه به شیکی کوردستان لکا به و ده ولته وه.

بزوینهران و په پره وانی شوېش چ له رووی سهر کرده و چ له رووی جه ماوه ریوه پابه ند بوون به بیړوکه ی سؤفیگرییه وه که به یه که وه یان به ستبونوه، له گه ل نه مه ش درکیان به وه کردبوو که کورد وه کو نه ته وه کانی دیکه ده بیټ خاوه ن قهواره ی و که سایه تی خو ی بیټ، هه رچه نده مامه له کردن له و ساتانده له نیو زله یزه کانی جیهان سهخته، به لام بیړوکه و په یامی شوېش هه رمایه وه.

شۆپشى (شىخ محمود) توانى بۆنەۋەكانى داھاتوش
 بيسەلمىنى كە پەيامى نەتەۋەيى ناكرى لەناو بچىت، ئەم
 پەيامەش بۇ خۇى تايبەت بوو بە نەتەۋەيى كورد، كەچى
 بەشۋەيەكى سەرەكى سۆفيگەرى توانى ئەو پەيامە ھەلگىرى بۇ
 قۇناغىكى دىكەى ببا، رەنگە بۇخۇى خودى پەيامەكە نەبىت،
 بەلام دايەنەمۇ و كارىگەرىى بەھىز بوو تاكو پەيامەكە بگەيەننەتە
 قۇناغىكى دىكە، ھاوكات لەو سەردەمەدا گەلى ھۆكارى دىكە
 بەتايبەتى مەسەلەى روناكبرىى ھاتە ئاراۋە كە دواتر كارىگەرى
 قوولى بەسەر بىرى نەتەۋەيى كوردەۋە بەجى ھىشت.

يەككى لەو كارىگەرىيانەى شۆپشى (شىخ محمود) بەجىنى
 ھىشت مامەلەكەردن بوو لە كۆرەپانى نۆدەۋلەتى كە تيايدا
 دەستەى نەتەۋەكان (عصبة الأمم) لەبارەۋە بېرىارى ئى دەرکرد و
 تيايدا بۇ كورد چەند مافىك دەستەبەر بگرى، ئەو مافانەش
 ھەرچەندە ۋەكو باس كەردن ھاتە ئاراۋە و دەۋلەتى تازە
 دەمەزراۋى عىراقى ئى ناگادار كەردەۋە، ئەمانەش بە كپ بوونەۋەى
 شۆپشىش ھەر لە ئارادا بوو، دواجار بىرو پەيامى شۆپشى لەنىو
 ھەناۋى خەلكىدا ھەرمادەتەۋە.

دەتوانىن لە بارەى كارىگەرى سۆڧىگەرى لەسەر شۆڧشەكانى
كورد ئەم خالانەى خوارەو بەخەينە روو:

(١) سۆڧىگەرى توانىويەتى بارىكى رىڭخستنى مەزن لە
شۆڧشەكان بگىڧى، چونكە ئەو ئاستەى بۆ كاروبارى
رىڭخستن لەو سەردەمەدا باو بوو، بەگۆڧرەى پىويست
نەبوو و بگەرە ئەو جۆرە مەعريفەيەشى نەبوو لەبەر ئەو
سۆڧىگەرى ئەو ئەركەى لە ئەستۆ گرتوو تاكو سەركردە و
ئەندامان و جەماوەرەكەى بە شىۆەيەك لە شىۆەيەك رىڭ
بخت، ئەم رىڭخستنەش بەهۆى سۆڧىگەرييەو بوو، رەنگە
لە شۆڧشىك بۆ شۆڧشىكى دىكە جياوازى بچوك هەيىت،
بەلام كارىگەرى كۆمەلەيەتى لەپشت ئەو جياوازييەو بوو.

(٢) بەشىۆەيەكى گشتى هەردوو تەرىقەت لە شۆڧشەكان دا
بەشدارىيان كردوو، كەواتە پەيامى گرنگ هى نەتەو
بوو، بۆيە هەردوو تەرىقەتى (قادرى و نەقشبەندى) لە
شۆڧشەكاندا بوونيان هەبوو، شۆڧشى بارزانى
تەرىقەتى نەقشبەندى لە پىشتىيەو بوو و شۆڧشى
(شىيخ محمود) تەرىقەتى قادرى لە پىشتىيەو بوو،
ئەمەش خالىكى ئىجابىيە.

چونكە بە پلەى يەكەم بونىادى كۆمەلەيەتى ئەو
ئامادەگىيەى تىدا بوو، ديارىشە تەرىقەتەكان رۆلى
كارىگەريان هەبوو بەسەر شۆڧش، هەروەها ئەمەش
دەيسەلمىنى كە گيانى لىبوردين و ئاشتەوايى و نەتەويى
زالە، نەوەك دۆژمنايەتى نىوان تەرىقەتەكان كە لە

سەردەمىڭ لە سەردەمەكاندا زال بوو، لەبەر ئەو ھەردوو
تەرىقەت لە شۆرشەكانى كورد كاريگەريان ھەبوو و
خەلكيان لە خوڤان كۆكردۆتەو.

(۳) لەگەڵ ئەو ھى تەرىقەتەكان جودا بوون، كەچى يەك نامانجيان
ھەبوو، ئەويش نامانجىكى نەتەو ھى بوو، تاكو عەدالەت يەك
لە نيوان نەتەو ھى كانى ناوچەكە فەراھەم بكا.

(۴) ئەم قۇناغە برىتى بوو لە قۇناغى ئىنتىقالى كە سۆفىگەرى
ئەو رۆلەى گىپراو، تاكو لەمەودوا خەبات و شۆرشەكانى
كورد لە قالبى حزب و رىكخراو ھىيدا ئەنجام بدريڻ، لەبەر
ئەو نەتەوانراو دەستبەردارى سۆفىگەرى يەن.

(۵) كاريگەرى سۆفىگەرى لە ھەناوى كاريگەرى كۆمەلەيەتيەو
بوو، بۆيە لە تواناى ھەبوو پەيامى شۆرشەكان ھەلگىرى،
ھەروەھا پاش كپ بوونەو ھى شۆرشىش ئەم پەيامەى
ھەلگرتوو و كاريگەرى بەسەر تاكەكان جىھىشتوو.

سەرچاوه‌كان

- (١) القرآن الكريم.
- (٢) ئهمين علاء الدين نه‌قشبه‌ندى، تسمه‌وف چى يه؟ به‌غدا، ١٩٨٥.
- (٣) بكر سيد عبدالرزاق محمود السامرائى، قواعد الأخلاق في التصوف الإسلامى، دار الشؤون الثقافية العامة، ط١، بغداد، ٢٠٠٠.
- (٤) حسن الشرقاوى، معجم الألفاظ الصوفية.
- (٥) سعيد حوى، المستخلص في تركية الأنفس، دار السلام، ط٤، ١٩٨٨.
- (٦) السهروردي، عوارف المعارف، (له‌به‌رگى پي‌نجه‌مى "إحياء علوم الدين") دا چاپ‌كراوه، بيروت، بلا مكان طبع.
- (٧) عبدالقادر عيسى، حقائق عن التصوف، مطبعة النواعير، الرمادى، ط٥، ١٤١٣ هـ - ١٩٩٢ م.
- (٨) أبو القاسم عبدالكريم بن هوزان القشيري، الرسالة القشيرية في علم التصوف، بغداد.
- (٩) عدنان حسين العوادى، الشعر الصوفى، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ١٩٨٦ م.

- ١٠) عزيز السيد جاسم، متصوفة بغداد، شركة المعرفة للنشر والتوزيع، بغداد، ١٩٩٠ م.
- ١١) الكلاباذي، التعرف لمذهب اهل التصوف، مصر، ١٩٦٩ م.
- ١٢) ماجد فخري، مختصر تاريخ الفلسفة العربية، بيروت.
- ١٣) هفتة نامه ي بارزان
- ١٤) گوڤاري كاروان

